

ПАНЧЕВАЧКО ЧИТАЛИШТЕ

Година VIII, број 15 (новембар 2009)

Кунисада: портрет младе девојке, око 1823.

Градска библиотека Панчево у свом програму, од 9. до 26. септембра 2009. године, имала је значајну изложбу јапанске графикае *Слике ефемерној светла*, коју чине 33 графикае из 18. и 19. века са омиљеним темама укијое стилем, из збирке Нинка Радосављевића, у оквиру „Године Јапана у Србији”. Посебну занимљивост представљали су *кашајами* предлошци за бојење тканине јапанских кимона, који су имали велики утицај на европску уметност у периоду око 1900. године. Изложба је успешно представљена и у Ваљеву, Лазаревцу, Новом Саду и Зрењанину.

М. А.

Накаи Утагава Јошитаки: убијање велике змије, триптих, 1860.

САДРЖАЈ

Уводник

Стокић Симончић, Гордана,
Библиокарски научни часописи у Србији 1

Тема

Вучковић, Жељко,
Функције часописа у развоју научне комуникације 2–3
Ковачевић, Милош,
Категоризација научних часописа 4–8
Антонић, Сања; Кринуловић, Оја;
Каваја Станишић, Дејана, *Анализа цитираности* 9–11
Симовић, Дубравка, *Професионална комуникација у библиотечко-информационој делатности* 12–15
Вучковић-Декић, Љиљана, *Како бирам часопис у којем објављујем – лично виђење* 16–17
Делић, Јован, *Историја не почиње са нама: Проблеми уређивања научног часописа* 18–19

Мрежа

Софронијевић, Адам, *Прислушати научним информацијама у Србији: АМРЕС или Web 2.0?* 20–22
Васиљевић, Милан, *Дисеминација стручних, електронских дослушних информација на Факултету пољопривредних наука у Београду* 23–26

Линк

Траиловић, Горан, *Све боје IFLA-е* 27–35
Траиловић, Горан, *Милано, Леонардов траг* 36–37
Трифунковић, Богдан, *ALA и IFLA 2009. Упоредни приказ годишњих конференција* 38–39
Палибрк-Сукић, Несиба, *Путовање у Севастопољ* 40–43

Библиотека

Костић, Надица, *Стратешко планирање, или шта ако групе Тишо има ли Пирош библиотеку* 44–47
Крстић, Катарина; Насташић, Оливера,
Специјалне музејске библиотеке код нас и у свету 48–51
Стокић Симончић, Гордана; Вукадиновић, Зоран Ч.,
Српска књижа и библиотеке на Косову и Метохији 52–58

Одраз

Ивковић, Ана,
Интервју са Бором Живковићем: *Science on-line* 59–64
Петровић, Милоје, Интервју са Аном Пешикан:
Свако друштво мора да осмисли свој концепт подршке библиотекама и библиокарству 65–70
Комненић, Слободанка; Драгичевић, Љиљана,
ISSN, CIP и EAN код - комплетна услуга у НБС 71–75
Ложајић, Недељка,
Периодика за особе оштећеног вида 76–79
Милинчић, Весна, *Библиотека – срце школе* 80–82
Враговић Цветковић, Јелена, *Развијање интересовања за коришћење школске библиотеке* 83–85
Сабовљев, Драгана, *Чикао стил библиографског цитирања (2)* 86–90

Читалиште

Палибрк-Сукић, Несиба, *Међународна сарадња и размена информација јанчевачке библиотеке* 91–92
Војновић, Жарко, *Панчевачки месец, први штамбари и почешак књижевства* 93–96

Излог

Вучковић, Жељко, *Организациона култура усвојеног библиокарства* 97–98
Трајковић, Борјанка,
Библиографско огледало старој Панчеви 98–101
Глушчевић, Весна,
Пројекат Горажданска штамарија 1519–1523 101–104
Милуновић, Драгана, *Замисљена једнакост наспрам стварне ускраћености* 104–105
Радовић, Александар,
УДК у теорији и пракси 105–106
Богдановић, Марија,
Библиотеке садашњости и будућности 106
Вукотић, Бојана, *Водич кроз народне библиотеке Републике Српске* 107–108
Арсенић, Владимир,
Библиографија Бранислава Петровића 108
Радовић, Александар,
Лична библиотека Стевана Пешића 109
Рацковић, Никола, *Живот и дело Милована Ђиласа преточени у библиографију* 110
Вукотић, Бојана, *Лексикон црногорске културе* 111–112
Црнојевић, Милица,
Социолошкичка библиографија 112
Богдановић, Марија, *Библиографија часописа Анали Правног факултета у Београду* 113
Идризовић, Ненад, *Ботловско буђење* 114
Миливојевић, Милана, *Библиографија часописа Пуш и саобраћај 1955–2008* 115
Петковић, Ивана, *Из албума старој Ниши* 115–116
Јањетовић, Љуба, *Александрија* 117
Scandinavian Public Library Quarterly 117
Убипарип, Миланка, *Археографски прилози* 118
Билбија, Биљана, *Библиокарство Српске* 119
Гојер, Градмир, *Воспаса* 119–120
Радовић, Александар, *Годишњак БМС* 120
Вести БМС 120–121
Инфошека 121
Високошколске библиотеке 121–122
Глас библиотеке 122
Арсенић, Владимир, *Савремена библиотека* 122–123
Бележница 123
Новине Београдског читалишта 123
Ђурђевић, Радмила, *Годишњак библиотека Срема* 124

Нова издања Градске библиотеке Панчево 125
Упутство сарадницима 126

Претплата

Претплата на бр. 15. часописа (за новембар 2009) је 400,00 динара за правна лица. Годишња претплата на часопис за 2010. годину је 1 000,00 динара за правна лица. Физичка лица имају 50% попушта на годишњу и полугодишњу претплату.
Број жиро-рачуна: 840-30668-80
Назив пословне банке: Управа за јавна плаћања Панчево
Адреса: Градска библиотека Панчево, Немањина 1, Панчево 26000
Тел. 013/ 513-755, 314-455, 314-655
Факс 013/ 514-755
Матични број: 08006539
ПИБ 101049844
Е-пошта: pretplata@citaliste.com
Телефон: +381 (0) 62 27 05 62
Веб адреса: www.citaliste.com

Претплатници у 2009. години

Конгресна библиотека Вашингтон
Британска библиотека Лондон
Народна библиотека „Вук Караџић“, Алексинац
Општинска библиотека „Вук Караџић“, Алибунар
Народна библиотека Ариље
Народна библиотека „Милош Требињац“, Бајина Башта
Народна библиотека „Вельо Петровић“, Бачка Паланка
Народна библиотека Бела Црква
Библиотека града Београда
Библиотека Дома културе „Студентски град“, Нови Београд
Народна библиотека Бечеј
Народна библиотека „Вук Караџић“, Велико Градиште
Библиотека Владимировац
Библиотека „Диша Атић“, Владимирци
Библиотека „Вук Караџић“, Владичин Хан
Народна библиотека „Бора Станковић“, Врање
Градска библиотека Вршац
Народна библиотека „Вельо Дугошевић“, Голубац
Библиотека „Браћа Настасијевић“, Торњак Милановац
Народна библиотека „Дечко Петров“, Димитровград
Библиотека „Бранко Радичевић“, Житиште
Српска читаоница и књижница у Иригу
Народна библиотека „Радислав Никчевић“, Јагодина
Народна библиотека „Његош“, Књажевац
Општинска библиотека Ковачица
Библиотека „Вук Караџић“, Ковин
Народна библиотека Косјерић
Градска библиотека „Стефан Караџић“, Косовска Митровица
Народна библиотека „Стефан Првоченчани“, Краљево
Народна библиотека Кула
Градска библиотека Лајковац
Градска библиотека Љиг
Библиотека „Милован Глишић“, Љубовија
Народна библиотека „Србљуб Митић“, Мало Црњиће
Народна библиотека „Стеван Сремац“, Ниш
Народна библиотека Нови Бечеј
Народна библиотека „Јован Томић“, Нова Варош
Народна библиотека „Бранислав Нушић“, Нови Кнежевац
Народна библиотека „Доситеј Обрадовић“, Нови Пазар
Градска библиотека у Новом Саду
Народна библиотека „Влада Аксентијевић“, Обреновац
Општинска народна библиотека Опово
Народна библиотека „Осечина“
Народна библиотека „Бранко Радичевић“, Ошаци
Народна библиотека „Др Вићентије Ракић“, Параћин
Народна библиотека у Пећинцима
Народна библиотека „Илија М. Петровић“, Пожаревац
Народна библиотека Пожега
Градска библиотека Прибој
Матична библиотека „Вук Караџић“, Пријеполје
Градска библиотека Рума
Ресавска библиотека, Свилајнац
Библиотека „Мухамед Абдагић“, Сјеница
Градска библиотека „Карло Бијелички“, Сомбор
Матична библиотека „Глигорије Возаревић“, Сремска Митровица
Народна библиотека „Ђура Јакшић“, Српска Црња
Народна библиотека „Доситеј Обрадовић“, Стара Пазова
Градска библиотека Суботица
Народна библиотека „Радоје Домановић“, Сурдулица
Народна библиотека „Стојан Трумић“, Тител
Библиотека „Радоје Домановић“, Топола
Градска библиотека „Божидар Кнежевић“, Уб
Библиотека „Љубиша Р. Ђеић“, Чајетина
Народна библиотека „Симеон Пишчевић“, Шид
Министарство финансија Републике Србије, Београд
Институт за онкологију и радиологију Србије, Београд
Музеј савремене уметности, Нови Београд
Архив Војводине, Нови Сад
Завод за заштиту природе Србије, Нови Сад
Електројоводина, Нови Сад
Спомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад
Општински суд Панчево
Факултет музичке уметности, Београд
Правни факултет, Ниш
Медицински факултет, Нови Сад
Техничка школа „Сава Мунџан“, Бела Црква
Основна школа „Душан Јерковић“, Банатски Карловац
Основна школа „1. мај“, Владимировац
Основна школа „Паја Јовановић“, Вршац
Основна школа „Бранко Радичевић“, Чента
Редакција *Панчевачког читалишта* и стручна служба Градске библиотеке Панчево се извињавају ако су пропустили да евидентирају вашу претплату, или су можда погрешиле у навођењу назива библиотеке. Молимо вас да нам скренете пажњу на евентуалне грешке.
Такође вас молимо да нам на mail адресу pretplata@citaliste.com благовремено јавите ако не добијете свој примерак часописа.

Размена

На основу потписаног протокола о сарадњи или договору, *Читалиште* размењујемо за следећа издања:
Гласник Нарodne библиотеке Србије, *Индифанска*, Београд, *Култура*, Београд, *Нове Београдске читалишта*, Рача, Београд, *Бележница*, Београд, *Уласница*, Зрењанин, *Савремена библиотека*, Крушевац, *Међај*, Ужице, *Mons Augustus*, Смедереву, *Годишњак библиотеке Срема*, Сремска Митровица, *Библиотечки путоказ*, Нови Сад, *Позориште*, Нови Сад, *Детинство*, Нови Сад, *Моси*, Нови Сад, *Глас библиотеке*, Чачак, *Библиотечки гласник*, Подгорица.

Панчевачко читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства
Година VIII, бр. 15 (новембар 2009)

ISSN 1451-3048
UDC 02

Издаје полугодишње – у новембру и мају

За издавача:
Дејан Боснић, директор

Главни уредник:
Др Гордана Стокић Симончић (Универзитет у Београду, Филолошки факултет - Катедра за библиотекарство и информатику) gordana.stokic@yahoo.com
Одговорни уредник:
Горан Траиловић (Градска библиотека Панчево - Одељење за израду библиографија и издавачку делатност) gogan@citaliste.com

Редакција:
Мр Драгана Сабовљев (Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“ - Научно-завичајно одељење и издавачка делатност, Зрењанин) dragana.sabovljevic@gmail.com
Мр Здравка Радловић (Народна библиотека Србије - Библиографско одељење, Београд) zdravka.radulovic@nb.rs
Весна Вуксан (Библиотека града Београда - Одсек за унапређење библиотечке делатности) vesnavuksan@gmail.com

Ликовни уредник: **Мимица Алексић** (Градска библиотека Панчево - Одељење каталога и обраде серијских публикација) mimitica@biblioteka-pancevo.org.rs
Дизајн и прелом: **Дуња Шашић**
Идејно решење за лого часописа: **Драган Пешић**
Лектура и коректура: **мр Драгана Сабовљев**
Илустрација на корицама: **Тојокуни III: Портрет жене и глумца, око 1850.**

Савет редакције часописа:
Др Десанка Стаматовић, ред. проф. (Универзитет у Београду, Филолошки факултет - Катедра за библиотекарство и информатику)
Др Желько Вучковић (Универзитет у Новом Саду, Педагошки факултет у Сомбору)
Др Милена Максимовић (Универзитет Источно Сарајево, Филозофски факултет - Катедра за општу књижевност и библиотекарство)
Dr. Marina Belović Hodge (The Library of Congress - U.S. Copyright Office, Examining Division/Literary Section, Washington)

Сарадник за стручну класификацију: **Драгана Михаиловић** (Библиотека града Београда)

Издавач: Градска библиотека Панчево, 26000 Панчево, Немањина 1
телефони: 013 513-755, 314-455, 314-655
факс: 013 514-755
mail адреса: citaliste@citaliste.com

Чланци доступни у пуном тексту на сајту *Панчевачког читалишта*
www.citaliste.com

Штампа: **Art concept, Зрењанин**

Тираж: 800 примерака

Панчевачко читалиште у 2009. години суфинансирају

Град Панчево

Министарство културе Републике Србије

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

02

ПАНЧЕВАЧКО ЧИТАЛИШТЕ : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства / главни уредник Гордана Стокић Симончић ; одговорни уредник Горан Траиловић. – Штампано изд. – Год. 1, бр. 1 (нов. 2002) - - Панчево (Немањина 1) : Градска библиотека, 2002- (Зрењанин : Art concept). - 30 cm

Полугодишње. – Друго издање на другом медијуму: Панчевачко читалиште (Online) = ISSN 1821-3200
ISSN 1451-3048 = Панчевачко читалиште (Штампано изд.)
COBISS.SR-ID 182384903

Звонило је на узбуну

Библиотекарски научни часописи у Србији

Када се, крајем 2008. године, на сајту српског Министарства за науку и технолошки развој појавила листа категоризованих научних часописа без иједног наслова из области библиотекарства, само су ретки били забринути. Недовољно транспарентна процедура за категоризацију, слабост библиотекарске професионалне заједнице и њена подељеност различитим интересима, или површно познавање закономерности научно-истраживачког рада, тек, упркос постојању неколико утицајних библиотекарских гласила, испоставило се да ни у једном од њих није објављено ништа што спада у домен науке! Посредно, „Правилником о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача“ (2008) и поменутом листом категоризованих часописа, поручено је ионако малобројној библиотекарској научној заједници да су непродуктивни стални и интензивни контакти са струком: рад на решавању практичних проблема, напори на унапређењу статуса, активности на регрутовању младих библиотекара...

Звонило је на узбуну понајпре онима којима за напредовање у академским сферама требају компетентни часописи и научно окружење. Али и онима којима библиотекарство представља животни избор и изазов.

Главни и одговорни уредник *Панчевачког читалишта* поднео је, децембра 2008. године, Матичном научном одбору за хуманистичке науке захтев за категоризацију часописа, а затим је, постепеним усаглашавањем са „Правилником о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача“ и „Актом о уређивању научних часописа“ (2009), *Читалиште* почело да добија нову физиономију. Јуна 2009. године, часопис је, од стране Матичног научног одбора, добио статус научног часописа, а редакција је себи поставила нови циљ: да постане научно гласило националног значаја!

Тема 15. броја *Панчевачког читалишта* посвећена је проблематици научне и, посебно, проблематици библиотекарске научне периодике. Та проблематика биће у блиској будућности веома актуелна, а обележаваће је бројне тешкоће:

- српско библиотекарство ни наредних година неће добити водећи библиотекарски часопис научног значаја, јер је процес напредовања на лествици категоризације дуготрајан;

- иако се научна библиотекарска заједница Србије све више шири, њени ће припадници бити принуђени да радове објављују у научним часописима из сродних области и да тако стичу услове за напредовање;

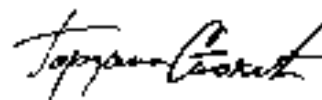
- пишући о библиотекарству у научним часописима других профила, аутори ће неминовно остајати на њиховим маргинама, док ће њихови евентуални радови из односних области бити угрожени чињеницом да у тим областима нису *инсајдери*;

- научни часописи из библиотекарства стагнираће све док се проблем не сагледа целовито: један од парадокса актуелне ситуације јесте да се на српској листи научних цитата налазе библиотекарска гласила која немају категорију научних часописа!;

- реално израчунавање импакт фактора појединих аутора или гласила из области библиотекарства, биће још дуго само нерационална жеља неких од нас;

- о имиџу, статусу и репутацији библиотекара бринуће и надаље они који су, још пре неколико месеци, напоре овог уредништва коментарисали у стилу *Зашто научни? Нејужне стручне часописе...*

Заиста, звонило је на узбуну!

Проф. др Жељко Вучковић
Педагошки факултет Сомбор
zvuckovic@yahoo.com

УДК 070.48:001(091)

Функције часописа у развоју научне комуникације

Сажетак

У овом раду приказан је развој модерних научних часописа и истражена је улога научних часописа у развоју савремене науке.

Кључне речи:

научни часопис, знање, научна комуникација

У Старој Грчкој, колевци европске културе и цивилизације, сврха науке и знања је више теоријска, контемплативна, него практична и утилитарна. Основни циљ научне теорије јесте умно сагледавање законитости светског поретка (космоса) и проналажење принципа света (логоса). Знање има сврху у себи самом, а бављење спознајом, кроз разумевање светског јединства, доводи до моралног препорода човека, до повезе истине, лепоте и доброте.

Суштински епистемолошки преокрет у односу на функцију научне спознаје збива се тек у 17. столећу, са Беконом и Декартом. Бекон, као изразити заступник филозофије емпиризма, указује да човек мора овладати природом примењујући индуктивни метод као оруђе спознаје. Декарт истиче значај људског разума и потребу преиспитивања постојећег корпуса људског знања кроз методичку сумњу. Знање и наука постају моћ. Сврха науке није више контемплација, већ потчињавање и искоришћавање природе. Наступа „век метода“ и влада уверење да је могуће дефинисати прецизне методе за пораст научног сазнања, то јест рационалне каноне и процедуре за долажење до поузданих научних истина. Тако је на темељу филозофских поставки емпиризма и рационализма започео развој модерне науке. Научници су постали свесни неопходности нових форми научне комуникације која је до тада углавном била неформална и одвијала се кроз разговор и размену писама. Научни часописи настају као израз настојања да се убрза и прошири размена идеја и информација унутар нарастајуће научне заједнице. Гутенбергова штампарска револуција омогућила је технолошке претпоставке за развој нове форме публикација.

Према подацима које износи Ђовани Гочини у књизи *Историја новинарства*, први модерни часопис био је *Journal des Scavans*, периодична публикација која се појавила у Паризу, јануара 1665. године на дванаест страна.¹ Финансирала га је Академија наука, а уредник је био Дени де Сало. У часопису су објављивани одломци и сижеи књига, некролози славним научницима, као и критике нових књига које су штампане широм Европе, па ће се у њему штампати и Ла Фонтенове приче, Ла Рошфукоове максиме

и Декартови радови. У уводнику за први број Дени де Сало изложио је идеју „књижевне републике“, у којој ће научни и интелектуални свет настојати да ствара по правилима универзалности, слободе и равноправности.

Само два месеца касније излази и *Philosophical transactions*, први енглески научни часопис и прототип савременог примарног часописа. Године 1668. у Риму се појављује месечник *Giornale de letterati*, са рецензијама књига из историје, извештајима о медицинским и научним експериментима. У Лајпцигу 1682. на латинском језику излази *Acta eruditorum* у којем ће Лајбниц објавити откриће диференцијалног рачуна. На тај начин идеја о књижевној и научној републици припрема терен за просветитељски покрет који ће Европу обасјати у 18. веку.

Подаци о броју научних часописа који излазе данас у свету знатно се разликују. У литератури се могу сусрести и бројке од неколико стотина хиљада наслова, али је овај податак више психолошки аргумент за тезу о експлозији информација, него што је заснован на чињеницама. Постотак часописа који прекидају излажење износи 30–40%. Оно што је за нас релевантно, јесте чињеница да сервис КоБСОН (Конзорцијум библиотекарства Србије за обједињену набавку), који финансира Министарство науке Србије, а води Народна библиотека Србије, данас корисницима обезбеђује 35.000 научних часописа у електронској или класичној форми. Са овог сервиса истраживачи годишње преузму преко милион чланака у пуном тексту.

Нагли пораст броја научних часописа настао је као последица експлозије научне продукције, али изгледа да није био и најбоље решење за њу. Социолошким истраживањима је утврђено да просечни научни радник прати само 10–12 наслова часописа. С друге стране, чланци о одређеном предмету су распршени у великом броју публикација. Познати Брадфорд закон дисперзије указује на правилност овакве разурђености. Брадфорд је показао да је чланак у специјализованом часопису занимљив за 10% научника са истог подручја, а чланак у часопису општенаучног типа занимљив је само за 2% читалаца. Све то изазива незадовољство великог броја научних радника, али и доприноси да проблематиком часописа почиње да се бави све више дисциплина.

Класична библиотекарска наука дефинише часопис као врсту серијске публикације са стајалишта учесталости

¹ Ђовани Гочини, *Историја новинарства* (Београд: CLIО, 2001).

излажења или са стајалишта библиотечке обраде. У савременој информационој науци, часопис се посматра као комуникацијски објект у оквиру комуникационих процеса у науци и у односима науке са друштвеним окружењем. Са овог аспекта могу се издвојити три основне функције научног часописа – меморијска, формативна и комуникацијска.

Меморијска функција огледа се у томе да је часопис јавни и трајни медиј за чување научних информација – архив науке. Формативна функција очитује се у социјалној институционализацији комуникације између научних радника. Часопис има значајну улогу у формирању научног ауторитета, контроли квалитета научног рада, јавности резултата истраживања, заштити интелектуалне својине и сл. Важност треће функције научног часописа огледа се у чињеници да су чланци из часописа главна средства за комуницирање унутар система науке.

У многим дефиницијама научног часописа истиче се да је његова основна функција пренос научних информација. Међутим, уместо о преносу научних информација, упутније је говорити о комуникацијској функцији часописа. Сврха научног чланка није у томе да пренесе готова, проверена и непроменљива знања, већ, пре свега, да унутар научне заједнице подстакне размену идеја и комуникацију о одређеном научном проблему.

Савремену науку немогуће је развијати без колективног, тимског рада. Без интеракције међу новим научним спознајама нема нових резултата и открића. Из колективне суштине научног рада произилази и потреба за комуникацијама. Отуда су формалне научне комуникације, чији је главни репрезент часопис, битан конститутивни део научног рада. Резултати неког истраживања постају истински научни резултати тек кад се објаве у научној литератури и тако постану доступни и отворени за критичко просуђивање научне јавности.

Без примене савремених техничких и комуникационих капацитета немогуће је остварити амбициозни задатак универзалне доступности научне продукције. Исто тако, треба уклонити и традиционалне препреке у коришћењу научних информација: кашњење у публикавању и библиотечкој обради, разуђеност публикација, медија, језика и дисциплина и сл.

На тај начин и библиотеке ће изборити значајније место у друштвено-економском развоју. Изолованост од светских база знања и међународног научног информисања негативно утиче и на финансирање научног истраживања.

Чак и у најразвијенијим земљама, више од 10% средстава троши се на истраживања чији су резултати већ познати и објављени у научним часописима. Отуда је обавеза савремене библиотеке да обезбеди ажурне научне информације, да убрза синтезу сазнања и његову практичну примену.

Други, једнако вредан задатак, јесте да се обезбеди доступност научних информација што ширем кругу потенцијалних корисника. Интересантан је пример објављивања једног рада о суперпроводљивости почетком 1987. године. На универзитету у Хјустону, један истраживач је добио доказ о суперпроводљивости на релативно високим температурама. О томе је већ у фебруару објављен чланак у водећем светском часопису са тог подручја. Међутим, аутор је открио да је приликом прекуцавања текста уместо кључног хемијског елемента итријума (Y), објављен знак за итербиј (Yb). Грешка је исправљена, али је рад у побољшаној варијанти објављен месец дана касније. Иако је то званична верзија догађаја, готово нико у њу не верује. Претпоставља се да је аутор чланка, захваљујући овој „грешци“, хтео да добије месец дана предности за наставак истраживања.

Овај пример очигледно показује да стварна научна пракса знатно одступа од теоријског одређења бића науке као универзалног општедоступног добра. Како с правом примећује др Твртко Шерцар, „знанствени се рад у збиљи неријетко одвија у увјетима изолације и превласти особног интереса, умјесто једне универзалне знаности, постоје бројне регионалне и националне знаности. Намјесто јавности резултата снажно су изражена настојања да се знаност претвори у приватну, скупновласничку, пословну и државну тајну. На путу ширења знанствених спознаја испречују се бројне лингвистичке, културне, политичке, економске и друге препреке које не само да отежавају ефективне контакте између знанствених радника широм свијета него их онемогућују.“² Историјска одговорност библиотека лежи управо у отклањању ових препрека и омогућавању универзалне доступности научних сазнања и информација. Такође, нова улога библиотека огледаће се у евалуацији квалитета часописа, познавању категоријације и научног утицаја часописа унутар одређених научних дисциплина.

Иако је научни часопис настао пре више од триста година, његова основна функција – комуникацијска – и даље је једнако актуелна. Без обзира на форму у којој се појављује, часопис ће, као главни носилац научних информација и катализатор научног дијалога, и даље доминирати у свим облицима научноистраживачког и стручног рада.

Abstract

This paper presents development of modern scientific journals and investigates role of scientific journals in the development of modern science.

Key words:

scientific journal, knowledge, scientific communication

ЛИТЕРАТУРА:

1. Brofi, Piter. *Biblioteka u 21. veku*. Beograd: CLIO, 2005.
2. Gocini, Đovani. *Istorija novinarstva*. Beograd: CLIO, 2001.
3. Šercar, Tvrтко. *Komunikacijska filozofija znanstvenih časopisa*. Zagreb, 1988.

4. Vučković, Željko. *Ka savremenoj biblioteci*. Novi Sad: Biblioteka Matice srpske, 1997.

² Tvrтко Šercar, *Komunikacijska filozofija znanstvenih časopisa* (Zagreb, 1988).

Проф. др Милош Ковачевић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац
kmilos@yubc.net

УДК 050.486:001]:81+82

Категоризација научних часописа: Активност Матичног научног одбора за језик и књижевност (за хуманистичке науке)

Сажетак

У раду се наводе и анализирају критеријуми класификације научних часописа из хуманистичких наука, као и критеријуми класификације и квантификације индивидуалних научноистраживачких резултата, с посебним освртом на рад Матичног научног одбора за језик и књижевност при Министарству за науку и технолошки развој Републике Србије, а који непосредно учествује у предлагању датих критеријума.

Кључне речи:

категоризација, научни часописи, научни прилози, матични научни одбори, хуманистичке науке

Једна од основних активности осамнаест матичних научних одбора, колико их има при Министарству за науку и технолошки развој Републике Србије, јесте вредновање научноистраживачких резултата истраживача (научних радника) на територији Републике Србије. Као основ тог вредновања служи „Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача”, који је према одредбама Закона о научноистраживачкој делатности (*Службени гласник РС* бр. 110/05 и 50/06), усвојио Национални савет за научни и технолошки развој 21. марта 2008. године, а који је објављен у *Службеном гласнику РС* 38/2008. Сва научна и стручна продукција истраживача у Србији процењује се према критеријумима датог „Правилника”, и то по правилу у оквиру матичних одбора, због тога што су они задужени за вредновање резултата на научноистраживачким пројектима, у оквиру којих се остварује највећи део научноистраживачких резултата.

Матични научни одбор за језик и књижевност покрива подручје хуманистичких наука, а заправо подручје филологије (језика и књижевности), библиотекарства и теорије уметности. У оквиру тог подручја, Матични одбор за језик и књижевност не само да категоризује резултате истраживача на пројектима и пројеката у целини, него предлаже и категоризацију научних и стручних часописа који том научном пољу припадају. А то двоје стоји у нераскидивој вези. Јер, да би се неки научни резултат могао вредновати, он мора бити публикован, што истовремено подразумева нужност вредновања и публикације у којој је дати резултат обелодањен.

Предлог вредновања и категоризације часописа који покривају подручја хуманистичких наука Матични одбор за језик и књижевност врши на основу одредаба наведеног „Правилника о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача”, у оквиру чијег Прилога 2. су дати *кри-*

ријуми за одређење категорије научних публикација. Овде у целости преносимо део тог прилога који се односи на категоризацију часописа:

„Научним часописом сматра се периодично гласило посвећено научноистраживачкој проблематици, које издаје реномирани издавач, научно друштво, научне установе у свету и земљи у којем се објављују радови снабдени научном апаратуром и рецензирани од стране компетентних стручњака са научним звањима.

Категорије научних радова у часопису су:

1. оригинални научни рад;
2. монографска студија;
3. прегледни чланак;
4. научна критика, полемика и осврти.

Вредност научног рада одређује се на основу категорије часописа у којем је рад објављен.

Пуни ефективни број поена за рад прихвата се ако нема више од три коаутора (теоријски радови), односно пет коаутора (нумеричке симулације), односно седам коаутора (експериментални радови). Уколико има више аутора од наведеног броја за дату врсту радова, број поена се одређује према правилима важећим за дату научну област која утврђује надлежни МНО [Матични научни одбор] а верификује МН [Министарство науке]. У специфичним случајевима (мултидисциплинарни карактер рада и сл., а уз детаљно образложење коауторског доприноса и неопходности таквог обрачуна), број поена се може вредновати према правилима важећим за поједине научне области која утврђује надлежни МНО, прихвата МН а верификује НС [Национални савет].

Међународни часописи се рангирају (кофицијент *М*) према *ISI* публикацијама *Journal Citation reports SCI, SSCI* (у даљем тексту: *ISI* листама) У поступку вредновања часописа се могу примењивати и друге *ISI* листе које прихвата МН за сваку област а верификује НС. У техничким наукама МНО може предложити по један часопис

ван *ISI* листе у категорију M_{24} за сваку научну дисциплину за коју је надлежан. У друштвеним и хуманистичким наукама МНО може предложити два часописа ван *ISI* листе у категорију M_{24} , за сваку научну дисциплину која је у његовој надлежности. Предлоге МНО прихвата МН, а коначну листу часописа верификује НС. У појединим друштвено-хуманистичким наукама и појединим специфичним дисциплинама чији часописи нису значајније заступљени на *ISI* листама, МНО могу предложити у категорију M_{24} додатан број часописа, што прихвата МН а верификује НС.

Промене у једном прихваћеним листама часописа предлаже МНО, прихвата МН а верификује НС.

Наведена категоризација часописа који су ван *ISI* листа а овим чланом су добили статус M_{24} важи привремено, до нове одлуке МН, коју верификује НС.

Утицајност домаћих часописа утврђује се на основу библиометријске анализе и прелиминарне категоризације коју спроводи МН на основу цитата остварених у међународним цитатним индексима и националном цитатном индексу

Врхунски међународни часопис (M_{21})

Врхунски међународни часопис јесте научни часопис који је у својој дисциплини сврстан међу првих 30% часописа у публикацијама *ISI* листа.

Истакнути међународни часопис (M_{22})

Истакнути међународни часопис јесте научни часопис који је у својој дисциплини области сврстан између првих 30% и 50% часописа публикацијама *ISI* листа.

Међународни часопис (M_{23})

Међународни часопис јесте научни часопис који се налази на *ISI* листама, али на њима није сврстан међу првих 50% часописа.

Часопис међународног значаја верификован посебним одлукама (M_{24})

Због специфичности неких области домаће науке, у ову категорију се сврставају научни часописи по следећим основима:

1) то може бити инострани часопис који је присутан на некој индексној листи с пописа МН, што предлаже МНО а прихвата МН;

2) у ову категорију се уводе истакнути научни часописи (из категорије M_{51}) из појединих научних дисциплина, које предлаже надлежни МНО а прихвата их МН;

3) у ову категорију могу бити уврштени домаћи часописи (из категорије M_{51}) на основу резултата библиометријске анализе и прелиминарне категоризације коју спроводи МН. Такву одлуку доноси надлежни МНО а потврђује је МН (минимални услов је редовност излагања).

У ову категорију се такође могу уврстити и новопокренути часописи реномираних издавача (до пет година излагања), за које надлежни МНО процени да су међународне вредности и од посебног значаја за развој домаће науке у одређеној области. Ако се у три године после уврштења у категорију M_{24} ти часописи не нађу на листама прихваћеним од стране МН, своју категорију остварују на основу Правилника.

Часописи категорије M_{24} се утврђују почетком конкурса за пројекте основних истраживања у датој области. Једном годишње МНО може у списак ових часописа уносити корекције, које прихвата МН.

Водећи часопис националног значаја (M_{51})

Водећи часопис националног значаја јесте научни часопис домаћег издавача који је најутицајнији у својој научној дисциплини, и који, на основу збира цитата у *ISI* цитатним индексима и националном цитатном индексу, оствари највиши импакт фактор, израчунат за период од пет година, а не испуњава услове за уврштење у категорију M_{20} .

У ову категорију часопис може бити уврштен на предлог надлежног МНО, који прихвата МН. Основ за уврштење могу бити задовољавајући резултати библиометријске анализе и прелиминарне категоризације коју спроводи МН. Минимални услов је редовност излагања.

У ову категорију надлежни МНО може уврстити и часопис иностраног издавача (уколико овај није већ присутан на *ISI* листама), узевши у обзир статус који тај часопис има у земљи где се издаје.

Часопис националног значаја (M_{52})

Часопис националног значаја јесте научни часопис домаћег издавача који по утицајности у својој дисциплини спада међу првих 50% домаћих часописа и истовремено задовољава захтеве библиометријске анализе и прелиминарне категоризације коју спроводи МН.

Часописе националног значаја предлаже надлежни МНО на основу резултата библиометријске анализе и прелиминарне категоризације домаћих часописа. У ову категорију надлежни МНО може уврстити и часопис иностраног издавача, узевши у обзир статус који тај часопис има у земљи где се издаје. Минимални услов је редовност излагања.

Изузетно, у ову категорију може се уврстити часопис који не задовољава горње услове, ако је новопокренут (до пет година излагања), а процени се да доприноси развоју одређене научне области у земљи.

Научни часопис (M_{53})

У ову категорију сврставају се они часописи који осим општих предуслова да се сматрају научним задовољавају библиометријске захтеве за индексирање у националном цитатном индексу, а по утицајности у својој дисциплини не спадају у међународне нити у првих 50% домаћих часописа. У ову категорију може се уврстити и часопис иностраног издавача индексан у некој међународној библиографској бази, директоријуму или каталогу. Минимални услов је редовност излагања.

Како се из наведених одредаба види, у надлежност Матичног научног одбора за језик и књижевност спада предлог разврставања часописа који припадају његовом научном подручју у категорије M_{24} (часопис међународног значаја верификован посебним одлукама), M_{51} (водећи часопис националног значаја), M_{52} (часопис националног значаја) и M_{53} (научни часопис). Сваки часопис који је уврштен на листе мора бити већим својим делом научни. Часописе који осим прилога који припадају категорији научних радова доносе и прилоге који се под научне (и/или стручне) радове не могу

сврстати, Матични одбор уврштава у категорију М53. Разврставање часописа у остале (више) категорије врши се на основу наведених критеријума, а на основу примене свих параметара у одређењу вредности неког часописа, при чему су најзначајнији квалитет радова у том часопису (остварен у дужем временском периоду), састав редакције, научна категорија наведених рецензираних, „опрема“ радова (апстракт, кључне речи, резиме), статус издавача, и значај часописа за развој дате науке. При категоризацији часописа, МНО се руководи и критеријумима из „Акта о уређивању научних часописа“ који је донео министар за науку и технолошки развој Републике Србије.

Став Матичног одбора за језик и књижевност био је да у категорију М24 буду уврштени домаћи часописи који се баве националним дисциплинама, али укључују и општетеоријска питања наука којима те дисциплине припадају, јер за такве научне прилоге на ISI листи и нема ниједног часописа. Не улазећи овде у детаљније образложење сваке категорије часописа који су у надлежности Матичног одбора за језик и књижевност, навешћемо од МНО предложено, а од МН и НС усвојену листу 77 научних часописа из области језика, књижевности, библиотекарства и теорије уметности за 2009. годину:

М24

1. *Лужнословенски филолоџ*
2. *Књижевна историја*
3. *Српски језик – студије српске и словенске*
4. *Зборник Машице српске за филологију и лингвистику*
5. *Зборник Машице српске за књижевност и језик*

М51

6. *Анали Филолошког факултета*
7. *Археографски прилози*
8. *Филолошки преглед*
9. *Глас САНУ, Одељење језика и књижевности*
10. *Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад*
11. *Hungarologiai Közlemenyek, Filozofski fakultet, Novi Sad*
12. *Liceum, Крагујевац*
13. *Наш језик*
14. *Наслеђе, ФИЛУМ, Крагујевац*
15. *Ономастолошки прилози*
16. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*
17. *Српски дијалектолошки зборник*
18. *Стил, Бања Лука/Београд*
19. *Свеске Загужбине Иве Андрића*
20. *Таштон, публикација за јозоринску историју и историологију, Београд*
21. *Зборник Филолошког факултета, Косовска Митровица*
22. *Зборник Филозофског факултета у Нишу*
23. *Зборник Машице српске за сценске уметности и музику*
24. *Зборник Машице српске за славистику*
25. *Радови Филозофског факултета у Бањалуци*
26. *Видови Филозофског факултета у Источном Сарајеву*

М52

27. *Facta Universitatis. Series: Linguistics and Literature*
28. *Glasnik Odjeljenja umjetnosti CANU, Podgorica*
29. *Годишњак катедре за српску књижевност са југословенским књижевностима*
30. *Књижевност и језик*
31. *Letynk, Novi Sad*
32. *Philologia, Filološki fakultet, Beograd*
33. *Прилози проучавању језика, Нови Сад*
34. *Pro Femina, Beograd*
35. *Riječ, Institut za jezik, Nikšić*
36. *Школски час српског језика и књижевности*
37. *Славистика*
38. *Tanylmanyok, Novi Sad*
39. *Зборник за српски језик, књижевност и уметност, Бања Лука*

М53

40. *Браничево, Пожаревац*
41. *Браћство, Београд*
42. *Даница, Београд*
43. *Градац, Чачак*
44. *Градина, Ниш*
45. *Нид, Нови Сад*
46. *Исидоријана, Београд*
47. *Књижевност, Београд*
48. *Контрстивна језичка истраживања, Нови Сад*
49. *Кораци, Крагујевац*
50. *Крајина, Ванја Лука*
51. *Лексиколошка проучавања, Филозофски факултет, Ниш*
52. *Лейолис Машице српске*
53. *Лингвистичке активности (електронски) Београд*
54. *Lutina, Novi Sad*
55. *Међај, Ужице*
56. *Наше стварање, Лесковац*
57. *Нова зора, Билећа*
58. *Нови животи, Нови Сад*
59. *Панчевачко читалиште*
60. *Поља, Нови Сад*
61. *Повеља, Краљево*
62. *Преводилац, Београд*
63. *Примењена лингвистика*
64. *Prosvjeta, Zagreb*
65. *Putevi, Vanja Luka*
66. *Руковети, Суботица*
67. *Савременик илус, Београд*
68. *Сцена, Нови Сад*
69. *Srpska vila, Bijeljina*
70. *Studia Ruthenica, Novi Sad*
71. *Stvaranje, Podgorica*
72. *Свеске, Панчево*
73. *Švetlost, Novi Sad*
74. *Txt, studentski časopis za književnost i teoriju književnosti, Filol. fak, Beograd*
75. *Улазница, Зрењанин*
76. *Универзитетска мисао, Нови Пазар*
77. *Узданица, Јагодина*

Назив групе резултата	Ознака групе резултата	Врста резултата	М	Вредност резултата		
				(1)	(2)	(3)
Радови објављени у научним часописима међународног значаја	М20	Рад у врхунском међународном часопису	М21	8	8	8
		Рад у истакнутом међународном часопису	М22	5	5	5
		Рад у међународном часопису	М23	3	3	4
		Рад у часопису међународног значаја верификованог посебном одлуком	М24	3	3	4
		Научна критика и полемика у истакнутом међународном часопису	М25	1,5	1,5	1,5
		Научна критика и полемика у међународном часопису	М26	1	1	1
		Уређивање истакнутог међународног научног часописа на год. нивоу (гост уредник)	М27	3	3	3
		Уређивање међународног научног часописа	М28	2	2	2
Зборници међународних научних скупова	М30	Предавање по позиву са међународног скупа штампано у целини (неопходно позивно писмо)	М31	3	3	3
		Предавање по позиву са међународног скупа штампано у изводу	М32	1,5	1,5	1,5
		Саопштење са међународног скупа штампано у целини	М33	1	1	1
		Саопштење са међународног скупа штампано у изводу	М34	0,5	0,5	0,5
		Ауторизована дискусија са међународног скупа	М35	0,3	0,3	0,3
		Уређивање зборника саопштења међународног научног скупа	М36	1	1	1
Часописи националног значаја	М50	Рад у водећем часопису националног значаја	М51	2	2	3
		Рад у часопису националног значаја	М52	1,5	1,5	2
		Рад у научног часопису	М53	1	1	1
		Уређивање водећег научног часописа националног значаја (на годишњем нивоу)	М55	2	2	2
		Уређивање научног часописа националног значаја (на годишњем нивоу)	М56	1	1	1
Зборници скупова националног значаја	М60	Предавање по позиву са скупа националног значаја штампано у целини	М61	1,5	1,5	2
		Предавање по позиву са скупа националног значаја штампано у изводу	М62	1	1	1
		Саопштење са скупа националног значаја штампано у целини	М63	0,5	0,5	1
		Саопштење са скупа националног значаја штампано у изводу	М64	0,2	0,2	0,5
		Ауторизована дискусија са националног скупа	М65			0,2
		Уређивање зборника саопштења скупа националног значаја	М66	1	1	1

Напомена – науке су разврстане на следећи начин:

- (1) природно-математичке и медицинске, (2) техничко-технолошке и биотехничке,
- (3) друштвене и хуманистичке.

„Ова листа остаје отворена за све новопокренуте или досад неуврштене часописе који се издају у Републици Србији, а објављују научне радове из области језика и књижевности. Да би на њу био уврштен нови наслов, уредништво часописа треба да поднесе захтев Матичном одбору. У начелу, новоуврштени часопис може добити ранг М53, уз могућност да се овај после извесног времена повиси. Ако уредништво некога часописа са ове листе сматра да он на њој није адекватно рангиран, такође може упутити захтев за преиспитивање категорије Матичном одбору. На сваки образложен захтев МНО ће у кратком року дати исто тако образложен одговор. Категорија додељена часопису важи само за текућу годину; сваке године листа се преиспитује и часописи на њој могу променити свој ранг или бити скинути са ње, према процени МНО“.

Листа за уврштење часописа из хуманистичких наука отворена је, дакле, и за нове часописе, и то не само из Републике Србије, него и из Републике Српске и Црне Горе, чији се часописи, како се види, такође налазе на овој листи. Приметно је да се из појединих дисциплина на листи налази веома мало часописа (нпр. из библиотекарства), што не значи да таквих часописа нема у Србији, него пре свега значи да редакције и редакциони одбори тих часописа, из само њима знаних разлога, нису Матичном одбору достављали предлоге за категоризацију тих часописа и њихово уврштење на листу. Или су пак процењивали да не испуњавају услове да се на листи нађу, а нису желели да се прилагоде условима које прописује наведени „Правилник“ Министарства науке Републике Србије. Матични одбор сам никада не покреће уврштење неког новог часописа на листу, будући да је неопходно да свако уредништво часописа који се жели наћи на листи мора уз захтев поднети и примерке најмање три последња броја часописа да би се он могао рецензирати.

Осим што предлаже категоризацију часописа из области хуманистичких наука, Матични научни одбор за језик и књижевност учествује и у предлогу прављења критеријума за категоризацију свих научних прилога, тј.

за одређење врсте и квантификације индивидуалних научноистраживачких резултата. А и та категоризација је саставни део „Правилника о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача“, и представља његов Прилог 3. У врсти и квантификацији индивидуалних научноистраживачких резултата, све науке су, како се види из наведене табеле, разврстане у три групе, с тим да се Матични одбор за језик и књижевност залаже за што равноправнији статус прилога из друштвених и хуманистичких наука, које су сврстане у исту групу (3), јер су неретко научници осталих двеју научних група, па и представници МН и НС, сматрали прилоге из друштвених и хуманистичких наука мање вредним. То се може видети из табеларног прегледа врсте и квантификације индивидуалних научноистраживачких резултата у РС, који се односи на часописе и зборнике.

Матични одбор за језик и књижевност, као што се види, има велики значај у одређењу не само критеријума вредновања научноистраживачког рада, него и „борби“ за што бољи статус хуманистичких наука. Тако је, на пример, тек овај састав Матичног одбора за језик и књижевност успео да у категорије научних прилога уврсти и прилоге из библиотекарства и лексикографске прилоге. Овај матични одбор, међутим, неретко не наилази на разумевање надређених институција: Министарства науке и Националног савета, што се може приметити у многим поступцима тих институција, а најексплицитније у Нацрту „Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије у периоду од 2009. до 2014. године“, чија се јавна расправа управо ових дана (крајем септембра 2009. године) завршава, а у којем је према хуманистичким наукама, чак и оним националним, исказан готово „маћехински“ однос. Надајмо се да ће тај статус хуманистичких наука у тексту „Стратегије“ ипак бити (мало) бољи него у „Нацрту стратегије“ после примедби и сугестија које је упутио Матични одбор за језик и књижевност.

Abstract:

The paper presents the role of the Serbian Ministry of Science and Technological Development National scientific board for humanities in categorization of scientific journals and evaluation of researchers. A list of scientific journals categorized in 2009 is added as well as the argumentation for its creation.

Key words:

scientific journals, scientific articles, categorization, National scientific board for humanities, humanities

ЛИТЕРАТУРА:

1. „Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача“. *Службени гласник РС* бр. 110/05 и 50/06; *Службени гласник РС* 38/2008. <http://www.ff.uns.ac.rs/Files/Pravilnik%20o%20postupku%20i%20nacinu%20vrednovanja%20i%20kvant%20iskazivanju%20naucnoistr%20rez.pdf> (преузето 1. 10. 2009).
2. Министарство за науку и технолошки развој Владе Србије. „Акта о уређивању научних часописа“. http://www.nauka.gov.rs/cir/images/stories/vesti/09-07-17/akt_o_uredjivanju_casopisa.pdf (преузето 1. 10. 2009).
3. Министарство за науку и технолошки развој Владе Србије. „Нацрт Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије у периоду од 2009. до 2014. године“. http://www.nauka.gov.rs/cir/images/stories/vesti/09-07-16/strategija_naucnog_i_tehnoloskog_razvoja_srbije_u_periodu_od_2009._do_2014._godine.pdf (преузето 1. 10. 2009).

Мр Сања Антонић
antonica@unilib.bg.ac.rs

Оја Кринуловић
okrinulovic@unilib.bg.ac.rs

Дејана Каваја Станишић
kavaja@unilib.bg.ac.rs

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд

УДК 005.52::001.818(497.11)
004.78:001.818

Анализа цитираности: Тренутно стање и перспективе

Сажетак

У Србији, анализа цитираности врши се у Одељењу за научне информације и едукацију Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ у Београду и Рефералном центру Библиотеке Матице српске у Новом Саду. Цитатна анализа, иако деценијама примењивана у свету науке, показује бројне недостатке, али за сада представља широко прихваћен и коришћен метод у евалуацији научних резултата истраживача.

Кључне речи:

цитатна анализа, евалуација научног рада, Web of Science, отворени приступ, Web 2.0, Science 2.0

Евалуација научног рада путем цитатне анализе представља једну од неколико прихваћених метода које се примењују широм света. У Србији постоје две референтне институције, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ у Београду и Библиотека Матице српске у Новом Саду, које финансира Министарство науке Републике Србије и које се баве израдом библиографија цитираних радова из научних часописа, према бази података *Science Citation Index* односно *ISI Web of Science* (WOS).¹

Задатак Одељења за научне информације и едукацију Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ је да се бави проучавањем теоретског и практичног развоја метода евалуације научног рада, техникама комуникације у савременој науци и едукацијом истраживача, научника, предавача, студената и шире јавности.

Врсте цитата често су предмет расправа и неспоразума. Цитати обухватају три групе:

- хетероцитате (праве цитате) – код којих аутори цитирају друге ауторе,
- аутоцитате (самоцитате) – код којих аутори цитирају своје претходне радове,
- коцитате – код којих аутори цитирају друге ауторе са којима су писали неки ранији рад.

Приликом анализе цитираности одређеног аутора, врши се заправо навођење и сумирање коцитата и хетероцитата, док се аутоцитати одбацују код коначног резултата претраживања. Цитираност се документује навођењем свих цитираних радова у *ISI* цитатним индексима. То значи да се утицајност исказује укупним бројем цитата, без обзира на удео аутора у цитираном раду. Посебно је мо-

гуће приказати цитате остварене и у националном цитатном индексу – *SCIndex* (<http://scindex.rs>), који је у отвореном приступу, што значи да је бесплатно доступан свим крајњим корисницима *Web*-а. Српски цитатни индекс се препоручује свим корисницима који на једноставан и веома аналитичан начин могу да прате одређене ауторе и домаћу периодику. Користан је, наравно, за целокупну научну јавност, а нарочито за ауторе из друштвених и хуманистичких наука, као и за уметност, јер су аутори из наведених области ређе цитирани у *ISI* цитатним индексима. Претраживање цитираности радова врши се на основу потпуног списка радова одређеног аутора, тако што се сваки рад из библиографије аутора посебно претражује у бази података *Web of Science* и то према првом аутору рада.

Институт за научне информације (енгл. Institute for Scientific Information – *ISI*) данас део компаније Thomson Reuters, основао је 1955. године др Јуџин Гарфилд² (Eugene Garfield), творац концепта цитатних индекса и њиховог претраживања. Јуџин Гарфилд је формулисао закон концентрације, према којем се у зонама удаљеним од језгра неке дисциплине налазе часописи из језгра других дисциплина, али да се због великог преклапања између дисциплина у природним наукама може издвојити језгро од око 1.000 часописа, који објављују најрелевантније резултате из тих области. Данас је тај цитатни индекс прерастао у базу података *Web of Science*.

*ISI Web of Knowledge*SM представља платформу за претраживање информација у свим областима науке и уметности, а користи је, према наводу на сајту Thomson

¹ „Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача“, *Службени гласник РС* бр. 38 (2008).

² Eugene Garfield, <http://www.garfield.library.upenn.edu/> (преузето 27. 7. 2009)

Reuters-a, 20 милиона истраживача из готово 90 земаља света. Једна од база података која се налази на овој платформи је и *Web of Science*®-(WOS). Обухвата око 256 дисциплина или категорија доступних за претраживање и преко КоБСОН сајта. Академске и истраживачке институције Републике Србије које су на Академској мрежи, путем WOS-a имају on-line приступ часописима (око 8.700) са највећим утицајем у светској науци од 1996. године до данас. Старија годишта доступна су у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ и Библиотеци Матице српске, на компакт дискovima од 1980, а у штампаном облику од 1961, односно од 1945. године.

Web of Science®, на који је претплаћена академска заједница у Србији садржи три основна цитатна индекса:

Science Citation Index expanded – SCI – база података из области природних, биомедицинских и техничких наука,
Social Sciences Citation Index – SSCI – база података која обухвата часописе из области друштвених наука;

Arts & Humanities Citation Index – AHCI база часописа из уметности и хуманистичких наука.

Од октобра 2008. године поседује и базе података за зборнике:

Conference Proceedings Citation Index – Science (CPCI-S) – од 2001. године до данас, цитатни индекс за природне и техничке науке,

Conference Proceedings Citation Index – Social Science & Humanities (CPCI-SSH) – цитатни индекс за друштвене и хуманистичке науке од 2001. године до данас

Journal Citation Report (JCR) је посебна база података у оквиру платформе *Web of Knowledge*™. Настала је обрадом резултата из наведених цитатних индекса. JCR садржи податке о часописима сврстане у тематске категорије, у оквиру којих су ранжирани по импакт фактору (енгл. Impact Factor – IF) или фактору утицаја. Фактор утицаја часописа је данас веома раширен критеријум за избор часописа у библиотекама, као и за избор у којем часопису објавити рад. Бројчана (нумеричка) вредност IF (фактора утицаја) добија се тако што се број цитата за две последње године подели са бројем објављених радова у те две године. То значи да увек постоји кашњење од једне године у подацима о IF часописа. On-line приступ овој бази Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ има од 2005. године.

Основни недостаци ISI цитатних индекса који су запажени у многобројним студијама, су следећи:

1. обухватају углавном литературу из Северне Америке, Западне Европе, односно литературу на енглеском језику;

2. анализа је ограничена на 8.700 најутицајнијих часописа из целокупне светске продукције;

3. недовољно су заступљени цитати из књига и великог броја зборника са конференција;

4. заступљеност различитих области истраживања је неравномерна;

5. садржи многобројне грешке приликом цитирања, као што су: хомоними, синоними, недоследност приликом навођења иницијала аутора, нарочито ако они нису са енглеског говорног подручја. Међутим, истиче се да су ове грешке махом произашле из примарних докумената, а да су мање резултат обраде референци у самим базама података.

Током јула 2009. године, на сајту Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије, објавље-

не су листе о категоријама домаћих научних часописа за 2009. годину, које су донели матични одбори. Од стране истог Министарства донет је и „Акт о уређивању научних часописа”.³ У раније донетом „Правилнику о поступку и начину вредновања, и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача” ранжирани су и часописи. Међународни часописи се рангирају према ISI публикацијама *Journal Citation reports* SCI, SSCI:

- M21 – часопис у првих 30% са листе SCI или SSCI (рад у врхунском међународном часопису),
- M22 – часопис у следећих 20% са листе SCI или SSCI (рад у истакнутом међународном часопису),
- M23 – преосталих 50% часописа са листе SCI или SSCI (рад у међународном часопису),
- M24 – часопис међународног значаја верификован посебном одлуком матичних одбора.

Домаћи се рангирају као:

- M51 – водећи часопис националног значаја,
- M52 – часопис националног значаја,
- M53 – научни часопис.

Које су алтернативе овом, по многим мишљењима, застарелом систему вредновања? Све више су актуелни нови извори података за цитираност радова, поред комерцијалних као што је *Scopus* (Elsevier), постоје и бесплатни као што је Google претраживач – *Google Scholar*. Написано је мноштво студија о предностима и недостацима наведеном три извора.

Базу података *Scopus* припремио је Elsevier, главни конкурент Thompson ISI на тржишту информационих производа. Обухвата приближно 15.000 часописа, већином из медицине, природних и друштвених наука. Могуће је наћи цитате у литератури објављеној после 1996. Карактеристика ове базе је да много боље покрива биомедицинске науке од свих осталих, али није систематична и конзистентна у потпуности. Недостају поједини бројеви, године, итд.

Web of Science је база података, обухвата 10–12% најпрестижније светске научне литературе која подлеже врло строгој селекцији и контроли квалитета, односи се на читав један век, прецизније на период од 1900. године до данас.

Google Scholar је претраживач, па самим тим претражује све оно што је доступно од академске литературе преко Интернета, без икакве селекције, па тако исту референцу можемо наћи у много верзија различитих сајтова, а старија литература је слабије заступљена. Google не даје попис издавача, листу часописа, ни податке о временском периоду или научним дисциплинама које обухвата. Дакле, *Google Scholar* не може бити једини извор података за евалуацију научног рада, али је истовремено користан као допуна у изради цитатне анализе.

Цитатна анализа за индивидуалне научнике у Србији би требало да се користи као релевантна информација у процесу евалуације њиховог научног учинка само ако се у анализу укључе подаци из свих релевантних постојећих извора, а не само из базе података *Web of Science*. Узевши у обзир да WOS већ покрива већину најпрестижнијих и најцитиранијих часописа, дуплирање броја покривених часописа би незнатно повећало број цитата. За

³ Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије, „Акт о уређивању научних часописа”, <http://www.nauka.gov.rs/cir/index.php>. (преузето 28. 7. 2009).

малу научну заједницу као што је Србија, велики успех је објавити чланке у часописима које покрива WOS и бити цитиран у тим часописима, али апсолутни број тих цитата не треба преценити. И други извори података о цитатима (*Scopus, Google Scholar*) требало би такође да буду узети у обзир.

Даље превазилажење садашњег начина вредновања је свакако отворени приступ (енгл. Open Access) који подразумева да је неки научни рад бесплатно и непрекидно доступан свим крајњим корисницима Интернета за читање, преузимање и цитирање. Одељење за научне информације и едукацију добро је проучило принципе отвореног приступа, и активно прати мноштво дневних новости које се дешавају у овом сегменту приступа информацијама. Кључни и историјски тренутак представља одлука Америчког Конгреса донета 2008. године, према којој научници подлежу законској регулативи да своје резултате учине јавно доступним најкасније 12 месеци од званичног датума објављивања, у складу са законом о ауторским правима. То ће имати огромног утицаја на све научне часописе у свету, па самим тим и на текућа истраживања у науци. С обзиром да је отворени приступ законски уоквирен у САД, сматра се да то предстоји и земљама широм света, пре свега земљама западне Европе, а затим и земљама у развоју. Задатак Одељења за научне информације и едукацију је да промовише идеје и начине отвореног приступа. Битно је нагласити да се појам отвореног приступа не односи само на научну литературу, већ се проширује и на

аудио, видео, графичке, географске датотеке (фајлове), слободне софтвере, курсеве електронског учења, итд.

Будућност комуникације у науци представља Web 2.0, који омогућава брз пренос и креирање информација (*Facebook, Friendfeed, Twitter, Google Wave...*). Предавања на тему „Отворено друштво и отворено знање“⁴, представила су најновије трендове у комуникацији науке на Интернету, укључујући научне блогове и викије, концепт Отвореног приступа и Јавне лабораторијске свеске.

Евалуација научног рада путем цитатне анализе не представља идеални, већ према мишљењу многих научника, „несавршени али веома корисни“ метод. Овај начин евалуације широко је распрострањен и примењује се свуда у свету. Постоје многобројни недостаци, а један од најважнијих је да фаворизује већ афирмисане научнике у развијеним земљама, док пружа веома мало могућности почетницима и истраживачима у земљама у развоју. Други битан недостатак је да се даје примат часописима са енглеског говорног подручја, док су други језици, осим француског, немачког, шпанског, заиста минимално заступљени. Многе земље које имају веома развијене одређене научне области, попут Кине, Индије, Русије и многих других, минимално су заступљене у WOS-у. Могуће решење је стварање отворених архива и коришћење електронских извора у отвореном приступу.

Циљ је да се прате нове тенденције и у сваком тренутку на најбољи начин информишу и помогну нашој научној и стручној јавности.

Abstract

Citation analysis is one of main activities at the Department of Scientific Information and Education of University Library "Svetozar Markovic" in Belgrade and Referral Center of Matica Srpska Library in Novi Sad. Besides numerous disadvantages, citation reference searching is used worldwide like method of scientific work evaluation. Also, we analyse different kinds of techniques of communication in contemporary science and education of researchers, scientists, lecturers, students and the general public.

Key words:

citation analysis, evaluation of scientific work, Web of Science, Open Access, Web 2.0, Science 2.0.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Meho, L. I. i K. Yang. "Impact of Data Sources on Citation Counts and Rankings of LIS Faculty: Web of Science vs. Scopus and Google Scholar Journal". *American society for Information Science and Technology* 58, (13) (2007): 2105–2125.
2. „Правилник о поступку и начину вредновања, и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача”. Службени гласник РС бр. 38 (2008). http://www.nauka.gov.rs/cir/images/stories/pravna_akta/pravilnik_o_zvanjima.pdf (преузето 28. 7. 2009).
3. Thomson Reuters ISI Web of Knowledge. http://www.thomsonreuters.com/products_services/science/science_products/scholarly_research_analysis/research_discovery/isi_web_of_knowledge (преузето 28. 7. 2009).
4. Филипи-Матутиновић, Стела и А. Поповић. „Промене у остваривању функција информационог и едукационог центра у Одељењу за научне информације Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду. Рад представљен на Информациона писменост и доживотно учење: Међународни научни скуп, Београд, Србија, 5–7. октобар 2007. Доступно и у: *Књижа резимеа*. Београд: Филолошки факултет Универзитета; Библиотекарско друштво Србије, 137–139.
5. Филипи-Матутиновић Стела. „Цитатна анализа за пет српских аутора према Web of Science, Scopus и Google Scholar”. *Инфошкола* 8, бр. 1–2 (2007): 25–35.
6. Filipi-Matutinović, Stela i A. Popović, „Citiranost naučnih radnika u Srbiji preko citatnih indeksa Web of Science – SNTPI '09”. Rad predstavljen na Sistem naučnih, tehnoloških i poslovnih informacija: Naučnostručni skup, Beograd, Srbija, 19–20. jun 2009.

⁴ Бора Живковић, Интернет менаџер за *Public Library of Science (PloS)* – организација која објављује научне радове по принципу отвореног приступа

Дубравка Симовић
Народна библиотека Србије
dubravka.simovic@nb.rs

УДК 070.486:02(497.11)“2000/2009”

Професионална комуникација у библиотечко-информационој делатности: Преглед библиотекарске периодике у Србији 2000–2009.

Сажетак

Суочени са новим тенденцијама у развоју библиотекарства на глобалном нивоу, библиотекари у нашим библиотекама одговарају на изазове напретка, унапређују своју делатност и осећају обавезу да своја достигнућа прикажу јавности и то не само стручној, пошто се, њиховим залагањем, библиотеке у Србији трансформишу у модерне библиотечко-информационе центре.

Кључне речи:

стручна библиотекарска периодика

Издавање стручне библиотекарске периодике има у нас дугу традицију. Од самих почетака обликовања библиотекарске струке, висок квалитет радова у стручној библиотекарској периодици био је од непроцењивог значаја за формирање свих типова библиотека, организовање њиховог рада према међународним стандардима и, деценијама касније, њихову трансформацију у модерне библиотечко-информационе центре. Тематско тежиште им је данас промовисање комуникације унутар библиотекарства и информационе наука. У свом раду „Грађа за истраживање стручне библиотекарске периодике у Србији 1940–2005.”¹ обухватила сам већи део наслова које су издавале наше библиотеке, библиотекарске асоцијације, али и установе чија делатност није искључиво библиотекарство.

Овим сажетим прегледом добијамо нову слику са почетака овог века и видимо да библиотекари и даље активно прате нове тенденције у својој струци и савесно преносе знања и комуникационе односе у ери информатичког друштва, где библиотекарство заузима све утицајнији положај. Пописане су периодичне публикације које се у потпуности, или делом, баве библиотекарском теоријом и праксом. Издају их саме библиотеке или библиотекарске асоцијације. Неке су у овом периоду настајале и нестајале. Позната материјална оскудица наших библиотека условљава да стручна библиотекарска периодика не излази увек предвиђеним ритмом, а повремено чак и са краћим или дужим прекидима.

Не само да су обрађиване теме актуелне и прате значајне смернице из иностраних серијских публикација, већ су се библиотекарски ентузијастички побринули и да се у нас библиотекарска гласила објављују на новим електронским медијима или да буду on-line доступна на сајтовима самих библиотека.

Гласила библиотека

Годишњак библиотеке Матице српске покренут је 1977. године (за 1976). Прва свеска је представљала зборник излагања са међународног научног скупа одржаног поводом обележавања 150 година Матице српске. Од тада се, током низа година, развио у савремени научни и стручни библиотекарски часопис. Конципиран је да прати, пре свега, рад Библиотеке Матице српске и библиотекарство у Војводини. Након првих пет свезака престао је да излази и није га било од 1982. до 1988. године.

Године 1989. почела је да излази нова серија, тематски окренута актуелним питањима савременог библиотекарства, а и даље делатности саме Библиотеке. Последњи број који је изашао је за 2008. годину.

Археографски ирилози: зборник радова Археографског одељења Народне библиотеке Србије. Са првим бројем часописа, године 1979, почело је публиковање резултата дугогодишњег рада стручњака Археографског одељења. Тиме су нашој и страниј јавности презентовани резултати истраживања о старој српској ћирилској рукописној и штампаној књизи, односно јужнословенским ћирилским аутографима уопште. Током три деценије, објављивани су радови који су се бавили језиком, графичком, ортографичком, палеографичком, књижевношћу, текстологијом, кодикологијом, орнаментиком, штампом, повезом, воденим знаковима. *Археографски ирилози* су одувек отворени према страним ауторима. Данас је ово реномирани и јединствени научни часопис у међународним оквирима. Од стране Министарства науке добио је категорију М51. Доступан је и у on-line издању (<http://www.nb.rs>.) Последњи је изашао двоброј за 2007/2008. годину.

Библиографија књига у Војводини је национална библиографија и садржи библиографију књига објављених на српском, мађарском, словачком, румунском и русинском језику. Израђује је и издаје годишње Библиотека Матице српске од 1981. године. Године 2007. изашла је свеска за 2005.

¹ Дубравка Симовић, „Грађа за истраживање стручне библиотекарске периодике у Србији 1940–2005”, *Гласник Народне библиотеке Србије* VII, бр. 1 (2005): 137–158.

Сусрети библиографа. Зборник радова са Сусрета библиографа у спомен др Георгију Михаиловићу који се од 1983. године одржавају у Народној библиотеци „Ђорђе Натшевић“ у Инђији. Циљ ове публикације, као и јединствене манифестације коју она прати, је афирмација наше библиографије, унапређење њеног развоја и свеобухватно теоријско изучавање, публикавање радова из историје библиографије, као и савременог приступа изради појединих њених врста. Сведочи о живим библиографским истраживањима. Број за 2006. објављен је 2007. године.

Анализа рада народних библиотеки у Војводини за ... годину. Библиотека Матице српске, као матична библиотека, редовно прати и проучава стање и развој библиотека у Војводини и на основу годишњих анализа предлаже мере за унапређење библиотечке делатности. Ову драгоцену анализу издаје од 1984. до 1991., а после дужег прекида, поново од 2002. године. Током излагања више пута је мењала назив, али до данас излази редовно. Последња је урађена за 2008. годину.

Савремена библиотечка је часопис који од 1986. године издаје Народна библиотека у Крушевцу. Радови објављени у њему тематски покривају све сегменте рада у библиотеци, историју, теорију и библиотечку праксу, а пре свега савремене токове у библиотекарству, што је у складу са његовим називом. Последњи је број 26 из 2009. године.

Билтен црковних књига на страним језицима издаје Библиотека Матице српске од 1986. до 1994., а потом од 1995. до 2007. године. Последњи је број 1 за 2008. годину и доступан је on-line (<http://www.bms.rs>).

Глас библиотеке: часопис за савремено библиотекарство, излази у издању градске библиотеке у Чачку. Почетак библиотекарства у чачанском крају и 140 година од оснивања првог читалишта обележени су 1988. године, између осталог, и покретањем часописа који ће објављивати прилоге првенствено из библиотечке делатности. Од 1998. до 2002. године *Глас библиотеке* није излазио. Последњи је изашао број 14 из 2008. године, а доступан је и у on-line верзији (<http://www.cacak-dis.rs>).

Новине Београдског читалишта, које је 1991. године почела да издаје Библиотека града Београда, наставиле су традицију *Новина читалишта београдског* (1847–1848). Последњи је двоброј 39–40 из 2009. године, а доступне су и у on-line верзији (<http://www.bgb.org.yu>). Уз сталну рубрику „Излог нових књига“, налазе се и теме о библиотекарству.

Анализа рада високошколских библиотеки у Војводини за ... годину. Од 1991. године, ову Анализу редовно израђује Библиотека Матице српске у Новом Саду, са циљем приказивања стања и предлагања мера за развој и унапређење рада у високошколским библиотекама у Војводини. Последња је урађена и објављена за 2008. годину.

Билтен црковних публикација издаје Градска библиотека у Новом Саду већ 17 година, а последњи је број 227 из 2009. године.

Весџи: гласило Библиотеке Матице српске. Излазе тромесечно од 1992. године. У њима се објављују сажети прилози о проблемима у свакодневној библиотечној пракси, вести о манифестацијама, пописи нових књига и дародаваца, најзанимљивији и одабрани текстови из страних књига и часописа, портрети библиотекара запослених у овој библиотеци, као и текстови о раду свих типова библиотека у мрежи. Последњи је изашао број 71 за 2009. годину. *Весџи* су доступне on-line (<http://www.bms.rs>).

Крагујевачко читалиште: информативни лист Народне библиотеке „Вук Караџић“ у Крагујевцу. Почео је да излази 1995. године. У њему читамо прилоге из културне историје, књижевности, језика, уметности, а део сваког броја посвећен је акцијама и пројектима који се реализују у Библиотеци, као и стручним радовима намењеним унапређењу библиотечке делатности. Последњи је број 25 из 2008. године.

Мозаик: информативно гласило Градске библиотеке у Новом Саду. Покренут је 1996. године. Профилисан је као информатор са кратким прилозима о свим активностима Библиотеке, стручним трибинама и семинарима, популаризацији књиге и читања у друштву, прегледом најзначајнијих тема из наших и страних стручних часописа. Сажето позива библиотекаре на акцију. Последњи објављен је број 102 за 2009. годину.

Гласник Народне библиотеке Србије, годишњак наше националне библиотеке, по четврти пут покренут је 1999. године, са циљем да јавност редовно упознаје са стручним и научним радом њених библиотекара, као и да презентује нове идеје и достигнућа у области библиотекарства у нас и у свету. Читаоцу се нуде радови домаћих и страних аутора који разматрају стање и развој библиотечко-информационог система на нивоу свих наших библиотека и у односу према осталим сродним делатностима у друштву, радови који покушавају да одреде место нашег библиотекарства у савременим тенденцијама протока информација, искуства страних библиотека и новине у стандардизацији библиотечког пословања, као и читав низ других интересантних и драгоцених сазнања. У динамичнијој концепцији, у последња два броја (за 2006. и 2007. годину), носеће задате теме омогућавају аналитичност и вишедимензионални приступ аутора појединим проблемима теорије или праксе библиотекарства, као и усмеравање развоја струке и њено прилагођавање савременом пословном окружењу. Часопис је доступан и у on-line верзији (<http://www.nb.rs>).

Бележница: лист Народне библиотеке Бор. Покренут је на 130. годишњицу оснивања прве читаонице на подручју борске општине, 1999. године. Замисао је била да радови буду груписани у тематске целине које не покривају само делатност библиотеке, већ и локално стваралаштво и завичајне теме. Круг тема и интересовања се временом ширио, број сарадника растао, а радови добијали на квалитету. *Бележница* и данас објављује стручне радове из области библиотекарства везане за рад ове библиотеке и унапређење наше библиотечке делатности. Последњи је изашао број 19 из 2008. године и доступан је on-line (<http://biblioteka-bor.org.rs>).

Панчевачко читалиште: часопис Градске библиотеке Панчево. Излази од 2002. године и потпуно је посвећен струци. Објављује текстове из области библиотекарства у нас и у свету. Теме су свакодневна библиотечка пракса, слободно и доступно знање, транзиција у библиотекама Србије. Градска библиотека у Панчеву трансформише се у савремену информациону установу, постаје чвориште информатичког система Јужнобанатског округа а овај часопис, један у низу њених пројеката покренутих са циљем професионалног усавршавања библиотекара, врло брзо излази из локалних оквира и прераста у научно-стручни часопис за теорију и праксу библиотекарства. Доступан је и у електронском облику, односно једини је који има сопствени сајт (www.citaliste.com). Од стране Министарства науке добио је категорију М53. Последњи је изашао број 14 из 2009. године.

Библиошечки билтен: информатор Градске библиотеке Вршац за популарисање књижевности, културе, уметности и библиотекарства. Не можемо рећи да је ово чисто стручни часопис, сем да је први, већи део, у сваком броју посвећен темама из библиотекарства. Први број је изашао 2002. године, а објављено је 11 бројева.

Библиографија Србије, текућа национална библиографија, региструје издавачку продукцију у Републици Србији. Наставак је једног дела *Библиографије Југославије* коју је од 1950. до 2002. године издавао Југословенски библиографски институт. Од 2003. године ову библиографију израђује и издаје Народна библиотека Србије. Обухвата монографске, серијске публикације, чланке и прилоге у серијским публикацијама и некњижну грађу. Све свеске библиографија се израђују, према међународним стандардима за библиографски опис појединих врста грађе, на основу редигованих записа креираних у узајамној бази података COBIB.SR. У почетку је била само у штампаној и електронској форми, а од 2005. године доступна је у online издању (<http://www.nb.rs>).

Библиографија Србије – Монографске публикације излази тромесечно. *Преводи и Званичне публикације* издају се у посебним издањима на годишњем нивоу. Сваку свеску *Библиографије* прате Регистар наслова, Именски регистар и Предметни регистар.

Библиографија Србије – Серијске публикације излази годишње од 2003. године. Свеску прати Регистар наслова, Стручни регистар и Регистар ISSN бројева.

Библиографија Србије – Серијске публикације. Званичне публикације излази на годишњем нивоу. Свеску прати Регистар наслова, Стручни регистар и Регистар ISSN бројева.

Библиографија Србије. Чланци и прилози у серијским публикацијама излази годишње од 2003. године у три серије. *Серија А. Друштвене науке, Серија Б. Природне, применене, медицинске и техничке науке и Серија Ц. Уметности, спорти, филологија, књижевности*. Сваку свеску прати Регистар наслова чланака, Именски регистар, Предметни регистар, Регистар наслова серијских публикација и Регистар наслова монографских публикација.

Библиографија Србије – Некњижна грађа излази годишње од 2004. године. Библиографију прате Регистар наслова, Именски регистар, Предметни регистар и Регистар ISBN ознака.

Народна библиотека Србије од 2005. године издаје и текућу националну библиографију *Сербика* у две свеске. Свеске излазе годишње.

Библиографија Србика. Монографске публикације и некњижна грађа. Сваку свеску *Библиографије* прате Регистар наслова, Именски регистар, Предметни регистар, Регистар земаља објављивања и Регистар превода на српски језик.

Библиографија Србика. Серијске публикације. Свеску прати Регистар наслова, Стручни регистар и Регистар ISSN бројева.

Слово Ђурилово: годишњак библиотеке „Браћа Настасијевић“ из Горњег Милановца. Покренут је 2004. године. Један део радова посвећен је самој библиотечкој пракси, завичајном фонду, историји библиотека и примени нових стандарда и достигнућа у библиотекарству. У почетку, то су били кратки осврти и прикази без темељних разматра-

ња, али из броја у број, овај део садржаја добија и на квалитету и на квантитету. Последњи је број 5 из 2008. године.

Библиошечки пушоказ: часопис за децу Градске библиотеке у Новом Саду. Садржи приказе приновљених публикација, као и препоручене литературе за децу. Објављују се и прилози о библиотекама за децу и дејим одељењима у нас и у свету. Сви прилози прилагођени су за узраст до 15 година и илустровани су. У пракси се показало да користи и наставницима и школским библиотекарима за избор и набавку књига. Почео је да излази 2004. године. Последњи је број 14 из 2008.

Јавне библиотеке: часопис за теорију и праксу библиотекарства. Библиотека са дугом традицијом, основана 1872. године, Градска библиотека „Божидар Кнежевић“ у Убу покренула је 2005. године гласило које се бави искључиво проблемима јавних, односно народних библиотека. Циљ часописа је да се упознају и теоретске и практичне стране јавног библиотекарства, наравно у оквиру свих других сегмената нашег библиотекарства, историја јавних библиотека, њихов данашњи положај и рад у земљи, али и у иностранству. Не занемарити традиционално, а прихватити изазове савременог библиотекарства, смер је у којем је планирано да иде овај часопис. Последњи је двојрој 5–6 за 2007. годину.

Билтен приновљених књига покренула је Народна библиотека „Стеван Сремац“ из Ниша 2008. године.

Гласила библиотекарских асоцијација

Библиошечкар – Часопис Друштва библиотекара Србије покренут је пре 60 година (1948/1949). Намера је била да један стручни часопис помогне развој младог библиотекарства, да обједини и уједначи рад свих библиотека према типу, да помогне стварање мреже библиотека у складу са међународним искуствима и стандардима, да образује и усавршава библиотечки кадар, да упуту на коришћење правила за сређивање фондова, каталогизацију, класификацију, једном речи, да постави чврсте темеље нашег библиотекарства. Од самог почетка, објављивани су радови еминентних библиотекара, стручњака за историју књиге и библиографа. Развој библиотекарства утицао је и на развој концепције самог часописа. Како је време одмицало, више нису доминирали прилози из библиотечке праксе, већ они из теорије струке, и видна је била тенденција његовог прерастања у научни часопис. До 1997. године изашло је укупно 210 бројева. Потом следи десетогодишња пауза. Наш угледни часопис наставља да излази 2006. године, са циљем да опет подстиче развој теорије и праксе важних делатности какве су библиотекарство и информатика. Последњи су бројеви за 2008. годину.

Годишњак библиотека Срема – Под окриљем Читаонице у Иригу, од 1962. године се организује Сабор библиотекара Срема, а под окриљем овог Сабора 1996. године покренут је *Годишњак* који излази као гласило Подружнице библиотекара Срема са седиштем у Библиотеци „Глигорије Возаревић“ у Сремској Митровици. Осмишљен је тако да представља јавности ниво развоја сремских библиотека, њихове успешно реализоване акције и програме, стручне радове библиотекара, као и вести о свим стручним активностима. Последњи је изашао бр. 9 из 2008. године.

Инфошечка: часопис за информатику и библиотекарство. Представља гласило Заједнице библиотека универ-

зитета у Србији. Покренут је 2000. године. У њему се објављују радови о примени информационих технологија у библиотечарству и о њиховом утицају на развој високошколских и научних библиотека. Покретање оваквог часописа имало је за циљ припрему библиотечног кадра за широку примену нових технологија при пружању свих врста информација корисницима. Сам назив казује да је тема међусобни утицај информатике и библиотека. Доступан је и у on-line верзији (<http://www.unilib.bg.ac.yu>). Последњи број 1–2 изашао је јуна 2009. године.

Наша библиотеке: билтен Подружнице библиотека Средњег Баната. Овај Билтен који је 2000. године издала Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“ у Зрењанину покренут је са циљем размене стручних информација међу библиотечарима. Конципиран је тако да представи сваку од библиотека са овог подручја, услове у којима се одвија њихова делатност, као и актуелне потребе и активности. Изашла су само три броја скромног обима, од свега неколико страна. То није дозвољавало озбиљнија стручна разматрања, али вредно га је поменути и похвалити као добар покушај.

Високошколске библиотеке: лист Заједнице библиотека универзитета у Србији. Током 2002. године, високошколске библиотеке су започеле процес међусобног повезивања укључивањем у узајамну базу података која је настала у оквиру пројекта Виртуелна библиотека Србије. Овако крупан корак захтевао је и промене у појединим сегментима библиотечног пословања, а са тим у вези и едукацију самих библиотечара. Заједница је, са циљем брже размене информација и квалитетне трансформације високошколских библиотека у модерне центре науке и знања, покренула часопис 2004. године. Последњи штампан је број 5, а од броја 6 III 2006. године, доступан је само у електронској верзији (<http://www.unilib.bg.ac.yu>).

Билтен у издању Друштва школских библиотечара Србије почео је да излази 2007. године, након оснивања самог Друштва. Комплексност проблема са којима се годинама сусрећу библиотечари у школама, простор, опрема, фондови, кадрови, интеракција са наставним програмима, заинтересованост корисника, довели су до стварања асоцијације и покретања часописа. Обрађене теме показују да је, осим библиотечног пословања у свим сегментима, потребно решити и статус школских библиотечара, стручних испита, стандарда у раду. Последњи је број 4 из 2008.

Закључак

Библиотечари морају да буду квалитетно и на време информисани и едуковани, па зато научне и стручне серијске публикације представљају једно од најефикаснијих средстава пре свега њихове међусобне комуникације, потом комуникације са корисницима, као и активног односа са локалном заједницом у којој они, доприносећи њеном развоју, имају значајну улогу.

У посматраном периоду, 14 библиотека, можемо рећи веома успешно, издаје 33 наслова серијских публикација, а 3 библиотечарске асоцијације 6.

Народна библиотека Србије издаје укупно 13 наслова серијских публикација, Библиотека Матице српске 6, Градска библиотека у Новом Саду 3, а Библиотека града Београда и библиотеке у Инђији, Крушевцу, Чачку, Крагујевцу, Бору, Панчеву, Вршцу, Горњем Милановцу, Убу и Нишу по 1.

Библиотечарско друштво Србије и његове две подружнице издају 3 наслова, Заједница библиотека универзитета у Србији 2 и Друштво школских библиотечара 1.

Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске израђују и издају текуће библиографије чији значај нема потребе истацати.

Билтене приновљених публикација издавале су увек библиотеке свих типова. Они су од значаја и за кориснике и за саме библиотечаре. У овом попису данас их је три. То никако не значи да их нема и више, али нису лако доступни јер су у већини случајева то публикације интерног карактера, умножаване у малом броју примерака. Интересантно је да још увек живе и у доба електронских база података, када су библиографски подаци лако доступни. О њиховом броју и значају, некада и данас, требало би урадити посебно истраживање.

Археографски њрилози и Панчевачко читалиште су два часописа која су добила научну категоризацију. Треба очекивати то и од других стручних часописа, јер је видно настојање редакција да се позивају на сарадњу квалификовани домаћи и страни аутори, бирају занимљиве и провокативне теме и активно прати померање граница унутар библиотечарства и информационих наука. Треба им само пожелети пословно окружење у којем ће моћи редовно да објављују своја гласила.

Summary

Facing with the new tendencies in development of librarianship at the global level, librarians in our libraries needed to respond to new challenges and to improve their activities. Also, to recognize responsibility to shown their achievements, not only to scientific public, as with their commitment libraries in Serbia became modern Library Information Centers.

Key words:

The Professional Library Periodicals

ЛИТЕРАТУРА

1. Симовић, Дубравка, „Грађа за истраживање стручних библиотечарске периодике у Србији 1940–2005.“. *Гласник Народне библиотеке Србије VIII* (2005): 137–158.

2. Узајамна библиографско-каталожка база података COBIB.SR.

3. Постојеће веб презентације наших библиотека.

4. Последњи бројеви пописаних серијских публикација који су били доступни у фонду НБС.

Др Љиљана Вучковић-Декић
Институт за онкологију и радиологију Србије, Београд
ljvd@ncrc.ac.rs

УДК 001.818
050.486:001

Како бирам часопис у којем објављујем – лично виђење

Сажетак

Рад научника се процењује на основу броја и квалитета публикација, при чему је најважнији квалитет часописа у којем је рад објављен. Значајни квантитативни показатељ квалитета часописа је фактор утицаја (енгл. Impact Factor) часописа са тзв. SCI-листе (енгл. Science Citation Index). Зато се научници стимулишу да публикују у таквим часописима, па се домаћим часописима подноси све мањи број квалитетних рукописа, што им умањује шансе да доспеју на SCI листу. Међутим, и публикавање у домаћим часописима на матерњем језику је оправдано: ти радови су доступнији домаћој научној јавности, а квалитетни радови повећавају шансу домаћим часописима за индексирање у важним базама података.

Кључне речи:

сцијентометрија, научне публикације, научни часописи, импакт фактор, вредновање научника

Научна публикација је најважнији пут којим се саопштава наука, а научни часопис је најважније место у којем се објављује нови, оригинални резултат неког истраживања. На основу овога се вреднује наука једне земље, региона или институције.

Како је власништво надтом новоствореном, оригиналном информацијом ауторство¹, то је научна публикација и основ којим се евалуира рад једног научника². Научник има обавезу да објављује – то је истовремено и радна и етичка обавеза³: радна, зато што публикавање представља завршну фазу истраживања (на које је потрошено много новца и времена), а етичка, зато што се необјављивањем резултата истраживања научна јавност лишавала неке вредне информације, и што се истраживања непотребно понављају. Другим речима, необјављивање резултата истраживања је веома неетичко!

Према томе, сваки научник има два мотива да публикује: да унапреди своју научну област (тзв. алтруистички мотив) и да унапреди своју каријеру (тзв. егоистички мотив)⁴. Оба мотива су подједнако легитимна – реч егоизам овде нема негативну конотацију. Обавеза публикавања у науци се изражава крилатицом „Публикуј или нестани!” (енгл. Publish or Perish) – другим речима, ако не објављујете, у науци не постојите!

Међутим, није свеједно у којем часопису научник објављује резултате својих истраживања. У свету излази огроман број научних часописа, а много њих се појављује или

нестаје сваке године. Нису сви научни часописи подједнаке вредности – један од параметара којим се мери вредност часописа је тзв. фактор утицаја⁵ (енгл. Impact Factor). Иако му се упућују многе замерке и налазе начини да се он коригује или замени неким другим параметрима⁶, ипак се данас у Србији, или бар у биомедицинским наукама, вредност једног научника мери према томе да ли објављује у часописима са импакт фактором⁷. При том, научник добија различит број бодова за један чланак, зависно од величине импакт фактора часописа у којем је рад објављен⁸.

Међутим, ово се односи само на часописе који су индексирани у најважнијим интернационалним базама података, тј. оне који су на тзв. SCI-листи⁹. Радови објављени у часописима који нису на SCI листи (а таква је огромна већина домаћих биомедицинских часописа), доносе аутору знатно мањи број поена. На тај начин, аутори се стимулишу да публикују своје радове у међународним часописима, и то да бирају часописе са што већим импакт фактором.

Овоме се нема шта замерити: чланак објављен у међународном часопису је видљив и доступан на међународном плану, има неупоредиво већу читалачку публику, а самим тим и шансу да буде цитиран. Цитираност једног научника је значајни показатељ квалитета¹⁰ (под условом да рад није цитиран у негативном контексту), па је према томе важан за напредовање у науци.

⁵ Stela Filipi-Matutinović, Aleksandra Popović i Sanja Antonić, "Subject category ONCOLOGY, Journal Citation Reports 2000–2006: Analysis of impact factor distribution and publishing data", *Arch Oncol* 16 (3–4) (2008):85–87.

⁶ Дејан Пајић, „Има ли импакт фактор алтернативу?“, *СНПТИ* (2009): 57–60. Доступно и на адреси: <http://www.ceon.rs/pdf/pajic.pdf> (преузето 6. 10. 2009).

⁷ Ljiljana Vučković-Dekić i Slavica Borjanović-Žižić, "The importance of being indexed in MEDLINE (Letter to the editor)", *Arch Oncol* 15 (3–4) (2007):99.

⁸ „Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача“, http://www.nauka.gov.rs/cir/images/stories/pravna_akta/pravilnik_o_zvanjima.pdf (преузето 6. 10. 2009).

⁹ Сања Антонић, Оја Кринуловић и Дејана Каваја Станишић, „Анализа цитираности: тренутно стање и перспективе“, *Панчевачко читалиште* (2009).

¹⁰ Siljiva Brkić, "Options for citation tracking – evaluation of research impact", *Arch Oncol* 15 (Suppl. 1) (2007):19 (Abstr).

¹ Љиљана Вучковић-Декић, „Ауторство/коауторство“, у: *Етика научноистраживачког рада у биомедицини*, ур. Љиљана Вучковић-Декић, П. Миленковић (Београд: Медицински факултет Универзитета у Београду, 2004), 90–98.

² Љиљана Вучковић-Декић, „Вредновање науке и научника“, у: *Комуникација у биомедицинским наукама*, ур. Љ. Годоровић, Љиљана Вучковић-Декић, (Крагујевац: Медицински факултет Универзитета у Крагујевцу, 2008), 254–258.

³ D. Milošević i LjiljanaVučković-Dekić, "Scientific communication – legal and ethical aspects", *Good Scientific Practice* part IX, 10 (2005): 491–493.

⁴ Љиљана Вучковић-Декић, „Ауторство – основа за евалуацију научника и извор сукоба и неразумевања“, *Билтн Трансфузиол* 53(1–2) (2007):20–23.

Наравно, и домаћи часописи су неједнаког квалитета: једна недавна библиометријска анализа¹¹ показала је да од укупно 380 домаћих часописа из свих области науке, само 14 је категоризовано као М23 (међународни часопис), што значи да рад објављен у њима доноси три поена. Сви остали су категоризовани знатно ниже, па, следствено томе, доносе и мањи број поена.

Како часописи достигну SCI листу првенствено на основу квалитета радова које објављују, уредницима је стало до тога да објављују што квалитетније радове. С друге стране, због свега горе наведеног, ауторима је важно да публикују у што квалитетнијим часописима. Ова међусобна зависност доводи уреднике домаћих часописа који нису на SCI листи у веома тежак положај: прилив рукописа поднет за публикавање у тим часописима је све мањи, а њихов квалитет све лошији. То смањује, или чак онемогућава било какве шансе часописа да постигну индексирање у SCI.

За мене, чији се рад више не евалуира (већ дуго сам у највишем научном звању, за које нема реизбора), категоризаци-

ја Министарства науке није од значаја, и нисам приморана да сабирам поене. Зато све више објављујем у домаћим часописима (обично на позив главног уредника), и на српском језику. Мој мотив за ово је што знам да прилично велики број потенцијалних читалаца не влада енглеским језиком (који је *lingua franca* савремене науке), и да су им домаћи часописи доступнији од међународних. То се односи првенствено на лекаре-практичаре, и они су моја циљна читалачка популација¹². Истовремено, надам се да, поред едукативне функције својих радова, чиним нешто и за домаћу науку, ма како то био скроман допринос. Захваљујући труду уредника неких домаћих часописа, који охрабрују сараднике да публикују у њиховим часописима, два наша биомедицинска часописа (*Српски архив за целокућну медицину* и *Војносанијететски преглед*) су, почев од ове године, на тој, тако тешко достигнуј, SCI листи¹³. Ово је велики успех, па уредници ових часописа, као и сви аутори који су у њима публиковали, заслужују све честитке. Уверена сам да ће тим путем кренути и други наши часописи – и ја им желим успеха у томе!

Abstract

Scientists are evaluated on the basis of the quantity and quality of their publications. The most important parameter is publishing in journals on the SCI list (Science Citation Index), i.e., in journals with high impact factor. Thus, scientists are motivated to publish in such journals, which place national journals in difficult position: the number and quality of manuscripts submitted to national journals is steadily decreasing, thus decreasing chances for indexing in SCI. However, publishing in national journals has some advantages: these articles are more accessible to larger national audience, and quality articles increase the quality of such journals, thus enabling them to be indexed in important databases.

Key words:

scientometrics, scientific publications, scientific journals, Impact Factor, evaluation

ЛИТЕРАТУРА:

1. Антонић, Сања, Оја Кринуловић и Дејана Каваја Станишић. „Анализа цитираности: тренутно стање и перспективе”, *Панчевачко читалиште* (2009).
2. Brkić, Silvija. „Options for citation tracking – evaluation of research impact”. *Arch Oncol* 15 (Suppl. 1) (2007):19 (Abstr).
3. Вучковић-Декић, Љиљана. „Ауторство/коауторство”. У: *Етика научноистраживачког рада у биомедицини*. Уредници Љиљана Вучковић-Декић, П. Миленковић, 90–98. Београд: Медицински факултет Универзитета у Београду, 2004.
4. Vučković-Dekić, Ljiljana i Slavica Borjanović-Žižić. „The importance of being indexed in MEDLINE (Letter to the editor)”. *Arch Oncol* 15 (3–4) (2007):99.
5. Вучковић-Декић, Љиљана. „Ауторство – основа за евалуацију научника и извор сукоба и неразумевања”. *Билт Трансфузиол* 53 (1–2) (2007):20–23.
6. Вучковић-Декић, Љиљана. „Вредновање науке и научника”. У: *Комуникација у биомедицинским наукама*. Уредници Љ. Тодоровић, Љиљана Вучковић-Декић, 254–258. Крагујевац: Медицински факултет Универзитета у Крагујевцу, 2008.

7. Kako ja biram časopis u koji objavljujem naučni rad. <http://www.slideshare.net/anaivko/kako-ja-biram-casopis-u-koji-objavljujem-naucni-rad> (преузето 7. 10. 2009).
8. Milošević, D. i Ljiljana Vučković-Dekić. „Scientific communication – legal and ethical aspects”. *Good Scientific Practice* part IX, 10 (2005): 491–493.
9. Пајић, Дејан. „Има ли импакт фактор алтернативу?”. *СНТПИ* (2009): 57–60. Доступно и на адреси: <http://www.ceon.rs/pdf/pajic.pdf> (преузето 6. 10. 2009).
10. „Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача”. http://www.nauka.gov.rs/cir/images/stories/pravna_akta/pravilnik_o_zvanjima.pdf (преузето 6. 10. 2009).
11. <http://www.scindeksbic.nb.rs/influences.aspx?page=16&parentID=&categoryID=&year=2008&type=influences&sort=9&order=0> (преузето 6. 10. 2009).
12. Filipi-Matutinović, Stela, Aleksandra Popović i Sanja Antonić. „Subject category ONCOLOGY, Journal Citation Reports 2000–2006: Analysis of impact factor distribution and publishing data”. *Arch Oncol* 16 (3–4) (2008):85–87.

¹¹ <http://www.scindeksbic.nb.rs/influences.aspx?page=16&parentID=&categoryID=&year=2008&type=influences&sort=9&order=0> (преузето 6. 10. 2009).

¹² Kako ja biram časopis u koji objavljujem naučni rad. <http://www.slideshare.net/Anaivko/kako-ja-biram-casopis-u-koji-objavljujem-naucni-rad> (преузето 7. 10. 2009).

¹³ http://kobsonbeta.nb.rs/servisi/indeksne_baze/web_of_science.78.html (преузето 7. 10. 2009).

Проф. др Јован Делић
Катедра за српску књижевност
Филолошки факултет у Београду

УДК 050.486:001]:050.3/4
81+82(082)

Историја не почиње са нама: Проблеми уређивања научног часописа

Сажетак

Уређивање старих, угледних и утицајних научних часописа носи бројне тешкоће везане за одржавање континуитета уређивачке политике и усаглашавање традиционалних са критеријумима савременог доба. На примеру *Зборника Матице српске за књижевност и језик*, његов уредник износи искуства везана за *атмосферу уређивања*.

Кључне речи:

Зборник Матице српске за књижевност и језик, уређивање, научни часописи

Традиција обавезује. Није свеједно уређивати *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, који је основао и деценијама уређивао Младен Лесковац, или неки други књижевно-научни часопис.¹

Притискују нас да треба часопису промијенити име: тобоже ријеч *зборник* указује на збир разнородних текстова са неког научног скупа, а не на озбиљан часопис. Понекад сте као уредник у ситуацији да браните часно име и часну традицију и да непотребно губите енергију на туђа *схваћања*. Зашто бисмо мијењали традицију за нечију злу вољу и елементарну (не)обавијештеност? Неко би од моћних људи желио да Матичином часопису, или часописима, узме шездесет година постојања и да га преименовањем врати у први разред. Часописи преживљавају велику кризу у овом времену сваковрсних криза. Али, не треба заборавити да у Матици српској излази најстарији књижевни часопис на свијету, *Лейхойс Матице српске*, па ће уз њега живуцкати и *Зборник за књижевност и језик*.

Традиција обавезује да у средишту интересовања нашега часописа буде национална књижевност, и то мора остати. Али национална књижевност неће ништа изгуби-

ти ако се мало више отворимо за теоријску проблематику и компаратистику. Национална књижевност има свој европски концепт. Традиција не везује руке, него обавезује на креативне и пажљиве иновације.

Притискују нас да смањимо обим; да умјесто три, објављујемо двије свеске годишње; да се спустимо испод двадесет табака по броју. Неће моћи. И то је дио традиције. Срамота је послје шест деценија скраћивати, смањивати, пристајати на самосакаћење. Не дам док сам ја уредник.

Добро је да часопис има сталне рубрике, поготову ако је и то дио традиције. *Зборник* их има: „Студије и чланци”, „Прилози

и грађа”, „Оцене и прикази”. Ја сам и за увођење повремених: „Истраживања”, „Поводи”, „Писма из свијета”. Ваљало би читаоце информисати о магистарским и докторским дисертацијама, о истраживачким пројектима, о србистици, славистици, компаратистици и методологији у свијету. Везе са свијетом се све теже успостављају због пада србистике и славистике у њему.

Редакција је тим који ствара часопис. Добро је да сваки члан редакције покрива једну научну област; да постоји прецизна подјела рада. Корисно је да у редакцији буду комплементарни људи различите старосне доби: увијек се нешто научи и од млађих и од старијих. Главни уредник је више *иџрач* за везу него шеф; тркач, градитељ игре, снабдевач текстовима. Од главног уредника највише зависи

¹ *Зборник Матице српске за књижевност и језик* основан је 1953. године. Његов оснивач и први главни уредник био је тадашњи председник Матице Младен Лесковац. Прва свеска *Зборника* објављена је 1954. године. Лесковац је тада написао: „Задатак *Зборника Матице српске за књижевност и језик* јасан је; на страницама овог часописа проучаваће се српска књижевност и српски језик, тј. штампаће се мање монографије и расправе, чланци, ситнији прилози, архивска грађа и библиографије, као што ће се приказивати важнији радови и оцењивати новија дела из ове области.” Од оснивања уредници *Зборника* били су академик Младен Лесковац (1953–1978), проф. др Драгиша Живковић (1979–1994), проф. др Томислав Бекић (1995–1999), проф. др Јован Делић (2000–). Излази у три свеске годишње.

судбина часописа. Важно је да чланови редакције познају научнике из своје области у земљи и у свијету. Важно је свугдје имати пријатеље и сараднике. Зато је драгоцјено имати у редакцији иностране чланове, барем у највећим земљама свијета.

За часопис су најважнији сарадници. Њих морате не престано тражити, звати, молити, па и стварати. Треба их његовати и регрутовати са свих универзитета у земљи; треба их налазити у свијету, што је за часопис усмјерен на националну књижевност нарочито тешко. Осим тога, људи су осјетљиви када им не објавите прилог, када тражите исправке, допуне, када им кажете да је њихов рад негативно оцијењен. Треба их на вријеме упозорити да се радови рецензирају, да је то неопходно.

Веома је важно стварати сараднике, налазити их и подизати међу младим истраживачима. У многим областима данас имамо драгоцјене младе људе. Сматрам да сам и као наставник и као уредник урадио за њих веома много.

Часопис мора излазити редовно. Није лако стизати заостатке. Императив редовности ужасан је онда када је везан са финансијским (не)приликама и са непредвидивим невољама, прописима... Имам у том смислу веома непријатна искуства о којима не могу да пишем.

Нијесам присталица двобројева и тробројева, али сам их правило. Ако планирате неки тематски број, не зна-

те какав ћете одзив имати. Два-три пута сам имао среће: тематски дво- и тробројеви су, највјероватније, најбољи које сам склопио и потписао. И вјерујем да ће дуго бити актуелни у нашој науци. Значи, не смијемо бити ригидни и одбацивати сваку помисао на двоброј и троброј, с тим што двоброј подразумемијева четрдесет, а троброј шездесет ауторских табака.

Веома је важан технички уредник, мени је десна рука. Затим лектор и коректор. Од њих зависи изглед часописа, па и редовност излагања. Они могу да унаприједили да унаказе број.

Тешко је вредновати часопис. Тешко је прихватити актуелне министарске критеријуме вредновања. Поготову је тешко и понижавајуће ако критеријуме одређује неко ко са вашом струком нема додирних тачака или неко чији текст никада не бисте објавили. Ако прихватите да водите данас у Србији један књижевно-научни часопис, посебно национално усмјерен, нађите прво врхунске љекаре и набољи осигуравајући завод: страдаће вам нерви, стомак, а понајприје – срце.

Морате се навићи да радите цабе, без хонорара, без бенефиција, готово о свом хљебу и опанцима. Некада се од овога посла могло живјети. Данас се за овај посао живи. Па издржите.

Што се мене тиче, ја сам се на Богојављење 2000. одлучио: издржаћу.

Abstract

Editing of old, respected and influential scientific journals is combined with many difficulties on preserving the continuity of editorial policies and harmonization of traditional and nowadays criteria. Having *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik* in mind the editor is expressing his experiences connected to the *atmosphere of journal editing*.

Key words:

Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, editing, scientific journals

ЛИТЕРАТУРА:

1. „Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача”. Београд: *Службени гласник РС* бр. 110/05 и 50/06, усвојио Национални савет за научни и технолошки развој 21. марта 2008. године, а који је објављен у *Службеном гласнику РС* 38/2008.
2. Министарство за науку и технолошки развој Владе Србије. „Акта о уређивању научних часописа”. http://www.nauka.gov.rs/cir/images/stories/vesti/09-07-17/akt_o_uredjivanju_casopisa.pdf (преузето 1. 10. 2009).
3. Зборник Матице српске за књижевност и језик. http://www.maticasrpska.org.yu/pages/izdanja/knjizevnost_i_jezik.htm#zbor_slav_od_osnivanja (преузето 1. 10. 2009).

E-gouomi – јапански календари у форми графика

Адам Софронијевић
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд
sofronijevic@unilib.bg.ac.rs

УДК 001.102:004.78(497.11)

Приступ научним информацијама у Србији: АМРЕС или Web 2.0?

Сажетак

Модернизацијом друштва, тема приступа научним информацијама постаје све важнија и за библиотекаре изван високошколских и специјализованих библиотека. Текст даје преглед основних појмова везаних за ову област, са посебним освртом на ситуацију у нашој земљи. Приступ научним информацијама мора се платити, што у Србији за кориснике чини конзорцијум библиотека КоБСОН, или може бити бесплатан ако се приступа Web 2.0 садржајима. Ради јасноће излагања, у тексту су дефинисана ова два начина приступа, док се научне информације у отвореном приступу не разматрају посебно. Основне карактеристике оба начина приступа, ради разумљивости, дате су упрошћено, а ради прегледности представљене су табеларно.

Кључне речи:

научне информације, Србија, Web 2.0, Амрес, КоБСОН

Приступ научним информацијама данас подразумева приступ жељеном пуном тексту или аудио-визуелном материјалу, а преовлађујући медијум за приступ је Интернет.¹ У приступу научним информацијама, у времену које је иза нас, преовладавао је систем „преузми и користи касније“ карактерисан појмом download. Нови сервиси, као што је *Ebrary*, промовишу другачију идеологију приступа, за коју је карактеристичан стални приступ подацима и складиштење дела резултата рада на Интернету. Овај тренд промене начина приступа подацима није везан искључиво за научне информације, а у другим областима описује га све чешћа употреба речи stream која замењује реч download.²

Са друге стране, све већи део Интернета чине подаци које чине доступним његови корисници, а не као што је то било током деведесетих година 20. века, власници Интернет презентација. Ови садржаји називају се Web 2.0 садржајима, а технологије које омогућавају њихово креирање – Web 2.0 технологијама. Целина тих података и технологија, која чини већи део Интернета данас, назива се Web 2.0. Један део Web 2.0 садржаја је ауторски и аутентичан израз креативности корисника Интернета. Већи део Web 2.0 садржаја чине материјали које корисници чине доступним за друге кориснике и поред тога што за то немају ауторска права и што тиме формално чине правни прекршај.³

Академска мрежа Србије (АМРЕС), специјализована је рачунарска мрежа која обезбеђује приступ Интернету и посебним информационо-комуникационим сервисима за институције које су повезане на ову мрежу. Најважнији од сервиса који су доступни за кориснике АМРЕС-а, а нису доступни осталим корисницима Интернета, је приступ научним информацијама који омогућава КоБСОН (Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку).

Научне информације у Србији данас се могу добити из два извора, који по количини података далеко превазилазе остале изворе. То су АМРЕС и Web 2.0. Овде треба имати на уму да корисници који преузимају садржаје за које немају ауторска права, искључиво ради личног коришћења, формално не чине правни прекршај.⁴ Са правног аспекта, оба извора информација подједнако су легална за крајњег корисника, све док су преузети подаци намењени искључиво личној употреби. Такође, оба извора информација носе опасност за корисника да уђе у правни прекршај, уколико се преузети подаци проследи трећим лицима.

Иако КоБСОН обезбеђује изузетно велику количину научних података за све области научног истраживања и рада, Web 2.0 садржаји су свакако по количини неупоредиво бројнији. Може се претпоставити да је већ данас готово свако дело људске креативности доступно путем

¹ Биљана Косановић, „Приступ научним информацијама у Србији – искуство након шест година“, *ИнфоШека* бр. 1-2 (2008), www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/infoteka/br1_2_2008/INFOTHECA_IX_1-2_May2008_77-81.pdf (преузето 13. 9. 2009).

² Piet Bakker, "File-sharing—fight, ignore or compete: Paid download services vs. P2P-networks", *Telematics and Informatics* Vol. 22, Issues 1-2 (2005), <http://kobson.nb.rs> (преузето 13. 9. 2009).

³ Тајјана Брзуловић Станисављевић и Стела Филипи-Матутиновић, „Ауторска права и библиотеке у Србији“, *Високошколске библиотеке* бр. 5 (2008), www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/visokoskolske_biblioteke/god5/br5/5.php (преузето 13. 9. 2009).

⁴ Charles Oppenheim, "Legal issues for information professionals IX: An overview of recent developments in the law, in relation to the internet", *Journal of Documentation* Vol. 64, No. 6 (2008), <http://kobson.nb.rs> (преузето 13. 9. 2009).

Интернета.⁵ Треба имати на уму и то да се велики део Web 2.0 садржаја не налази у слободном пристапу, већ се захтева допринос креирању одређене Интернет заједнице у замену за омогућавање пристапа подацима. Дobar пример за ово су форуми *Passfans* и *Filecatchers*. Форум *Filecatchers* омогућава пристап до више од 100.000 књига са научним информацијама, али је за пристап потребно имати позив од некога ко је већ члан овог форума – Интернет заједнице. Приступање форуму *Passfans* је слободно, али се пристап садржајима постепено омогућава, у зависности од доприноса креирања Интернет заједнице. Пристап АМРЕС сервисима бесплатан је за све запослене на универзитетима које финансира буџет Републике Србије и докторанте који примају стипендију Владе Републике Србије, а број категорија потенцијалних корисника вероватно ће се проширивати у времену које је испред нас. Такође, АМРЕС сервис доступни су свим корисницима институција које су повезане академском мрежом у зградама институција.

богат начин пристапа у којем се подаци не преузимају, већ се претражује и користи целина пуног текста. Дobar пример за овакав сервис је *Ebrary*, који омогућава пристап, али не и класично преузимање – download, више од 30.000 књига у пуном тексту. Идеја је да се *Ebrary* окружење користи као лично електронско радно окружење у којем корисници имају све могућности које имају и на класичном радном столу, при чему се резултати рада памте делимично у оквиру *Ebrary* сервиса, а делимично у некој другој апликацији – најчешће програму за обраду текста.

Безбедност рачунарског ситета корисника при коришћењу ова два извора података није иста. АМРЕС сервис представља потпуно безбедно радно окружење, док безбедност приликом коришћења Web 2.0 садржаја варира од потпуно безбедних садржаја, преко оних чије коришћење неће причинити већу штету кориснику, па све до оних које могу физички да оштете рачунар-

	АМРЕС	Web 2.0
Количина података	> 30.000 часописа > 30.000 књига	неограничена
Брзина пристапа	предвидива зависи од знања библиотекара	непредвидива зависи од знања корисника
Начин пристапа	функционално богати on-line пристап и download	download
Легалност пристапа	✓	✓
Опасност да се уђе у правни прекршај	✓	✓
Угрожава безбедности рачунара	✗	✓
Кређибилитет	✓	?

Поређење неких карактеристика АМРЕС и Web 2.0

Коришћење ова два извора информација разликује се у многоме у аспекту брзине пристапа подацима. АМРЕС сервис доступни су у институцијама у којима постоје библиотеке и библиотекари чији је посао да учине време пристапа подацима предвидивим. Ово време свакако се разликује у односу на знање којим поједини библиотекари располажу и треба очекивати да ће у времену које је пред нама ово бити основни параметар за евалуацију рада библиотека и додељивање фондова. Са друге стране, време пристапа Web 2.0 подацима није предвидиво и зависи од знања којима располаже корисник. Теоретски, оно може бити и неограничено, тј. кориснику може да се догоди да никада не нађе потребне податке или претрага може изаћи из временски прихватљивог оквира.

Оба извора информација нуде класичан вид коришћења података путем преузимања. Предност АМРЕС-а је у томе што све већи број сервиса нуди функционално

ску опрему корисника и изазову велике материјалне губитке крађом важних личних информација корисника. Безбедно коришћење Web 2.0 садржаја везује се за знање корисника, док АМРЕС могу безбедно користити сви.

Добро познавање оба анализирана извора научних информација може одредити корисника да своје потребе за информацијама задовољи коришћењем једног од њих. Сваки корисник зна шта му је потребно, у ком временском оквиру, са којом функционалношћу и, наравно, процењује своје знање за коришћење одређеног извора информација. Они библиотекари чија је институција прикључена на АМРЕС могу да понуде својим корисницима богат и безбедан извор научних информација, а од знања библиотекара зависиће брзина пружања информације кориснику. Библиотекари нису у могућности да корисницима у својим библиотекама понуде безбедно коришћење Web 2.0 садржаја за које ауторска права држе трећа лица, али је важно да добро познају карактеристике овог извора научних информација. Само на тај начин ће имати представу каквог квалитета би требало да буде њихова услуга да би корисници били задовољни добијеним одговором.

⁵ Стела Филипи-Матутиновић, „Које су перспективе високошколских библиотека у ери информација?”, *Инфошека* бр. 3 (2005), www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/infoteka/br3_2005/INFOTEKA_VI_3_Septembar2005_177-195.pdf (преузето 13. 9. 2009).

Abstract

Scientific information access becomes more important issue for librarians of non-academic libraries as society becomes more modernized. Paper presents some basic concepts in this area and elaborates further on these concepts implementation in Serbia. Scientific information access has to be paid for, a thing executed by the library consortium KoBSON on behalf of patrons in Serbia, or it may be free of charge if Web 2.0 materials are accessed. For the sake of clarity, paper defines two pronged paths, to scientific information and does not offer an insight into more complex open access concept. Some elements of both access routs to scientific information are presented. They are simplified for the sake of clarity and presented in a table.

Key words:

scientific informations, Serbia, Web 2.0, AMRES, KoBSON

ЛИТЕРАТУРА:

1. Bakker, Piet. "File-sharing-fight, ignore or compete: Paid download services vs. P2P-networks". *Telematics and Informatics* Vol. 22, Issues 1-2 (2005). <http://kobson.nb.rs> (преузето 13. 9. 2009).
2. Брзуловић Станисављевић, Татјана и Стела Филипи-Матутиновић. „Ауторска права и библиотеке у Србији”. *Високошколске библиотеке* бр. 5 (2008). www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/visokoskolske_biblioteke/god5/br5/5.php (преузето 13. 9. 2009).
3. Косановић, Биљана. „Приступ научним информацијама у Србији – искуство након шест година”. *Инфоџека* бр. 1–2 (2008). www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/infoteka/br1_2_2008/INFOTEKA_IX_1-2_May2008_77-81.pdf (преузето 13. 9. 2009).
4. Oppenheim, Charles. "Legal issues for information professionals IX: An overview of recent developments in the law, in relation to the internet". *Journal of Documentation* Vol. 64, No. 6 (2008). <http://kobson.nb.rs> (преузето 13. 9. 2009).
5. Филипи-Матутиновић, Стела. „Које су перспективе високошколских библиотека у ери информација?”. *Инфоџека* бр. 3 (2005). www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/infoteka/br3_2005/INFOTEKA_VI_3_Septembar2005_177-195.pdf (преузето 13. 9. 2009).

Јапанске графике – Чиканобу Тојохара (1838–1912): Портрет групе глумаца, 1882.

Милан Васиљевић
Факултет политичких наука у Београду
milanvasiljevic_ac@hotmail.com

УДК 378.6:32(497.11):001.92
027.7(497.11 Београд):001.92

Дисеминација стручних, електронски доступних информација на Факултету политичких наука у Београду

Сажетак

Циљ рада је да представи врсту услуге – пилот пројекат библиотеке Факултета политичких наука (БФПН). Наиме, БФПН је у октобру 2008. године почела са пружањем услуга дисеминације информација својим корисницима. Пошто је у питању пилот пројекат, фокусирали смо се на типску групу корисника – професоре ФПН-а. Пројекат је подељен у фазе: планирање пројекта и састављање упита; анализа одговора и почетак дисеминације информација; евалуација и прављење планова за даље побољшавање дисеминације информација, као и осталих послова библиотеке.

Кључне речи:

библиотечке услуге, дисеминација информација, електронски ресурси, Факултет политичких наука, КоБСОН

Нови „електронски” свет

Нови „електронски” свет донео је мноштво промена у пословању библиотека, као и организација чије су оне саставни део. Захваљујући све већем присуству електронских извора информација, електронских каталога и тежњи ка свеобухватној аутоматизацији процеса, библиотеке мењају свој одавно застарели начин пословања, имајући на уму квалитет и предности које обезбеђују нове информационе технологије.

Технолошки бум деведесетих година, посебно онај који је изазвала појава World Wide Web-а (WWW), умногоме је допринео промени перцепције света у којем живимо. Велике компаније организују своје пословање тако што један тим људи ради пуно радно време на одређеном пројекту у својој матичној земљи, а по завршетку радног времена шаље пројекат другом тиму негде у свету, који наставља да ради на истом, и тако у круг – кад један део земље спава, други је будан. Еволуција мобилне комуникације, а са њом и еволуција преноса података на мале персоналне рачунаре који су уједно и телефони, омогућава двадесет четири часа дневно, седам дана у недељи, приступ информацијама. „Дешава се да већина информација са нашег радног стола мигрира на мрежу што доводи до потпуно новог приступа послу. Информација је постала роба, и то врло захвална роба која се може продавати већем броју људи истовремено”.¹

„Широка распрострањеност, у дужем временском периоду, нових технологија довела је, у периоду од последњих седам година, до појаве технологијом изазваних друштвених иновација, оличених у концепту Web 2.0”.² Концепт Web 2.0. је потпуно нови приступ Интернет садржајима. Динамичнији, пун мултимедијалних садржаја, разних wiki-ја, блогова и форума, омогућио је бржу и једноставнију размену информација. Ваљало би поменути и „библиотеку 2.0”, концепт у настанку, чију технолошку основу прати динамичан и турбулентан развој. Библиотека 2.0. описује скуп библиотечких услуга пројектованих тако да испуне потребе корисника које су настале као директна или индиректна последица Web 2.0. Библиотека 2.0. описује промене које чине библиотечке услуге видљивијим корисницима и другим библиотекама и промене у самом дефинисању тих услуга”.³ Појава електронских публикација поједноставила је претраживање и убрзала процес проналажења и набавке литературе. Појавиле су се и нове могућности проналажења информација преко великог броја неформалних канала за комуникацију. „Свет се приближио остварењу предвиђања да ће целокупно периодично, као и остали видови научног издаваштва имати електронску форму”.⁴

¹ Милан Васиљевић, „Информација је постала роба”, *Панчевачко читалиште* год. VI, бр. 11 (2007): 13.

² Адам Софронијевић, „WEB 2.0 и Библиотека 2.0”, http://209.85.135.132/u/unilibbg?q=cache:fZ-UePKGS7YJ:www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/obavestjenja/kursevi-2008/kurs%2520C_Web20.doc+sofronijevic&cd=5&hl=en&ct=clnk&ie=UTF-8 (преузето 7. 9. 2009).

³ Исто.

⁴ Народна библиотека Србије, „Водич кроз кобсон”, <http://kobson.nb.rs/Kobson/Dokumenti/Download/Scholar/vodic%20kroz%20kobson.pdf> (преузето 10. 9. 2009).

Пројекат дисеминације информација

Фонд БФПН обухвата око 130.000 библиотечких јединица, у највећем броју монографских и серијских публикација, и мањем броју нељичне грађе. Структуру за послених чине два библиотекара и три књижничара. Од октобра 2008. године ангажована су и два волонтера.

С обзиром да не могу финансијски да испрате растућу продукцију научних часописа, посебно раст цена часописа из области природних наука, медицине и технике, библиотеке имају обавезу да ограниченим средствима обезбеде својим корисницима што функционалнији приступ и коришћење информација које су им потребне.

Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку (КоБСОН) покренут је новембра 2001. године. „Основни циљ формирања КоБСОН-а био је рационализација улагања у набавку часописа, да би се касније проширио и на омогућавање пуног комфора корисника, а затим и на увођење савремених технологија у домаће научно издаваштво. Тај циљ се остварује: (1) задовољавањем потреба и унапређивањем комфора корисника за све истраживаче на територији Србије, (2) настојањима да се претплаћени извори и сервиси обезбеде по што нижој цени и што повољнијим условима плаћања, као и (3) праћењем и евалуацијом искоришћености претплаћених извора. Набавка је потпуно подређена потребама истраживачких институција у земљи”.⁵

БФПН се определила да, поред свакодневних послова, крене и са дисеминацијом информација користећи базе, сервисе и архиве које нуди КоБСОН. Планирано је да први корисници ове услуге буду професори факултета, а у случају успеха – да се ова врста услуге прошири и на остале заинтересоване кориснике.

Прва фаза подразумевала је састављање упитника за професоре. Поред основних ставки које се могу наћи у једном упитнику (презиме, име, звање, студијска група...), од њих је тражено да унесу кључне речи на српском и енглеском језику из жељених области интересовања. Уврштена су и питања која се тичу облика у ком желе да им информације буду достављене, временског периода који обухвата претрага и динамике достављања резултата – једном недељно, једном у две недеље, једном месечно и посебан захтев. Понуђени су им најновији и старији бројеви електронски доступних часописа. За форму достављања информација понуђен им је пун текст, сажетак, или само линк (слика 1). Поред упитника послато је и следеће пратно писмо у којем је представљена нова услуга:

Поштовани,

Библиотека је у ред својих услуга уврстила дисеминацију стручних информација електронски доступних преко КоБСОН-а. С циљем да што је осигурамо сарадњу шаљемо Вам упитник који ће нам омогућити лакшу претрагу области Ваше интересовања. Ми нећемо оцењивати релевантност чланака већ ћемо Вам их слаћти, без провере њиховог садржаја, до кријеријумима које исцуните у упитнику. Уколико имате било каквих недоумица у вези са упитником молимо Вас да нам се слободно обратите.

Срдечно,
Библиотека

Упитник је послат на њихове e-mail адресе. У року од неколико дана, стигла је повратна информација од једног броја професора, асистената и стручних сарадника који су позитивно оценили нову услугу.

Upitnik za profesore

1. Prezime _____
2. Име _____
3. Звање _____
4. Студијска група _____
5. Шира област истраживања _____
6. Ућа област истраживања _____
7. Кључне речи области истраживања
 - a) на српском језику _____
 - b) на енглеском језику _____
8. У ком облику би сте жељели да вам информације буду достављене
 - a) апстракт _____
 - b) full text (koliko je dostupan) _____
 - c) линк на чланак _____
9. Временски период обрађених претрагом
 - a) најновији бројеви часописа, објављени у претходна три месеца _____
 - b) бројеви часописа старији од три месеца _____
10. Динамика достављања резултата
 - a) једном недељно _____
 - b) једном у две недеље _____
 - c) једном месечно _____
 - d) посебан захтев, упитите: _____

Упитник за професоре

У другој фази пројекта добијени резултати су разврстани. Изражено у процентима, око 60% укупног броја одговора послато је путем email-а, док је неколико професора дошло лично у библиотеку.

Анализом одговора утврђене су следеће групе резултата:

1. професори су већ упознати са електронски доступним информацијама које увелико користе у својим истраживањима,
2. професори су заинтересовани да им библиотека пружи ову врсту услуге, и
3. незаинтересовани професори.

Претрага електронских часописа

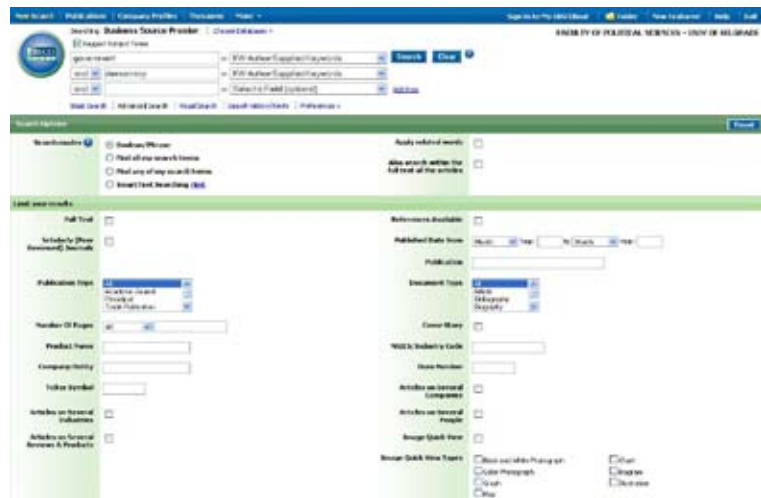
Професори који су дошли лично у библиотеку изабрани су за прву групу корисника нове услуге. На основу добијених резултата, покренута је трећа фаза пројекта у којој су библиотекарски почели са претрагом електронских

⁵ Исто.

часописа и у врло кратком року професори-ма послали резултате претраге.

Приликом претраге часописа, коришћене су погодности које нуди КоБСОН. Прво је у „сервисима” изабрана опција „електронски часописи”, а затим је у категорији часописа претрага сужена на „часописе из области комуникација” (у питању је била претрага за професора са студијске групе комунологије који је дао кључне речи „медии и комуникације”) и на оне „електронски доступне” (слика 2).

Резултат претраживања је био 31 електронски часопис доступан у неколико база. Најфреквентнија база, тј. она која садржи највећи број резултата упита, била је SAGE JOURNALS. Преко КоБСОН-а је урађена напредна претрага путем линка <http://online.sagepub.com/>. Након уноса кључних речи, подешен је временски опсег претраге и изабрана опција сортирања резултата по датуму објављивања у часопису. Прегледањем добијених резултата (четрнаест погодака

Претрага базе EBSCO

Претрага EBSCO базе почела је уносом кључних речи „влада и демократија” (корисник је професор са студијске групе политиколошких студија). Професор је за прву претрагу одабрао опцију без временског опсега (слика 4).

Четврта фаза пројекта обухватила је евалуацију спроведене услуге. Професори који су учествовали у пробној дисеминацији информација били су веома задовољни добијеним резултатима. Чланке који су им послати оценили су као веома корисне и убрзо је постала пракса да се за све информације из стране или домаће периодике обраћају библиотеци.

У сарадњи са професором комунологије одржано је предавање о претрази КоБСОН-а студентима који су уписали постдипломске студије на тој катедри. Студенти су показали велико интересовање за коришћење стране стручне периодике. За велики број њих то је био први сусрет са КоБСОН-ом, као и са стручном периодиком у електронском формату. Да би електронски „описменила” студенте, библиотека је од октобра 2009. најавила информативно-едукативне курсеве за употребу КоБСОН-а намењене бруцошима. Планирано је и укључивање студената у пројекат дисеминације информација, као и едукација запослених и прављење аутоматизованих упита (робота), који би олакшали претрагу.

Закључак

Рад у високошколској библиотеци пружа библиотекарима на почетку каријере бројне могућности за примену нових услуга и других иновација у циљу побољшања пословања библиотеке. Искуства других библиотека, и у земљи и у иностранству, свакако су драгоцене уколико се прилагоде и примене у одговарајућем окружењу. Пројекат дисеминације информација је први у низу нових трендова у библиотеци Факултета политичких наука, чији ће развој, добри резултати и повратне информације од стране корисника бити добар показатељ смера даљег развоја услуга.

Добијени резултати

за постављени упит) установљено је да су резултати релевантни и да се могу послати кориснику (слика 3).

Изабран је pdf формат и опција „пошаљи чланак пријатељу”, пошто је корисник изабрао ову опцију за достављање информација. Пробни mail послат је на е-адресу библиотеке. Стигао је за мање од једног минута. Након провере, поступак је поновљен и корисник је добио тражену информацију.

Сви линкови који се шаљу mail-ом чувају се у Notepad фајловима који се смештају у датотеке са именима професора који користе ову услугу. На овај начин се обезбеђује баскир који може бити користан у случају губљења података, као и за прослеђивање резултата другом кориснику.

Следећи упит је био из области политичких наука и он је постављен на исти начин као и претходни, с тим да је овога пута добијен већи број електронских часописа (око 70). Прегледом добијених резултата, установљено је да EBSCO база има највећи број тражених часописа.

Abstract

The paper focuses on new service that Library of the Faculty of Political Science (LFPS) has implemented as a pilot project. The LFPS started with providing dissemination of information to their patrons in October 2008. Since it was a pilot project it focused, at first, on typical group of patrons – teachers of FPS. The project was divided in four phases: planning and compiling the query; analysis of the answers and start of dissemination of information; evaluation and making future plans for improving the dissemination of information.

Key words:

library services, dissemination of information, electronic resources, Faculty of Political Science, KobSON

ЛИТЕРАТУРА

1. Софронијевић, Адам. „WEB 2.0 и Библиотека 2.0“. http://209.85.135.132/u/unilibbg?q=cache:fZ-UePKGS7YJ:www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/obavestjenja/kursevi-2008/kurs%2520C_Web20.doc+sofronijevic&cd=5&hl=en&ct=clnk&ie=UTF-8 (преузето 7. 9. 2009).
2. Васиљевић, Милан. „Информација је постала роба“, *Панчевачко читалиште* год. VI, бр. 11 (2007).
3. Народна библиотека Србије. „Водич кроз кобсон“. <http://kobson.nb.rs/Kobson/Dokumenti/Download/Scholar/vodic%20kroz%20kobson.pdf> (преузето 10. 9. 2009).
4. Kochtanek, T. R. i J.R. Matthews. *Library Information Systems: from library automation to distributed information access solutions*. Westport: Libraries Unlimited, 2002.

Јапанске графике – Кикигава Еизан (1787–1867): Група младих жена под расцветалом трешњом, 1812.

Горан Траиловић
Градска библиотека Панчево
goran@citaliste.com

Све боје IFLA-е

Са церемоније свечаног отварања овогодишњег конгреса ИФЛА-е

Међународна федерација библиотекарских асоцијација – IFLA је независна, невладина и непрофитна организација, која представља интересе библиотека, информационих сервиса и њихових корисника широм света, више од 75 година. Основана у Единбургу, у Шкотској, 1927. године, она данас има 1.600 чланова, из око 150 земаља света. Чланови су националне асоцијације, библиотеке и друге институције које окупљају око милион библиотекара и информационих стручњака. Чланови могу бити и појединци.

Рад IFLA-е одвија се кроз различите пројекте, многобројне секције, комитете и радне групе. Промовише принципе слободног приступа информацијама и идејама и слободу изражавања, као и високе професионалне стандарде који подстичу социјални, образовни, културни и економски напредак друштва. IFLA има богату издавачку делатност, а њене смернице и упутства од изузетног су значаја за развој и стандардизацију библиотекарства у свету. Детаљне информације о самој организацији, текућим активностима и плановима могу се наћи на www.ifla.org.

Годишња чланарина варира од 200 до 20.000 евра (за највеће и најбогатије националне организације), и то је био један од разлога што српски библиотекарски нису последњих година били укључени у њене активности. Прво

је Народна библиотека Србије обновила чланство, а затим су IFLA-и приступили Заједница универзитетских библиотека, Заједница матичних библиотека, Библиотекарско друштво Србије и Библиотека града Београда.

Да бисте активно учествовали у раду IFLA-е, потребна су додатна средства за одлазак на стручне скупове или састанке радних тела и конгресе, који се одржавају широм света. Само минимална контрибуција за овогодишњи, 75. конгрес IFLA-е у Милану била је 400 евра, без путних и свих других трошкова. Упркос томе, последњих година, круг „Ифловаца“ у Србији почео је полако да се шири. На овогодишњем скупу у Милану било је двадесетак библиотекара из Србије, од којих половина из Библиотеке града Београда.

Читалиште је на свом сајту www.citaliste.com током Конгреса, од 23. до 28. августа 2009, пружало дневне извештаје о овом глобалном скупу библиотекара, а у Галерији сајта можете да погледате велики број фотографија које смо снимили у Милану.

Субота, 22. август 2009. године

Неколико хиљада библиотекара из читавог света окупало се у Милану на конгресу IFLA-е, а међу њима су и двадесетак библиотекара из Србије. За већину гостију

Нови план за јавне библиотеке

Заједничка сесија Секције за јавне библиотеке и Секције библиотека метропола одржана је 24. августа са темом *Оквир за будућности – нови план за јавне библиотеке*. Разматрана су питања колекција, улоге библиотека у заједници, креативности у раду и професионалног развоја библиотекара.

Тема излагања Томаса Галантеа (Queens Library) била је „Креативност и иновације“. Мариан Морган Биндон (Gold Coast City Council Libraries) и Пол Витни (Vancouver Public Library) говорили су о колекцијама, а Jens Ingemann (Copenhagen Public Library) о данским искуствима када је реч о улози библиотека у локалној заједници. Рад Инге Лунден (Stockholm Public Library) бавио се усавршавањем и образовањем библиотекара.

Сесијом је доминирао рад директора Библиотеке у Квинсу Тома Галантеа, који је јасним и прецизним подацима приказао рад и настојање Библиотеке да буде истински центар локалне заједнице и сервис грађана, без обзира на пол, вероисповест и националну припадност. Требало би истаћи програм *BOOST – Best out of School Time* који окупља велики број деце узраста од 13 до 19 година. Библиотека је због веома великог интересовања била приморана да изнајми посебан простор за ову намену, који је касније, у сарадњи са локалним властима, ушао у програм редовног финансирања.

Простор се налази у близини библиотеке, отворен је само после школе, опремљен рачунарима и мултимедијалном грађом, и у њему се може добити помоћ при изради домаћих задатака. Обезбеђена је помоћ социјалног радника и саветника за младе, и овде се одвијају корисни програми за свакодневни живот (*life skills programs*). У њима раде и тинејџери ментори који су плаћени 7\$ на сат.

Библиотека Квинса пружа услуге придошлицама, неписменима, деци, тинејџерима, старијима, незапосленима, особама са посебним потребама, болеснима

Заједничка сесија Секције за јавне библиотеке и Секције библиотека метропола

и настоји да својим колекцијама и услугама што боље одговори на захтеве грађана Квинса.

У раду Пола Витнија из Ванкувера интересантан је био податак да је Библиотека спровела истраживање о коришћењу колекција по узрастима. Резултате до којих су дошли искористили су како би побољшали своје услуге. Библиотека је за своје кориснике обезбедила 112 електронских база података, од којих је чак 91% доступно од куће. Њихово искуство је да није довољно само обезбедити, већ и промовисати услуге библиотеке.

Рад Инге Лунден бавио се усавршавањем и образовањем библиотекара. Занимљив је њихов приступ да радне тимове састављају од колега који су међусобно различити по интересовањима, способностима, знањима, као и пракса да се спроводи ротација кадра у мрежи. Након предавања, уследила је веома жива дискусија.

Миљана Ђукић

Савети за будуће учеснике на IFLA-и

Савет свима који имају жељу да присуствују наредном конгресу IFLA-е је да прате информације на сајту организације и благовремено планирају своје активности. Велики број информација (од најаве тема појединих секција, преко корисних обавештења о граду-домаћину, до упутстава за израду радова, постера и детаљног

плана и програма конгреса) наћи ће се на сајту IFLA-е много пре почетка самог конгреса, и треба их помно проучити. Већи број излагања биће постављен на сајту већ од маја 2010, те се тако можете упознати са њима: са једне стране да бисте уштедели драгоцену време *на лицу места*, а са друге да бисте се добро припремили за питања и дискусију.

Направите свој лични распоред. Пријавите се унапред за жељене програме, а одмах по доласку проверите да ли је могуће присуствовати још неким дешавањима и обезбедити још неки обилазак. Пошто није могуће присуствовати свему, селекција мора да буде циљна и немилосрдна. Сматрамо да су контакти с колегама један од најзначајнијих добитака на Конгресу, па би требало планирати време за упознавање и комуникацију са њима.

За оне који су први пут на Конгресу, организује се на почетку посебна сесија, па је најтоплије препоручујемо.

И на крају, све што можете да урадите или видите данас, не остављајте за сутра – биће касно.

Детаљ са сесије за библиотекаре који су први пут на ИФЛА-и

ово је био дан за регистрацију и обилазак Милана, али је одржан и велики број састанака различитих комитета и обављене су последње припреме за сутрашњу церемонију отварања.

Недеља, 23. август 2009. године

Првог дана IFLA-е, по завршетку церемоније свечаног отварања, Гордана Стокић Симончић представила је рад о српским књигама и библиотекама на Косову и Метохији. Текст је написан у коауторству са Зораном Вукадиновићем из Универзитетске библиотеке Приштина, са привременим седиштем у Косовској Митровици, који није могао да присуствује Конференцији. Овим излагањем отворена је сесија посвећена историји библиотека и библиотечким колекцијама кроз векове. Следило је излагање Adinel-Ciprian Dincă из Румуније о „Изгубљеним библиотекама Трансилваније“ и два прилога о реконструкцији изгубљених колекција (“The Henrik Database: reconstruction of lost collections in/9 18th century Finland”, Jessica Parland-von Essen, Society of Swedish Literature in Finland, Helsinki) и “The library of Sir Hans Sloane (1660–1753): creating a catalogue of a dispersed library” Alison Walker из Британске библиотеке у Лондону).

У аудиторијуму Fiera Milano Convention Conference Centre истовремено је трајала сесија за апсолутне „бигинере“, оне који су први пут на IFLA-и, а у плавој, црвеној и другим салама UNESCO Open Forum, библиографска сесија, где су Словенци Јан Писански и Маја Зумер (Тронд Алберг из Норвешке је трећи коаутор) имали запажено излагање: “Frbrisation: towards a bright future for National Bibliographies”, састанак мале и одабране групе представника академских и истраживачких лабораторија...

Готово једновремено, своје постер презентације постављале су Катарина Михајловић, Драгана Михаиловић и Миљана Ђукић из Библиотеке града Београда (*The Reading Tally*), Нада Арбутина из Библиотеке града Београда (*Book is a Picture Gallery made for the workshop "Be Active, Be*

Скениер који изазива уздахе

Creative – Learn from your Grandparents, Leave Something to your Children) и Стела Филипи-Матутиновић и Александра Поповић из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ (*University Library role in permanent education of librarians and researchers*).

Једна од нетипичних постер презентација

Нова правила за каталогизацију

Секција за каталогизацију одржана је 24. августа, на тему *Нови иринципи, нова правила за каталогизацију*.

Аутори више заједничких прилога били су: Elena Escolano Rodriguez (Biblioteca Nacional de Espana), Lynne Howarth (University of Toronto); Mirna Willer (University of Zadar), Boris Bosančić (University of J. J. Strossmayer, Osijek); Alberto Petrucciani (Universita degli studi di Pisa); Massimo Gentili-Tedeschi (Biblioteca Nazionale Braidense); Erin Coburn (The J. Paul Getty Museum, USA), Elisa Lanzi (Smith College, USA), Elizabeth O'Keefe (The Morgan Library and Museum, USA), Regine Stein (Bildarchiv Foto Marburg, Germany), Ann Whiteside (Massachusatts Institute of Technology, USA); Sholeh Arastoopor, Rahmatolla Fattahi и Mehri Parirokh (Ferdowsi University od Mashhad, Iran).

Сесија је отворена предавањем групе аутора које је било занимљиво због најаве увођења новог подручја у ISBD опис које је названо „Нулто подручје“ (Area 0) и које би требало да пружа информације о форми и медију на којима се дело налази. Подручје се састоји

из три елемента: врста садржаја (програм, звук, текст, слика...), квалификација садржаја (дводимензионална, тродимензионална слика, укус, додир, мирис...) и врста медија (аудио, микрофилм, мултимедија...). Мирна Вилер је најавила и увођење XML схеме за ISBD.

Алберто Петрућани је говорио о Новим каталожким правилима која се користе у Италији, а Масимо Ђентили-Тедески о проблемима каталогизације и касније претраживања музикалија у фондовима италијанских библиотека.

Тема излагања Елизе Ланци је била каталогизација објеката културе (ССО), а представила је и пројекат SA-NARA (Society of Architectural Historians Architecture Resources Archive). Реч је о on-line архиву фотографија архитектонског и културног наслеђа широм света, развијеном за употребу у научним и библиотечким круговима. Радови са Секције за каталогизацију су доступни на сајту IFLA-е.

Миљана Ђукић

Са мање или више успеха, један део учесника покушао је да присуствује излагањима на различитим сесијама, да би се сви поново окупили у холу на отварању велике изложбе опреме, сервиса и база података. У истом простору су и постер презентације библиотекара из читавог света.

Церемонија отварања Конгреса је, према општем утиску, трајала предуго (око три сата). Говор председнице IFLA-е, Клаудије Лукс (2007–2009), међутим, био је инспиративан. Програм који се састојао од театарских минијатура посвећених књизи и библиотекама, уметнутих између говора домаћина и званичника IFLA-е, био је духовит и зани-

мљив. Све то је било бравурозно изведено, гласно и темпераментно, што смо од домаћина склоних театру и очекивали.

Дан је почео театром, а у театру се и завршио. У Скали, најчувенијем позоришту на свету, приређен је концерт изабраних оперских арија Росинија, Белинија, Моцарта, Вердија и других оперских класика у извођењу младих уметника из Милана.

Понедељак, 24. август 2009. године

Данашњи програм IFLA-е одштампан је на осам пута више страна него јучерашњи, што сведочи о бројним

Миланска трансверзала североисток-југоисток

У оквиру 75. годишње конференције IFLA-е, Секција за генеологију и завичајност је организовала једнодневну стручну екскурзију 26. августа. У минибус се сместила група од двадесетак учесника Конгреса. Пола групе чинила је кинеско-тајванска екипа, а другу половину англосаксонци углавном са северноамеричког континента. Боје Европе (са нагласком на Балкан) бранили су Богдан Трифуновић и Предраг Ђукић.

Прва станица на овој трансверзали била је у самом центру Милана, у Државном архиву. Љубазни домаћини су нам приказали кратку презентацију о активностима архива, а затим нас провели кроз просторије. Видели смо интересантну мапу Милана стару неколико стотина година, пажљиво састављану из комадића папира, оним ритмом којим се град мењао и ширио. Посебну пажњу изазвало је неколико средњовековних докумената. Нарочито је било необично са колико се безбрижности запослени у архиву односе према документима непроцењиве вредности. Прилично лежерно разматавање, без рукавица, у просторији неодговарајуће влажности, температуре и светлости... Након тога смо видели и добро опремљену лабораторију за дигитализацију, као и пространу читаоницу за кориснике.

Затим смо се отиснули тридесетак километара на североисток аутопутем, до места које је на карти обележено именом Trezzo sull'Ada а налази се негде на пола пута до Бергама. Овде смо се срели са председником и члановима Италијанског генеолошког друштва. Од њих смо сазнали којим се активностима баве, какве услуге пружају и на какве све проблеме наилазе у свом раду. Такође смо сазнали да у Италији не постоји баш велико интересовање за област којом се новоосновано друштво бави.

Пут на југоисток водио нас је кроз центар Милана, са планираним стајањем на Piazza Santa Maria delle Grazie, где се налази истоимени манастир са фреском Леонарда да Винчија „Тајна вечера“ (не знам зашто је зовемо тајном, када се на италијанском каже „последња“ – „L'ultima cena“). Захваљујући активностима секције, имали смо могућност да видимо чувено дело, иако се термини за улазак заказују месецима унапред.

Последња станица на нашој трансверзали био је град Пјаћенца, удаљен од Милана преко 60км. Град има око 70.000 становника и 40 цркава. Ми смо посетили Дуомо, главну катедралу, чија је градња започета у средњем веку. У саставу бискупије налази се и архив, чије су колек-

Државни архив Милана

ције делимично смештене у самој катедрали. За ову прилику, наш домаћин, руководилац архива, показао нам је документ с почетка 9. века, са потписом Карла Великог, као и две рукописне књиге из 11. и 12. века, са изузетним минијатурама. Такође, имали смо прилику да видимо на који начин је кроз векове вођена евиденција о црквеним поседима бискупије, као и књиге крштених. Иако су оригинални документи одавно микрофилмовани и дигитализовани, и овде нам се учинило да сам однос према њима уопште није у складу са минималним условима који се очекују при сусрету са овом врстом грађе.

На крају, под окриљем мрака, вратили смо се у Милано, таман на време за вечерњи концерт барокне музике у ренесансној цркви Basilica di Santa Maria della Passione.

Предраг Ђукић

активностима, састанцима и сесијама, који су биле предвиђени за први дан у недељи. И сви наредни дани биће као овај, тако да је потребно имати јасну визију о томе са каквим сазнањима и идејама желите да се вратите са Конгреса и према томе да извршите веома оштру селекцију.

Ваш специјални дописник из Милана одлучио се за јутарњу прес конференцију коју су водиле актуелна и будућа председница организације, Клаудија Лукс и Елен Тисе.

О програму Конгреса говорили су Мауро Герини, председник италијанског националног комитета IFLA-е и генерални секретар Џенифер Николсон, а о Фондацији Била и Мелинде Гејтс говорила је њен директор Дебора Јакобс. Питањима копирајта бавио се Винстон Таб, председник IFLA-иног комитета за копирајт и друга правна питања. Учествовало је и више истакнутих представника администрације, спонзора, директора различитих фондова, гостију и добитника грантова и стипендија у овој години, међу којима и представник OCLC, Ејлин Брин из Емералда, Дејзи Мекадам, координатор IFLA-иног међународног конкурса за годишњу награду из области маркетинга и други.

Објављено је да је IFLA примила нову донацију од Фондације Била и Мелинде Гејтс у износу од 1,5 милиона америчких долара за наставак активности у вези са отвореним приступом информацијама.

Изузетно занимљиво излагање имао је Елс ван дер Плас, директор Принц Клаус фонда из Амстердама, који новчано помаже реновирање библиотека које су оштећене или порушене услед природних непогода или ратних и сличних разарања. Његови гости су биле колеге из Беичуан библиотеке у кинеској провинцији Сечуан, која је потпуно разорена у земљотресу, и чију обнову ће фондација помоћи са 120 хиљада евра. На конференцији је говорила и храбра колегиница из ове библиотеке, обучена у живописну сечуанску одежду.

Са неколико изузетних контаката и значајних информација, напустили смо ову двосатну прес конференцију, да би у оближњем бистроу попили преко потребну кафу и поразговарали са колегама и сарадницима *Читалишта* из Сарајева, Копривнице и Загреба и упознали нове колеге из Француске, Холандије и других земаља.

Жалећи за великим бројем пропуштених излагања на десетак паралелних сесија, обишли смо пар конференцијских сала и отишли на тренинг сесију руководиоца секција IFLA-иних одсека. Двосатна обука у релативно малој групи колега пружила је значајна сазнања о новој структури IFLA-е, плановима и динамици реализације различитих активности организације у наредном периоду. Од не малог

Детаљ са прес конференције

Конгресни центар Милано

Састанак уредника сајтова

Радионица AV дигитализације

Захваљујући секцији IFLA-е за Аудиовизуелну грађу и мултимедију (AVMS), у сарадњи са Co-ordinating Council of Audiovisual Archive Association (CCAAA), у просторијама Италијанске радио телевизије (RAI) одржана је, 24. августа, једнодневна радионица за архивирање и дигиталну заштиту видео и звучног материјала, којој је присуствовало 50 учесника 75. IFLA конференције из читавог света.

Ова радионица била је намењена библиотекарима запосленим у установама где рад на заштити и приступу дигитализованим архивама аудио-видео грађе није примарна делатност, али којима би за будући рад користило познавање и примена основних принципа из ове области. Циљ радионице је био да учесници могу да препознају најчешће типове аудио-визуелне грађе, да имају основно знање о њеном чувању и коришћењу, као и да ра-умеју основне проблеме у дугорочној заштити грађе и обезбеђивању коришћења исте од стране корисника. Учесници су имали прилику да слушају веома занимљива предавања о заштити, чувању, приступу и дигитализацији аудио-визуелне грађе професора Хауарда Бесераса Универзитета Њујорк, Лорена Бока из Италијанске Радиотелевизије и Пиа Пелицарија из организације Fonoteca (Швајцарска).

Бојдан Трифуновић

Радионица AV дигитализације

Манифест библиотеке статистике

Пошто сам примљена за члана Сталног комитета Секције за статистику и евалуацију, овог пута сам имала и два радна састанка Сталног комитета. На састанку је најпре изабран нови председавајући, нови секретар и нови информациони координатор. Потом су представљени извештаји са састанака Стручног и Управног одбора IFLA-е, као и извештаји о стручном и финансијском пословању Секције за статистику и евалуацију, извештај са Осме Нортумбрија конференције одржане у Фиренци од 17. до 20. августа, а расправљало се и о њиховом Web сајту, билтену, брошури, о темама за будући конгрес IFLA-е, итд. Представљен је и предлог новог пројекта Секције за

статистику и евалуацију и Секције за библиотеке за слепе под називом *Развој мерења успешности у библиотекама за слепе*. Највећи део састанака био је посвећен значајном пројекту који су заједнички покренули пре две године IFLA, UNESCO и ISO (International Standard Organization) и чији је назив *Глобална статистика за библиотеке*. Следеће године, на IFLA-и ће бити одржана једнодневна радионица за предаваче који се баве статистиком и који ће после те радионице даље у својим земљама ширити знања о тој теми. Поред тога, поменуте три организације заједнички раде на документу „Глобална статистика за библиотеке“, који ће бити усвојен и прослеђен свим земљама на одобрење 2011. године. Ова Секција такође припрема документ „Манифест библиотеке статистике“ који ће IFLA-и бити понуђен на усвајање следеће године. Поглед изнутра на рад ове Секције, као и целокупне IFLA-е, био је доиста занимљив. Сваки члан Сталног комитета добио је своја задужења у разним радним групама које се баве израдом *Глобалне статистике за библиотеке*. Напомињем да је ова Секција у успону, да је једина од свих секција имала чак три сесије – једну од 4 сата, и две по 2 сата, што само говори у прилог томе да и тема статистике и евалуације рада библиотека постаје све актуелнија и незаобилазна. Када је реч о примени статистике и евалуације рада библиотека у Србији, морам признати да су многе ствари које су из тог домена у примени у већини земаља, нама готово непознате. Очекујем да ћу, радећи као члан Сталног комитета ове Секције, бити у могућности да и у нашу земљу донесем нова сазнања и уведем нова мерења успешности библиотека.

Уредници и сарадници Читалишта испред постера БГБ-а

Весна Ињац

значаја су и информације које се тичу буџета IFLA-е и методологије његовог планирања и расподеле.

Изузетно занимљива сесија о чувању аудиовизуелног материјала и мултимедија, којој је присуствовао Богдан Трифуновић из Чачка, одржана је на RAI, Радиотелевизији Италије. Дивизија специјалних библиотека имала је свој програм, а говорници су били Беит-Ари Малаши, палеонтограф, монсињор Чезаре Пасини, префект ватиканске библиотеке и његов заменик, монсињор Пиер Франческо Фумагали. Ове сесије су одржане ван Конгресног центра. За то време, у Fiera di Milano дебатовале су колеге из парламентарних библиотека, међу којима је била и Свјетлана Алигрудих из Црне Горе, и библиотекари из јавних библиотека.

Веома посећена била је сесија библиотека за децу и тинејџере, библиотечких зграда и опреме, а не треба заборавити ни оне посвећене копирајту и другим правним питањима и академским и истраживачким библиотекама и библиотечкој теорији и истраживањима. Било је речи и о континуираним изворима, новинама и новим принципима и правилима каталогизације, сесији на којој смо могли да сретнемо и сарадницу *Читалишта* Мирну Вилер са задарског Универзитета и Бориса Босанчића из Осјека.

Те вечери, међу више различитих друштвених дешавања на IFLA-и, издвојила су се два престижна: пријем Џеј Џордана и OCLC-а и свечани парти у *Oro blu* код брачног пара Стокић-Симончић, поводом седамдесетпето годишњице IFLA-е, изласка из штампе књиге *Best practice у 22 приче* и успешног наступа Professoressa на јучерашњој секцији за историју библиотека. Ми смо се одлучили за ову последњу и нисмо погрешили.

Среда, 26. август 2009. године

Све организоване посете миланским библиотекама биле су заказане за уторак и среду. Од средњовековне *Тривулцијане*, преко *Амброзијане* (отворена 1609) и *Брајденсе* (отворене 1786), до организационих јединица јавне библиотеке, журили су библиотекари да што више виде и чују. Извесно разочарење приредили су им не тако ужурбани и агилни библиотекари-домаћини...

Због посета библиотекама нисмо, нажалост, успели да присуствујемо наступу колегинице Весне Ињац из Народне библиотеке Србије. Она је на сесији посвећеној библиотечким услугама у мултикултуралним срединама говорила о „Народној библиотеци Србије као координатору европске дигиталне колекције Рома“.

На овогодишњем конгресу изложена су 103 постера, а постер сесије, на којима су

Најбољи постер на овогодишњој Ифли: „Како у Гуангзуну одржати културну баштину живом“, аутора Ни Јунминга и Хуанг Кункинга

У Библиотеци Брајденсе

Библиотека Chiesa Rossa

Болоњски процес

Секција за професионално образовање и обуку постоји при IFLA-и од 1973. године. На овогодишњем конгресу, Секција је била посвећена захтевима Болоњског процеса у односу на LIS (library&information science) образовање, његовом квалитету, мобилности и интернационализацији. У сали Одсека за историју Универзитета у Милану, организован је целодневни рад: уводна предавања о Болоњском процесу, окружили сто професора библиотекарства и информатике из земаља у развоју, темат о искуствима у реформи наставе, те темат о међународној сарадњи LIS школа и мобилности њихових студената.

Веома успешно излагање – поређење три наставна програма хрватских LIS школа – имала је мастер студент Јосипа Башић (Одјел за књижничарство, Свеучилиште у Задру), а студентске рефлексије на тему *Болоње чуле су се* и од Власте Забуковец из Љубљане.

Професор Татјана Кузњецова говорила је о примени Болоњског процеса у Руској федерацији и прве три ге-

нерације студената библиотекарства уписане по новом програму, подсећајући на традицију библиотекарског образовања дугу 8 деценија и на број од преко 1,2 милиона запослених библиотекара у руским библиотекама.

Цео низ LIS професора, из Перуа, Индије, Сенегала, Канаде, Пољске, разматрао је могућности међународне сарадње.

Окружили сто, који је водила Ана Марија Тамаро, професор на Универзитету у Парми, бавио се односом библиотекарских школа и библиотекарских асоцијација, образовањем на даљину и језиком као врстом препреке у комуникацији, а обележила га је својим драгоценим искуствима проф. Татјана Апарац Јелушић, шеф Одјела за књижничарство са Свеучилишта у Задру и председник EUCLID-a (European Association for Library & Information Education and Research).

Горгана Сјокић Симончић

аутори тумачили своје радове, одржаване од недеље, завршене су у среду поподне. Два постера из Библиотеке града Београда и један из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ из Београда били су веома запажени и, према нашем објективном суду, у најужој конкуренцији за награде. Ипак, за најбољи, изабран је постер под називом „Како у Гуангзуу одржати културну баштину живом“, кинеских аутора Ни Јунминга и Хуанг Кункинга.

Четвртак, 27. август 2009. године

На преподневној сесији за генеологију и локалну историју, Богдан Трифуновић је говорио о развијању сервиса за истраживање локалне историје кроз пројекте дигитализације у српским библиотекама. Како само мали број наших јавних библиотека делује на овом пољу, већи део излагања односио се на Центар за дигитализацију чачанске библиотеке. Зелена сала, у којој је колега Трифуновић наступио, била је испуњена готово до последњег места, а

присутни библиотекари из читавог света имали су велики број питања.

Сматрамо да управа чачанске библиотеке и град Чачак имају много разлога да буду задовољни наступом њиховог представника на конгресу IFLA-е и да га подрже у даљем раду и активностима, не само у оквиру Центра за дигитализацију, већ и у даљим међународним контактима и активностима. Он је, свакако, нова звезда ове секције и постаје референсна особа за питања дигитализације у српским јавним библиотекама.

Истовремено, у другим салама Конгресног центра, трајале су сесије и састанци других секција, комитета и група: представници националних библиотека говорили су о лидерству и сарадњи у дигиталном добу, афрички библиотекари о културном наслеђу, говорило се о ангажовању библиотека и других институција у очувању културног наслеђа, разликама између ових установа и њиховој сарадњи, информационим технологијама, аудио-видео архивирању, улози школа и истраживачких центара, менаџменту знања, копирајту, сервисима за особе са посебним потребама, класификацији и индексирању, референсним и информационим услугама...

Посебне сесије посвећене су специјалним библиотекама, информационој писмености, библиотечкој теорији и истраживањима, ретким књигама и рукописима, менаџменту библиотекарских асоцијација, IFLA-и у времену економске кризе, а жене „информатичарке и библиотекарке“ су поново имале своју посебну сесију.

Петак, 28. август 2009. године

У аудиторијуму Конгресног центра у Милану одржана је завр-

Богдан Трифуновић излаже свој рад

шна сесија овогодишње IFLA-е, на којој су одређени градови домаћини наредних конгреса и уручена признања и награде. Нова председница IFLA-е, Елен Тисе, из Јужноафричке републике и нова „светска библиотекарска влада“ преузеле су власт са мандатом до половине 2011. године.

Као што је познато, Аустралија је, у последњем тренутку, из финансијских разлога, одустала од организације наредног конгреса, те ће 76. годишње заседање IFLA-е бити одржано у Шведској, у Гетеборгу. Објављени су и наредни организатори: Порторико у 2011. а Хелсинки у 2012. години. Изузетно, ове године, обнародован је и регион у којем ће 2013. године бити одржан скуп. Реч је о Азији и Океанији, а земља домаћин ће бити накнадно одређена.

Субота, 29. август 2009. године

Овогодишња IFLA је завршена и 4.500 библиотекара из читавог света вратило се својим кућама и свакодневним обавезама. Верујемо да већина учесника дели задовољство учествовања у глобалној библиотечкој причи, богатство нових сазнања и нових контаката. Присутан је свакако и осећај фрустрације, јер није могло да се присуствује многим дешавањима која су се паралелно одвијала у Конгресном центру Милана, али и на различитим локацијама широм града и у његовој околини. Да не помињемо и велики број „сателитских“ скупова који су одржани широм Италије и у другим земљама непосредно пре конгреса.

Биће потребно много дана да се саберу сви утисци, класификују визит-карте и прочитају брошуре и каталози прикупљени на сесијама и изложбама. Затим следе први постифловски контакти са колегама, председницима одговарајућих секција и комитета, планирање и реализација заједничких идеја и пројеката.

Конгрес је само једна од активности глобалне библиотечке организације, круна целогодишњег рада многих библиотекара и информатичких стручњака широм света. У међувремену се одвијају бројни пројекти и одржава велики број конференција и састанака различитих радних група и комитета. IFLA се, уствари, наставља до наредне IFLA-е.

Наредни конгрес је у Гетеборгу и припреме за његово одржавање су одавно почеле. Председник Националног комитета за организацију Светског библиотечког и информационог комитета у Шведској 2010. је Агнета Олсон, а

Како редизајнирати библиотеку и дати јој модеран сензибилитет

Презентација Гетебурга, града домаћина наредне конференције

тема је *Слободни приступ информацијама – промовисање одрживој напреци*.

Нови председник IFLA-е је Елен Тисе, а њој ће у раду помагати Ингрид Парент, која ће председавање овом организацијом преузети 2011. године. Изабрана је и нова „влада“ и председници комитета и секција. Многим је и потврђен други мандат у овим телима.

Иако последњих година повремено разговарамо о организацији конгреса код нас, то барем у наредних пет године није реално очекивати. До једне такве прилике остаје нам да се више ангажујемо у различитим телима IFLA-е и будемо активнији у секцијама, комитетима и радним групама. Оно што јесте реално је организација мањих скупова, „сателитских митинга“ и седница комитета и радних група IFLA-е.

Горан Траиловић
Градска библиотека Панчево
goran@citaliste.com

Милано, Леонардов град

Милано, у којем су библиотекарима ове године одржали свој најважнији скуп, други је по величини град Италије, главни град округа Милано и покрајине Ломбардије у северном делу земље. Град се налази у низији, у подножју Алпа, због чега има веома хладне и снежне зиме, а топла лета. Нема излаз на реку, најближа поморска лука је Ђенова, удаљена 145км, колика је отприлике раздаљина и до већих градова, Торина и Вероне. Градска област је окружена рекама Олоном и Ламбром, а бројни канали повезују град са језерима на северу и другим рекама. Због свог положаја, представља саобраћајно чвориште, како железничко, тако и друмско. Има три аеродрома: интернационални Аеродром *Малиенса*, национални аеродром *Линаше* и аеродром код Бергама. Град има веома развијен јавни градски и приградски превоз и три метро линије.

Познат је као један од центара светске моде и дизајна, али и по једној од највећих и најлепших готских катедрала на свету, Миланској скали и богатом архитектонском и уметничком наслеђу. Он је и „привредно срце“ земље, индустријска метропола, један од привредно најзначајнијих градова Европе. Од око 200 највећих италијанских предузећа, скоро половина има седиште у Милану. Ту се налазе већина издавачких кућа, рекламних компанија, института за истраживање тржишта и трговачка удружења. Године 1910. овде је основана фабрика аутомобила *Алфа Ромео* (данас део *Фијата*), а и светски позната фирма гума и каблова *Пирели* налази се у Милану.

У четвртном веку пре нове ере, Милано је био келтско насеље и носио назив Медиоланум. Године 222. п.н.е. освајају га Римљани, да би 293. године постао главни град Западног римског царства. Нападан је и разаран од Гота, заузиман од Хуна, био под француском влашћу и Хабзбуршком монархијом. Иако је, још у време владавине племићке породице Сфорца у 15. веку, постао један од водећих ренесансних градова у Италији, његов нагли развој и напредак почињу са ослобођењем од туђинске власти, у другој половини 19. века. У Милану је, након Првог светског рата, основан *Fasci di combattimento*, претеча фашистичког покрета и из њега је Мусолини 1922. извео марш на Рим. Крајем Другог светског рата је у великој мери био разорен бомбардовањима савезника. Данас се не могу видети трагови ових великих разарања.

Град има око милион и триста хиљада становника. Занимљиво је да је то за око 30% мање него 1970. године, од када га напуштају млади, селећи се са породицама у мирнија предграђа. Туриста одмах на улици уочи велики број имиграната. Има их досељених из читавог света и чи-

не 14% становништва. Градско подручје, „Велики Милано“, има око 3 милиона становника, а метрополитенско подручје око 7,5 милиона и превазилази границе не само градског округа, већ и границе Ломбардије.

У обилазак Милана обично се креће са *Piazza del Duomo*, главног градског трга, који је име добио по прелепој готској катедрали из 14. века. Али свако може да осмисли свој план обиласка града. Ми смо прво истражили квартал у околини Конгресног центра, у којем је одржана овогодишња IFLA и хотела *Oro blu* у којем смо били смештени. Пријатно нас је изненадила лепота овог стамбеног кварта

Монументална готска катедра, симбол и централна тачка Милана

са добро одржаваним зградама и уређеним двориштима, али нас је збунило то што су улице биле пусте, а готово сви прозори у мраку. Схватили смо шта у Италији значи *ferragosto* – у том периоду нећете наћи много отворених кафеа и пицерија, можете остати гладни, а ни цигарете нећете имати где да купите.

Црква Santa Maria della Grazie, једна од знаменитости Милана, чува Леонардову „Тајну вечеру“. Саму цркву могуће је обићи у поподневним сатима, али ако нисте заказали посету унапред, готово да не постоји могућност да видите ову Да Винчијеву слику. Наиме, само мале групе заинтересованих пропуштају се у добро обезбеђени и ваздушним коморима изоловани простор на петнаестоминутно разгледање. Реч је о зидној слици која је сликана темперама на сувом зиду и зато нема постојаност фрески.

У близини ове цркве налазе се ситничарница и књиговезница *Cartalibrai*, која има традицију дугу сто година, и посластичарница *San Carlo*. Све што нам је речено о миланском сладоледу, показало се потпуно тачним – изврстан је и из Италије човек не сме да се врати кући а да га не проба.

Пут вас даље може одвести према Парку шампиона, стадиону *San Siro* и Тријумфалној капији (намењеној прво Наполеону, а касније краљу Виторију Емануелу II), све до монументалног средњовековног замка Сфорца.

Иако је слободно време било мало, Сфорцеско дана, за недељу дана колико је трајао конгрес IFLA-e, посетили чак три пута. Привукла нас је не само његова грандиозност и слава, већ и чињеница да се у њему налазе музеј, библиотека и институт за уметност и историју. У сали Трезора била је постављена изложба посвећена историји књиговезачког заната са ретким и драгоценим примерцима кодекса и старих књига, а имали смо прилике да посетимо и Библиотеку *Тривулзиану* у којој се та стара и ретка издања чувају. На излазу (или улазу) према *Piazza del Duomo* је сјајна фонтана око које се окупљају бројни туристи у време летњих жега.

О томе шта све у Милану нисмо посетили, не вреди трошити речи. Али, понешто се ипак дало видети. Имали смо прилике да више пута обиђемо прелепу *Duomo di Milan* која је симбол града, као и оближњу Галерију *Виторио Емануеле*, најстарији и један од најлепших европских тржних центара из 19. века. Реч је о сјајном наткрићеном простору са великим бројем ресторана, галерија, радњи и малих тргова. У катедрали смо присуствовали концерту класичне музике: звук харфе и људског гласа има невероватну топлину и динамику у огромном, блиставом простору који је до последњег седишта био испуњен посетиоцима. Слушајући музику старих мајстора, приметили смо и моћне оргуље у храму и пожелели да једном чујемо и њихов звук. Само је та жеља довољна да вас врати у Милано, Леонардов град.

Уметник је 1492. године дошао на двор, пројектовао градски систем канала, нацртао бројне скице за своје уме и створио непролазна уметничка дела. Трг пред Ми-

Галерија Виторио Емануеле

Споменик Леонарду да Винчију у центру Милана

ланском скалом краси велелепни споменик Леонарду, а Леонардови радови похрањени су у пребогатим миланским музејима и библиотекама. На средишњем тргу Галерије *Виторио Емануеле* овог лета постављена је стаклена витрина у којој је изложена славна Леонардова и Папиолијева расправа посвећена правилу златног реза, *Divina Proportione*, а у Градској кући приређена је изложба посвећена Леонарду. Главни експонат био је *Kodeks atlantis*, а поставку су употпунили оживљени 3D модели из његових цртежа и интерактивни тач-скриниови са 25 изабраних цртежа из *Kogeksa*.

Друга, или прва жеља свеједно, је да поново присуствујете концерту у чувеној Скали, па макар били на оним најјефтинијим местима, са којих диригента можете да видите само уз помоћ телескопа. Јер, мало тога се може мерити са одласком у ову оперу, која плива у црвеном плишу, луксузу и сјају и у којој се музика тако божански простире.

М. А. Богдан Трифуновић
Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, Чачак
btrifunovic@gmail.com

УДК 02:061.2(100)“2009”

ALA и IFLA 2009: Упоредни приказ годишњих конференција

Сажетак

Рад је заснован на искуству аутора са две највеће библиотечко-информационе конференције у свету – годишње конференције Америчког библиотечког удружења (ALA) и Светског библиотечко-информационог конгреса IFLA (WLIC IFLA). Ове две конференције анализирани су са аспекта статистичких података (број учесника, излагача, програма), као и личног утиска о организацији, квалитету програма, сесија и предавача.

Кључне речи:

ALA, IFLA, конференције, приказ, статистика

Америчко библиотечко удружење (American Library Association)¹ највеће је и најорганизованије национално удружење професионалаца библиотечко-информационе делатности у свету.² ALA је основана 1876. године на скупу библиотекара у Филадельфији, мада је традиција годишње конференције која окупља библиотекарке из земље и иностранства у САД започета још раније.³ У 2009. години, годишња конференција ALA-е одржана је у Чикагу између 9. и 15. јула и принцип је да сваке године други град буде домаћин, довољно велики да може да пружи инфраструктуру и смештајне капацитете и до 30.000 регистрованих учесника. По броју учесника, ALA је највећа библиотечка конференција (ове године Чикаго је имао рекордних 22.762 регистрованих учесника)⁴, док више стотина страних учесника потврђује утисак да ALA по значају далеко превазилази националне оквири из којих проистиче.

ALA конференција се одржавала на сајмишту Чикага (McCormick Place West) и у неколико хотела у центру града, што је за аутора представљало и једну од највећих мана конференције. Иако је бесплатни превоз био обезбеђен за све учеснике, велика раздаљина, саобраћајне гужве и строга сатница многобројних паралелних програма, онемогућавали су присуствовање свим планираним сесијама. Прва два дана конференције била су посвећена тзв. пре-конференцијама, ускостручним састанцима за

чију се регистрацију посебно плаћало. Пре-конференције су покривале теме каталогизације, аутоматизације или дигитализације (између осталих), као у случају пре-конференције „Дигитализација у земљама у развоју“, која је одржана 10. јула у организацији ALA канцеларије за међународне односе (ALA International Relations Office) и на којој је излагао Богдан Трифуновић из Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“ о стању дигитализације у јавним библиотекама Србије.⁵ Дobar пријем овог и осталих радова (примери колега из Кине, Нигерије, САД и Молдавије), уз садржајну и инспиративну дискусију, били су одличан увод у остатак програма. Изложбени део конференције отворен је 11. јула, што је био повод за стварање гужве у огромном МекКормик здању. Изложбени део ALA-е је нешто несвакидашње за стручне конференције, јер по величини (преко 42.000m²), разноврсности и сјају далеко превазилази све што је аутор до сада видео. У питању су штандови издавача, библиотека, факултета, произвођача библиотечке опреме, намештаја, архитектонских бироа, софтверских компанија, агенција за менаџмент, итд. На већини штандова постојале су наградне игре за посетиоце, уз промотивна предавања, презентације и пословне сусрете. Изложбени део је показао колико се пажње поклања комерцијалном аспекту конференције, где се библиотеке посматрају као изузетно важан тржишни сегмент за присутне компаније.

Међународна федерација библиотечких удружења IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) основана је 1927. године, као „удружење удружења“⁶ за заступање интереса библиотечких установа, услуга и њихових корисника, односно као водеће глобално удружење библиотекара. Сваке године IFLA орга-

¹ Аутор се најсрданије захваљује Амбасади САД у Београду на финансијској помоћи за присуствовање ALA конференцији у Чикагу, као и следећим институцијама и установама које су помогле одлазак на IFLA конгрес у Милану: Istituto centrale per il catalogo unico из Рима, Заједници матичних библиотека Србије и Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис“ из Чачка.

² Невена Томић, „Улога и значај професионалних библиотекарских удружења“, *Панчевачко читалиште*, VIII, бр. 14 (2009): 108.

³ ALA организује две конференције сваке године, тзв. летње и зимско окупљање, од којих је ово друго мање по значају и броју учесника (прим. аут.).

⁴ ALA, <http://exhibitors.ala.org/> (преузето 29. 9. 2009).

⁵ Детаљније о томе на адреси <http://digital.cacak-dis.rs/digitalizacija/prezentacija-sa-ala-2009/> (преузето 29. 9. 2009).

⁶ Невена Томић, нав. дело, стр. 107.

низује Светски библиотечко-информациони конгрес (World Library and Information Congress, WLIC), у другој земљи и углавном на другом континенту. У 2009. години Милано је био изабран да угости хиљаде библиотекара из читавог света, између 23. и 27. августа. Традиционални град сајмова, Милано, био је више него адекватно место за организовање овог скупа, а нарочито Милански сајам (Fiera Milano), где су се сместили скоро сви програми Конгреса. Овогодишњи IFLA конгрес одржавао се под слоганом „Библиотеке стварају будућност: изградња на културној баштини”.⁷

Приказ IFLA 2009. конгреса почећемо освртом на економску кризу која је погодила и библиотекарство. Искусније колеге приметиле су да је изложбени део био мали, са мало излагача и малим штандовима (ни приближно ALA конференцији), док је и нешто мање од 4.000 регистрованих учесника добар резултат, чиме су се похвалили организатори, у условима кризе. За учеснике, непријатно изненађење дошло је уз сазнање да се приступ бежичном Интернету на Конгресу наплаћивао по цени од 10 евра за четири сата коришћења, што су колеге листом оциениле као прескупо и непромерно, узимајући у обзир већ високу цену регистрације. На ALA конференцији Интернет је био доступан и бесплатан на свим локацијама, уз постојање и Интернет кафеа са преко 30 рачунара и бесплатном кафом и освежењем на располагању учесницима. Можда су негативне реакције колега због скупог Интернета, на конференцији која је у великој мери посвећена јефтинијој и доступнијој информацији за све у будућности, убедиле организаторе да обезбеде бесплатан приступ последња три дана.

IFLA конгрес је показао да је у сваком погледу водеће окупљање библиотекара света. Атмосфера конгреса одговарала је његовом глобалном карактеру, за разлику од ALA конференције, која је у огромној мери национално оријентисана, али се мора признати да су америчке колеге одлично организовале пријем страних учесника – од посебног штанда за регистрацију, штанда за окупљање, одмор и освежење, до посебне сесије посвећене страним учесницима на ALA-и. Када говоримо о атмосфери, IFLA је далеко формалнији скуп, са кодексом облачења и понашања. На ALA-и је било приметно да кодекса облачења нема, па су холовима и салама пролазиле колеге и колегинице обучени у веома лежерном стилу (са папучама за плажу, рецимо), док су сваког дана уморни учесници конференције седели, лежали и спавали (!) по истим тим холовима.

DVD павиљон (издавачи електронских издања) на ALA конференцији

Посебан квалитет IFLA-е проистиче из чињенице да је читава библиотечка струка присутна на једном месту и да то пружа шансу свима да стекну увид где се налазе у односу на остале. Квалитет организације IFLA конгреса био је за нијансу бољи у односу на ALA-ин, из простог разлога што је помоћно особље на ALA-и често регрутовано из редова америчких библиотекара-волонтера, који су, као и остали, били заинтересовани да виде што више од конференције. Сесије су углавном биле са уравнотеженим и квалитетним радовима (мада је и ту било изузетака, нарочито када је у питању квалитет енглеског језика предавача). Ту морамо да издвојимо одличну сесију о дигитализацији мапа и целодневну радионицу дигитализације аудио-видео грађе, која је одржана у просторијама Италијанске радиотелевизије.⁸ Иначе је дигитализација, у различитим формама, била једна од доминантних тема овогодишњег IFLA конгреса, док је и победнички постер са постер-сесије приказивао један пројекат дигитализације из Кине.

На ALA конференцији у Чикагу укупно је било троје библиотекара из Србије, што се ипак сматра добрим резултатом, када се све околности узму у обзир. Утисак аутора је да је ALA стручни скуп који би требало посетити једном у каријери. IFLA у Милану 2009. године видела је највећу „експедицију” библиотекара из Србије последњих година, коју су чиниле колеге са Филолошког факултета у Београду, из Народне библиотеке Србије, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” и јавних библиотека из Београда, Сомбора, Панчева и Чачка. Три предавања и три постера на Конгресу одлична су заступљеност домаћег библиотекарства и надамо се да ће овај тренд ићи узлазном линијом у будућности.

Конференција	Укупан број учесника	Број изложбених штандова	Простор	Цена регистрације ⁹
ALA 2009	28.941	> 1.000	> 70.000 m ²	255–380 долара
IFLA 2009	4.496	128	25.000 m ²	400–570 евра

⁸ Детаљније о томе на адреси <http://digital.cacak-dis.rs/prikazi/radionica-av-digitalizacije/> (преузето 29. 9. 2009).

⁹ Подаци се односе на цену основне котизације за учеснике из Србије, у зависности од тога када се и како учесник пријављује за конференције (прим. аут.).

⁷ IFLA, <http://www.ifla.org/annual-conference/ifla75/> (преузето 30. 9. 2009).

Несиба Палибрк-Сукић
Градска библиотека Панчево
nesiba@biblioteka-pancevo.org.rs

Путовање у Севастопољ

Севастопољ (на грчком језику – величанствени град, град славе), у 23 залива на југозападу Кримског полуострва, заузимају војни објекти и стамбени блокови на тери-

Данашњи град је основан 1784. године и налази се у предгорју Крима у долини реке Салгир. Од 4. до 3. века пре нове ере, овде се налазио грчки скитски град, вероватно престоница позносцитске државе. За време владавине кримских Татара, ту је поникла нова престоница, резиденција Калги-султана и градић Ак-Мечет (Бела џамија). Кроз Симферопол смо прошли касно ноћу колима. Циљ је био Севастопољ, удаљен 100км од Симферопоља.

Са научног скупа

торији од преко хиљаду квадратних километара. Севастопољски залив највећи је на Црном мору и трећи у свету по стратешком положају, после Хонгконга и Сиднеја. Град је основан 1783. године као војна база Руске морнарице у време Катарине II и он је, заједно са целим Кримом, 1954. године потпао под административну управу Украјине. Читав регион има 400.000 становника, а сам град око 350.000. Севастопољ је два пута ушао у историју као град херој. Први пут у Кримском рату 1854–1855, други пут у Отаџбинском рату 1941–1945. године, када је био под опсадом 250 дана. Оба пута град је био сравњен са земљом.

Значајне личности руске историје и културе везујемо за овај град: царицу Катарину II, генерала А. П. Суворова, П. С. Нахимова, В. А. Корнилова, М. П. Лазарева, Ф. Ф. Ушакова, писце Лава Николајевича Толстоја, Антона Павловича Чехова и Ану Ахматову. На територији Севастопоља налази се на стотине археолошких, историјских и културних споменика, почев од раног палеолита, па све до данашњих дана. Године 422–423. пре нове ере, на западној обали, основан је старогрчки град Херсон. Град је у 14. веку порушен и спаљен у рату са Монголима-Татарима. У време када је Севастопољ основан, на обали су се налазила два татарска села: Инкерман и Ахт-Јар.

15. јун

Авионом компаније *Аерофлoй-Нoрд* слетела сам у Симферопол, главни град аутономне републике Крим.

16. јун

Мој домаћин, Александар Зубарев, директор Музеја болнице Руске морнарице (лекар), главни организатор симпозијума на који сам позвана,¹ води ме у цркву Светог Николе, где од протојереја Георгија Пољакова добијам на поклон књигу *Војно свештенство Русије*.

Из цркве Св. Николе одлазимо у Бахчисарај – резиденцију кримских канова династије Герајев

(530–1783). Дворац заузима простор од четири хектара. У центру се налази правоугаоно двориште. Преко пута дворца уздиже се велика џамија са два минарета, коју је 1763. године осликао ирански уметник Омер. Иза дворца смештено је велико гробље татарских канова са два турбета (маузолеја), споменика архитектуре 16. и 18. века, гробнице 13 кримских канова, а иза гробља уздижу се две куполе купатила из 16. века. Занимљива је мала дворска џамија. Власт кримских канова била је ограничена вишим саветом кримских феудалаца – Диваном – због којег је у 16. веку изграђена сала савета и суда. Талентовани уметник Омер није осликао само

¹ Градска библиотека Панчево и Музеј болнице руске морнарице у Севастопољу већ дуже време размењују информације и публикације које се тичу руске емиграције у Србији. Резултат те сарадње био је и позив Министарства одбране Руске Федерације и Музеја Војно-поморске клинике из Севастопоља ауторки овог текста да учествује у раду Шесте међународне научне конференције поводом 225. годишњице оснивања Војно-поморске клинике Руске морнарице. Конференција је одржана у Севастопољу, јуна месеца 2008. године, а тема је била „Историја Севастопољске болнице Руске морнарице – непознате странице“.

Ауторка је имала реферат посвећен Руској болници у Панчеву („Руска болница – културна историја Панчева и Севастопоља“). Наиме, целокупан персонал Севастопољске болнице Руске морнарице 1920. године (после грађанског рата у Русији), евакуисан је у Србију. Неки лекари дошли су у Панчево и ту основали Руску болницу, тако да се поменути реферат односи на заједничку историју ова два града. Рад је на руском језику објављен у Севастопољу у јубиларном зборнику *Весник морској лекара*. Објављујемо извод из дневника наше колегинице у којој је посебна пажња посвећена библиотекама у Севастопољу.

дворац, него је учествовао и у градњи, а њему се приписује и градња познате „Фонтане суза”, која је 1821. године послужила Пушкину као инспирација за чувену поему *Бахчисарајска фонтана*.

17. јун

Данашњи дан посвећен је обиласку града, посети Музеја и библиотеке Руске војне морнарице, затим посети Музеја херојске одбране и ослобођења Севастопоља. Овај музеј настао је на основу два историјско уметничка дела – Панораме „Одбрана Севастопоља 1854–1855”² и Диораме „Освајање Сапун-горе 7. маја 1944.”. У саставу музеја су и Одбрамбена кула Малаховог кургана, Спомен дом (музеј) севастопољских илегалца 1942–1944, црква Светог кнеза Владимира – гробница славних адмирала Руске *Империјорске флотје*. Музејски фонд се састоји од 120 хиљада експоната који сведоче о историји Севастопоља од оснивања, 1783. године, до данашњих дана. Обилазимо и легендарни Малахов курган, где је у Кримском рату вођена битка 6 јуна 1855. године, у којој је учествовао, као добровољац, Л. Н. Толстој.

18. јун

Данас одлазимо у Херсон, стари грчки град, који се налази на територији савременог Севастопоља, основан 528. године пре наше ере. Рано хришћанство овде се јавило у 3. веку нове ере. До 9. века, основни тип хришћанског храма била је базилика. На основу археолошких истраживања, започетих 1827. године, утврђено је да су најзначајнији хришћански храмови Базилика из 5. века („Уваровска”), Базилика у базилици (6. и 10. век), Средњовековна базилика (ископине из 1935. године). На главном тргу старогрчког града Херсона пронађени су остаци три храма. Један од њих припада 10. веку и сматра се местом крштења Великог кијевског кнеза Владимира. Од 1850. до 1924. године, овде је постојао Херсонски мушки манастир. Градња цркве Светог Владимира започета је 1861. године. Посвећена је првом крштења Русије и крштењу Светог равноапостолног Великог кнеза Владимира у Херсону 988. године. Грандиозни храм се уздиже 34 метра над морем изнад старих порушених храмова. Храм је пројектовао архитекта Д. М. Грим, а градио се 30 година. Данас, поред сачуваних зидина старог храма (после многобројних великих страдања), црква је у потпуности обновљена 2001. а освешћена 2004. године.

Након обиласка цркве Светог Владимира одлазимо у музеј, где имамо прилику да видимо малу збирку византијских икона израђених од камена (стеатита). Међу стотину блиставих експоната, сакупљених 1997. године у Метрополитен музеју у Њујорку, на изложби „Слава Византији”, част да буде њен заштитни знак има-

ла је мала камена (стеатит) икона из Херсона „Три света војника”.³

19. јун

Први дан конференције протекао је у окупљању учесника у Офицерском дому, где су по традицији одржани поздравни говори учесника, уручени поклони домаћину, затим је уследио свечани концерт и коктел све до седам сати увече. Ја сам присутне поздравила у своје име, у име историчара Србије, града Панчева, Градске библиотеке и организатору поклонила две публикације: *Књига и библиотека код Срба у Средњем веку* (издање наше Библиотеке), *Индустијска архитектура Панчева* (издање Завода за заштиту споменика културе Панчево) и CD са српском музиком.

20. јун

Другог дана конференције наша историјска секција заседала је у Дому културе Црноморске филијале Државног универзитета „М. И. Ломоносов”. Читање реферата уследило је након поздравног говора директора Црноморске филијале МГУ „М. И. Ломоносов”, начелника В. А Трифонова и поздрава начелника 1472 ВМК Санаторијума, Александара Степановича. Имали смо прилику да чујемо 33 реферата који се односе на до сада непознате странице руске историје.⁴

Следи коктел, здравице, дружење, кримско вино, руска вотка, кавијар, риба... Након свега одлазимо у Санаторијум и Музеј, радно место нашег драгог домаћина Александра Зубарева. Наше мало друштво (сада смо веома блиски), госпођа Олга са мужем и Павел Науменко из Черњигова, приређују ми опрштајно вече на обали мора уз шампањак. Након ритуалног потапања морнарских мајица у Црно море, добијамо по једну на поклон.

Библиотеке у Севастопољу

Крајем 19. века у Севастопољу је било осам библиотека, међу којима је најстарија Морнаричка основана

³ Стеатит је камен разних нијанси, од сивоплаве и зелене до тиркизне. Лако се обрађује, што су својевремено учили византијски мајстори, користећи га за израду малих икона. Иконе су бојене златом и јарким бојама. Њих су врло радо набављали разни слојеви византијског друштва, али су посебно биле популарне у византијским војним круговима. Вероватно су због тога на њима често рађени ликови светих војника: Георгија Победоносца, Димитрија Солунског и Теодора Стратилата. Оне се јављају као црквене и кућне светиње, а носиле су се и у медаљону око врата. На Херсонском археолошком локалитету пронађено је 12 каменних стеатитских икона Богородице и других светих. Неке од њих израђене су у радионицама Константинопоља и Солуна. Стеатити су преко Херсона доспели у Русију и, заједно са многим другим херсонским предметима, били узор месним мајсторима. Време је са икона избрисало боју и позлату, али није избледила њихова очаравајућа лепота. Кроз неколико векова, оне су се појавиле у новом облику, у блиставој природној лепоти стеатита, при чему се снажније указала њихова уметничка израда. (Татјана Јашева, *Византијске сивајашне иконе* (Телескоп), 3).

⁴ Издајамо неке значајније реферате: о медицинским установама на тему „Три века Санкт Петербурга” - говорио је В. В. Јаковљев, представник Факултета филологије и уметности Државног универзитета у Санкт Петербургу. Затим је са својим рефератом наступила гошћа из Француске, Олга Сиделникова-Вербицка. Она нам је представила своју књигу о породици Манастирових. Затим је уследио мој реферат о Руском санаторијуму у Панчеву. О руским лекарима у Бизерти веома занимљиво је излагао Павле Науменко из Черњигова. О настанку Севастопољског морског санаторијума крајем 19. века говорио је историчар А. Б. Богданов. О генералу Врангелу у Грађанском рату излагао је В. Б. Лобанов из Санкт Петербурга, а о лекарима Црноморске морнарице у Белом Кокрету говорио је професор са Сумског државног универзитета, Васиљев К. К.

² Панорама – „Одбрана Севастопоља 1854–1855” – познато уметничко дело, чији је аутор сликар ратних призора Франц Алексејевич Рубо, посвећена је херојској одбрани Севастопоља у време Кримског рата (рат који се водио за превласт на Блиском истоку између Енглеске, Француске и Турске, на једној страни, и Русије на другој). Дело је настало у Минхену, где је уметник на њему радио три године. Панорама је 1905. године постављена у специјално изграђеном павиљону који је у Севастопољу пројектовао архитекта С. В. Бељајев.

(А. Баранова и И. С. Попова, *Музеј героической обороны и освобождения Севастополя* (Сімферополь: СВІТ, 2007), 8).

1822. године.⁵ Сто година касније, 1923, у граду је било пет библиотека, да би пред почетак Другог светског рата тај број нарастао на 36. Међу њима су највеће Морнаричка библиотека „Адмирал М. П. Лазарев” Дома официра Црноморске морнарице Руске Федерације и Централна градска библиотека „Лав Николајевич Толстој”.

У библиотеци Руске војне морнарице

Библиотека „Лав Николајевич Толстој” у Севастопољу оформљена је од књига које су приватна лица поклонили библиотеци. Са радом је почела у јануару 1901. године. Ова библиотека данас је савремени информациони и културни центар, и једна је од већих државних библиотека. У свом фонду поседује око 300 хиљада књига, часописа и других врста библиотечке грађе. Библиотека годишње добија око 130 наслова дневне штампе и више од 400 часописа. Богати фонд користи око 19 хиљада читалаца, којима се годишње пружу око 400 хиљада информација.

У књижевно-музичкој сали, библиотека организује сусрете с писцима, песницима, приказе нових издања и књижевно-музичке вечери.

Компјутеризација рада у библиотеци започета је 1995. године. Урађен је електронски каталог са 70 хиља-

да записа, аутоматизована је база података корисника. Општа електронска база података садржи око 150 хиљада записа, при чему је омогућен приступ корисницима библиотеке, а такође и приступ Интернету.⁶

Од 1999. године, у Севастопољу постоји 195 библиотека, рачунајући огранке, са књижним фондом од 7 милиона публикација. Њихове услуге користи више од 250 хиљада читалаца. Године 1971, државне јавне библиотеке први пут су обједињене у два централизоване библиотечке система (ЦБС) – за одрасле и децу. У ЦБС за одрасле улази Централна библиотека „Лав Николајевич Толстој” и њена 42 огранка. Књижни фонд се састоји од 1,5 милиона примерака. Читалаца има више од 100 хиљада. ЦБС за децу чини централна библиотека „А. Гајдар”, са 17 огранка и књижним фондом од 520 хиљада књига и 55 хиљада корисника.

Долазимо у посету највећој библиотеци у Севастопољу, Морнаричкој библиотеци „Адмирал М. П. Лазарев” Дома официра Црноморске морнарице Руске Федерације. Овде нас већ очекују директор Николај Иванович Краснолицки и библиотекар. Успостављамо сарадњу са библиографским одељењем и библиографом Светланом Петровном Карповом. У њиховом Интернет клубу прегледамо сајт *Панчевачког читалишта* и наше би-

блиотеке у Панчеву. Историја Морске библиотеке тесно је повезана са историјом Црноморске морнарице. Њен оснивач и финансијер одувек је била Морнарица. Основана 1822. године, библиотека је недавно обележила 185. годишњицу постојања. Њен фонд оформила је Црноморска Императорска флота, затим преузела Црноморска флота Совјетског Савеза, данас – Црноморска морнарица Руске Федерације. Универзални књижни фонд из свих научних области Морнаричке библиотеке „М. П. Лазарев” броји 250 хиљада јединица. Библиотека располаже најбољим научним збиркама информативне, научне и књижевне садржине: Историја Руске Црноморске флоте, Историја Крима и Севастопоља, Војна и војно-поморска дела, Морепловство... Главно богатство библиотеке је фонд ретке књиге. Њега чине колекције научне, историјско-културне, уметничке и библиографске вредности, штампане од 12. до 20. века. Њој припада и колекција руских књига 18. века у коју улазе раритетна издања из руске књижевности и лингвистике 19. века, затим велика колекција књига из историје одбране Севастопоља 1854–1855. У колекцији „Таврика” брижљиво су прикупљене књиге о Криму, чији су понос старински водичи. У колекцију „Севастополина” ушле су књиге о Севастопољу и Црноморској морнарици четрдесетих и деведесетих година 20. века, међу којима се могу наћи веома ретка издања из времена Другог светског рата.

Фонд војне и војно-поморске литературе 18. и почетка 20. века сврстава севастопољску Морнаричку библиотеку међу најзначајније библиотеке у Русији. Овде се чу-

⁵ „Почетком 20. века Руска војна морнарица изградила је веома развијену мрежу библиотека. Већ крајем 18. века у лукама Руске војне морнарице оформљен је значајан број библиотека. Библиотеке које је оснивало Министарство Морнарице при својим школама и установама биле су ‘државне’ библиотеке, а лучке официрске (морнаричке) ‘друштвене’, мада нису имале никакве везе са друштвеним јавним библиотекама. Овај термин ‘друштвене’ односи се на изабрано официрско друштво, уски круг поморских официра и њихових породица (...) Морнаричке (‘друштвене’) библиотеке су се финансирале из два извора, из официрских прилога (као правило 1% примања) и суме коју је издвајало Министарство Морнарице. Државне и Морнаричке библиотеке разликовале су се и по садржини фонда. Прве садрже првенствено стручну, научнотехничку литературу, сва остала литература сведена је на минимум. Друге, морнаричке, поседовале су и богате фондове сваке друге садржине, уметничке, књижевне, општеобразовне, имајући у виду да је циљ ових библиотека био подизање општеобразовног нивоа руског поморског официрског кадра. До почетка 20. века нису постојала изграђена правила за рад Морнаричких библиотека. Најстарије и највеће морнаричке библиотеке, Севастопољска и Кронштатска, служиле су као образац функционисања осталих Морнаричких библиотека.” (Лидија Игоревна Новикова, *Официрске Морске библиотеке*, <http://www.rba.ru/or/comitet/06/9/2pdf> (преузето 1. 9. 2009).)

⁶ Севастопольская центральная библиотека им. Л. Н. Толстого, <http://www.sevtoilib.iuf.net/index.php?id=2&PHPSESSID=93d6572> (преузето 1. 9. 2009).

вају војни раритети светског значаја. Овај фонд се веома често представља на изложбама и налази се на располагању научницима из разних области истраживања. Од 1925. године, Морнаричка библиотека је укључена у информациони центар Дома официра Црноморске морнарице. Годишње услуге библиотеке користи 6 хиљада читалаца, а позајмљује се више од 200 хиљада публикација. Библиотека има организовану маркетиншку службу у циљу представљања свог књижног фонда путем презентације књига, књижевно-музичких вечери, манифестације „Дани отворених врата”. Већ 15 година активно ради клуб Љубитеља књиге.

Библиотека поседује и богат фонд савремених издања (и периодике), 66 хиљада библиографских јединица. Он се налази на располагању корисницима у посебној читаоници. Библиографско одељење пружа информације и услуге читаоцима по разним питањима и издаје библиографске приручнике.

Одељење за обраду и каталог бави се набавком нових књига, ради обраду и каталожки опис. Библиотека је у фази увођења електронског каталога. Посебна служба пружа разне друге услуге читаоцима, фотокопирање и позајмљивање књига.

Изазимо из Морнаричке библиотеке са обећањима да ћемо им послати наша издања *Књига и библиошке код Срба у Средњем веку*, Мошинову *Аутобиографију*, *Панчевачко читалиште* и размењујемо адресе.

Бродићем одлазимо у Манастир Свети Климент, а затим се пењемо на средњовековну тврђаву Каламита. Касно увече враћамо се аутобусом у Севастопол. Успут, у продавници купујемо вино, сир, димљену рибу, сметану и пиљмени. У стану излазим на терасу, видим у даљини легендарни Малахов курган.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Яшева, Татьяна. *Византийские стеатитовые иконы*. Телескоп.
2. Баранова, В. А. и И. С. Попова. *Музей героической обороны и освобождения Севастополя*. Симферополь: СВІТ, 2007.
3. Карпова, С. и Е. Барина. *Севастопольская офицерская библиотека*. Севастополь, 2008.
4. Крымский архив. http://www.criera.ru/item_info_big.htm?id=829 (преузето 1. 9. 2009).
5. Музей героической обороны и освобождения Севастополя. *Панорама „Оборона Севастополя 1854–1855 гг.”*. Севастополь: „Издательство Пол – Пресс”, 2005.
6. Новикова, Лидия Игоревна. *Офицерские Морские библиотеки*. <http://www.rba.ru/or/commitet/06/9/2pdf> (преузето 1. 9. 2009).
7. Севастопольская центральная библиотека им. Л. Н. Толстого. <http://www.sevtolib.iuf.net/index.php?id=2&PHPSESSID=93d6572...> (преузето 1. 9. 2009).

Јужна обала Крима

Проспект Морнаричке библиотеке „Адмирал М. П. Лазарев”, Севастопол

Херсон, стари грчки град, ко ји се налази на територији савременог Севастопоља (528. год. п.н.е.).

Надица Костић
Народна библиотека Пирот
bibliopirotp@ptt.rs

УДК 027.54(497.11 Пирот)“1879/2009”
005.52: 027.54(497.11 Пирот)

Стратешко планирање, или шта ако друг Тито пита има ли Пирот библиотеку

Сто тридесет година Народне библиотеке Пирот (1879–2009)

Сажетак

Од оснивања читаонице у Пироту, непосредно по ослобођењу од Турака 1879. године, па до савремене јавне библиотеке, Народна библиотека Пирот је прешла дуг пут, испуњен бројним потешкоћама и прегнућима, успонима и падовима. Прича о Библиотеци је уједно и прича о томе да без озбиљне и дугорочне стратешке културне политике, како на националном тако, и на локалном нивоу, нема ни стабилних ни угледних институција културе.

Кључне речи:

Народна библиотека Пирот, Читаоница пиротска, стратешко планирање, културна политика

„Волео бих да то није морало да се деси у моје време”, рече Фродо. „Ја такође”, рече Гандалф, „а тако и сви они који доживе таква времена. Али није њихово да о томе одлучују. Све о чему ми имамо да одлучимо јесте шта да чинимо с временом које нам је дато.” Да ли је Ц. Р. Р. Толкин при креирању својих измаштаних јунака хобита, био подстакнут личношћу библиотекара – ненаметљивог, поузданог, систематичног, уредног, несклоног пустиловинама, али и преко граница издржљивости посвећеног остварењу своје мисије, колико год његови напори деловали узалудно а задатак неостварив?!¹

Можда бих и ја волела да сам библиотекар у Финској или Канади, или макар у некој од развијенијих домаћих библиотека, пре него у Пироту, граду на крајњем југоистоку Србије, 300км удаљеном од престонице. Али, моје радно место је у Народној библиотеци Пирот, која ове, 2009. године, обележава јубиларних 130 година од покретања Читаонице пиротске, претече данашње Библиотеке. Први писани траг о Читаоници у Пироту проналазимо у листу *Истиок* од 31. децембра 1878. године (по старом календару), где у осврту на расположење које је завладало међу становницима Пирота који тек откривају благодети силно ишчекиване слободе, стоји: „Децу своју шаљу у школу, а себи установише Читаоницу. Управа ове читаонице приредила је трећег дана Божића, на св. Стевана прву своју беседу са игранком, а у корист сиротних ђака пиротских.”¹ Скоро четири месеца касније, 22. априла 1879. године, о истом догађају известиле су и тадашње *Српске новине*.

Наговештај да је Читаоница постојала још под Турцима поткрепљује један други документ. У извештају окружног начелника од 10. марта 1881. године каже се:

„Читаоница пиротска основана је још под управом турске владавине. Кад је српска управа у овим крајевима настала, онда је читаоница ова прихваћена и даље, као што и данас постоји.”² У истом документу, наводи се и да је почетком 1880. године Читаоница имала 45 чланова, од којих је годишњи улог од 8 динара платило само пет, и то два члана цео, а три по пола улога. Стога је управа почетком године претплатила за Читаоницу 9 листова: *Видело*, *Српски лист*, *Порош* и *Рајника* за прво тромесечје, а *Српску зору*, *Јавор*, *Стамали*, *Заставу* и *Тајблај* за пола године, након чега је утрошен сав расположиви капитал од 1.100 гроша чаршијских добивених на беседи држаној у корист читаоничке књижнице. Из истог документа сазнајемо и да је Читаоница пиротска имала 348 бугарских књига, које су чуване код благајника из времена Читаонице под турском влашћу, а од инвентара „астал за новине, орман за књиге, сламњачу за седење и две клупе за седење”. Без обзира на наводе из овог документа, делује мало вероватно да је под Турцима могла да ради једна српска културна установа као што је Читаоница, а сачуваних других података који би ближе одредили њено постојање нема. Већ крајем 1881. године Читаоница пиротска била је смештена у једној приватној соби, а од листова стизало је још само *Видело*, јер претплата за остале није обновљена.

Иако у књизи *Читалишћа у Србији у 19. веку* др Десанка Стаматовић износи претпоставку да у 1882. години Читаоница пиротска вероватно није радила, јер се у телеграму, који је 2. децембра 1882. године упућен из Пирота министру просвете и црквених послова, јавља да је „данас установљена друштвена читаоница у вароши Пироту према читаоничким штатутима које је овдашња окружна власт одобрила”, сматра се да се ова акта нису односила

¹ Гаврило Ковијанић, *Трагом читалишћа у Србији*, Београд: Народна књига, Библиотека града Београда, 1986.

² АС, МПС Ф IV 333/82

на оснивање Читаонице која је већ постојала, већ да је њима само боље правно регулисан њен рад. Почетком фебруара 1883. године Читаоница, суочена са материјалним проблемима, покушала је да излаз нађе у лутрији. Не зна се да ли је лутрија организована, мада је министар од којег је тражено одобрење дао сагласност, јер је убрзо дошло до промене управе у Читаоници. Због спора око новчаних средстава између старе и нове управе, прекинут је рад Читаонице.

Чињеница да није познат тачан датум оснивања Читаонице у Пироту, као и чести дисконтинуитети у њеном раду, говоре у прилог тврдњи да култури у овом крају никад није поклањана претерана пажња, нити је ово тло било плодносно за биљку каква је библиотека. Читаонице су отворане на иницијативу самих грађана, али пошто су морале да се издржавају редовним месечним улогом, као што су брзо настајале, тако би се брзо и гасиле, јер би се ти исти грађани показали као нередовне платише. Често је изостајала и обећана помоћ од стране државних и локалних власти, односно буџетска средства која су се издвајала нису била довољна ни за покриће основних читаоничких потреба.

Први озбиљнији напор за оснивање библиотеке у Пироту, у оквиру културне политике ондашње Србије, учињен је 1908, односно 1909. године. На основу процене Министарства просвете и црквених послова да је Пирот једно од места са најизраженијом потребом за оснивањем библиотеке и, сагласно члану 3. Закона о Народној библиотеци, Краљевим указом од 14. јануара 1909. године основана је Јавна библиотека у Пироту. Уследиле су бројне и опсежне припреме да би библиотека уопште почела да ради. Поред моралне и материјалне помоћи Округа и Општине, грађа за Библиотеку обезбедила би се и преузимањем књига и часописа од раније Читаонице у Пироту, вишкова књига од Народне библиотеке у Београду, као и издвајањем непотребних књига и часописа из гимназијске књижнице. Куповину књига средствима из буџета извршила би Народна библиотека у Београду, пошто она најбоље зна какве су књиге потребне, имајући у виду задатак јавних библиотека и захтев читалачке публике. И поред свих уложених напора да Јавна библиотека у Пироту отпочне са стварним радом, тешкоће на које је наилазила често су биле непремостиве.

Рад Библиотеке потпуно је замро у годинама Балканских и Првог светског рата, када су бугарски окупатори уништили фонд спаљивањем и преношењем књига у Софију, посебно за време окупације од 1915. до 1918. године. У периоду између два светска рата, као и за време Другог светског рата, Јавна библиотека није радила. Постојала је школска библиотека у Гимназији са већим бројем књига.

До оживљавања и процвата библиотекарства у Пироту доћи ће тек након Другог светског рата. Градски Народни фронт Пирота, 17. маја 1947. године, обнављајући библиотечку делатност, покренуо је Градску књижницу са читаоницом, која ће у наредним деценијама постати једно од најзначајнијих културних средишта, не само града већ и општине у целини. Период по оснивању Библиотеке карактеришу огромни ентузијазам и ангажовање на популаризацији књиге и читања. Учинити књиге приступачним што већем броју корисника био је императив, а књиге су се чак и у коњским бисагама

допремале до удаљенијих насеља у општини, која често нису имала ни струју. Са тридесетак огранака стационарних у селима, индустријској зони града, трафици-филијали и са библиобусом који је библиотека поседовала и који је обилазио насеља једном недељно по утврђеном плану, Народна библиотека Пирот имала је једну од најразвијенијих мрежа у земљи, за шта је, уосталом и награђена најпрестижнијом „Суреповом наградом“ 1980. године (године 1971, када је награда „Милорад Панић Суреп“ тек установљена, међу добитницима био је и тадашњи директор Народне библиотеке Пирот Симиша Јовановић).

Један од првих библиобуса у Србији

Многе библиотечке услуге, без којих је данас незамислива једна савремена јавна библиотека, Народна библиотека Пирот, средином друге половине прошлог века, успешно је остваривала, чак и антиципирала. Развијање библиотечке мреже, организовање књижевних вечери и промоција књига, али и одржавање курсева страних језика, окупљање ликовних талената, формирање луткарског позоришта, оркестра Друштва пријатеља музике који је пратио књижевне програме, издавање дечјег листа *Глас најмлађих* допринели су да Библиотека заиста постане центар културних дешавања у општини.

Па и у том, за пиротску библиотеку *злајном добу*, судећи по интензитету дешавања и разноврсним активностима, помало делује парадоксално податак да је централна библиотека била смештена у просторијама некадашње кафане *Солун*, додуше у најужем градском језгру, на месту где ће знатно касније нићи Дом ЈНА и Дом културе. Тек шездесет и неке, када је речено да ће друг Тито на свом повратку из Бугарске можда посетити Пирот, за Библиотеку је, по убрзаном поступку, пронађено прикладније решење. Пресељена је у нову зграду преко пута поменутих кафане и тај „привремени“ смештај у практично два спојена стана (осим читаоничког и позајмних одељења која су се налазила у приземљу зграде), потрајао је пуне четири деценије. Библиотечке службе и одељења, током времена су се усложњавали и гранали, канцеларије запослених су бивале све мање, полице све тешње за нове књиге, али упркос обећањима и уверавањима надлежних да траже трајно решење за Библиотеку, вероватно би се она још увек налазила на старој адреси, да Синдикат (у чијим се просторијама налазио смештен већи део Библиотеке) није продао овај простор Банци, наложивши Библиотеци да се исели у року од месец дана.

По највећој хладноћи, у зиму 2006. године, сељени су, уз помоћ војника, књиге и инвентар Библиотеке у Дом Војске, који је ионако „зврјао“ полупразан. Један део првог спрата адаптиран је и уступљен Библиотеци на коришћење, на старој локацији остали су само позајмно одељење за одрасле кориснике и читаоница. Деловало је да је овог

Друштво пријатеља музике при Библиотеци

пута Општина заиста одлучна у намери да просторни проблем Библиотеке коначно добије свој епилог. Још само да се регулишу имовинско-правни односи са Министарством одбране. Ни запослени у Библиотеци нису седели скрштених руку, па су тако 2006. године, на основу пројекта *Адапација простора Народне библиотеке Пирот* Библиотеци одобрена средства из Националног инвестиционог плана, у износу од 38.130 евра. Међутим, та средства, због неразрешених имовинско-правних односа, никада нису реализована. Са обновљеном пријавом пројекта, Библиотека и 2007. године конкурише код НИП-а, без успеха. Године 2009. Народна библиотека Пирот и даље има подстанарски статус у Дому Војске.

Читава ова прича о историјату једне библиотеке, који је понекад бивао и драматичан а, углавном, стихички и хаотичан, испричана је с циљем да се укаже да, без озбиљне и дугорочне стратешке културне политике (спорадичне интенције и наговештаји јесу постојали, а сама Библиотека је не тако давно била организатор округлог стола *Стратегија локалног културног развоја*), нема ни стабилних ни угледних институција културе. Да ли и колико једна јавна библиотека, ако не постоји дугорочна национална политика на пољу културе, може дефинисати сопствену стратегију, поготово библиотека у малој и крутој средини, која не показује нарочитог слуха за њене потребе, за коју је, на крају крајева, библиотека у неку руку „баласт“ – посебно је питање. Додатни проблем у раду једне овакве установе представља и превелика зависност библиотеке од буџетских средстава, што условљава њихов често подређени положај.

Народна библиотека Пирот, као ни друге институције културе у граду, није, осим путем неформалних канала, спроводила званична истраживања и евалуацију свог рада, без обзира што је на поменутом стручном скупу

указано да је могуће, чак неопходно, вршити испитивања културних потреба грађана, на основу којих би се креирала културна политика и урадили стратешки планови градова и општина. У испитивању јавног мњења, које је 2006. године обавио „Ресурс центар“ из Ниша, а финансирала Скупштина општина Пирот, грађани су се изјашњавали и о раду културних институција. Иако њихов рад није анализиран понаособ, већ су све оцењене заједничком, нимало ласкавом, средњом оценом 3,17, ово испитивање показало је да установе културе у Пироту не уживају претерани углед код грађана (с друге стране, иако то не сме да служи као алиби за лошу оцену рада, инвестирање у културу и културне манифестације оцењено је оценом 2,45). Оно што је у лето 2006. године тек назначено – да је преко потребно увести такмичарски карактер у финансирању у области културе, уместо устаљеног модела по којем је финансирање истозначно са финансирањем институција културе, да су алтернативни из-

вор финансирања пројекти са којима се може конкурирати код међународних фондова, данас је увелико реалност. Већ сада, готово свакодневно, пратимо, размишљамо, са-стављамо, пишемо пројекте и конкуришемо.

У новонасталим околностима које библиотекарима и не иду увек на руку, Народна библиотека Пирот покушала је да „одлучи шта да чини с временом које јој је дато“. Темељним редефинисањем својих циљева и реалним сагледавањем сопствених могућности, али и спољашњих лимитирајућих околности, у претходном периоду се знатно радило на кориговању представе о библиотеци као инертној, помало конзервативној установи, чија је једина услуга позајмица књига. Ако већ о простору не одлучујемо, што прилично сужава поље нашег деловања, као опредељење Библиотеке последњих година наметнула се даља аутоматизација пословања (од 2007. године на COBISS платформи) у циљу унапређивања већ постојећих и креирања нових услуга и сервиса, у складу са све комплекснијим потребама и захтевима средине, успостављање законске регулативе, инвестирање у опрему, фондове и, не мање важно, кадар. Један од закључака са помињаног стручног скупа био је и да је стратегија локалног културног развоја у највећој мери кадар, висок ниво знања и образовања, а додали бисмо и ентузијазам и посвећености професији.

Поштујући своје најмлађе кориснике, Народна библиотека Пирот је, пре три године, отпочела да, од прилике до прилике, окупа даровите основце у оквиру ликовне радионице *Деце руке срцу ограслих* са којима раде заинтересовани библиотекарима и ликовни педагози, те је тако и један од изазова на који је требало одговорити био креирање посебне, оригиналне чланске карте за ђаке прваке. Време проведено у осмишљеном дружењу са вршњацима и креативном надметању, показало се драгоценим не само деци, већ и нама библиотекарима. Нешто

старијим основцима и млађим средњошколцима Библиотека је понудила могућност да се учествовањем у радионици *Фијакером кроз Пироћ* на занимљив и необичан начин упознају са прошлосту града и личностима које су обележиле „неко друго време“ (поједини одломци из истоименог дела Драгољуба Јанковића Јенкија адаптирани су специјално за ову прилику). Ко зна, можда ће се испоставити и да је песничка радионица *Пишем прву њесму* у организацији Библиотеке, осим што је имала за циљ да поезију приближи деци, подстакла и неког малог поету да свој таленат тек искаже. Најбоље поетске минијатуре ученика, посредством српских *Хаику новина*, доспеле су до далеког Јапана.

Да ли због осмишљенијег приступа у раду са најмлађим корисницима (радионице су и настале као резултат пажљивог ослушкивања потреба најмлађих), тек Народна библиотека Пирот последњих година бележи сигуран пораст чланства, а нарочито је гужва на дечјем одељењу. Уз то, сви ови програми и радионице резултат су сарадње библиотеке и школа. Можда је идеја о поновном покретању манифестације као што је *Чишалачка значка*, која је својевремено изузетно допринела популаризацији књиге и читања међу децом основношколског узраста, као и успостављању сарадње и „савезништва“ између јавних библиотека и школа и школских библиотека и о одржавању библиотекарских радионица у школама – нешто о чему вреди озбиљно размислити, као и о разним облицима ученичких активности у библиотеци, о библиотеци као литерарном салону...?

Уколико сматрате да је библиотека искључиво место где се позајмљују књиге, а библиотекар обичан шалтерски службеник, у озбиљној сте заблуди. Библиотека је и место где вам је дозвољено да маштате и стварате, истражујете, проналазите лепоту и утеху, позитивну енергију, а библиотекар су ту да вас усмере, да вам помогну, пруже одговоре. Библиотеку по мери корисника чини још и довољно светлости, чистоће и простора за несметано читање и учење, игру и претраживање, или удобно седење у кутку који је намењен појединим захтевима читалаца (за слушање музике, за читање штампе, Интернет...). Сам амбијент би-

блиотеке, љубазни и компетентни библиотекари требало би да вам на сваком кораку покажу и поруче да сте овде добродошли.

Стратегија развоја било које библиотеке било где у свету јесте усмерена ка корисницима и задовољењу њихових захтева и потреба, али оно што ипак даје животност суопарним статистичким показатељима којима се мери успешност рада једне библиотеке, јесу сами запослени у њима и њихова мотивисаност и ангажовање. Јер, како ће се испоставити, чак и у тим развијеним библиотекама у Финској с почетка приче, завидан ниво информационо-комуникационе инфраструктуре, богати фондови, најразноврснији видови услуга, уређеност библиотека, све је то ипак мање важно од људи који раде у тим беспрекорно уређеним, добро опремљеним и изузетно снабденим библиотекама. Чини се да су мање библиотеке овде чак и у предности, јер нису у ери свеопште аутоматизације и развоја комуникационих технологија изгубиле лични контакт, непосредност комуникације са корисницима својих услуга.

Свој јубилеј, сто тридесет година од оснивања Читалнице у Пироту, Библиотека ће, између осталог, обележити и издавањем пригодне монографије о почецима и развоју библиотекарства у пиротском крају (*Прилози за монографију Народне библиотеке Пироћ* пројекат је са којим смо конкурисали код Министарства културе), иако, нажалост, не и у проширеном, адаптираном и сређеном простору. Са пројектом у најави чији је радни наслов *Где је библиотека? Чишав праг је библиотека!* требало би да, посредством добро осмишљене и спроведене кампање, наведемо људе да о библиотеци не размишљају само као о згради (уосталом, зграду никад нисмо ни имали) већ да делатност библиотеке, њене услуге, грађу, програме, промовишемо у школама, фирмама, кафићима, болници, на аутобуском стајалишту... За једну библиотеку која је превише често била у раскораку између оног где јесте и где би желела да буде и која је тек последњих година почела да хвата корак са другим библиотекама чији је развојни пут пут континуитета, непрекидног трајања, огроман је успех сваки нови члан, сваки задовољни корисник, свака предузета акција, сваки остварени пројекат.

Abstract

Since the Reading room was established in Pirot, immediately after it had been liberated from the Turkish rule in 1879, until the modern public library started to function, Public Library in Pirot has passed a long way filled with numerous difficulties and efforts, ups and downs. The story about a library is also a story about the necessity to have a serious and long-term strategic cultural policy, both on the national and local level, without which there would not be stable and respectable cultural institutions.

Key words:

Pirot Public Library, Pirot reading room, strategic planning, cultural policy

ЛИТЕРАТУРА:

1. АС, МПс Ф IV 333/82.
2. Дани матичних библиотека Србије 2008 Библионет. *Библиотечке услуге*. Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Суботица: Градска библиотека, 2008.
3. Ковијанић, Гаврило. *Трајом читалишта у Србији*. Београд: Народна књига, Библиотека града Београда, 1986.
4. *Извештај о раду Народне библиотеке Пироћ*, 2008.
5. Стаматовић, Десанка. *Читалишта у Србији у 19. веку*. Београд: Народна библиотека Србије, 1984.
6. Толкин, Џон Роналд Рејел. *Господар прстенова*. Београд: Esotheria, 1996.

Катарина Крстић
katarina@msub.org.rs

Оливера Настић
olja@msub.org.rs

Одељење за уметничку документацију
Музеј савремене уметности, Београд

УДК 026.07:069(100)(091)

Специјалне музејске библиотеке код нас и у свету

Историјат и карактеристике библиотека музеја савремених визуелних уметности

Сажетак

Најстарије специјалне библиотеке тешко се могу разликовати од архивских складишта и других колекција намењених специфичним потребама. Данас специјалне музејске библиотеке служе као информациони центри, места где се траже, стварају, претражују и предају информације. Оне су такође места где се свакодневно пружају услуге запосленима у матичној институцији, студентима и колегама из других институција.

Кључне речи:

музејске библиотеке, информациони центри

Појам специјалне библиотеке не може се прецизно дефинисати – углавном је реч о библиотеци нарочите врсте, која се по неким критеријумима разликује од библиотеке општег типа. Кад бисмо упоредили једну специјалну библиотеку са неком другом, видели бисмо да нема велике разлике у начину пословања. Оно што одликује специјалне библиотеке је врста материјала који прикупљају и техника коју користе у раду. По својој природи, намењене су уском кругу корисника. Оне се формирају у оквиру културних, образовних, истраживачких, научних, стручних, привредних и других установа. Доприносе развоју матичне организације и континуираном праћењу друштвеног и научно-технолошког развоја у области којој припадају. Треба додати да су специјалне библиотеке такође и информациони центри, места где се траже, стварају, претражују и предају информације; места где се свакодневно пружају информационе услуге запосленима у матичној институцији.

Фондови садрже литературу из специфичних области, а последњих деценија предност се даје периодичним публикацијама и неконвенционалним носиоцима информација. Доминантна врста грађе су годишњаца, часописи, приручници. Због непостојања општеприхваћене типологије и јединствених стандарда, не постоје ни параметри на основу којих би се могла вршити егзактна процена обима и квалитета рада специјалних библиотека. То знатно отежава њихово поређење, као и само дефинисање појма „специјална библиотека”.

Развој, циљеви и пословање једне специјалне библиотеке зависе од матичне организације којој припада. Већ и сама чињеница да делује у оквиру института, архива, музеја, позоришта, здравствених, финансијских, управних

институција... намеће посебан приступ приликом планирања, организације и коришћења њених фондова. Веома важну улогу у успешном раду сваке специјалне библиотеке има библиотечко особље. У музејским библиотекама раде библиотекари који по правилу имају високо образовање из области које су повезане са музејским колекцијама.

Најстарије специјалне библиотеке тешко се могу разликовати од архивских складишта и других колекција намењених специфичним државним или трговачким потребама. Од античких времена, клијенти са специфичним потребама прикупљају и бележе информације у различитим облицима, које су им биле од велике помоћи. У ствари, изврстан број специјалних библиотека датира још из античког, или средњовековног периода. Једна таква библиотека основана је у Енглеској око 550. године. Прво формално признање различитих карактера који постоје између типова библиотека констатовано је у САД, 1909. године, када су Џон Котон Дејна (John Cotton Dana) и група библиотекара основали Асоцијацију специјалних библиотекара (Special Library Association). Међу првим специјалним библиотекама у САД помиње се Pennsylvania Assembly Library, која је основана 1745. године. Сматра се да су библиотеке историјских друштава биле претходнице данашњих специјалних библиотека.¹ Прва позната специјална библиотека у Канади основана је у општој

¹ Библиотека немачког друштва у Пенсилванији (German Society of Pennsylvania Library), почела је са радом 1764. године, потом специјална библиотека Америчког филозофског друштва (American Philosophical Society Library) и др. (Libraries of the World, <http://www.sylviamline.co.uk/libcats.htm> (пребрето 25.05.2009).)

библиотеци у граду Квебеку 1725. године, а специјална библиотека са фондом из области права на острву Принц Едвард 1773. године.

Претеча музејских специјалних библиотека могла би бити Британска национална библиотека, која је до 1973. године била део Британског музеја, под чијим је окриљем радила и развијала се преко двеста година. Формирана је 1759. године, као део већ постојећег Британског музеја. Прва и најважнија колекција, била је колекција сер Ханса Слоуна (Hans Sloane), којој је придодата и Харлијанска библиотека², која се састојала од важних рукописа из 17. века. Касније су прикључене књиге и рукописи Роберта Котона (Robert Cotton) и Краља Едварда IV. Ове четири колекције биле су основа библиотеке Британског музеја. Због богатства и разноликости њиховог садржаја, ове библиотеке су осигурале Британском музеју најеминентније место међу светским библиотекама.

У Србији, прекретница у културном и просветном животу настала је тридесетих година 19. века, када је створена могућност да се оснивају установе за образовање и културу. У раздобљу снажнијег културног успона, од 1832. до 1845. године, поред Народне библиотеке и Музеја, који све до 1881. делују као јединствена институција, настају и други типови библиотека³: школске, специјалне, научне и читалишта, као претече јавних народних библиотека.

Специјалне библиотеке музејског типа у свету развијале су се још од оснивања првих музејских институција у 19 веку. Сакупљајући специфичну литературу, оне су временом постале интегрисани део музејских институција. Тако је Музеј у Бостону основао библиотеку 1875, а по овом узору оснивачи Метрополитен музеја у Њујорку оформили су библиотеку која је постала саставни део музеја. Немачки национални музеј основан је 1852. у Нирнбергу заједно са специјалном библиотеком која је архивирала колекцију докумената немачке историје уметности⁴. Данас музејске библиотеке у свету често имају отворене информационе центре, у којима корисници могу електронским путем да добију све потребне податке. У таквим центрима раде библиотекари информатори који проналазе информације и одговарају на постављена питања. Најбољи пример за то су музејске библиотеке у САД.

Ако пратимо настанак музејских библиотека у Русији, видимо да је велики број библиотека настајао као придружена колекција музеју. Најочигледнији пример за то је Музеј грофа Румјанцева у Петрограду, који је имао јавни карактер и своју специјалну библиотеку. Његова

библиотека је 1861. пренета у Москву и из ње је израсла Државна библиотека Русије. У Русији су се од совјетског периода музејске библиотеке развијале као резултат интелектуалне својине људи који су у оквиру оваквих институција радили. Секција уметничких библиотека у руској библиотечној асоцијацији уложила је велике напоре да привуче пажњу, са циљем приказивања значаја музејских библиотека и њихових фондова у савременом процесу сазнавања⁵.

У музејима савремених уметности, важну целину представљају библиотеке. Кроз савремену литературу којом употпуњују фондове, оне постају незаобилазни сегмент у праћењу нових уметничких појава и настајању нових ставова о уметности. Као пример добре библиотеке музеја савремене уметности може да послужи библиоте-

Библиотека Музеја савремене уметности у Београду

ка Ван Абе Музеја (Van Abbe Museum)⁶ у Холандији. Библиотечки фонд је претежно базиран на област модерне и савремене визуелне уметности. Њен фонд броји преко 130.000 наслова, а чине га књиге, каталози, национална и интернационална периодика, CD и DVD записи. Поред публикација, у библиотеци се чувају позивнице, постери, флајери... Други специјални извори укључују и архиву документације о уметничкој и музејској колекцији, као и архиву изложби од 1936. до данас. Библиотека Ван Абе музеја допуњује фондове куповином, поклонима и разменом са другим музејским установама. Прима поклоне, легате и дугорочне зајмове релевантног архивског материјала о историји музејских изложби и о уметницима који су представљени у колекцији. Други важан сегмент библиотеке чини истраживачки центар. Поред тога, библиотека организује изложбе које се мењају на свака два месеца. Овакве изложбе спремају се у сарадњи са уметницима, колекционарима, издавачима и уметничким институцијама.

² Роберт и Едвард Харли, први и други ерл од Оксфорда.

³ Музичка библиотека 1835. године, Позоришна библиотека 1841, библиотеке при министарствима 1842, 1847, 1850. године, итд.

⁴ Jan van der Wateren, "The Importance of Museum Libraries", *INSPEL* 33, 4 (1999): 190–198, <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/> (преузето 24. 4. 2009).

⁵ Ada Kolganova, "Museum Libraries as Part of the System of Libraries in Russia", *INSPEL* 33, 4 (1999): 222–228, www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/ (преузето 24. 4. 2009).

⁶ Vannabmuseum, "Library and Archives", <http://www.vannabmuseum.nl/en/> (преузето 22. 4. 2009).

Фонд библиотеке Музеја савремене уметности у Њу-јорку (Museum of Contemporary Art)⁷ такође је базиран на модерној и савременој светској уметности (документи о уметничким формама од 1980. до данас). Особље библиотеке је доступно свим корисницима, оно проналази релевантне материјале или даје упутства корисницима за одговарајући сектор. Библиотечки фонд садржи 300.000 књига и каталога изложби, 300 наслова периодике и преко 40.000 докумената о уметницима.

Библиотека Стеделијк музеја (Stedelijk museum)⁸ чупа грађу која је повезана са музејском колекцијом. Ова библиотека је једна од највећих уметничких библиотека у Холандији. Њен фонд броји 130.000 књига и каталога, 210 наслова периодике и развијен документациони систем који садржи исечке из новина, позивнице, постере... Фонд је каталогизиран по предметним одредницама. Записи се од 1992. године могу наћи у дигиталном облику.

Галерија Тејт Британ (Tate Britain)⁹ у Лондону у свом саставу има библиотеку која покрива иста тематска подручја као и Тејт колекција. Њен фонд сачињавају преко 40.000 књига, 140.000 изложбених каталога, 2.000 наслова часописа, аудио и видео записи, интервјуи са уметницима, микрофилмови, новински исечци. Усредсређена је претежно на западну ликовну уметност, али и на уметност других светских региона. Ова библиотека ради међубиблиотечку позајмицу са сродним институцијама у земљи и свету.

Уколико направимо паралелу између музејских библиотека у свету које сакупљају грађу везану за ликовну уметност 20. и 21. века и библиотеке Музеја савремене уметности Београд, видимо извесне сличности. Библиотека МСУБ, садржи око 5.000 наслова домаће и стране стручне литературе, 24.000 изложбених каталога и 380 наслова периодике¹⁰. Набавка се утврђује на основу потреба корисника, циљева, задатака библиотеке и расположивих финансија. Начини набавке су следећи: размена публикација између сродних институција, која је и најчешћи вид набавке; поклон као непланирани вид попуњавања фонда; легат; обавезни примерак; претплата и куповина, која је најређи начин попуњавања фонда.

У фонду библиотеке МСУБ веома су важна издања са почетка века. Набављени су и значајни авангардни часописи који данас представљају библиографске раритете. Овакви часописи, попут *Зениџа*, представљају важне почетке савремене теоретске мисли на овом подручју. Они „образују посебан модел текстуално-сликовног изражавања и типографских решења“¹¹. Корпус авангардних покрета једно је од најинтригантнијих подручја уметности¹² и адекватно праћен одговарајућом литературом. Веома важан и специфичан сегмент библиотеке представља хемеротека, око 200.000 исечака из штампе, која се скупља још од оснивања Музеја (1965)¹³. Кроз хемеротеку се може следити хроника уметничког живота од почетка 20. века до данас.

При реализовању великих музејских изложби, запослени у библиотеци су ангажовани у писању биографија и библиографија уметника, које се штампају као део музејског каталога. Музејске библиотеке на тај начин, иако инкорпорирани у систем Музеја, ипак представљају засебан ентитет у оваквим институцијама културе.

Одлучујући фактор у организацији библиотечког фонда је потреба за брзим и ефикасним приступом документу. Понекад се као метод за организовање документарне грађе може користити традиционална каталогизација и класификација. Међутим, много се чешће у специјалним библиотекама наилази на модификацију и адаптацију тих система. Развој информационих технологија у свим областима, драматично утиче на службе у библиотекарству. Криза информација се може превазићи само ако се у библиотекарству користе нова технолошка достигнућа. Аутоматизација пословања специјалних библиотека је нешто што је код нас још увек у зачетку. Ипак, одређени број библиотека је формирао електронске базе и у свом раду користи рачунаре. Интернет извори стоје на располагању за наручивање, обраду, каталогизацију и организовање. Издавачи и купци се могу наћи преко својих Web страница, а наручивање се може извршити путем електронске поште. Адресари, телефонски именици, библиографије, каталози, садржаји појединих часописа, пресклинг, све је то доступно путем on-line служби. Тако, постепени даљи развој друштва у смислу прихватања нових технологија, доноси и корените промене у професији библиотекарства.

Abstract

It is hard to make difference between the special libraries and archive stocks and other collections intended for special needs. Special museum libraries serve as information centers, places where the information is asked for, created, searched and lectured. It is a place where the employees provide services for students and colleagues from other institutions.

Key words:

museum libraries, information centers.

⁷ MOMA | Museum of Modern Art, "Library", <http://www.moma.org/> (преузето 22. 4. 2009).

⁸ Stedelijk in de stad, "Stedelijk Museum Library", <http://www.stedelijkindestad.nl/> (преузето 22. 4. 2009).

⁹ Tate Britain, "The Library Collection", <http://www.tate.org.uk/research/researchservices/library/> (преузето 22. 4. 2009).

¹⁰ *Muzej savremene umetnosti - vodič* (Beograd: MSU, 2005), 60–61.

¹¹ Ирина Суботић и Видосава Голубовић, *Зениџ 1921–1926*, (Београд: Народна библиотека Србије, Институт за књижевност и уметност; Загреб: Српско културно друштво "Просвјета", 2008).

¹² Нпр. *Алманах Немојуће*, који библиотека МСУБ-а такође има у фонду, представљао је највреднији облик колективне акције групе београдских надреалиста. (видети: Миланка Тодић, *Немојуће: уметносног надреализма*, Београд: МПУ, 2002).

¹³ *Muzej savremene umetnosti - vodič* (Beograd: MSU, 2005), 60–61.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Арбутина, Нада. „Мултифункционалне електронске читаонице”. *Панчевачко читалиште* год. VII, бр. 13 (2008): стр. 51–55.
2. Bierbaum, Green E., "Museum Libraries: the More Thing Change". *Special Libraries* vol. 87 (1996): 74–87.
3. Bender, David. "What's Special About Special Libraries?". Рад представљен на IFLA:– 64th IFLA General Conference, Амстердам, Холандија, 16 –21. август 1998. <http://www.ifla.org> (преузето 23. 1. 2009).
4. Knežević, Branko V. *Specijalno bibliotekarstvo*. Beograd: Trebnik, 2002.
5. Kolganova, Ada. "Museums Libraries as part of the System of Libraries in Russia". *INSPEL* 33, 3 (1999): 222–228. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL> (преузето 24. 4. 2009).
6. Конгресна библиотека САД. *Годишњи извештај о раду за 2006*. http://en.wikipedia.org/wiki/Library_of_congress (преузето 22. 4. 2009).
7. Koot, Geert-Jan. "Museum Librarians as Information strategists". *INSPEL* 35, 4 (2001): 248–258. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL> (преузето 22. 4. 2009).
8. *Libraries of the World*. <http://www.sylviamilne.co.uk/libcats.htm> (преузето 25. 5. 2009).
9. Marmor, Max, ArtSTOR. "Art Libraries and Access to images". Рад представљен на 71th IFLA General Conference and Council, Осло, Норвешка, 14–18. август, 2005.
10. Милић, Љиљана. „Положај и место специјалних библиотека код нас”. *Панчевачко читалиште* год. III, бр. 5 (новембар 2004): 40–42.
11. Милуновић, Драгана, „Специјалне библиотеке у Републици Србији”. *Инфошека* год. 3, бр. 6 (2005): 209–215.
12. Spiller, David. "Libraries in the workplace: The UK special Library statistics experience". *INSPEL* 33, 2 (1995): 63–72. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/> (преузето 24. 4. 2009).
13. Стаматовић, Десанка, *Историја српске културе*. Горњи Милановац: Дечије новине, 1994.
14. Стокић-Симончић, Гордана. „Библиотекари и односи с јавношћу”. Рад представљен на Саветовању библиотекара у Теслићу: Библиотеке будућности, Теслић, БиХ, 28–30. март, 2007.
15. Суботић, Ирина и Видосава Голубовић, *Зениш 1921–1926*. Београд: Народна библиотека Србије, Институт за књижевност и уметност, Загреб: Српско културно друштво „Просвјета”; 2008.
16. Тодић, Миланка. *Немогуће: уметности надреализма*. Београд: Музеј примењене уметности, 2002.
17. Wateren, Jan van der. „The Importance of Museum Libraries”. *INSPEL* 33, 4 (1999): 190–198. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL> (преузето 24. 4. 2009).

Јапанске графикае – Кикигава Еизан (1787–1867): Жена са својим дететом, 1820.

Проф. др Гордана Стокић Симончић
Катедра за библиотекарство и информатику
Филолошког факултета у Београду
gordana.stokic@yahoo.com

УДК 091=163.41(497.115)
02:726.5(=163.41)(497.115)

Зоран Ч. Вукадиновић
Универзитетска библиотека у Приштини
(са привременим седиштем у Косовској Митровици)
zdusanistevan@yahoo.com

Српска књига и библиотеке на Косову и Метохији

Сажетак

Текст се бави библиотечким збиркама на Косову и Метохији, у актуелном тренутку озбиљних политичких промена проистеклих из распада Југославије. Посебна пажња поклоњена је колекцијама манастира у Пећи – историјском седишту српских патријарха, манастира Високи Дечани и Грачанице, библиотеци Српске православне богословије „Св. Ћирило и Методије“ у Призрену, привремено смештеној у Нишу и Националној и универзитетској библиотеци „Иво Андрић“, сада у Београду.

Кључне речи:

Косово и Метохија, библиотеке, манастири, колекције књига

Косово и Метохија захвата површину од 10.849км², или око 12% територије Републике Србије.* Према резултатима редовног републичког пописа из 1991. године, на Косову и Метохији живело је 1.956.196 људи или нешто мање од 20% становника Србије. Према националном саставу, Албанци су чинили 82,2% становништва Покрајине, док су међу преостале 23 националне и етничке групе најбројнији били Срби, муслимани, Роми, Црногорци, Турци, Хрвати. Демографске процене УНМИК-а¹ из 2002. године говоре да на Косову и Метохији има између 1,7 и 1,9 милиона становника: 88% Албанаца, 6% Срба, 3% Словенских муслимана (Горанаца, Бошњака и др), 2% Рома и 1% Турака. Срби који тренутно живе на Косову и Метохији, као и Влада Републике Србије, износе податак о 115.000 до 124.000 српских становника КиМ, али и број од 215.000 до 255.000 лица српске националности која су привремено расељена са Косова и Метохије.

Према *Извештају Светске банке*² из јула 2007. године, Косово је, у погледу економског стандарда, на самом дну лествице у Европи, а карактеришу га велико сиромаштво и незапосленост. Поред осталог, у *Извештају* се на-

води да 15% становништва живи у екстремној беди, а да 38% становништва преживљава са 1,40 евра на дан; да се незапосленост попела на 72% радно способног становништва и да је међу незапосленима 40% младих; да 20.000 породица живи од социјалне помоћи. Сваки пети становник КиМ је неписмен, сваки трећи нема завршену основну школу; годишње око 20.000 средњошколаца и 2.000 студената заврши школовање и тражи посао, без много изгледа на успех. Због изражене незапослености, сиромаштва и безперспективности, у извештају Програма УН за развој (UNDP)³ наводи се да би готово половина младих, без обзира на етничку припадност, напустила КиМ тј. емигрирала из земље.

Огромна улагања Светске банке у развој Косова и Метохије, у последњих петнаестак година, нису дала одговарајуће резултате у погледу економског стандарда становништва, али ни у погледу демократизације друштва и слободе грађана. Српско становништво на Косову и Метохији данас живи у енклавама, нема слободу кретања и слободу информисања, нема штампариију на српском језику... Различити су разлози довели до тога да је данас српска књига на Косову и Метохији све ређа и све мање присутна: од петовековног ропства под Турцима (1459–1912), пљачки, пустошења и разношења књига под различитим изговорима (па и *ради научних истраживања*), преко великих миграција становништва, два светска рата и међунационалних сукоба у последњој деценији 20. века,

* Текст је изложен на 75. Конгресу IFLA-е, Секција за историју библиотеке, 23. август 2009. године, у Милану, а оригинална, енглеска верзија доступна је на адреси <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/78-stokic-en.pdf>

¹ UNMIC = United Nations Mission in Kosovo; на Косову и Метохији, од лета 1999.

² Kosovo – Poverty assessment (Vol. 1 of 2): Accelerating inclusive growth to reduce widespread poverty, <http://www.worldbank.org/kosovo>, and <http://www-wds.worldbank.org/kosovo> (преузето 24. 4. 2009).

³ Kosovo – Youth in jeopardy: being young, unemployed, and poor in Kosovo – a report on youth employment in Kosovo, <http://www-wds.worldbank.org/kosovo> (преузето 24. 4. 2009).

до проглашења независне државе Косово. Данас у Европи нема нације чије су библиотеке на једном делу територије више угрожене него што су колекције српске књиге на Косову и Метохији, а то се може утврдити увидом у тренутно стање манастирских, школских, високошколских и националних колекција на том простору. Овај рад не бави се генезом процеса у којем су косовско-метохијске библиотеке постале оштро подељене по националном критеријуму на: 1) албанске библиотеке и 2) српске и друге, нити политичким оценама и импликацијама недавних догађаја, већ подстиче на размишљање о мери у којој ти догађаји утичу на ниво интелектуалних, информационих, етничких, верских и, генерално, демократских слобода свих грађана Косова и Метохије.

Манастирске библиотеке на Косову и Метохији – неми чувари писмености, вере и идентитета

Косово, територијални, политички и културни епицентар средњовековне српске државе, и данас пружа бројна сведочанства о вишевековном присуству српског народа на овој територији: 1.352 здања која припадају Српској православној цркви, 534 стара српска гробља, остаци 96 старих градова и утврђења, као и остаци 14 двораца средњовековне српске властеле чине укупно 1.996 српских топонима на данашњој карти Косова⁴. Од 115 регистрованих манастира, четири се налазе на UNESCO-вој листи светске културне баштине: Пећка патријаршија, Грачаница, Високи Дечани и Богородица Љевишка.

Године 1219. за српску православну цркву отпочео је период независности и аутономије у односу на Охридску архиепископију, цариградску цркву и византијског цара. Св. Сава, тада архиепископ Сава I (око 1169–1236), одабрао је за средиште архиепископије манастир Жичу код Краљева, у централној Србији, али је, пред крај 13. века, архиепископски престо пренет у Пећ, где је, на старом жичком метоху, Савин наследник Арсеније I, још око 1250. године подигао и живописао цркву св. Апостола. Манастирски комплекс ширио се вековима; званично седиште српских архиепископа постао је крајем 13. века, а седиште патријарха 1346. године. Већ са пресељењем архиепископског седишта из Жиче у Пећки манастир, тамо је пренет и део библиотеке, која је у наредним вековима пратила судбину српске средњовековне државе. У време успона српске државе, ова библиотека се увећавала, са првим најездама Турака у 14. веку била изложена нападима, а са падом Деспотовине под турску власт (1459) и укидањем Патријаршије и она је пропадала. Обновом црквене организације, 1557. године, и манастир и библиотека добили су нов развојни импулс. Поред две градитељске обнове, око 1565. и 1620–1634. године, средином тога века, Пећка патријаршија успоставила је везе са руским царством, одакле

јој стижу поклони у новцу, штампаним књигама и богослужбеним предметима. Велико стечено богатство донело је са собом опасност од пљачке, па су манастирско благо монаси повремено склањали ван манастира, у нади да ће га тако сачувати. Зна се, међутим, да су Турци открили ризницу Пећке патријаршије која је била сакривена у кубе манастира Грачанице, и да су је опљачкали 1688. године. Остало је записано да је пећко благо било тако велико, да га је одвукло 9 коња. Само две године касније, део књига из Пећког манастира понео је патријарх Арсеније III Чарнојевић, приликом велике сеобе Срба на подручје тадашње Хабзбуршке монархије. Ова сеоба, којом је око 70.000 Срба напустило Косово због страха од турске одмазде, означила је и померање патријаршијског седишта, најпре у Сремске Карловце, па, касније у Београд. Књиге које је Патријарх том приликом понео у нову отаџбину послужиле су, 1706. године, као основа за формирање данашње Патријаршијске библиотеке, сада најстарије библиотеке у Београду. У овој библиотеци се и данас чува десетак књига донетих приликом Велике сеобе.

Данас Пећка патријаршија има збирку од 113 рукописа, који су сакупљени у 18. и 19. веку. Најстарије је једно пергаментно јеванђеље по Луки и Јовану, из 13. века, а ту

Гордана Стокић Симончић излаже на Конгресу IFLA-е у Милану

се налазе и, у првој половини 15. века преписана, *Диоитира*, теолошко-филозофски спис Михаила Псела, византијског писца и државника 11. века, *Ромилово јеванђеље*, с краја 14. или почетка 15. века, четворојеванђеље дијака Симона из 1562. и цетињски штампани *Окшоих њешола-сник* из 1494.⁵

Манастир Грачаница, недалеко од Приштине, подигнут је као задужбина краља Милутина између 1315. и 1321. године. Данас је Црква успења Богородице једини сачувани објект средњовековног манастирског комплекса, а на западном зиду њене јужне бочне капеле у целини је очувана уклесана оснивачка повеља са потписом краља

⁴ Љубиша Гвоић, *Српско културно наслеђе на Косову и Метохији* (Београд: Новости: ЈП „Железница Србије”), 2007.

⁵ Владимир Мошин, „Рукописи Пећке патријаршије”, *Сјарине Косова и Метохије* 4–5 (1968–1971): 5–55.

Милутина. Грачаница је имала библиотеку од оснивања, али је она страдала врло рано, за време турских пљачки и пожара 1379–1383. године. Стога у њој нема најстаријих рукописних књига, нити се у ризници манастирској налазе иконе из доба краља Милутина и богати поклони којима је манастир даровала образована Милутинова супруга, византијска принцеза Симонида. Према једном запису из 1388. године, „књиге су изгореле у пиргу и са њима мноштво људи”, а уследила је обнова библиотеке, када је неки писар те књиге „почео писати од почетка”.⁶ Тако се показало да уобичајено смештање књига у манастирску кулу као место сигурно од пљачке и пожара, у време турске најезде постаје веома опасно, јер су Турци, у својим налетима, најпре уништавали фортификацијске, одбрамбене делове манастирских комплекса.

Око 1530. у Грачаници постоји преписивачка радионица са скромним мајсторима, 1539. је, по жељи и, уз настојање митрополита новобрдског Никанора, у Грачаници

Спаљена Богословија „Св. Ћирила и Методија” у Призрену и спаљени манастир Светих Архангела (у позадини), април 2004.

прорадила штампарија, а тада је, вероватно, обновљена и библиотека. Митрополит Никанор, који је био покретач посла на штампању *Окџоиха ђеџојласника*, једине књиге грачаничке штампарије, имао је и вредну приватну библиотеку. Грачаничка библиотека морала је бити прилично богата још почетком 19. века, сматра медијевалиста Владимир Мошин, и износи податке који сами за себе говоре о путу књиге и начинима сиромашења српских манастирских библиотека у томе столећу:

„Оданде је Михановић око 1840. год. однео две огромне драгоцене књиге читачког *Минеја* из 14. в. које сада ките збирку Југославенске академије у Загребу (III с 22 и III с 23); из Грачанице су 1857. год. дошле у Гилфердингову збирку (сада у Лењинграду) *Требник* 14. в. бр. 21, од-

ломци из пергаментног еванђеља (бр. 68) с краја 13. поч. 14. в, одломак *Наказанија Јефрема Сирина* 14. в, (бр. 77), одломци из *Пандекџа* Никона Черногорца 14. в. (бр. 78), и можда још који од одломака, на којима он није забележио провенијенцију. Оданде је дошао у збирку Хлудову (сада у Москви) *минеј* бр. 146 из 1388. год; у збирку Српске академије наука *Номоканон* са записом из 1631. год. (бр. 28, Стојановићев каталог бр. 123); у бившу Народну библиотеку у Београду – зборник *Панаџерик* из 1580. год. (бр. 28); у Академију наука у Лењинграду – децембарски *минеј* митрополита Никанора (бр. 13. 1. 16). У манастиру је још крајем прошлог столећа успео Љ. Ковачевић да препише споменути запис на *минеју* из 1388. г, а Јастребов да избележи и објави низ записа који више не постоје.”⁷

Према Мошиновом инвентару грачаничких старих књига сачињеном 1961. године, сачувано је укупно 38 рукописних и 12 старих штампаних књига. Све рукописне књиге су српске редакције, али је свега 15 сачувано у целини, док су преостале у одломцима. Највише их је из 16. (22 споменика) и 15. века (11 споменика). Данас се у Грачаници не чува ни један примерак *Окџоиха* који је у њој штампан.

Библиотека манастира Високи Дечани чува 173 књиге настале од краја 13. до краја 18. века. Од њих је 155 на хартији, док су остале на пергаменту. Највећим делом су богослужбене и писане српскословенским језиком, иако се међу њима налазе и неколике писане рускословенском и бугарском редакцијом, те два рукописа на грчком. Чак 57 кодекса из 14. века писано је на хартији, а у њима се не налазе белешке које би потврдиле да су настали у самом манастиру. Како нема ни писаних потврда да су настали у неком другом манастиру, испитивањем водених знакова и дуктуса појединих писара, дошло се до поузданих података да је бар 10 од њих настало у Хиландару⁸ и да су их преписали образовани хиландарски монаси Јосиф (потписивао се и са Дамјан) и Јов. Ово је једна од потврда тезе да је Хиландар био велики преписивачки центар, у којем су књиге преписиване за сопствене потребе, али и за потребе других наших манастира.⁹ Међутим, у прве две деценије 15. века, када је игуман дечански Григорије Цамблак, писарска и преписивачка делатност цвета у самим Дечанима.¹⁰ У другој половини 16. века, дечански скрипторијум опет је воде-

сали образовани хиландарски монаси Јосиф (потписивао се и са Дамјан) и Јов. Ово је једна од потврда тезе да је Хиландар био велики преписивачки центар, у којем су књиге преписиване за сопствене потребе, али и за потребе других наших манастира.⁹ Међутим, у прве две деценије 15. века, када је игуман дечански Григорије Цамблак, писарска и преписивачка делатност цвета у самим Дечанима.¹⁰ У другој половини 16. века, дечански скрипторијум опет је воде-

⁷ Исто, 18

⁸ Манастир Хиландар је српски манастир на Светој Гори (Грчка), основан 1198. године.

⁹ Мирослава Гроздановић-Пајић, „Хиландар и рукописне књиге XIV века манастира Дечани”, *Осам векова Хиландара: Историја, духовни животи, књижевности, уметности и архивске културе*, ур. Војислав Кораћ (Београд: САНУ, 2000), 325–330.

¹⁰ Надежда Синдик, „Кодиколошке белешке о неким дечанским рукописима”, *Археографски прилози* 19 (1997): 93–105.

⁶ Владимир Мошин, „Рукописи манастира Грачаница”, *Сјарине Косова и Метохије* 1 (1961): 17.

ћи на простору Косова и Метохије, а рукописи настали у њему изузетни су и по лепоти преписа и по броју.

С обзиром да основни богослужбени комплет за појање у српским храмовима износи 9 до 11 књига, као и на бројност цркава и манастира, број кодекса који су у протеклим вековима служили овој сврси на Косову и Метохији може се, свакако, проценити на десетак хиљада. Задужбине српских владара, највише властеле или црквених великодостојника, обезбеђивале су и неговање владарских или породичних култова у њима. Како су српски владари сачрањивани у својим задужбинама, а потом, готово без изузетка, проглашавани свецима и каноноизовани, манастири су били не само „места живог и трајног ходочашћа“¹¹ него и *радионице* у којима је цео процес добијао своју трајну, писану форму. Негујући култове владара, манастири су јачали историјску свест народа који их је походио, а негујући *писменост*, они су омогућавали тој свести да савлада ограничења времена и простора. Средишта верског живота, српски манастири постали су временом својеврсна школа хришћанске и народне традиције, а јаке везе са народом учиниле су да се они битно разликују од манастира у Византији, као и од манастира у западној Европи.

Данас су српски манастири на Косову и Метохији окружени бодљикавом жицом, а од дела непријатељски настројеног албанског становништва чувају их војници међународних војних мисија. Па ипак, од уласка трупа НАТО 1999. године на Космет, па до 2003, спаљено је, порушено оскрнављено или демолирано 112 цркава и манастира, а у два дана нереда, 17. и 18. марта 2004. године, уништено је још 36 православних светиња. Међу уништеним светињама је и Богородица Љевишка, црква из 14. века, која је током турске владавине била претворена у џамију, а 1950. рестаурирана, да би открила фреске изванредне лепоте због којих је и уврштена на листу светске културне баштине. Појединачне књиге које су избегле овој судбини, као и библиотеке Пећког манастира, Грачанице и Дечана, не налазе се више на КиМ, већ у Народној библиотеци Србије у Београду. У оквиру процеса дигитализације српског културног наслеђа, Народна библиотека Србије дигитализовала је највећи број рукописа Пећке патријаршије и манастира Високи Дечани.¹²

Библиотека Српске православне богословије „Св. Ђирило и Методије“ у Призрену – угашени светионик напретка

Судбину Богородице Љевишке поделила је, у марту 2004, и Српска православна богословија „Св. Ђирило и Методије“ у Призрену. У овом средњовековном царском српском граду, који је у другој половини био седиште неколико иностраних конзулата, Богословија је отворена 1871. године, залагањем руског конзула Ивана С. Јастребова и добротворством Симе Андрејевића Игуманова (1804–1882), пребогатог српског трговца, родом из Призрена. Игуманов, велики добротвор манастира и школа, поконио је имање у центру Призрена, изградио прве зграде и обезбедио новац, али је поставио и основ библио-

теци Богословије. После смрти сина јединца¹³, Игуманов је синовљеву библиотеку донео у Призрен и поконио Богословији као основу будућег фонда. У библиотеци су се, у луксузном повезу, налазила сва чувена дела руских писаца до 1865. године, дела на грчком језику и сви гласници Српског ученог друштва¹⁴ који су до тог времена

Народна и универзитетска библиотека „Иво Андрић“ у Приштини (основана 1970. године)

били штампани. На свакој повезаној књизи налазила се и посвета: „Призренској школи од Манојла Симеуновића –Игуманова“.¹⁵

Тек основана библиотека Богословије стекла је великог дародавца и у познатом пријатељу српског народа, Ивану Степановичу-Јастребову, руском конзулу у Призрену (1871–1875, 1879–1886). Бавећи се књижевношћу, он је себи набављао многа дела и на разним језицима, па их је, тек прочитана, слао библиотеци са посветом „Призренској Семинарији – Јастребов“.¹⁶ Доцније, на њега су се угледали наредни руски конзули: Лисичов, Бјељајев, Аћимовић и Тухолка. Као редовни дародавци, појављују се српски интелектуалци и удружења: др Владан Ђорђевић, који је свој часопис *Ошацина* слао Богословији бесплатно, Љубомир Ковачевић, који је даровао библиотеци 80 примерака *Лейојиса Мајшице српске* у Новом Саду и Друштво Свети Сава, које је редовно слало своја издања.

Из годишњег извештаја Богословије за школску 1891/1892.¹⁶ види се да је библиотека поседовала 2.063 комада књига: на српском језику 1.285, на руском 527 и на другим језицима 251 књигу. За Косово, где се након две велике сеобе српског живља (1690. и 1735) и потпу-

¹³ Сима Андрејевић Игуманов оженио се 1833. године Султаном Дрваревић и са њом имао сина Манојла и кћер Магу. И супруга и кћер умрле су пре 1846. када је Игуманов у Цариграду већ стекао велико богатство. Игуманов са сином одлази у Кијев, где ће ступити у контакт са просвећеним Русима и младим српским интелектуалцима и где ће му се школовати син. После преране Манојлове смрти, 1865. године, Игуманов је поступно пренео свој капитал у Србију, настанио се у Призрену, где је и умро. В. Милован Ј. Богавац, *Историја српске књижевности на Косову и Метохији: 1850–1941* (Београд, 2004).

¹⁴ Српско учено друштво (1864–1886) једна је од историјских претходница Српске академије наука и уметности у Београду.

¹⁵ Владимир Бован, *Призренска богословија*, (Ниш: Српска православна богословија Светог Кирила и Методија у Призрену, привремено у Нишу, 2007), 36.

¹⁶ Богословија у Призрену повремено је издвала извештаје о свом раду током школске године, па тако постоји штампани извештај и за ову годину.

¹¹ Димитрије Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, стр. 96.

¹² Збирка ћириличних рукописа манастира Пећка патријаршија, <http://digital.nb.rs/collection/ru-pes>; Збирка ћириличних рукописа манастира Дечани, <http://digital.nb.rs/collection/ru-dec> (преузето 24. 4. 2009).

ног замирања писмености, прве основне школе отварају тек 1810. (у Призрену 1810 и женска 1836, у Вучитрну 1812, у Косовској Митровици 1836, у Пећи 1820–1830?), и које се турске власти ослободило тек 1912. године, била

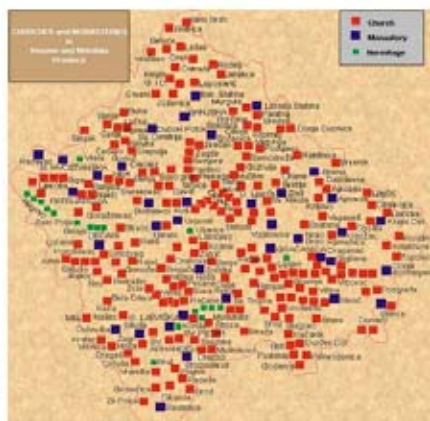
било 3.065. Иако је у деценији пред Други светски рат Библиотека практично деловала као јавна, имала професионалног библиотекара, савремен смештај и организацију грађе, она није достигла величину фонда са почетка 1915.

Након Другог светског рата, у време социјалистичке власти, Богословија је као институција била скрајнута, њена библиотека је шездесетих година достигла бројку од око 18.000 свезака грађе, али никада више није повратила онај значај који је имала када је била најбогатија и најзнаменитија библиотека Срба под Турском.

Мало је познато да је током 128 година рада на Косову Богословија одшколовала око 2.500 студената, а међу њима више учитеља него свештеника. Данас се призренска Богословија не налази на територији Косова: оштећена током НАТО бомбардовања 1999, зграда је једно време била станиште команде немачких јединица КФОР-а¹⁸ и склониште протераног српског становништва. Школа је 1999. године пресељена у Ниш (централна Србија) где ради под именом Српска православна богословија Светих Кирила и Методија у Призрену, привремено у Нишу. Марта 2004. зграда Богословије у Призрену је спаљена, а током 2006–2007. обновљена од стране Српске православне цркве, чији поглавар званично управља задужином Симе Андрејевића Игуманова. У обновљеној згради, међутим, нема активности: према последњим расположивим подацима у Призрену данас живи 12 Срба.

Serbian cultural heritage in KiM

- 1,352 buildings belonging to the Serbian Orthodox Church,
- 534 old Serbian cemeteries,
- remains of 96 old cities and fortresses,
- remains of 14 castles of medieaval Serbian nobility
- total of 1,996 Serbian toponyms on Kosovo's present-day map

Мапа српског културног наслеђа на Косову и Метохији

је ово непојамно велика библиотека. Уз њу, постојале су тек скромне школске колекције, које су почеле да се формирају након 1863. године, пошто је у Београду формиран Просветни одбор који је у ове крајеве слао школску литературу.

Исте године када је почела са радом Богословија, прва средња школа на Косову, у Призрену је основана и Вилајетска штампарија, прва штампарија у новијој историји Косова. Први српско-турски лист, *Призрен* (1871–1875), објављен је 1871. године у овој штампарији, а са њиме је почела борба за употребу српског језика у јавној комуникацији. У Вилајетској штампарији, која је 1881. премештена у Приштину, ново административно седиште регије, објављена је и прва *Чиианка за основне школе*, 1884. године.

Библиотеку Богословије спалила је, током Првог светског рата, 1915. године, бугарска војска, пошто је заузела Призрен. Гачније, од око 9.000 дела у 13.000 свезака, колико је поседовала Библиотека, Бугари су издвојили око 3.000 књига и пренели у Софију, а остало уништили. Године 1919, након Првог светског рата и обнове разрушеног комплекса, Богословија је наставила рад, а упоредо формирала и нови почетни фонд од 825 књига. Бугари су преговорима били принуђени да врате 2.300 књига (1922. године), а према извештају о раду школе за 1929/30. годину, истиче се да библиотека има 3.423 књиге у професорској и 7.127 књига у ученичкој библиотеци.¹⁷ Исти извештај сведочи да су Библиотеку користили и ученици других призренских школа и грађани Призрена, којих је

Народна и универзитетска библиотека Косова – стварност или химера?

Народну и универзитетску библиотеку Косова званично је основала Влада Републике Србије 1970. године. Деценију пре тога, уобличавана је функција ове обласне библиотеке као централне за јужну српску покрајину, са правом на обавезни примерак публикација са територије Србије од 1963. и правом на обавезни примерак са територије целе тадашње Југославије од 1965. године. Пошто је Влада Србије донела Закон о оснивању Универзитета у Приштини 18. новембра 1969, библиотеци у Приштини придодата је и функција универзитетске библиотеке.

Седма и осма деценија 20. века биле су време необично брзог развоја библиотекарства у Југославији, па је и Косово, премда најслабије развијено, помагано у напорима да организује већи број библиотека свих типова¹⁹, да обогати своје књижне фондове, да прихвати међународне стандарде за обраду библиотечке грађе, да оснује струковно удружење и стручно библиотечарско гласило, те да крене путем професионализације библиотечке делатности. Подстицај у том правцу био је и изградња нове, наменске зграде за Библиотеку, која је завршена 1981. године, а која има смештајни капацитет за два милиона књига и 400

¹⁸ KFOR – Kosovo Forces

¹⁹ Овим текстом није обухваћен рад јавних библиотека на Косову и Метохији, које почињу убрзано да се развијају након Другог светског рата.

корисничких места у читаоницама. Редован прилив нове грађе обезбедио је да НУБ КиМ у последњу деценију 20. века уђе са скоро милион књига, организационом структуром од 11 одељења и преко 100 запослених радника. Аутоматизација рада у Библиотеци отпочела је 1989. године.

Народна и универзитетска библиотека у Приштини, која је у међувремену понела име српског нобеловца, књижевника Иве Андрића, постала је последњих деценија 20. века поприште интензивних међунационалних сукоба између Срба и Албанаца, а оптужбе да је у том периоду систематски уништавана или фаворизирана библиотечка грађа противника, могу се чути на обе стране. Данас, када у Библиотеци више не ради ниједан Србин и када у Приштини уопште не живе Срби, српска професионална библиотечка јавност нема никакве контакте са албанским колегама. Према подацима из марта 2003. године, у НУБ КиМ је радило 87 Албанаца и 1 Бошњак, а Библиотека је поседовала око 600.000 како албанских, тако и српских књига.

У Београду, у Народној библиотеци Србије, где је након НАТО бомбардовања Србије 1999. номинално пренето седиште НУБ КиМ, целу деценију чуван је обавезни примерак за централну библиотеку Косова. Један део тих књига поклоњен је 2007. године Универзитетској библиотеци у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици, која је отворена 28. јуна 2008. и по настанку је најмања библиотека на Косову и Метохији.

Пошто се настава на албанском језику од школске 1991/92. године самоиницијативно издвојила из састава Универзитета у Приштини, дошло је на КиМ до формирања паралелног образовног система. Недашњи Универзитет у Приштини оштро је подељен по националној припадности наставника и студената, с тиме што су зграде и имовина Универзитета остали у Приштини, а српска популација била принуђена да се повуче на подручје са већинским српским становништвом. Упркос бројним потешкоћама са којима се суочио, Универзитет у Приштини, сада са седиштем у Косовској Митровици, успео је да се консолидује, остане у оквиру образовног система Републике Србије и постаје високообразовна институција од изузетног значаја на овим просторима. Са статусом државног универзитета, чији је оснивач Народна скупштина Републике Србије и који се финансира из буџета Републике Србије, он запошљава 746 наставника и сарадника и око 350 ненаставног особља, а на њему студира више од 10.000 студената. Као и широм Србије, и на свих 10 факултета овог универзитета у току је процес усаглашавања наставних планова и програма са захтевима Болонског процеса.

Универзитетска библиотека у Косовској Митровици састоји се од централне и 10 факултетских библиотека. Систем располаже наменски опремљеним простором, рачунарским центром, две читаонице и фондом од 32.000 библиографских јединица, од чега је поклон Народне библиотеке Србије 12.515 библиографских јединица, а поклон Библиотеке Матице српске (Нови Сад) преко 6.000 књига. Поводом оснивања, даровима у књигама помогле

су, такође, београдска Компанија „Новости”, *Службени гласник*, бројни појединци, професори универзитета и грађани. Од марта 2008. године Библиотека је члан Виртуелне библиотеке Србије – ВБС, чији је циљ повезивање библиотека Србије у јединствен информациони систем. То подразумева инсталацију COBISS-a²⁰ библиотечко-информационог система са узајамном каталогизацијом, узајамном библиографско-каталожком базом података, као и другим функцијама виртуелне библиотеке, а у који је сада укључено преко 500 библиотека у региону.

Развивши се од заостале вароши са неколико стотина кућа, понајвише захваљујући изградњи железничке пруге Солун-Скопље-Косовска Митровица (1874. године), Косовска Митровица данас, према проценама из различитих извора, има између 18.000 и 30.000 становника. Овај број односи се на српско становништво, које сада живи у северном делу града. Значајни центар српске књиге на Косову и Метохији град је постао између два светска рата, када су у њему радиле 4 књижаре и 4 штампарије у којима је објављено 5 листова, 2 часописа и око 50 наслова књига. У косовске парадоксе спада чињеница да данас у српском делу града нема штампарије, али да је он седиште чак две јавне библиотеке: једне чији је оснивач општина и која делује у скромним условима, и друге, која је до 1999. радила у јужном делу града, потом пренета у северни део, у зграду у власништву UNMIK-а, а у чије су опремање организације USAID и Међународна организација за миграције – ИОМ, уложиле око 100.000 евра и која сада располаже фондом од преко 30.000 публикација.²¹

Недавно је, у средствима јавног информисања, Министарство културе Републике Србије најавило повратак Народне и универзитетске библиотеке „Иво Андрић” на Косову и Метохију. У сарадњи са Народном библиотеком Србије и уз спремност UNMIK администрације да подржи пројекат, сачињен је план повратка ове институције, а као њено ново седиште именована је Косовска Митровица.

Прича о библиотекама увек је прича о вредностима које једно друштво заступа, па се на примеру библиотека може пратити и укупан културни развој Срба на Косову и Метохији. Манастири са својим скрипторијама, библиотекама и нижим школама за припрему свештеничког кадра, те библиотеке при институцијама за образовање свештеника, утирале су пут световном образовању код Срба. Када је оно почело да се развија у 19. веку, при основним и средњим школама почеле су да се формирају скромне збирке књига

Почетак Јеванђеља по Луки, Ромилово четворојеванђеље, касни 14. век

²⁰ COBISS – Cooperative On-line Bibliographic System and Services

²¹ Милена Тепавчевић, „Реч-две о Градској библиотеци „Вук Караџић” у Косовској Митровици”, *Јавне библиотеке* бр. 3/4 (2006): 191–193.

намењене ђацима и професорима. Национално ослобођење Срба од турске власти и улазак Косова и Метохије у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца дали су нови замах култури књиге и читања. У следећим десетлећима осниване су читаонице, а после Другог светског рата јавне библиотеке и национална библиотека, са идејом да негују књигу свих косовскометохијских народа и народности. Као и у другим деловима Југославије, и на Косову и Метохији су међунационалне тензије, политичка нестабилност, двовлашће, те ратна збивања, прекинули путеве књиге, образовања и информисања. Повлачење српских књига са територија на којима

су настајале, једнако као и онемогућавање рада институција културе, осиромашило је једно светло поље европске традиције и оставило, између осталог, превише простора другим медијима: малим, трећеразредним и сензационалистичким радио и ТВ станицама, полуинформисаности, полуистинама и информационој запуштености.

Питање Косова и Метохије, неоспорно, јесте политичко питање. Недопустиво је, међутим, да се као политичко питање третирају права грађана на књигу, читање, информацију, знање, образовање... и на традицију на којој се гради будућност.

Abstract

This article gives an overview of Serbian library collections in Kosovo and Metochia at the actual moment of serious political changes following the dissolution of the former Yugoslavia. Careful consideration is given to the library collections of Peć Monastery – the historic residence of Serbian Patriarchs, Veliki Dečani Monastery and Gračanica Monastery; the Library of Serbian Orthodox Theological College “Sts. Cyril and Methodius” in Prizren, temporarily in Niš; and the National and University Library “Ivo Andrić”, presently in Belgrade.

Key words:

Kosovo and Metochia, libraries, monasteries, library collections

ЛИТЕРАТУРА:

1. Арсић, Ирена. „О Приштинској књижохранилници”. *Зборник Филолошкој факултету у Приштини* бр. 5/6 (1995/96), 127–135.
2. Богдановић, Димитрије. *Историја старе српске књижевности* Београд: Српска књижевна задруга, 1980.
3. Бован, Владимир. *Призренска богословија*. Ниш: Српска православна богословија Светог Кирила и Методија у Призрену, привремено у Нишу, 2007.
4. Блаца, Адем. „Библиотеке Косова и Метохије у периоду 1948–1958. године”. *Библиошкар* бр. 1/2 (1959): 59–63.
5. *Biblioteka Popullore dhe Universitare e Kosovës; Narodna i univerzitetska biblioteka Kosova; National and University Library of Kosovo*. Prishtinë: Bibliotekës Popullore dhe Universitare të Kosovës. Prishtina: Narodna i univerzitetska biblioteka Kosova, 1984.
6. Вукадиновић, Зоран и Милован Богавац. *Српска просвета и култура у Косовској Митровици: 1836–1941*. Приштина: Институт за српску културу; Призрен: Учитељски факултет, 2001.
7. Вукадиновић, Зоран. „Универзитетска библиотека у Косовској Митровици и библиотеке факултета Универзитета у Приштини”. *Савремена библиотека* бр. 25 (2008): 51–56.
8. Гроздановић-Пајић, Мирослава. „Хиландар и рукописне књиге XIV века манастира Дечани”. *Осам векова Хиландара: Историја, духовни животи, књижевности, уметности и архиве*. Уредник Војислав Кораћ, 325–330. Београд: САНУ, 2000.
9. Збирка ћириличних рукописа манастира Пећка патријаршија. <http://digital.nb.rs/collection/ru-pec> (преузето 24. 4. 2009).
10. Збирка ћириличних рукописа манастира Дечани. <http://digital.nb.rs/collection/ru-dec> (преузето 24. 4. 2009).
11. *Интелектуална слобода и савремене библиотеке*. Уредник Александра Вранеш. Београд: Филолошки факултет.
12. Калеси, Хасан. „Научни рад и библиотеке Косова”. *Библиошкар* бр. 3 (1971): 277–287.
13. Kosovo - Poverty assessment (Vol. 1 of 2): Accelerating inclusive growth to reduce widespread poverty. <http://www.worldbank.org/kosovo>, and <http://www-wds.worldbank.org/kosovo> (преузето 24. 4. 2009).
14. Kosovo - Youth in jeopardy: being young, unemployed, and poor in Kosovo - a report on youth employment in Kosovo. <http://www-wds.worldbank.org/kosovo> (преузето 24. 4. 2009).
15. Мошин, Владимир. „Рукописи Пећке патријаршије”. *Старине Косова и Метохије* 4–5 (1968–1971): 5–55.
16. Мошин, Владимир. „Рукописи манастира Грачаница”. *Старине Косова и Метохије* 1 (1961): 17.
17. Project Rastko – Kosovo and Metochia. <http://www.rastko.rs/kosovo/> (преузето 24. 4. 2009).
18. Синдик, Надежда. „Кодиколошке белешке о неким дечанским рукописима”. *Археографски прилози* 19 (1997): 93–105.
19. Стокић Симончић, Гордана. *Књига и библиотеке код Срба у Средњем веку*. Панчево: Градска библиотека, 2008.
20. Тепавчевић, Милена. „Реч-две о Градској библиотеци, Вук Караџић'у Косовској Митровици”. *Јавне библиотеке* бр. 3/4 (2006): 191–193.
21. Terzic, Slavenko. Kosovo and Metochia in the Serbian History. <http://www.rastko.rs/kosovo/istorija/sanu/Kosovo.html> (преузето 24. 4. 2009).
22. Филић, Милорад и Зоран Вукадиновић. „Српске штамарије у Косовској Митровици”. *Стремљења* бр. 1/2 (1994): 144–163.

Интервју са Бором Живковићем:

Science on-line

Бора Живковић је експерт за дискусију у отвореном приступу *Public Library of Science – PLoS*, издавачке организације која публикује седам научних часописа, "on-line only", омогућивши велики извор научних информација у слободном приступу.

Живи и ради у Северној Каролини, САД.

Уредник је *Анџиологије најбољих радова објављених на научним блоговима*, предавач о „отвореној науци“ и новим технологијама, и професор биологије на *Weslean* Универзитету. Организатор је традиционалних конференција о науци и Интернету.

Занимљиво је макар поменути да је његов претпостављени, Нобеловац – оснивач PLoS -а, а сада један од научних саветника Барак Обама, Др. Харолд Вармус!

У јулу месецу имали смо прилике да чујемо два изванредна предавања Боре Живковића о публикавању на Интернету.

Прво, 6. јула у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ – колегама библиотекарицама, друго, неколико дана касније, у библиотеци Института за онкологију и радиологију Србије.

Какве бројне могућности отвара објављивање научних радова на Интернету, само смо слутили, а након предавања и одлучили да замолимо господина Живковића да да подели своје мисли о Отвореној науци са свима који нису имали прилику да га чују.

АИ: О Вама знамо да сѐ Интернет менаџер за развој науке љуштем Отвореној љисџуја, научне комуникације на Интернету. Али, шта тачно ља синџама означава?

БЖ: Ах, вечити проблеми са језиком! У енглеском, "manager" значи неко ко организује и контролише нешто. То могу бити људи запослени у фирми, али и нешто друго. У мом случају, ја организујем и контролишем дискусију о PLoS-у на Интернету – не контролишем људе. Посредно, мој посао повезан је са маркетиншком операцијом PLoS-а – ја, морам да знам шта наш маркетинг ради да бих био спреман да посматрам (и ако треба одреагујем на) реакције људи на Интернету. Наш маркетинг, апсурдно, ништа не продаје – осим идеје да научне и медицинске информације морају бити бесплатне и слободне свима на планети и да је објављивање у PLoS часописима један од најједноставнијих и најбољих начина да се то оствари.

На српском, бољи термин би био „шеф“ (али "chief" на енглеском значи „поглавица“) или „организатор“ (али на енглеском "organizer" значи неко ко организује

јединствени подухват, не нешто што је свакодневни посао). Увидевши негативне конотације речи "manager" ван енглеског говорног подручја, мој званични опис радног места је недавно промењен, и сада је – On-line discussion expert, која по мени опет није адекватна, јер људи у технолошком свету не воле реч „експерт“. Једног дана ћемо наћи термин који свима одговара...

АИ: Сајање Интернета и науке љуштем блововања свакако није идеја до које се долази шек шако, да ли су можда и љнтересовања из деџнџива уџицала на Ваи данашњи љозив?

БЖ: Наравно, мада је пут био кривудава. Пре свега, пре Интернета одувек сам волео животиње, од малих ногу читао књиге о животињама и биологији, јахао коње на београдском Хиподрому... а то ме је привукло ветерини.

Уписао сам се на Ветеринарски факултет, али нисам га завршио – са незавршеном четвртом годином сам отпутовао из земље, јуна 1991, недељу дана пре избијања рата. Али, пре него што сам отишао, приметио сам колико је e-mail био важан фактор у организацији мартовских демонстрација и та лекција ми се урезала негде у мозгу.

Кад сам стигао у Америку, требало ми је око две године да средим документацију. У међувремену сам радио са коњима у једној штали и истовремено учио како да користим компјутер (стари добри дани: DOS систем и DOT-matrix printer). Схватио сам да је у Америци ситуација другачија него код нас: ветеринарска медицина је јако компетитивна и тешко је ући у бизнис, пробити се. Са друге стране, за разлику од стања у старој Југославији, у Америци је врло од могућности да се човек бави

науком. Тако сам, уместо да завршим ветерину, одлучио да упишем постдипломске студије из зоологије на Државном Универзитету Северне Каролине (North Carolina State University).

Имао сам срећу да радим у лабораторији Dr. Herberta Underwood-a, једног од пионира хронобиологије.

Моја истраживања су обухватала физиологију и биологију понашања у јапанских препелица: како њихов мозак мери време – доба дана и доба године. Оно што смо пронашли је да постоји велика разлика између полова у функцији биолошког часовника препелице и да стероидни хормони у пубертету препелице имају слични ефекат као и у пубертету код људи: тешко им је да устану ујутру, а још теже да заспе увече. Магистрирао сам 1998. (исте године сам постао и званично држављанин САД) а на докторским студијама апсолвирао шест година касније.

АИ: Али, како сте постали научни блогер, шта је преисходило томе?

БЖ: Живети у Америци је немогуће а да човек не прати политику. Избори 2000. године, са циркусом у Флориди, и, годину дана касније, напад на њујоршки World Trade Center галванисовали су народ. Ја сам, као и многи други, размишљао о томе како могу лично да се ангажујем да обезбедим да Буш Јуниор изгуби изборе у 2004. Сетио сам се колико је e-mail био важан марта 1991. у Београду, али сам тада већ био свестан да је e-mail застарео и да се модеран начин политичког ангажовања преселио на World Wide Web. Осам кандидата Демократске партије су поставили своје сајтове, све сам их проучио и изабрао да подржим комшију, Џона Едвардса. Наредних годину и по дана сам свакодневно писао и коментарисао на његовом кампањском блогу. Кад је изгубио од Џон Керија (и ускоро постао кандидат за потпредседника), претпостављао сам како ће да затвори и избрише свој блог. А ту сам имао неколико дугачких есеја које су други људи на сајту волели. Мислио сам како и где да сачувам те есеје и одлучио да их пребацам на свој блог – тако се у августу 2004. родио *Science And Politics*, мој први блог.

Првобитно сам мислио да ће блог бити само статичан сајт где ћу сачувати те старе есеје. Али су онда почели да стижу коментари, па сам написао нови пост, затим још један, и још један, и полако је то постао динамичан блог на којем сам писао свакодневно. То су били рани дани блоговања, тако да сам врло брзо стекао висок ранг и репутацију на *Google-у* и *Technocracy*. Онда је дошао новембар и Кери и Едвардс су изгубили изборе. После неколико постова анализе пораза, почео сам да мислим шта даље са блогом. Нисам више хтео пуно да пишем о политици. А о чему да пишем? Па ето, ако сам научник, могу да пишем о науци! Тако сам у јануару 2005. покренуо други блог – *Circadiana* и написао први пост о биолошким часовницима људи и о „шевама” и „совама”. Већ следећег дана, тај пост је видело скоро 30.000 људи! А-ха! Значи за тако нешто има интереса. Свако може да пљује Буша, али не може свако да пише о науци – то захтева експертизу. То ми је дало елан да наставим да пишем о науци.

Јануара 2006. научнопопуларни магазин SEED је покренуо занимљив пројекат – агрегат најпопуларнијих научних и медицинских блогова. Scienceblogs.com је убрзо постао јако популаран и високо рангиран, а и брзо је уследио позив да се и ја прикључим, те сам свој нови блог,

сада с новим именом *“A Blog Around The Clock”* преселио јуна 2006. – на Scienceblogs.com.

АИ: Многи су, често с правом, суревњиви према речима блога и блогера, па и кад је о науци реч. На који сте начин Ви схватили значај научног блоговања?

БЖ: Блог је софтвер. Платформа. Медијум. Као и у свим другим медијима, већина материјала није високог квалитета. Већина књига су љубићи, кримићи и вестерни, без неког великог уметничког квалитета. Већина ствари у новинама, на радију или телевизији је за једнократну употребу. Већина фотографија су безначајне

сlike са летовања. Писма, телеграми, телефонски разговори – већина тога је незанимљива икоме осим неколицини. Писање на папиру данас се користи искључиво за листе куповине на пијаци, или школски, домаћи задатак. Мали проценат објављеног у медијима има квалитет и значај. Тако је и са блогovima – један мањи део је квалитетан. Медијум није важан – важно је ко га користи и на какав начин.

Оно што блогови (и *“social networks”* као *Facebook*, *FriendFeed* и *Twitter*) омогућавају је вишесмерна комуникација. Сви традиционални медији су једносмерни – активан аутор и пасивна публика. Са Web-ом, људи некада знани као публика постају активни учесници. Аутор текста на блогу тако убрзо добије корекције, додатне информације и критике у коментарима на блогу или кроз линкове са других блогова. Web је конверзација. Уместо једног ауторитета (који може и да погреша – нико се није научен родио), сви који имају експертизу о тој теми могу да се укључе у конверзацију. Аутор оригиналног текста (1%), коментатори (9%) и пасивни читаоци (90%) сви из тога нешто науче.

Ако блог пише научник, и пост је о научној теми, то има додатну тежину. Свако може да пише своја субјективна мишљења или импресионистичке идеје, али када текст напише експерт о тој теми, то је значајно и то се цени. Научни радови су најчешће нечитки лаичкој публици – научни блогери знају како да то преведу на језик који свако може да разуме и да уз то додају и експертску критику. Вести из науке често захтевају висок ниво разумевања и експертизе, док новинари често праве грешке када пишу о науци јер немају довољно научног образовања. Научници, користећи блог као медијум, исправљају

грешке које се појављују у јавним медијима. Новинари, ако су добри, читају критике свог рада на блоговима, науче нешто из тога, и постају све бољи и бољи. А *Google* све памти!

Научни блогови, значи, одличан су медијум за превођење научне терминологије на свакодневни језик, критику медија, и популаризацију науке. Поред тога, блогови су одличне алатке за организовање политичких акција, на пример против псеудо-научних институција, анти-вакцинациониста, креациониста и сл. Такође, неки научници користе блогове као „Јавне Лабораторијске Свеске” – сваки дан опишу све детаље свих експеримената.

Пошто лоша репутација блогова потиче из пера новинара који не разумеју савремене комуникације ни Интернет, није лако преокренути ту слику и изградити репутацију. Један од начина је преточити блоговске текстове у књиге, и тако смо издали већ три годишње антологије најбољих есеја са научних и медицинских блогова – *The Open Laboratory*. Четврта антологија ће изаћи следећег јануара.

Технолошке конференције су такође начин да се блогови и социјалне платформе презентују људима који нису блиско упознати са њима. Кад је реч баш о науци, организујемо конференцију *ScienceOn-line* сваког јануара у Северној Каролини, а сличне конференције су недавно одржане и у Торонту и Лондону.

АИ: Одакле црпиш информације за писање научне блога: само из својствене лабораторијске рада, или користиш и друге изворе; који су Web алати неопходни за њихово прибивање?

БЖ: Пошто више немам лабораторију и не бавим се активно научним истраживањима, ја немам толико велику потребу да пратим сву литературу у својој области као што сам некада морао. Али не могу да је избегнем – ако се нешто важно објави у мојој области – хронологији – или шире, у областима еволуције, физиологије, неуроендокринологије или биологије понашања, ја то сазнам врло брзо. Моји научни пријатељи (а такође и научни издавачи), кроз e-mail, научне блогове, *Twitter*, *FriendFeed* и *Facebook* ми дају до знања шта је ново и значајно.

Научна литература је огромна. Сваке недеље се објаве хиљаде нових научних радова. Како да знам шта је важно и занимљиво за мене? Ако само читам *Science*, *Nature*, *Cell*, *PLoS*, *Biology*, *PNAS* и *Journal of Biological Rhythms* видећу пуно радова из области које ме не занимају, док ћу, са друге стране, пропустити врло значајне и интересантне радове објављене на другим местима. Са неколико десетина хиљада научних часописа, немогуће је пратити све. Фокус на само неколико најпопуларнијих часописа није добар филтер. Најбољи филтер су колеге – људи које занима исто што и мене. А ти људи, користећи блогове, *Facebook*, *FriendFeed*, *Twitter*, као и специјализоване системе као *Mendeley*, *CiteYLike* и *Connotea*, дају ми до знања шта су они пронашли и шта мисле да би мени било занимљиво. Такође и шта они мисле о тим радовима – да ли су добри или имају грешке. Ја то онда даље ширим. Ми једни другима узамно помажемо у налажењу, филтрирању и анализи литературе.

Научници су сада заинтригирани како ће *Google Wave* придонети научној комуникацији. Колаборације између научника који су једни друге пронашли на Web-у ће можда постати још лакше.

АИ: Да ли је, дакле, креирање блогова ушлицало пресувно на даљи развој Ваше каријере?

БЖ: Само шачица људи може да зарађује за живот кроз рекламе на блогу. За све остале, блог је потенцијално начин промоције. Експертиза, добро писање, добро понашање – све то заједно је јавни показатељ квалитета човека. Блогери који се тако докажу добијају прилику да се даље промовишу: добијају бесплатне књиге за приказе, позиве на конференције и панеле, позиве да држе предавања, појављују се у масовним медијима, добијају уговоре да пишу књиге, писма препоруке, позиве на научну сарадњу и сл. Неки су, преко својих блогова, добили посао. Ја сам један од тих – добио сам посао у *PLoS*-у и то путем коментара једног поста на мом блогу.

АИ: Како функционише објављивање у Отвореном Ирсџуу?

БЖ: *Public Library of Science*, *PLoS* је организација за промовисање објављивања научних и медицинских радова по принципу Отвореног приступа. По овом принципу, сви научни радови се објављују на Интернету, бесплатни су за читање, и постоји цела палета могућности шта читаоци могу са научним радом да раде, укључујући превођење, копирање, реанализу података и слично – једино што морају да учине је да цитирају или линкују оригинал.

Најважнији начин да се овај нови метод промовише је да се покаже да може стварно да функционише. Зато *PLoS* објављује седам научних часописа. Два су врхунски, селективни часописи – *PLoS Biology* и *PLoS Medicine*, у рангу са *Cell* и *Lancet*. Четири од њих су типични часописи научних удружења – *PLoS Pathogens*, *Genetics*, *Computational Biology* и *Neglected Tropical Diseases*. И они се високо рангирају и постали су јако популарни за научнике у овим областима.

Седми часопис, *PLoS ONE*, је новитет. Покренут је децембра 2006. и ове године је већ, по обиму, највећи биомедицински научни часопис. Ако настави истим темпом раста, следеће године ће бити највећи научни часопис на свету. То је часопис који се у неколико битних аспеката разликује од традиционалних часописа. Не штампа се на папиру, те не постоје ограничења броја радова који можете да објавите сваког дана. Зато и нема смисла користити термине потекле из штампе, нпр, *Volume*, *Issue* или *Page*. Такође нема разлога да буде било каквих ограничења у форми или дужини текста, броју или величини фотографија и графикана, броју референци. Интернет омогућава да научни рад, као саставни део, поседује и видео, и аудио, и софтвер и комплетне неанализиране податке.

Друго, значајно је да рецензенти научних радова послатих у *PLoS ONE* процењују квалитет научног рада, размишљања и писања, али не и да ли је рад револуционаран. То значи да сваки квалитетно урађен научни рад, без обзира да ли је јако значајан или не, занимљив за медије или не, има шансе да се објави у *PLoS ONE*. Врло је тешко схватити колико је неки рад значајан док је још нов. То се покаже тек током времена, кроз даљи научни рад.

Оно што *PLoS ONE* чини јединственим је што је један од првих часописа који уводи (поред *BMC* и *MBJ*, додуше са мање успеха) директне коментаре читалаца на сам рад. Постоје три различита начина реаговања читаоца на научни рад. Прво – Rating од нуле до пет звездица по три различита критеријума. Друго – Comments: коментари о целом раду. Треће – Notes: назнаке са кратким коментаром на специфичном месту у тексту. И коментари и notes омогућују другим читаоцима, као и ауторима и уредницима, да одговарају на питања и примедбе, додају нове информације или корекције, али и покрену дискусију. Од недавно, свих седам *PLoS* часописа омогућава овакав начин комуникације између аутора и читалаца.

*АИ: Најновији начин рангирања часописа, љућем Impact Factor-а повезан је са проблемом сваког исцртавања да сакупи довољно богова неопходних за најредовање? Шта би на ваш *PLoS*, рекао – ISI Thompson Reuters? Можемо ли, ипак, очекивајући усавршенији начин вредновања научног рада без обзира на IF?*

БЖ: Да би се значајност научног рада оценила, мора да прође неко време. Сваки научни рад мора посебно да се процени. Часопис у којем је рад објављен (што мери Impact Factor) јако је слаба мера квалитета појединачних радова. Око 25% радова у часопису *Nature* је заслужно за 87% импакт фактор овог часописа. Као и у сваком другом часопису, неки радови су добри, неки не, неки су пуно цитирани, неки не.

Сваке године Thompson Scientific објави званичне импакт факторе научних часописа. Формула по којој то израчунавају је јавна и добро позната. Међутим, људи који сами покушавају да израчунају импакт факторе користећи исту формулу скоро никада не добију исте бројеве! То значи да Thompson Scientific или не користи своју формулу, или је не користи како треба, или намерно „фризира“ резултате.

Зашто њима ико још верује, није ми јасно!

Друго, Thompson Scientific индексира само мали проценат научних часописа. Сваке године додају само 15% нових часописа у своју базу података. Импакт фактор се рачуна користећи само цитате у часописима који су индексирани. Критеријуми по којима бирају које часописе да ставе у индекс су непознати, али је очигледно да нису добри за неке области науке и за часописе на не-енглеским језицима, поготово из малих земаља. Другим речима, њихови критеријуми су елитистички и дизајнирани су да очувају превласт популарних дисциплина и англо-америчке науке. Зашто дозвољавамо приватној компанији која све крије као пословне тајне да одређује свима у свету ко ће добити промоцију или посао?

Треће, формула по којој се ИФ израчунава, узима у обзир само цитате у последње две године. То даје предност само одређеним областима науке, такозваним „брзим“ и „великим“. Шта то значи?

На пример, молекуларна биологија је „брза“ наука. Експерименти могу да се ураде и манускрипт напише за неколико недеља. То значи да научни рад може врло брзо да стекне нове цитате и да, током две године, накупи много цитата. У поређењу с другим наукама, екологија и палеонтологија су „споре“ науке – потребно је бар неколико месеци, а често неколико година, да се експеримент

заврши. Значи да цитираност траје много спорије и обично дуже него две године. Тако часописи који покривају ове области и у дужем периоду од две године сакупе пуно цитата, али се по Thompson-у ниско рангирају.

Молекуларна биологија, поготово у медицинским областима, такође је и „велика“ научна дисциплина – велики број људи се тиме бави, у поређењу, на пример, са геологијом или астрономијом. То значи да научни рад може да стекне пуно цитирања током две године зато што се велики број радова из те области објављује.

У данашње време, када већина научника не проналази научне радове из своје струке листањем пар журнала него кроз *Google Scholar* (који је најкомплетнија база података) или социјалне платформе, више нема никаквог смисла користити рангирање часописа као замену за рангирање појединачних радова, а још мање рангирање појединачних научника у сврху доделе послова и промоција.

Зато је *PLoS* одлучио да игнорише импакт фактор (иако су *PLoS* часописи јако високо ранжирани). Уместо тога, сваки појединачни рад у *PLoS ONE* (а од недавно и у свих седам *PLoS* журнала) има неколико различитих начина мерења квалитета – „article-level metrics“. Све те мере се могу пронаћи на самој страници где је рад објављен. Те мере укључују: број цитата (мерени на два начина: *Scopus* и *Google Scholar* који је најкомплетнији); број колико пута је рад виђен или одштапан (посебни бројеви за HTML, XML и PDF формат); број колико људи је ставило тај рад у разне референтне програме (*CiteULike*, *Connotea*, *Mendeley*); број блогова који су поменули рад (користећи *Google Blogsearch* и *ResearchBlogging.org*), мере помињања у медијима, директни trackbacks са блогова, коментари на самом раду, и слично – све то још увек развијамо и додајемо мало по мало нове мере.

*АИ: Сада сће промовисали *PLoS* и у Србији, где је вредновање научних часописа према ИФ, као и у групним малим земаљама, искључиво мерило вредновања рада научника!?!*

БЖ: Надам се да ће научници широм света користити те мере онако како им одговара. За промоције и послове, број цитата је, вероватно, најважнији. Раду за који је важно да досегне што већи број људи (нпр. лекара или учитеља), његово медијско помињање и број људи који су га прочитали и ставили у референтне софтвере важнији је од индекса цитираности. Претпостављамо да ће неке дисциплине, неке институције и неке државе смислити неке нове формуле које могу да сведу све ове податке на неки мањи број, неки „појединачни фактор“. Нека свако користи ове податке онако како му одговара – наука је превисше разноврсна да би сви могли да користе једну те исту цифру, на један те исти начин.

Чињеница да *PLoS* омогућава ауторима да виде све ове статистике, ставља друге издаваче под притисак да такође објаве статистике свих радова објављених у њиховим часописима – сами аутори ће тражити да их виде. Што више издавача то учини, све корисније ће те статистике постати и све шире ће се користити. Главни уредник часописа *Nature* (који има далеко највећи импакт фактор од свих часописа на свету) је недавно објавио чланак у којем каже да за *Nature* импакт фактор није важан и да они имају самопоуздање како ће и без Thompson-ових мера и даље задржати углед врхунског часописа.

АИ: Шта би се десило ако би научници из малих земаља одмах зајочели да објављују научне радове у Open Access у PLoS ONE, рецимо?

БЖ: Thompson Scientific није издао званични ИФ за PLoS ONE. Зашто? PLoS ONE не објављује "review" чланке који јако подижу ИФ. PLoS ONE објављује више од 500 радова месечно. PLoS ONE не прави селекцију само радова који су „секси“. Значи, по логици импакт фактора, PLoS ONE би, према Thompson-овој формули, требало да има јако мали ИФ. Ми смо га израчунали. Људи из Thompson-а су га израчунали. И, много је више него што је ико очекивао. Ако Thompson објави импакт фактор за PLoS ONE, свима ће бити јасно да њихова формула нема никаквог смисла. То је дан смрти Thompson Scientific и зато га никада неће објавити. Ми и не желимо да га објаве. Игноришемо их и остављамо их да полако изумру сами. Колико чујемо од људи у научним друштвима, то ће се само по себи десити брже него што многи очекују и ми не морамо директно ништа више да урадимо по том питању. Свет иде даље, и оставља диносаурусе у прошлости.

АИ: Можеће ли да предвидиште будућности цубликовања научних радова?

БЖ: Док сам био на постдипломским студијама у Америци, мој сектор је имао три конкурса за нове, младе професоре. За један од тих конкурса, био сам у комисији као представник постдипломских студената, па сам видео процедуру. Добили смо пријаве од 200 кандидата. Сви чланови комисије, укључујући и мене, прочитали су свих 200 резимеа, сва писма препорука, и много, много научних радова. Током дебате, нико није ниједном поменуо импакт фактор, чак ни имена часописа у којима су радови објављивани. Тражили смо особу чији научни рад се добро уклапа у наш сектор, која доноси собом знања и експерименталне технике које би омогућавале колаборацију са већ постојећим лабораторијама у Сектору, особу која има искуства у предавању оних предмета за које Сектор има потребе. Посао је добила жена која је објавила само осам радова, ниједан од тих радова није објављен у „великим“ часописима. Зашто? Зато што смо прочитали тих осам радова и видели својим очима колико су вредни; зато што је стигла са сјајним препорукама, зато што се идеално уклапала у концепт нашег Сектора и, врло важно, зато што се током интервјуа најбоље сложила са студентима. Током наредних неколико година, показало се да нам је избор био изванредан!

То је у Америци могуће, зато што је Америка велика земља са огромним инвестицијама у науку. То значи да у Америци постоји неколико десетина хиљада младих научника који су студирали на хиљадама различитих уни-

верзитета. Нико никог не познаје. Кандидати су резимеи, цифре, док не дођу на интервју.

У малим земљама, број научника је много мањи. То значи да се сви знају – сви су похађали исте школе и универзитете, ишли на исте симпозијуме и конференције. А кад се људи добро знају, људска природа је таква, неки постану најбољи пријатељи, а неки смртни непријатељи. У таквој ситуацији, објективан избор кандидата за малобројна радна места је немогућ – колико год да је процес коректан, неко ће сумњати да је посао добио човек са највише пријатеља и најмање непријатеља у комисији. Зато

је у малим земљама неопходно имати објективне мере – бројеве од којих може да се направи ранг листа. Нажалост, данас се у те сврхе користи импакт фактор, који је од свих могућих варијанти апсолутно најгора мера доприноса појединачног научника.

Али, алтернативе још нису развијене, тестиране и прихваћене у свету. То што је PLoS сада започео са мерама појединачних радова, још увек је новитет. Шта је чинити малим земљама? Најбоље је да сваки одсек на сваком универзитету у свакој држави направи свој план и свој критеријум, користећи различите мере (можда, још неко време, укључујући и импакт фактор као једну, али не једину од мера) и различите формуле за израчунавање ранг листе. Свака област науке има своје приоритете, своју культуру објављивања. Тако је и са институцијама и државама. Не постоји један савршени систем који одговара свима. Сада је време за експериментисање!

Свет издаваштва и свет науке тренутно се мењају невероватном брзином – много брже него што су многи и свесни. Цео екосистем се мења. Нови систем захтева од научника нове стратегије – како да се баве науком, како да пишу радове, како и где да објављују радове, и како да промовишу свој рад. Они који први схвате како нови систем функционише, и први промене своје стратегије, биће у предности над онима који се спорије и касније мењају. Ово је прилика за научнике из малих земаља да искористе брзе промене и да пробају да се што пре и што брже прилагоде новом систему и тако стекну предност. Ако чекају да се ове промене прво устале у Америци, Енглеској и Немачкој, то је касно – то даје предност Американцима, Енглецима и Немцима који су већ добро повезани.

Објављивање у Open Access часописима је јако добра идеја. Радови који су доступни бесплатно свима на свету, биће више виђени, више читани, више покривени у медијима, и због свега тога, више цитирани. Постоји већ више од 4.000 часописа који објављују по принципу Отвореног

Приступа. Неки од њих наплаћују ауторима, али сви опраштају плаћање ауторима из малих земаља – без питања (и то није никаква срамота – научници из богатих земаља такође немају увек фондове за публикације и њима се исто опрашта). Већина њих има импакт фактор (шест од седам PLoS часописа има ИФ и то јако висок) који је још увек донекле значајан.

У време када научници проналазе занимљиве научне радове из своје области путем *Google*-а, више не само да није важно у ком часопису је рад објављен, него није ни важно из које земље су аутори. Први пут у историји, научници из малих земаља имају шансу да буду потпуно једнаки са колегама из богатих западних држава. Такође, више није важно да ли часопис уопште постоји у папирној форми – све више научних часописа, услед економских проблема, престаје са објављивањем штампаних свезака и само ставља научне радове на Интернет. За неколико година, сви научни часописи ће постојати само на Интернету.

А када научни радови буду постојали само на Интернету, сва ограничења које доноси штампање на папиру, нестају. Формат се мења. У рад је могуће укључити не само текст и слике, него и видео, аудио и софтвер. Могуће је правити корекције на самом раду (а не чекати на следеће издање које неки неће ни видети, па неће знати да корекција постоји). Научни рад постаје динамичан, флексибилан и доступан не само колегама, него свима на свету,

што треба имати у виду током процеса писања – значи језик науке ће се мењати.

АИ: Дакле, савештујете нашим научницима да интерактивно траже садржај научних блогова?

БЖ: Да, свакако. Блогови, *Twitter*, *FriendFeed* и разне платформе специфично направљене за научнике. Из више разлога.

Прво: блогови су први који примећују нове трендове у науци.

Друго: научни блогери су јако добри у анализи и критици научних радова (и како се представљају у медијима) што је јако добра вежба за нове, младе научнике.

Треће: редовно постављање коментара на научне блогове, социјалне мреже и саме научне папире доноси са собом препознавање и репутацију, која може да доведе до колаборације.

Научници из малих земаља поготово могу тако да стекну репутацију кроз интелигентне коментаре. Познат је случај блогера из Пољске који је био активан у научној блогосфери и који је кроз тако стечене везе и репутацију објавио два колаборативна рада и добио три понуде за посао.

И не заборавите, међународни језик науке је енглески. Користите енглески што је више могуће на Интернету да би остали свет могао да вас разуме.

Разговарала Ана Ивковић

Јапанске графике – Андо Хирошиге (1797–1858): Сто чувених погледа на Едо, Ушће реке Наке, 1857.

Интервју са Аном Пешикан

Свако друштво мора да осмисли свој концепт подршке библиотекама и библиотекарству

Актуелни проблем статуса библиотека и библиотекарства у Србији навео је редакцију нашег часописа да покрене серију интервјуа са личностима које могу да имају утицај на промену садашњег стања. Наш саговорник на ову тему је проф. др Ана Пешикан, министарка науке у претходном саставу Владе Републике Србије, а данас професорка на Филозофском факултету у Београду и чланица невладине организације „Образовни форум”. У овом интервјуу она говори о томе шта мисли о библиотекама и како види улогу и значај библиотекарства.

Др Ана Пешикан је виши научни сарадник на Институту за психологију Филозофског факултета у Београду и предавач на докторским студијама на психологији. Учествовала је у преко 40 пројеката из развојне и педагошке психологије у земљи и иностранству, а од 1998. је консултант UNICEF-а за образовање у Србији, Црној Гори и Грузији. Била је члан Владине експертске групе за израду извештаја о стању *Миленијумских циљева развоја у Републици Србији* (2005–2007), као експерт за образовање. У више наврата била је на студијским путовањима у САД и Немачкој. Све време је члан бројних стручних асоцијација и комисија. Добитница је бројних престижних награда, међу којима Награде Друштва психолога Србије „Живорад-Жижка Васић” – за специјални допринос популаризацији психологије, Награде Министарства за науку и животну средину (I категорија истраживача), Награде „Невен” за књигу *Како постојати и остати идућ* (у коауторству са Јасминком Петровић), као најбољем делу из области популарне науке у 2004. години, и других.

На молбу *Панчевачког читалишта* да говори о библиотекарству, Ана Пешикан се одмах и радо одазвала, а у разговору, у којем је, осим новинара, учествовао и Горан Траиловић, одговорни уредник, пленила је добрим познавањем ситуације и непосредношћу. Оно што даје посебну вредност њеним размишљањима о библиотекарству је и чињеница да је она један од ретких стручњака који је обишао више стотина школских библиотека у Србији, као и искуство које је у решавању проблема библиотекарства стекла као министарка за науку и чланица Националног савета за науку и техно-

лошки развој, који је конципирао *Стратегију научног развоја*. У сваком погледу, Ана Пешикан била је изванредан саговорник.

МП: Госпођо Пешикан, можда је најбољичније да наш разговор зайочнемо вашим виђењем места и улоге библиотекарства и библиотекарства у развијеном друштву?

АП: О библиотекарству могу да говорим пре свега са аспекта како га ја доживљавам, наравно на бази искуства које сам стекла као министарка за науку, и сусрећући се са овом проблематиком кроз рад на разним пројектима.

Мислим да улога и функција библиотекарства могу да се ишчитавају на више начина. Један начин је историјска прича о томе како се развијало библиотекарство, односно које је све улоге имала библиотека током свог постојања и које улоге има данас, што је прича о њеном развојном процесу. Али, могу се ишчитавати и кроз другачији приступ, односно да ли библиотеке такве какве су, са папирним издањима књига, могу да конкуришу електронским издањима и да ли библиотеке имају своју функцију данас или ће их „појести” брзи и шарени визуелни медији. Неко може чак да постави питање да ли ће нам у будућности уопште бити потребне библиотеке.

Без обзира на све друге промене до којих је дошло у развоју цивилизације, мислим да се кључна ствар није променила, а то је суштина – зашто књиге постоје.

Узмимо као пример размишљања о школи. Када се кренуло са коришћењем рачунара, сматрало се да наставници више неће бити потребни, да ће та професија изумрети, јер ће дете сести за рачунар и преко њега доћи до банака података и до свега што му је потребно за образовање. То се убрзо показало као потпуни апсурд.

Са порастом значаја који се даје образовању, са све сложенијом природом послова везаним за развој технике и технологије, показало се да, и поред свих рачунара, нико не може да се образује без водича, без некога ко уме да нас води кроз процес сазнавања, да тај процес креира тако да кроз њега и научимо потребне ствари. Када би стицање знања било пуко сабирање чињеница, чист адитивни принцип, онда би информације могле да се скупљају из различитих извора и онда би то могло да искључи наставнике, или да их користи само као један ресурс.

Међутим, пошто је знање властита конструкција онога ко учи, за то нам треба добар водич који ће за нас осмислити ситуације помоћу којих ћемо то постићи.

Та аналогија ми сасвим одговара и за библиотеке. Сведоци смо да се често провлачи теза да визуелни медији потискују књигу, да се сада мање чита, да је читање анахронно са савременим животом и сл. Чак и ако се сложимо са чињеницом да се данас мање чита него у ранијим временима, то можемо да тумачимо врло различито, због чега морамо да уђемо у анализу који процеси иза тога леже.

С једне стране, то може да буде реално, зато што мање времена посвећујемо читању, што живимо убрзаним темпом, што све оно што нам треба узимамо у *digest* верзији, сажвакано.

Међутим, суштина је у томе да је праву функцију коју је некада имала књига задржала и данас, и њу не може да замени електронски медиј. Особе које се баве науком, уметношћу или књижевношћу, никада неће бити задовољне ако им дате CD или неки материјал искључиво у електронској форми, као нпр. неки научни часопис, јер није исто проучавати текст на екрану, или га имати пред собом у папирној верзији.

Ево и доказа: када су се појавили рачунари, индустрија папира је била забринута за свој опстанак, али се показало да је појавом рачунара и могућношћу да се са њих штампају текстови, производња папира нагло порасла. Чак и када читамо роман, имамо потребу да обележимо нека места из било ког разлога, да означимо део текста на који желимо да се вратимо, да бисмо цитирали део и сл.

У томе постоји и психолошка компонента: потпуно је јединствен осећај имати у рукама неки производ са којим можемо нешто да чинимо. Када ми прођемо кроз неки текст, оставимо у њему наше знакове питања, подвлачења, оставимо наш ментални траг, он онда постаје нови производ који за нас нешто више значи. Зато ко год конзумира било какав писани текст, воли да га има у папирном облику. Зато волимо да одштапамо оно што нас интересује, како би нам увек било при руци, и како би могли да то читамо у било које доба дана, на било ком месту. Читање књиге пред спавање, или читање нпр. поезије у тренуцима предаха, опуштања, враћања себи, тешко да може да замени рачунар.

У том контексту, библиотеке јесу места где се чувају књиге као продукт људског духа, и дефинитивно постоји потреба да се оне сачувају. И ми као појединци чувамо многе нама драге духовне производе: лична писма, фото-

графије и сл. Чување је важно и због тога што је оно што је у електронској форми подложно трајном губитку, изненадном брисању и сл. С друге стране, комуникација са рачунаром подразумева велику брзину, а ужитак читања не подразумева брзину, већ контакт и квалитет.

Сама функција чувања је веома корисна и потребна. Рецимо, врло је занимљиво видети како су некада изгледале књиге, како су преламане, илустроване, штампане и сл. То нам омогућава да сагледамо дух времена у којем су књиге настале. То нас подсећа на чињеницу да људска култура постоји у континуитету, један период се наслања на други, нема драматичних прекида.

Такође, око сваке књиге постоји велика прича о томе како је настала и под којим околностима. Зато функција чувања књиге траје и требало би да остане и даље.

МП: Чување јесте једна од кључних функција библиотеке, али не би требало то да буде једина њена функција?

АП: Наравно, то никако не значи да би библиотеку данас требало да доживљавамо као некакав магацин, а библиотекар као магационере. Прво, сматрам да благо које се налази у библиотекама мора да буде више доступно јавности. Књига је таква врста духовног производа који мора да комуницира са јавношћу, она мора да излази на светлост дана, мора да се показује. Па данас у развијеном свету ни музеји нису више складишта и „чувалишта“ експоната, већ мултимедијални простори у којима се одвија врло занимљив живот, они покушавају да остваре врло активну и богату комуникацију са својом средином.

Такво комуницирање са јавношћу веома је важно и за библиотеке, како би вредности које се налазе у књигама пронашле своје кориснике. Књиге се не чувају у библиотекама како их нико не би видео (мада је то чест заплет у романима, као нпр. у роману *Име руже*) – напротив! Зато библиотеке стало морају да праве искорак према својим старим, а поготово новим корисницима. Није довољно да библиотека седи и чека да јој се обрати неко од заинтересованих, она би морала да конципира свој искорак у јавност.

Због свега тога, библиотека је сваком друштву неопходна и незаменљива институција, и то на два нивоа – и када гледамо уметничке продукте, књижевност, и када гледамо научне производе. За науку су банке података библиотеке, јер најзначајнији светски научни часописи имају и своју папирну верзију.

Међутим, свако друштво мора да сачини свој концепт подршке библиотекама и библиотекарству.

МП: Колико је наше друштво свесно улоге библиотека и колико је, примера ради, у Министарству науке била присутна тема библиотекарства у време ваше министарске мандата?

АП: Претходно би било добро да се присетимо какво смо стање наследили.

Најгори удар целом нашем друштву, па и библиотекарству, задале су деведесете године прошлог века, почев од оне страшне инфлације, па до бомбардовања. То је деценија коју је ретко које друштво доживело, а све то је довело до невероватно драматичних промена.

Није нам била толико тешка економска ускраћеност, није нам била претешка ни затвореност граница, али за мене је најстрашнија последица свега тога била духовна

екскомуникација Србије. Нити је наше научне радове и културне производе смео да објављује било ко у свету, нити смо могли из света да добијамо научне часописе, иако смо на њих били претплаћени.

Та врста духовне изолације и за много јача друштва би била погубна, и то је оставило невероватно дубоке последице. Не волим ни да се сећам тог осећаја глади за научном литературом, за референцама, да би знали где смо, у којим се оквирима крећемо.

То време је било веома драматично за институције културе, укључујући и библиотеке. Када једно друштво мучи муку да прехрани становништво, када су угрожене егзистенцијалне потребе, онда прво страдају духовне потребе и институције културе. То значи да смо се прво одрекли куповине књига, па тек онда остало.

Међутим, Министарство на чијем челу сам била, имало је слуха за то шта за научни рад значи имати књиге и часописе. С друге стране, учинило смо напор као држава да обезбедимо нашим научницима бројне базе података, чије је поседовање изузетно драгоцено и незаменљиво у научном раду.

МП: Библиотекари су често незадовољни својим стањем у друштву

АП: Спремна сам да разумем незадовољство библиотека својим статусом. Али, овај проблем има два аспекта – један је улога библиотекара (каква је сада и каква би могла да буде), а други је положај библиотекара. На то се наслања читав низ проблема.

Код нас се статус библиотека и библиотекара често повезују, што значи да судбину институције деле они који у њој раде. Ако постоји занемаривање негована библиотека, улагања у њих, препознавање сврхе тог улагања, онда можемо да говоримо о двојструкој кривици – и оних који о судбини библиотека одлучују (а немају довољно знања и разумевања о важности библиотека), али и оних који у њима раде, јер не налазе довољно јасних и убедљивих аргумената и начина да се наметну, да створе потребу за библиотекама, направе од њих места која живе, која „вуку за рукав“ која вас не остављају равнодушним.

МП: Ако је то тако, где ви видите излаз из ове паш-позиције?

АП: Сматрам да је основно да се споразумемо о концепту. У науци је веома лако да се договоримо о томе зашто су нам потребне библиотеке, није потребно посебно

лобирање. Тако постоји сектор у Министарству науке који се бави пословима подршке научном кадру, стипендијама, докторантима, одласцима на научне скупове, набавком литературе за библиотеке, значи свим оним што је потпорни систем научном раду. Зашто је то тако? Зато што у научном раду не може да се мрдне без стручне литературе. Али, када кренемо у област културе, проблеми су већи. Мислим да би сами библиотекари на разне начине својим деловањем требало да мењају свест друштва о томе шта је функција библиотека и зашто су оне потребне сваком друштву. Неће библиотекари ништа постићи кукањем како мало људи долази у библиотеку, како се

мало пара издваја за њих и сл. Узалудно је седети и вајкати се, чекати да неко дође и пита вас колико вам је новца потребно, шта вам је још потребно, јер се то неће десити (или се бар превише ретко дешава). Озбиљно је питање за размишљање и за разговор шта бисмо урадили ако бисмо били у могућности да добијемо онолико средстава колико тражимо, шта би био концепт појединих директора библиотека, шта запослених, шта би са тим новцем урадили? Значи, поред анимирања јавности за своје проблеме, библиотекарство унутар себе би требало да поклони пажњу додатној едукацији својих кадрова, и кадрова у култури уопште, који би требало да промовишу функцију библиотекарства. Можда би тај процес могао да се одвија преко Катедре за библиотекарство и информатику? То би захтевало конципирање једног ширег покрета, координираних акција са јасно дефинисаним исходима и ефектима које желимо да постигнемо.

Рецимо, требало би да начинимо концепт о томе каква би места требало да буду библиотеке. Узмимо као пример оно што се дешава са школским

библиотекама. Ученик из основне школе излази са осећањем да је библиотека место у које се улази само у случају крајње нужде, зато што су најчешће библиотекари непријатни, не дозвољавају да се књиге „пипају“, уместо управо супротно – да уче децу и стимулишу их да узимају књиге у руке, да их прегледају, уче како да у брзом прегледу виде да ли им је таква књига потребна или не, да ли им одговара. То банално узимање књиге у руке и могућност да је прегледате је шанса да се читалац заинтересује за њен садржај. (Погледајте уосталом шта раде дистрибутерске куће које продају скупе часописе: увек имају примерак који је за разгледање, да прочитате по нешто, некада вам и они сами извуку део текста и презентују одвојено да би пробудили ваше интересовање.)

Затим, велики број школских библиотека има потпуно контрапродуктивно радно време, јер раде тако да нису лако доступне деци. Затим, амбијент школске библиотеке по правилу није привлачан, а томе се може додати да је библиотекар често особа која је у наступу груба према деци, виче на њих, нељубазна је. Све то одбија младе и, што је погубно, не доприноси култивисању односа према књизи.

Има, наравно, и добрих примера, као што је основна школа у Новој Вароши, „Живко Љујић” (ако нису променили име у међувремену). Та школа је имала невероват-

но привлачну школску библиотеку и сјајну атмосферу направљену у њој и око ње. Прво, у њој су књиге осим по полицама, биле смештене и на ниском столу око којег су биле мале клупе – ту су често деца остављала неки од омиљених наслова, па би дотрчавала за време одмора или на крају школе да га покажу школском другу или другарици, или да прочитају неки ред из њега. Њена врата су стално била отворена, па су деца за време одмора утрчавала у њу са интересовањем. Затим, између полица сте могли видети окачене разне папире на којима су руком исписане поруке или стихови, или омиљене сентенце, цитати: била је ту понека Јесењина песма, по децјем избору, лепи пасуси из књига, разни цртежи и илустрације одабраних текстова, незаобилазни стихови Мике Антића и сл. Све те поруке исписала су деца, што значи да су библиотекари дозволили деци да уређују тај простор по свом нахођењу, да се то уређење мења, уз јасан договор и узајамно поштовање. На столу између полица биле су и дневне новине, *Полишикин забавник*, понеки женски журнал, стрипови, сликовнице и др. које је набављала школа из својих средстава. То су врло паметно урадили, јер развој љубави према читању може да почне са стрипом, а заврши читањем Достојевског. Не може се очекивати да деца одмах почну са читањем те-

шке литературе. Да не заборавимо, читање је читање свега, не само задате школске лектире.

Даље, деца су могла да причају са библиотекаром о књигама, а библиотекари су штампали кратка обавештења о новим књигама којима су заинтересовали децу да их прочитају. Тако је та библиотека била мали духовни клуб, а не магацин књига. Била је место где су деца долазила, размењивала мишљења и искуства и са професором и међусобно. То је за мене модел праве школске, али и сваке друге библиотеке. Место које има душу, које живи, где људи долазе, активно се односе према њему, слободно

изграђују то место у договору и размени са другима. Таква библиотека васпитава, развија прави однос према књизи.

У школи се стиче и развија однос према књизи преваходно кроз однос према уџбеницима. Уџбеници су изузетно важне књиге, јер они би требало да буду такви да деца науче да користе књиге, да их заволе, да су им корисне. У том контексту, спаљивање уџбеника чији смо сведоци повремено, веома је забрињавајући феномен – то је књига на ломачи. Уместо да имамо култ уџбеника помоћу којег се васпитају и образују генерације, он заврши на ломачи. Може дете да буде радосно што је завршило школску годину и пребродило једну велику бригу, али спалити књигу, значи да не постоји никакав однос према њој, тј. да је та књига вероватно толико далека, туђа и непривлачна детету, да може

да је баца. Лоши, пресложени, неразумљиви, неприлагодни уџбеници огадиће се деци, а коме се смучи уџбеник, неће узети да чита ни другу књигу.

Сада долазимо до следећег питања: у оквиру којег школског предмета се учи шта је књига, шта она значи, како се њом барата, како се она користи за израду писменог задатка, есеја, или неког другог самосталног продукта? Заблуда је да је то посао само наставника српског језика, напротив, сваки има део одговорности, и наставник физике и ликовног, и било ког другог предмета, има једнаку одговорност да обучи ученике како да користе уџбеник/књигу и другу пратећу литературу.

Ако неко прође кроз основну школу, а није завирио у библиотеку из свих поменутих разлога, он ће такав однос према књизи имати целог живота. Ово о чему сам говорила није упућено само школама и библиотекарем, већ подједнако и Министарству просвете. Да би се опремиле школске библиотеке добрим, квалитетним и употребљивим књигама за наставнике и ученике, није потребно узимати међународни зајам. Треба новац несумњиво, али је потребно имати свест о важности овог питања, добру вољу да се покрене његово решавање, прављење нове климе и новог односа према школским библиотекама и онда и налажење средстава да се то реализује у пракси.

МП: Ви сте добро констативали да за то нису криви само библиотекарски, али шта је оно што зависи од њих?

АП: На првом месту, библиотекарски би морали да предњаче у афирмисању односа према књизи. Они морају да буду едуковани и за комуникацију са читаоцем. У том погледу, добри примери рада библиотекара које срећемо у школама Србије, ретки су изузеци. Обишла сам на стотине школских библиотека по Србији и Црној Гори, чак и по најзаблудитијим местима, и оно што пада у очи, то је да се у њима најчешће налази само школска лектира, која је од дуге употребе изгубила сваки естетски изглед, па често одбија на први поглед. Често поред лектире стоје нека застарела политичка издања, без енциклопедија, без сликовница, без атласа, без дечјих романа... Како то може да привуче децу да читају?

Просвета нема довољно пара, али за опремање сваке школске библиотеке није потребна енормна количина новца – то су у суштини мале паре, а могуће је рачунати и на донације (локалне, како приватне, тако и државне). Морамо да развијемо свест да библиотека спада у оно што зовемо елементарним културним нивоом сваке средине, сваке институције, а пре свега једне школе.

Зато се мора учинити напор да се библиотекарима објасни шта је данас њихова улога, а она није да чувају књиге, већ да буду аниматори, адвокати добрих књига и разних активности везаних за школе, да што мање књига буде у библиотеци, а што више на читању, да знају да читање књига има развојно-формативну функцију у културном развоју сваке особе.

Само добар библиотекар може да мотивише младе да читају, а то значи да библиотекар мора добро да познаје узраст и потребе својих читалаца, односно профил сваког оног ко уђе у библиотеку, била она школска или јавна. Он мора да пронађе начин да оно што има у библиотеци, буде читано. Наравно, он сам мора да има свест о природи посла који обавља, да се не осећа исфрустрирано и маргинализовано радом у библиотеци, већ напротив, да се осећа повлашћено и слободно да учини нешто за свој посао, себе и друге.

У сваком случају потребна је до-едукација библиотекара о томе на које све начине се може допринети порасту културе читања у средини у којој делује. Мислим да је веома важно да сваки библиотекар мора да има обавезу креирања неког јавног наступа, обраћања јавности, али то би требало да буде спроведено системски, а не остављено на вољу сваком појединцу као факултативна категорија.

Има добрих примера у Србији који дају резултате. То су, примера ради, разни модели књижевних вечери по библиотекама, или да се од раритетних издања направи изложба и сл.

МП: Када се о томе поведе разговор са библиотекарима, најчешће се добије одговор да они нису стимулирани за такав годишњи напор. Како одговорити на такав однос?

АП: Сада долазимо до питања да ли библиотекарска струка има импулс да се креативно ангажује и понаша. Међутим, тако нешто мора да крене из самог библиотекарства. Па узмите ваш пример: *Панчевачко читалиште!* То је одличан пример који говори како су сами библиотекарски те куће, захваљујући свом ентузијазму, дошли до тог степена да је њихов часопис данас препознато и Министарство науке као нешто што је вредно. Убеђена сам да ће још нека библиотека пожелети да досегне тај ниво,

и то је права ствар, тако крене и може да се изазове ефекат лавине.

Када држава препозна добру идеју, помоћи ће. Зато је Народна библиотека Србије добила доста средстава, јер су њени челници нешто урадили, добро конципирали и предложили и тражили да о њиховим плановима разговарамо.

Ето, за време мог министарског мандата, ја сам о библиотекарству разговарала само у два случаја, јер су ми се једино две личности обратиле за такав разговор. Једна је био Сретен Угричић, директор Народне библиотеке Србије са својом екипом са којом сам разговарала о редовним пословима и о проблемима те библиотеке, а друга ви, као уредник гласила *Високошколске библиотеке*. Из области библиотекарства ми се нико други није обратио за разговор – ни Друштво библиотекара, ни Катедра за библиотекарство и информатику, нити било ко други, иако су моја врата била отворена.

Можда је разлог то што су библиотеке номинално под јурисдикцијом Министарства културе, али мени је та тема као министру за науку важна и интересантна и увек сам била спремна да допринесем да неке ствари почну да се решавају у корист библиотекара и развоја библиотекарства.

С друге стране, веома је важно да се схвати (па и у редовима струке) да библиотекарство и његова улога у друштву није ствар само библиотекара, већ је то мултидисциплинарна област, у чије решавање морају да се укључе стручњаци разних профила, као представници корисника услуга библиотека.

МП: Једна од теза која се може чути у библиотекарским круговима је забринутост због тога што шунд-литература одбија децу од „вредних“ књига. Како ви гледате на тај феномен?

АП: Постоји теза да се млади данас опредељују више за шунд-литературу, али се поставља питање како да их заинтересујемо и за читање вредних садржаја? Узмимо као пример књигу о Харију Потеру, која је за мене културолошки догађај, не због огромног броја продатих примерака, него зато што је књига постала хит у ери процвата компјутерске технологије, и вратила децу читању! Сетимо се само атмосфере око те књиге: када би била објављена вест да ће нова књига доћи у одређену књижу, пред њом су се стварали редови још у поноћ! Постало је питање престижа ко ће први купити ту књигу, па ко је пре прочитао, ко је прочитао у оригиналу, ко је брже прочитао...

Први пут после неколико десетина година догодило се и код нас да се деца хвале како су прочитала једну књигу, да су је прочитала два и више пута. После тога је одмах индустрија избацила на тржиште игрице, шоље и разне друге ствари са ликовима из Харија Потера, али ништа није заменило књигу, нити потиснуло читање књиге, чак ни филм. Посебно треба нагласити да нико није читао Хари Потера на Интернету, већ је свако желео свој примерак и то од свих објављених књига.

Па зар у дечјој књижевности нема класика који би на сличан начин могли да анимирају младе, рецимо Карбонелов *Краљ мачака*? Постоји читав низ дивних књига које нису дошле до савремене деце, али то не могу саме, потребно је да неко учини нешто за њих. Зар то није прави посао за веште, инвентивне и мотивисане библиотекарске?

Узмимо нашу народну књижевност – зар од ње не може да се направи хит? Наша народна књижевност може бити веома атрактивна, може се створити и препознатљив бренд и у култури и у туристичкој понуди земље. Али, то је питање слуха и мотивације људи који се баве образовањем, али и библиотекарка. Деци, младима уопште, треба створити потребу и прилику да се заинтересују за такве садржаје.

МП: Значајно интересовање међу библиотекарима изазвало је питање какво место је дао библиотекарству у Стратегији научног и технолошког развоја Србије. Наиме, представљено је питање зашто није постојала комисија за њену израду, зашто није било консултација са представницима свих научних дисциплина, примера ради и са библиотекарством?

АП: Колико ја знам, не стоје тако ствари. Стратегију научног развоја доноси Национални савет за науку и технолошки развој, али за време мог мандата интензивно се укључило Министарство науке у њену израду, на моје инсистирање, укључио се цео руководећи тим из Министарства (министар, државни секретар, помоћници). Заједно са колегама из Националног савета формирали смо заједничку групу која је израдила нацрт приоритета научног развоја. Један од базичних постулата био је да Србија том стратегијом мора да покрије све науке. Запостављање било које науке било би погубно на дужи рок сигурно. И мала земља у развоју мора да улаже у науку, јер не можемо ни да имплементирамо научне и технолошке новине из развијеног света ако немамо своје стручњаке који ће бити у стању да те новине прилагоде нашим потребама и условима. Да не говоримо да не можете бити независни као земља ако не можете самостално, стручно да донесите одлуке о разним питањима (помислите само на питања о генетски модификованим организмима и слична, која дубоко дотичу нечије интересе).

Сматрали смо, такође, да је потребно подржати све који могу више и боље, али мора да постоји брига за све научне дисциплине и њихов развој. То претпоставља да постоји стручни кадар који је у стању да преузме одговорност за развој земље. Ко ће то да уради ако нам школе не буду давале свој деци и младима квалитетно образовање? Наши студенти све више иду у менаџере, а беже од базичних наука. Али, степен развоја једне земље процењује се степеном развоја њених природних наука и о томе би се морало повести рачуна на националном нивоу. Нама су, нажалост, наука и образовање само декларативно приоритети, јер када се погледа расподела средстава, моћ појединих министарстава, подела министарстава код формирања владе и слично, ситуација је сасвим обрнута. Уосталом, када су наш Парламент или Влада озбиљно расправљали о неком образовном питању, нпр. који су циљеви нашег образовног система, шта су нам приоритети и сл. То су питања која се тичу сваког грађанина, без обзира да ли има децу или не, јер су то развојно важна питања за земљу и њену будућност.

МП: Библиотекарке такође интересује да ли ће бити конкурса Министарства науке за објављивање научних издана, као што су монографије?

АП: Буџет за науку је драматично смањен за ову годину, иако је истовремено дошло до драматичних поскупље-

ња у свим сегментима. Ипак, мишљења сам да та потпора државе неће бити укидана, јер Министарство форсира објављивање научних радова, било монографија, било штампање у часописима. Али, то је један извор. У библиотечком приступу мора се добро погледати свуда око себе.

Опет је леп пример Градске библиотеке у Панчеву, која је објавила једну врло интересантну књигу: Рађање словесног трага – Кашалој сџарих књига Градске библиотеке Панчево, чији је аутор Жарко Војновић, шеф Завичајног одељења.

Моја прва асоцијација на ову књигу је да сада на овоме не би требало да станете. Мислим да би било идеално да од ове књиге направите изложбу, прво, рецимо, у библиотеци Педагошког музеја у Београду, пошто је тема идеална за тај музеј, а затим да та изложба крене по Србији, с тим што би сваки град у којем буде постављена могао да дода део који би се односио на његова најстарија издања. То би могла бити изузетна активност градских библиотека у циљу популарисања књиге и буђења интересовања за њу.

МП: Један од проблема јавних библиотека је немогућност укључења на Академску мрежу, а што би им било од огромне користи. Зашто је то тако?

АП: Ја не могу да замислим да може да постоји једна мрежа која би била доступна свим библиотекама и бројним другим институцијама које би биле заинтересоване да имају директан приступ њој. Та мрежа је смишљена као универзитетска мрежа, дакле прављена је према потребама академске заједнице, људи који се баве науком. Тако да нисам сигурна и да треба академска мрежа да буде свима доступна. Научницима је неопходан приступ базама података, али власници база података постављају јасну ограду коме оне могу да буду доступне. Због тога су врло прецизно дефинисани услови коришћења услуга академских мрежа, а треба имати виду да и у најразвијенијим земљама света – није све доступно свима.

Дакле, када говоримо о нашој академској мрежи, треба поћи од чињенице да она није јавна мрежа доступна свима, већ је наменски прављена за одређени круг корисника, односно да буде на услузи академској заједници. Она је за научнике бесплатна, али трошкове њеног функционисања сноси држава, а о одржавању брине у прво време Министарство науке, а од 2007. Министарство за телекомуникације. Мислим да би било добро да библиотекарство Србије покрене иницијативу код Министарства културе за формирање своје библиотечке мреже која би била пандан академској. Када би се таква мрежа формирала, вероватно би и саме библиотеке прописале ко може да јој приступи и под којим условима, јер не верујем да би то био бесплатан Интернет за све грађане.

Размишљања Ане Пешикан о библиотечарству и библиотекама биће од користи свим оним посленицима библиотечарске струке који су спремни да учине искорак према друштвеној заједници у том смислу што ће пронаћи начин да скрену пажњу друштва на значај и улогу библиотека у развоју сваког модерног друштва. Тај први корак мора да учини сама струка.

Разговор водио Милоје Петровић

Слободанка Комненић
slobodanka.komnenic@nb.rs

Љиљана Драгичевић
ljiljana.dragicevic@nb.rs

Народна библиотека Србије

УДК 027.54.08(497.11):050

ISSN, CIP и EAN код – комплетна услуга у Народној библиотеци Србије

Сажетак:

Израдом CIP записа и доделом ISSN броја узајамну корист остварују издавач серијске публикације и библиотека. Запис о њој преко електронског каталога доступан је корисницима. Најава новог наслова доприноси осавременавању фонда. Што се тиче EAN кода, његова сврха је стандардно означавање серијске публикације и њено лакше пласирање каналима продаје. Ове три услуге које се остварују електронском поштом, доласком у библиотеку или факсом, у једном дану, добар су показатељ да библиотека прати и примењује нове и ефикасне начине пословања и приближава своје услуге кориснику.

Кључне речи:

библиотечке услуге, ISSN, CIP и EAN код

Народна библиотека Србије, као установа од националног значаја, пружа корисницима бројне услуге. Будући да поседује адекватну информациону и комуникациону инфраструктуру, постоји и могућност електронског пословања које се обавља преко Интернета. За неке услуге корисници могу да бирају да ли ће их обавити електронски, или ће доћи у библиотеку.

У Одељењу серијских публикација и Националном центру за ISSN Народне библиотеке Србије, издавачи серијских публикација остварују комплетну библиотечку услугу везану за CIP каталогизацију (Cataloguing in Publication), ISSN број (International Standard Serial Number) и EAN шипкасти код (European Article Numbering). У ситуацији кад не постоји Регистар јавних гласила, који се водио при некадашњем Министарству информисања, једина регистрација новог наслова серијске публикације обавља се у Народној библиотеци Србије.

Национални центар за ISSN – додела ISSN броја

Седамдесетих година прошлог века, брзи развој науке и технологије довео је до наглог пораста броја научних часописа и других серијских публикација, па се јавио проблем идентификације ових публикација на разним светским језицима и размене података о њима. Међународна организација за стандардизацију – ISO разрешила је овај проблем 1971. године, стандардом ISO 3297: Documentation-International Serial Numbering (ISSN), тј. увођењем јединственог идентификационог кода ISSN.

ISSN систем је један од подсистема UNESCO-вог програма за научне и технолошке информације познатијег као UNISIST (UNESCO's World Scientific Information Programme). У структури ISSN система, на врху је Међународни ISSN центар са седиштем у Паризу, и национални ISSN

центри земаља – чланица система. Међународни ISSN центар координира рад националних ISSN центара и одржава базу података – ISSN регистар, која је доступна online, у формату ISO 3297. Нажалост, за територију Србије, овај ISSN регистар, који има око 1.400.000 записа из 180 земаља света на више од 150 језика, доступан је бесплатно само Националном центру за ISSN. У трајању од месец дана, повремено се отвара бесплатни приступ на ISSN порталу.

Слика сајта Међународног ISSN центра

На нашим просторима, за територију бивше Југославије, ISSN центар је основан 1971. године у Југословенском библиографско-информацијском институту и функционисао је све до 1992. године. Након тога, Национални ISSN центар при Југословенском библиографско-информацијском институту наставио је делатност за територију СРЈ.

Године 2003, уз сагласност Министарства иностраних послова Србије и Црне Горе и генералног секретара UNESCO-а, потписивањем уговора између Међународног ISSN центра у Паризу и две националне библиотеке, делатност доделе ISSN-а за територију Србије и територију Црне Горе раздвојена је на Народну библиотеку Србије и Централну народну библиотеку „Ђурђе Црнојевић“ на Цетињу.¹

Средином 2007. године, започела је процедура званичне поделе ова два национална ISSN центра, као и промене њихових назива. Априла 2008. године, Народна библиотека Србије закључила је нови уговор са Међународним ISSN центром и данашњи назив ISSN центра је Национални ISSN центар Србије.

Делатност Националног центра за ISSN је да:

- додељује ISSN број серијским публикацијама,
- систематски региструје серијске публикације које ће бити објављене на територији Србије,
- установи и одржава националну базу ISSN записа,
- записе са територије Србије укључи у Међународни ISSN регистар,
- успостави комуникацију са издавачима и другим корисницима ISSN услуга,
- обезбеди ISSN издавачима на њихов захтев,
- израђује EAN шипкасти код на захтев издавача,
- сарађује у националним програмима који се односе на серијске публикације, као што су националне библиографије, рад на узајамном каталогу, итд,
- сарађује са другим националним ISSN центрима.

Национални ISSN центар функционише по правилима Међународног ISSN центра, према приручнику *ISSN Manual*, "Cataloging Part" и у складу са међународним стандардом ISO 3297.

ISSN² – International Standard Serial Number је стандардни број за идентификацију наслова серијске публикације. То је осмоцифрени број којем претходе слова ISSN, а између 4. и 5. цифре убацује се цртица. Правило је да се штампа у десном горњем углу корица и насловне стране.

Пример: ISSN 0353–7919 (Штампано изд.)

ISSN 1820–7804 (Online)

ISSN се додељује неомеђеној библиотечкој грађи која има заједнички назив *континуирани извори*, а континуирани извори обухватају:

- серијске публикације (штампане и електронске),
- текуће интегративне изворе (публикације са листовима који се мењају и Web странице).³

Захтев за доделу ISSN-а могу да поднесу следеће институције или физичка лица:

- издавач, да би имао ISSN на првом броју који треба да се појави из штампе и да би на основу њега могао да се уради EAN 13 шипкасти код,
- библиотека, уколико има потребу да ретроактивно аналитички обради часописе које има у свом фонду, а који немају ISSN,
- други национални ISSN центри, да би могли правилно да идентификују наслов серијске публикације из Србије, која нема одштапан ISSN.

У складу са савременим тенденцијама и могућностима које пружа Интернет, постоји и могућност електронског пословања, а на издавачима је да одлуче како ће да остваре услуге доделе ISSN броја:

- доласком у Народну библиотеку Србије и доношењем на увид пробног отиска првог броја и попуњавањем обрасца за доделу ISSN-а и израду CIP записа,
- факсом – слањем фотокопије насловне стране и импресума и других релевантних страна,
- електронском поштом – слањем скениране насловне стране, импресума и осталих релевантних страна.

Образац са додељеним ISSN бројем се прослеђује издавачу лично, факсом, или електронском поштом на прописаном обрасцу, у току истог дана кад је поднет и захтев.

Кад је у питању електронска серијска публикација за коју треба обезбедити ISSN број, издавач би требало да проследи Web адресу на којој се налази часопис и омогући приступ до пуног текста тог часописа. Додељени ISSN број се прослеђује mail-ом на прописаном обрасцу и наводи се на насловном екрану часописа.

Централна Србија					Војводина				Косово			
Године	Дод.	Вериф.	Невер.	Пон.	Дод.	Вериф.	Невер.	Пониш.	Дод.	Вериф.	Невер.	Пон.
	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN	ISSN
2004	380	312	63	5	246	183	45	18	2	2		
2005	339	276	62	1	144	120	24		2	2		
2006	269	216	52	1	130	99	31		2	2		
2007	279	178	100	1	99	61	38		3	1	2	
2008	280	151	127	2	94	46	48		2	1	1	
Укупно	1547	1133	404	10	713	509	186	18	11	8	3	

Додељени ISSN бројеви у Србији у периоду од 2004-2008. године⁴

Ако је серијска публикација електронска, ISSN за електронску верзију поставља се на насловни екран, заједно са ISSN-ом штампане верзије истог наслова.

¹ Narodna biblioteka Srbije, <http://www.nb.rs/pages/article.php?id=1198> (преузето 16. 4.2009).

² ISSN International Centre, <http://portal.issn.org/cgi-bin/gw/chameleon> (преузето 16. 4. 2009).

³ *ISSN Manual*, „Cataloging Part“ (Paris: ISSN International Centre, 2003).

⁴ Дод. ISSN = Додељен ISSN број (ISSN се додељује пре изласка публикације из штампе),
Вериф. ISSN = Верификован ISSN број (верификација ISSN-а се врши кад се има публикацију у руци),
Невер. ISSN = Неверификован ISSN број (онај који је додељен, а не постоји доказ да је публикација изашла из штампе),
Пон. ISSN = Поништен ISSN број (ако се грешком истом наслову доделе два ISSN-а, један мора да се поништи).

Из ове табеле може да се сагледа да је највећи број захтева за новим ISSN бројем био 2004. године. Разлог је почетак примене Закона о ПДВ-у и потреба издавача да остваре мању пореску стопу. Овај број се смањивао наредних година, као резултат чињенице да су они издавачи који су издавали своје публикације и пре 2004. године, а нису имали ISSN број, добили тај број. После тога, ISSN број су добијали само нови наслови серијских публикација. Од 2004 до 2008. године, укупно је додељен 2.271 ISSN број, од тога је верификовано 1.650, неверификовано је 593 и поништено је 28 ISSN бројева.

До 2004. године, тј. до доношења Закона о ПДВ-у, Национални центар за ISSN је имао рестриктивнију политику, па је ISSN додељивао научно-стручним серијским публикацијама, информативно-политичким публикацијама које покривају ниво неке општине, ревијалној штампи и свим издавачима који упуте захтев за ISSN, а којих није било много. Чињеница да се са ISSN-ом и CIP-ом пореска стопа смањује на 8%, веома је увећала број захтева за доделу ISSN и израду CIP записа.⁵

Данас се ISSN додељује свим серијским публикацијама које редовно излазе под истим сталним насловом и интегративним изворима који објављују целовит текст и редовно освежавају садржај, а за које постоји захтев за доделу ISSN-а.

ISSN број има једину функцију да идентификује наслов серијске публикације. Иако се формално додељује издавачу, он се заправо додељује наслову серијске публикације. Ако се издавач промени, конкретни наслов задржава свој ISSN.

Битно је напоменути да ISSN не штити ауторска права, иако идентификује наслов. Ауторска права, тј. наслов публикације, логотип и остале елементе које би требало заштитити, издавачи остварују у Заводу за интелектуалну својину.

Ако издавач серијске публикације има ISSN број за конкретни наслов серијске публикације, у неким случајевима мора да се јави за нови ISSN:

- ако конкретни наслов серијске публикације излази и на другом медију (CD-ROM, on-line). За сваки медиј додељује се посебан ISSN:

Пример: ISSN 0351-2819 = Археографски прилози
(Штампано изд.)

ISSN 1452-2233 = Археографски прилози
(Online)

- ако конкретни наслов серијске публикације излази на више језика и то у случају када свака свеска излази посебно на другом језику. Свака свеска на другом језику мора да има свој ISSN:

Пример: ISSN 1820-3159 = Megatrend revija
ISSN 1820-4570 = Megatrend review

- ако се конкретни наслов серијске публикације током излагања промени и ако се та промена сматра битном променом наслова у складу са стандардом ISBD(CR) – Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација и других континуираних извора.⁶ За тај промењени наслов мора се доделити нови ISSN.

Пример: ISSN 1451-3285 = Istraživanja u defektologiji (излазио од 2002–2005. године)
ISSN 1452-7367 = Specijalna edukacija i rehabilitacija (од 2006–)

CIP каталогизација – каталогизација у публикацији

Израда каталогског записа у публикацији CIP је заједничка обавеза издавача и Народне библиотеке Србије, утврђена Законом о издавању публикација и Законом о библиотечкој делатности.⁷ Каталогски запис израђује се за публикације које су у фази припреме за штампу, а објављују се у штампаној и/или електронској форми. CIP каталогизација за серијске публикације ради се како за нове, тако и за текуће наслове, према Стандарду ISBD(CR).

За издаваче новина и ревијалних издања, због малог простора у импресуму, постоји могућност израде скраћеног CIP записа, који садржи следеће елементе: заглавље, где се наводи да је CIP рађен у Народној библиотеци Србије, наслов, ISSN са кључним насловом и COBISS ID, тј. идентификациони број под којим је конкретни наслов у узајамној бази података COBIB.SR.

CIP – Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд

ПИРОТСКЕ новине

ISSN 1820-7499 = Пиротске новине
COBISS.SR-ID 147284748

Пример скраћене верзије CIP записа

CIP запис, који је урађен за конкретни наслов серијске публикације, остаје исти и преноси се из броја у број, све док не дође до промене неког од елемената који су наведени у CIP-у. Ако се промени поднаслов, главни уредник, издавач, штампар, димензије, периодичност, па и сам наслов, мора да се уради нови CIP запис.

Године	Урађени CIP записи
2004	497
2005	452
2006	365
2007	323
2008	315
Укупно	1952

Урађени CIP записи у Народној библиотеци Србије у периоду од 2004–2008. године

⁵ Велики број захтева за CIP и ISSN резултат је одредби Закона о ПДВ-у, члан 23 и „Правилника о утврђивању добара и услуга”, чији се промет опорезује по посебној пореској стопи ПДВ-а (Сл. Гласник РС, бр. 108/2004). Чланом 8 овог „Правилника” регулисано је да ће стопу пореза од 8%, уместо 18%, имати серијске публикације које имају CIP запис, укључујући и ISSN.

⁶ Стандард ISBD(CR). Тачка 0.12-Промене које захтевају нови опис.

⁷ „Закон о издавању публикација”, члан 6 и 7, „Закон о библиотечкој делатности” и „Стручно упутство за каталогизацију у публикацији (CIP)”, Сл. Гласник РС, 99 (2003).

Година	Централна Србија			Војводина			Косово		
	Штамп. изд.	CD-ROM изд.	DVD изд.	Штамп. изд.	CD-ROM изд.	DVD изд.	Штамп. изд.	CD-ROM изд.	DVD изд.
2004	35	4	2	17					
2005	36	11	1	19					
2006	47	1		16	1		1		
2007	57			27			1		
2008	113	4	3	27	1				
Укупно	288	20	5	106	2		2		

Наслови који су остали на нивоу CIP-а – публикације нису приспеле у библиотеке у ВБС-у, распоређени према врсти медија на којем излазе

EAN 13 шипкасти код

Систем GS1⁸ – Global Standards One, који је пре имао назив EAN – European Article Numbering, јединствени је систем означавања производа. За издаваче у Србији препоручује се да за означавање серијских публикација користе EAN 13 шипкасти код, који се заснива на ISSN броју. Тако се постиже идентификација серијске публикације у ISSN регистру и означавање публикације за дистрибутивну мрежу у складу са GS1. На основу ISSN-а уради се EAN 13 шипкасти код, преко којег се препознаје наслов серијске публикације у дистрибутивној мрежи, а за конкретне бројеве ради се додатни шипкасти код.

Пример EAN 13 шипкастог кода са додатним бар кодом

977	1820071	00	6	00056
EAN префикс који упућује да је ISSN основа за шипкасти код	ISSN без средње линије и контролног броја	Код за цену, углавном је 00, мења се кад се промени цена	EAN 13 контролни број, рачуна се према посебном алгоритму	додатни шипкасти код за нумеричке податке (у овом случају за бр. 56)

Структура EAN 13 шипкастог кода

Приликом доделе ISSN броја и израде CIP записа, уколико издавач своју серијску публикацију пласира преко дистрибутивне мреже (киосци, продавнице, књижаре), мора да достави захтев за израду EAN 13 шипкастог кода. Овај шипкасти код се ради у програму Corel Draw и доставља издавачу електронском поштом, заједно са додатним

и за такав комплет траже нови ISSN и CIP. У том случају се не додељује нови ISSN, нити ради нови CIP запис, само нови шипкасти код за нову цену.

Очигледно је да са једне стране имамо различите захтеве издавача у смислу идентификације, описа и комерцијализације сопствених наслова, а са друге стране је библиотекар и строга каталожска правила. Да би библиотекар могао да одговори на овако сложене захтеве на једноставан и разумљив начин, он мора да има:

⁸ http://www.gs1uk.org/downloads/bar_code/ (преузето 16.4.2009).

- искуство у раду са серијским публикацијама,
- искуство у раду са корисницима,
- солидно рачунарско знање,
- да се перманентно образује.⁹

Доделом ISSN броја, израдом CIP каталогизације и EAN кода, заокружује се услуга ка издавачу новог наслова, или новог броја серијске публикације. Као резултат, из штампе ће се појавити добро опремљена серијска публикација, чији ће CIP запис користити библиотеке и преносити га у свој каталог и дорађивати за сопствене потребе. Ова публикација ће имати адекватан ISSN број, преко којег ће се на најједноставнији начин успоставити узајамна веза између конкретног наслова серијске публикације и чланка из те публикације, уколико се она аналитички обрађује. Дистрибутивна мрежа ће имати правилан шип-

касти код преко којег ће се, уз помоћ бар код читача, препознати наслов серијске публикације, њена цена и нумерички подаци.

У Народној библиотеци Србије све ове услуге се обављају у року 24 сата, 5 дана у недељи, и нема разлога да се по упућеном захтеву, за све или неку од горе наведених услуга, дуже чека. Једини проблем настаје када издавачи у журби или из незнања, донесу материјал који није комплетан или саму публикацију која је већ изашла из штампе, на шта смо дужни да реагујемо и да разрешимо проблем на обострано задовољство. Стална комуникација између библиотекара и издавача је потребна и одвија се свакодневно телефоном, електронском поштом и личним доласцима у библиотеку и требало би да резултира задовољним корисником, који ће бити добра препорука за саму Библиотеку и запослене у њој.

Abstract:

Creating the CIP reference and assigning the ISSN number is beneficial for both the publisher of the serial publication as well as the library. The publication reference will be available for the end users through the electronic catalogue and the library will have the knowledge of the new title, so that they can update their database. As for the EAN code, its purpose is the standardized indexing of the serial publication, as well as its easier placing through the sales channels. These three services that are created through the electronic mail are a clear sign that a library follows and applies new and efficient ways of doing business and makes its services more available for the end users.

Key words:

Library services, ISSN, CIP, EAN code

ЛИТЕРАТУРА:

1. Драгичевић, Љиљана. „Бизнис план за реализацију електронског пословања у Националном ISSN центру Србије и Црне Горе”. *Гласник Народне библиотеке Србије* 7(1) (2005): 449–460.
2. *ISBD(CR) – Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација и других континуираних извора*. Београд: Народна библиотека Србије, 2004.
3. Identification of Books Periodicals. http://www.gs1uk.org/downloads/bar_code/ (preuzeto 16. 4. 2009).
4. ISSN International Centre. <http://portal.issn.org/cgi-bin/gw/chameleon> (preuzeto 16. 4. 2009).
5. Narodna biblioteka Srbije. <http://www.nb.rs/pages/article.php?id=1198> (preuzeto 16. 4. 2009).
6. *Службени гласник Републике Србије* бр. 99 (2003).
7. *Службени гласник Републике Србије* бр. 108 (2004).
8. „Cataloging Part”. *ISSN Manual*. Paris: ISSN International Centre, 2003.

Јапанске графике – Накаи Јошитаки (1841–1899):
Портрет лумца, 1860.

⁹ Љиљана Драгичевић, „Бизнис план за реализацију електронског пословања у Националном ISSN центру Србије и Црне Горе” *Гласник Народне библиотеке Србије* 7(1) (2005) :449-460

Недељка Ложајић
Народна библиотека Србије
nedeljka.lozajic@nb.rs

УДК 050.486-056.262

Периодика за особе оштећеног вида

Сажетак

Сврха овог текста је да се помогне библиотекарима да стекну увид у постојећу периодику намењену особама оштећеног вида, како би кориснике информисали и препоручили им часописе у одговарајућој техници, са жељеним садржајем, на ма-терњем језику или другом који добро познају, часописе који су бесплатни или нису скупи и достављају се поштом на кућну адресу, како би се омогућио што једноставнији и самосталнији приступ периодици. У раду је дат преглед периодике на Брајевом писму и у звучној техници, на касетама и на компакт диску у МРЗ формату, који су излазили на територији претходне Југославије и излазе данас у новонасталим државама у којима се говоре сродни језици, са веома широким спектром тема.

Кључне речи:

часопис, Брајево писмо, звучни часопис

Периодика на Брајевом писму

Пошто је Брајево писмо створено у образовној институцији, а потребе за људима биле велике, прошло је неколико деценија пре но што се појавио и часопис на овом писму. Први часопис штампан Брајевим писмом, *Progress*, почиње да излази 1881.¹ Брајев алфабет адаптиран је за српски језик 1896, а прва књига, буквар (*Моје прво радовање*), писана ручно, на примитиван начин, објављена је 1918. У овом периоду, захваљујући ентузијазму неколицине педагошких прегалаца и помоћи из иностранства, штампа се много, а већ 1924. појављује се и први часопис на Брајевом писму *Braill-ова ризница*, чији је уредник и покретач управник Дома слепих у Земуну, Вељко Рамадановић. То је био први Брајев часопис на Балкану. Излазио је у месечним и двомесечним свескама. До 1929. *Braill-ова ризница* бесплатно је штампана у Паризу (American Braille press – Филијала за Европу), а потом у штампарији Дома слепих „Нова светлост”. Читаоцима је упућиван бесплатно. Под истим условима добијали су га и читаоци из иностранства. *Braill-ова ризница* слала се у Аустралију, Бугарску, Пољску, Румунију, СССР, САД, Француску, Чехословачку и Шведску.

Braill-ова ризница излазила је пуних осамнаест година. Престала је да се објављује 1941. године. За то време, изашло је преко 100 бројева часописа.² То је једино културно-информативно гласило на просторима тадашње Југославије на Брајевом писму.

У периоду између Првог и Другог светског рата, интензивирали су се међународни контакти међу слепима, посебно у Европи, те се у складу са општим тежњама ка интернационализму, омогућавању бржег и лакшег непосредног комуницирања међу слепима, у великом броју школа за слепе изучава есперанто. Године 1904. у Швед-

ској почиње да излази *Esperanta Ligilo*, часопис на есперанту, намењен слепима целог света. У њему се објављују текстови из разних области људске делатности, а највише из проблематике слепих и излази редовно и данас³, а текстови објављени у њему преводе се на националне језике.

Први југословенски часопис, штампан у овој техници после Другог светског рата, био је часопис за друштвена и културна питања, на есперанту, *Nia vivo (Наш живој)*. Излазио је од 1950. до 1956. године и био читан у нашој земљи и у иностранству.

Централно веће Савеза слепих Југославије, 1953. године, у циљу упознавања слепих са културним достигнућима и дешавањима, покреће часопис за следе Југославије, *Културни гласник*. Под овим насловом излази месечно до 1958, а од 1959. до 1974. године, под насловом *Наш весник*, пошто се тежиште ставља на рубрике са социјалном проблематиком. Како би се задовољиле неке специфичније потребе група слепих у оквиру овог часописа, излазе тромесечно подлистци намењени женама и шахистима. Предвиђен је и стручно-информативни подлистак за професионалну помоћ слепима, али су изашла само два броја намењена слепим физиотерапеутима. Са општом децентрализацијом друштва, долази до децентрализације у Савезу слепих Југославије у управљању и власничкој структури.

Савез слијепих Босне и Херцеговине током 1971. године покреће *Стиварности*, ревију за друштвена, организациона и културна питања. Овај часопис излазио је двомесечно све до 1989. године.⁴

У Хрватској се појављује више нових часописа на Брајевом писму, те тако 1972. године почиње да излази *Шах*, намењен слепим шахистима и љубитељима шаха, 1973. *Riječ slijepih*, гласило Хрватског Савеза слијепих, са тема-

¹ Progress. http://www.rnib.org.uk/livingwithsightloss/Documents/rnib_braille_chronology.doc (преузето 15. 8. 2009).

² „Први Брајев часопис на Балкану”, *Vidici* god. I, br. 1 (84/85).

³ *Esperanta Ligilo*: Ligo Internacia de blindaj Esperantistoj nbr. 6 (2009).

⁴ *Стиварности* (ID=167273996) Е-Каталог НБС: Серијске публикације <http://www.nb.rs> (преузето 7. 10. 2009).

ма из живота и рада слепих, 1975. двомесечни часопис *Žena*, са темама првенствено намењеним женама, а од 1981. двомесечни часопис за младе *Mladost*. Сви они редовно излазе и данас.

У Словенији се издају и штампају часописи *Moј prijatelj* од 1960. и *Obzornik za ženo in družino* (*Часопис за жену и породицу*) од 1983, а у Македонији *Наш збор*.

У Србији је покренут већи број часописа, али су неки од њих, нажалост, били кратког века. Гласило Савеза слепих Србије, *Свишћања*, почиње да излази 1976. године и излази месечно. То је водећи часопис за друштвена и културна питања на Брајевом писму у Србији.

Шаховско стварарење излази од 1977. до 1991, од 1977. тромесечни подлистак *Свишћања*, *Жена и дом* који, изузимајући краћи прекид у току последњег рата, излази редовно, од 1977. до 1982. године подлистак *Позив* са текстовима намењеним слепим физиотерапеутима, подлистак *Свишћања* на есперанту са темама из културе, књижевности, језика *Suparego* излази од 1989. до 1992, подлистак *Свишћања* за децу *Забавни листићи* излази од 1992. године. Градска организација слепих Београда, од 1985. до 1987. године издаје своје гласило на Брајевом писму, под насловом *Теразије*.

Од 1984. до 1990. штампа се Брајево издање дејег часописа *Деце новине* (избор текстова из *Дејих новина*).

Прва енигматска ревија за слепе, *Жижак*, у издању Удружења новинара Србије и Енигматског савеза Србије, почиње да излази 2006. године, па иако је био одлично садржајно и технички уређиван, часопис је престао да излази пре него што је шире чланство било обавештено о његовом постојању и схватило његову вредност. Савез слепих Војводине од 1979. издаје свој двомесечни часопис за слепе и слабовиде, *Видици* а, почев од 2008. године, и Градска организација слепих Новог Сада покреће своје гласило на Брајевом писму, *НС инфо*, такође двомесечни часопис за слепе и слабовиде.

Савез слепих Војводине, 1991. године, почео је да издаје два часописа на Брајевом писму: *Стваралачку реч*, намењену пре свега књижевним ствараоцима, креативним особама, заљубљеницима у науку, а други је био *Ревија за жене*. 1992. године, ратна дешавања ометају њихово излажење и оба часописа се гасе.

Од 1984. године почиње да излази годишњак књижевно-публицистичке секције Школе за децу оштећеног вида „Вељко Рамадановић“ у Земуну (*Сунце*), и редовно излази и данас.

Савез слепих Републике Српске, од 2004. године, издаје тромесечни културно-информативни и образовно-научни часопис на Брајевом писму *Златне шачке*.

Временом, повећавао се број издавача, штампара, покретани су нови часописи, а не мали број њих се и угасио. Није увек лако наћи прецизне податке о почетној и завршној години, периодичности, издавачу, штампару. Колико год је појава нових штампара и конкуренције имала покретачку улогу у издавачкој делатности за слепе, то је имало и своје лоше стране. Често су се овог посла прихватили непрофесионалци, те поред техничких грешака, често импресум публикације не садржи основне податке.

Завод за издавачку делатност „Филип Вишњић“ држао се законске обавезе штампара да сваку штампану публикацију путем обавезног примерка доставља Народној библиотеци Србије. Тако данас у фонду НБС могу да се на-

ђу све публикације (књиге и часописи), штампани у овој издавачкој кући.

Значај часописа за слепе на Брајевом писму је више-струк. Поред тога што имају информативну улогу, они подстичу читаоце да сами учествују у њиховом креирању, пишу чланке, преводе занимљиве текстове из страних публикација, постају чланови редакције, уредници часописа, те се тако школују будући новинари и преводиоци. Ови часописи утичу на развијање креативности и писмености, а читају их и касније ослепели и теже слабовиди који нису увек спремни да се прихвате читања дужих публикација на Брајевом писму. Значај ових часописа у информисању глувослепих особа је непроцењив.

Звучна периодика

Развој савремених технологија и производња нових носача звука омогућили су особама оштећеног вида лакши и бржи приступ информацијама и праћење савремених токова у свим областима живота.

Први звучни часопис намењен слепим и слабовидим особама у Србији, *Звучни мозаик*, почиње да издаје Савез слепих Србије 1970. године. Часопис излази на магнетифонским тракама у трајању од шест сати. У њему се објављују службени материјали Савеза слепих, оригинални прилози сарадника, преузимају се текстови из дневне и

Сайт Библиотеке за слијепа и слабовида лица у БиХ

периодичне штампе. Часопис излази месечно, редовно већ четрдесет година, али се са развојем нових носача звука са магнетифонских трака прелази на аудио касете. Тренутно излази и на касетама и на компакт диску, зависно од жеље и техничке опремљености читаоца.

Наша ризница, месечно гласило Савеза слепих Београда, излази од 1979. године, данас и на касетама и CD-у, са тенденцијом за потпуни прелазак на CD. У часопису се објављују прилози о раду издавача, о искуствима слепих и слабовидих лица, новости из офталмолошке праксе и области тифлопомагала, књижевни прилози, чланци из периодике на црном тisku.

Огјек, звучни часопис Савеза слепих Војводине снима се на CD у MP3 формату и четвороканално на касете у трајању од шест сати и тиражу од 400 примерака. За читаоце из Србије, овај, као и остали звучни часописи је бесплатан. У часопису се објављују текстови из живота слепих, социјалне проблематике, спорта и шаха, медицине, разне занимљивости, прилози из књижевности, популарне науке, путописи, репортаже, итд.

Савез слепих Војводине издаје и двомесечни звучни часопис на мађарском језику, *Vishang (Visszhong)*. Упоредо са овим часописима, излази и *Деџи огјек*, намењен најмлађим читаоцима.

Светлост гуше, звучни месечни часопис Удружења за информисање слепих и слабовидних *Хуманост* из Ваљева излази редовно на CD-у у MP3 формату од 2006. године и садржи бројне текстове и фонске прилоге сарадника, као и текстове из штампе, а читаоцима се шаље бесплатно.

Савез слепих Војводине издаје и часопис намењен слепим и слабовидним женама, *Свети жене*. Часопис излази шест пута годишње на CD-у у MP3 формату и искључиво преноси текстове из периодике на црном тиску.

Градска организација слепих Нови Сад издаје звучни часопис на CD-у *НС сикџар*, у тиражу од 200 примерака и такође се доставља заинтересованима бесплатно, а садржи текстове и фонске прилоге из разних области и за све узрасте.

Удружење интелектуалаца и уметника оштећеног вида Србије⁵, како би попунило празнину у издавању стручних часописа, 1994. почиње да издаје тромесечни часопис за науку и уметност *Звучно ојледало*. У часопису се објављују оригинални прилози сарадника и преносе текстови из научне периодике и литературе. Ово Удружење од 2004. године издаје и тромесечни звучни часопис *Ојледало гуше* (подлистак *Звучно ојледало*) у којем се објављују текстови из области психологије, педагогије, психијатрије. Због недостатка финансијских средстава, оба часописа имају повремене прекиде у издавању.

Поред поменутих часописа који се издају у Србији, већина слепих и слабовидних особа чита и часописе који се издају у државама насталим распадом претходне Југославије. Највећи број ових часописа шаље се бесплатно и читаоцима из Србије, те овде представљам најчитаније.

Савез слијепих Црне Горе издаје месечни часопис *Звучна ревија* који редовно излази већ 29 година. Часопис излази на CD-у у MP3 формату, шаље се бесплатно. Има много сарадника, прилози су популарни, веома је читан широм бивше Југославије и у њему се може наћи за свакога понешто.

Организација слијепих за Бар и Улцињ, у сарадњи са Которском организацијом, издаје месечни часопис за слепо *Право на ријеч*, а садржи прилоге са информацијама из организација слепих о познатим личностима, музици, филму, спорту, медицини, путописе, приче... Дистрибуира се бесплатно у све републике бивше Југославије и у иностранство.

Савез слијепих Републике Српске почиње да издаје свој звучни часопис *Звучни џрејлед* 1997. године. Часопис излази на CD-у у MP3 формату, двомесечно и бесплатно се дистрибуира у све новонастале државе на тлу некадашње Југославије. У часопису се објављују текстови из проблематике слепих, културе, науке, уметности, медицине, разне занимљивости, и вести из организација слепих.

Савез удружења грађана Тузланског кантона издаје месечно гласило *Krug* на CD-у у MP3 формату у трајању од 12 сати. Први број је изашао 1998, а тираж часописа је 458 примерака.

Katени vrhunci, гласило Савеза слијепих Херцег-Босне, почиње да излази 2007, двомесечно, на CD-у у MP3 формату и шаље се бесплатно.

Удружење слијепих Кантона Сарајево издаје месечно гласило, *Zvучне novine*, на CD-у у MP3 формату у трајању од 180 минута. Садржи рубрике: „Из рада удружења и установа за слијепе“; „Закони и други прописи којима се регулишу права особа са инвалидитетом“; „Политика“; „Култура“; „Медицина“; „Спорт“; „Текстови из дневне, недељне и друге периодике“.

Библиотека за слијепа и слабовидна лица у Босни и Херцеговини⁶ издаје месечни часопис за културу, науку и уметност *Svjetlo misli* на CD-у у MP3 формату у трајању од три сата. Часопис излази од 1998.

Хрватски савез слијепих издаје следеће часописе у звучној техници: *Izbor* (од 1965. године) излази сваких петнаест дана, у дво- и четвороканалној техници на касетама, објављује чланке с различитих подручја, из разних часописа, на црном тиску. *Sveta Lucija* (од 2001) месечник у двоканалној техници на касетама, објављује чланке религиозног карактера, *Zbivanja* (од 1979. године) месечник, у дво- и четвороканалној техници на касетама с актуелним политичким темама, *Znanost i umjetnost* (од 1979. године) месечник, у дво- и четвороканалној техници на касетама, с темама из популарне науке и уметности, *Informacije* (од 1983. године) службено гласило Хрватског савеза слијепих, месечник, *Riječ slijepih* (од 1992) гласило Хрватског савеза слијепих, двомесечник са темама из живота и рада слепих, *CQ Radio amater* (од 1994), гласило Радио клуба слијепих Louis Braille излази квартално, намењен је слепим радио аматерима, *Vidici* (од 2001) бесплатно гласило Удруге слијепих Загреб, месечник са информацијама из рада загребачке удруге Хрватске књижице за слијепе (www.hkzasl.hr).

Тренутно постоје десетине часописа на Брајевом писму у звучној техници на српском и сродним језицима који су лако доступни особама оштећеног вида. Углавном су намењени широј популацији и садрже сличне рубрике: актуелности из организација слепих и живота и рада слепих, социјална проблематика, едукација и рехабилитација слепих, медицина, књижевност, политика, спорт и шах, домаћинство, занимљивости. Само мањи број часописа је специјализован и намењен одређеним групама: деци, омладини, психолозима, педагозима, шахистима, радио аматерима, женама, што никако не задовољава све различитија интересовања и потребе слепих, слабовидних, особа са дислексијом или оних који из неких других разлога нису у стању да читају штампу на црном тиску. Ни тираж постојећих часописа који не прелази 500 примерака, не одговара стварним потребама. Само у Србији има више од десет хиљада слепих и слабовидних особа, те треба радити на популаризацији периодике на Брајевом писму и у звучној техници како би се повећао њихов тираж и овим особама обезбедио приступ штампаној периодичи.

⁶ Библиотека за слијепа и слабовидна лица Босне и Херцеговине, <http://www.bibsis.org.ba> (преузето 20. 9. 2009.)

⁷ Hrvatski savez slijepih, <http://www.savez-slijepih.hr> (преузето 7. 10. 2009.)

⁵ Удружење интелектуалаца и уметника оштећеног вида Србије, <http://www.uuuovs.org.rs> (преузето 29. 9. 2009.)

Summary

The aim of this text is to help librarians to get familiar with the current titles of serial publications intended for partially sighted people, in order to help them inform library users with sight problems about magazines available in appropriate formats, containing desired subjects, written in their native or any other foreign language, magazines that are free or inexpensive and could be delivered to the home address which enables more simple and independent access to them. The study gives review of serial publications in Braille alphabet and audio technique, on cassettes and compact discs in MP3 format, that were being edited in Yugoslavia, as well as those edited today in the new countries on the territory of former Yugoslav republics in which related languages are spoken, all of them dealing with wide range of topics.

Key words:

magazine, Braille alphabet, audio magazine

ЛИТЕРАТУРА:

1. Biblioteka za slijepa i slabovidna lica Bosne i Hercegovine. <http://www.bibsis.org.ba> (преузето 20. 9. 2009).
2. Hrvatski savez slijepih. www.savez-slijepih.hr/hr/knjigeicasopisi.htm (преузето 7. 10. 2009).
3. www.savezslepih.org (преузето 22. 9. 2009).
4. www.bsrs.rs (преузето 7. 10. 2009).
5. www.uiuovs.org.rs (преузето 5. 10. 2009).
6. www.rnib.org.uk/livingwithsightloss/Documents/rnib_braille_chronology.doc (преузето 15. 8. 2009).
7. <http://www.ssv.org.rs> (преузето 7. 10. 2009).
8. Е-каталог НБС: серијске публикације. <http://www.nb.rs> (преузето 7. 10. 2009).
9. *Vidici god. I*, br. 1 (1979): 84–85.
10. *Esperanta Ligilo*. Ligo Internacia de blindaj Esperantistoj, br. 6 (2009).
12. *Kameri vrhunci*. <http://www.savezshb.org> (преузето 7. 10. 2009).
13. *Zvučna revija* br. 328 (1. 6. 2009).
14. *Krug* br. 128 (2009).

Јапанске графике – Накаи Утогава Јошитаки (1841–1899): Три кабуки глумца у ноћном пејзажу (део триптиха), 1865.

Весна Милинчић
Библиотека Основне школе „Браћа Барух“, Београд
vesnamilincic@eunet.yu

УДК 027.8:005

Библиотека – срце школе

Сажетак

Текст се бави менаџментом у школској библиотеци. Наглашава неопходност сталне афирмације позива школског библиотекара, указује на могуће начине његове популаризације и заговара ревитализацију идеје да је библиотека *spiritus agens* сваке школе.

Кључне речи:

менаџмент у библиотеци, посвећеност, приступачност, компетентност, активан приступ, ауторитет библиотекара

Знање или имање, бити или имати

Да би библиотека постала срце школе, било би пожељно да буде пријатно место у којем се сви радо окупљају. Фонд и опрема свакако су важни, нарочито у данашње време дигитализације и треба их, у складу с финансијским могућностима, што више унапређивати. Ипак, криза читања као да је обрнуто пропорционална материјалном стању друштва. Недавно је Библиотека града, у сарадњи са Амбасадом Краљевине Шведске, угостила стручњаке који су презентовали тамошње актуелне методе рада с децом. Оно што смо чули и видели на видео биму доиста је деловало импресивно, али одговор на наше питање: читају ли деца више у таквом изобиљу, елегантно је избегнут. Уосталом, сви се сећамо прича о томе како су, својевремено, у доба велике немаштине, Пољаци, Чеси и Мађари читали у трамвајима, а Руси стајали у редовима пред књижарама и како је цветао „самиздат“, не само антирежимских штива, већ и класичних дела, па су двотомни *Зли дуси* Достојевског, испод тезге коштали читаво мало богатство. Речју, ако желимо гужву у библиоте-

ци, новац нам је сигурно неопходан, али није – довољан, односно пресудан.

Спремност библиотекара да се истински посвети свом послу (као и у већини професија) основни је предуслов успеха. Љубазност и искрена заинтересованост за потребе корисника врло брзо ће привући читаоце и не треба се клонити чињенице да библиотекар, осим што има узвишену образовну и културно-информативну мисију, у једном важном сегменту обавља и услужну делатност. Баш као и у доброј књижари, апотеци или чајциници, библиотекар својим ставом и наступом би требало да емитује поруку: *Спојим вам на располањању*. То је посебно значајно у раду с децом, јер су она често рањива, збуњива и несигурна, стрепе да ће бити „ухваћена“ у незнању и „погрешним“ питањима изазвати хладну реакцију, или чак прекор. Кад их дочекате с осмехом и добром вољом да им помогнете, а њихова бојажљива тумарања по фондовима дискретно усмерите, сместа ће се „раскривити“ и библиотеку почети да доживљавају као „кул“ место. Јер, како је још Бјелински упозоравао: „Ништа не делује тако ужасно на младу душу као надменост, ништа је не полива тако убиственом хладноћом као савети и поуке тамо где она очекује саосећање.”

Дакле, неопходна је искрена приправност да се саслушају дечје жеље и питања, каква год она била, и ниједно не оцени као неумесно, не потцени као непромишљено, не исмеје као глупо, не схвати као недолично или дрско, потребно је расположење у којем нема љутње, досаде што дете запиткује, већ само спремности да се детету удовољи, решености да му се омогући да види, чује, опипа оно што жели да упозна.

Статус библиотеке и библиотекара умногост зависи од енергије и упорности библиотекара да управи и колективу предочи сопствени значај у васпитно-образовном процесу. Библиотекар мора да покаже да се налази у самом врху тзв. људских ресурса образовне установе, да није потенцијални технолошки вишак, већ висококомпетентни и висококвал-

Пријатан простор за децу у Хелсинкију

лификовани кадар, народски речено – један од најписменијих, односно, интелектуални стожер школе, којем ово занимање није случајни избор. Библиотекар је, према дефиницији, свестрано образован, обавештен, комуникативан и надарен предузимљив, увек добронамеран у свом прегалаштву и, имајући побројано у виду, несумњиво заслужује да се његово мишљење уважава, да га консултују у вези с развојним плановима школе и свим важним темама. Идеално би било да његова реч буде пресудна кад је посредни набавна политика, а на њему је да увери органе школе да управо он има најбољи увид у то шта су приоритети библиотеке, да је најпуњенији у издавачку продукцију, потребе и интересовања чланова. Примерице, ако је неопходно, у писаној форми може образложити зашто су обнављање референсне збирке или набавка обавезне лектире у датом тренутку упутније од куповине луксузних монографија или нових часописа. Што образложење буде убедљивије, то ће се и обрве оних који га читају мање подизати, а кесе нешто лакше дрешити.

Иначе, својевремено анкетирани београдски ученици навели су да најчешће сами бирају књиге, највише по препоруци вршњака, али и да је утицај библиотекар у том смислу знатно већи од утицаја наставника.

Према мишљењу експерата из области менаџмента у библиотеци, успешан библиотекар требало би да поседује следеће:

- смисао за антиципацију,
- способност за комуникацију,
- способност доношења одлука,
- смисао за организацију,
- педагошки дар,
- смисао за синтетичко закључивање.

Кадрови у школским библиотекама већином имају овакве квалитете, и у свом колективу би требало да задрже завидан ниво стручњака на којег ће многи бити упућени у важним сегментима свога рада. Они су својеврсни чувари блага, али и кустоси у модерном смислу речи, односно водичи који ризницу чине проходном и приступачном земљом чуда, култивисани, спремни да се усавршавају, да чују друге и да поштују различитост, али и компетентни и одважни да одлуке доносе сами. Живимо у ери маркетинга, кад ни саморекламерство више не само што није грех, већ представља уобичајен, чак пожељан образац понашања, па се не либите да, колико вам допушта лично осећање мере и укуса, хватате прикључак и на том плану. Јер, како рече Василиј Кандински, „нико не живи ван свога времена”. Дакле, промишљено дизајнирајте поруке које одашићете у свом пословном окружењу, тако да ваша посебност и ваша креативност дођу до изражаја. Њихова суштина могла би да се сажме у свега неколико ударних речи: *умем / знам како/ хоћу*.

Углед библиотекар, дакако, зависи и од његове способности да анимира значајне институције и појединце, да их доведе корисницима „на ноге”. Та способност не огле-

да се само у активном приступу и богатству контаката са издавачима и ствараоцима, пре свих писцима, већ и у његовој истрајности и ауторитету да „наметне” реализацију одређеног програма. Продајне изложбе књига плоднијих и популарнијих издавача најефектније су и најцелисходније уколико им претходи припрема деце и наставника за књижевни сусрет са неким омиљеним аутором.

Дечји кутак у Милану

Иако знамо да министри и директори долазе и одлазе, а ми остајемо, сасвим је разумљиво да у колективу у којем владају равнодушност и суморна, непријатна атмосфера, у којем нема међусобног поверења и уважавања, не може бити ни спектакуларних радних резултата. Није лако упутити друге да чине оно што иначе и сами не би урадили, али их је могуће мотивисати примерима из живота и јасно им предочити циљеве, указати повремене, дати подстицај и показати задовољство њиховим идејама и учинком. План ће бити реализован, они који су вам помагали биће задовољни, а ваше заслуге неће бити мање.

Уколико, међутим, процењујете да вам ова мобилизаторска улога не лежи и, упркос свим напорима, баш никако не наилазите на одзив сарадника, у крајњој нужди увек можете прибећи спасоносном – *паноу*. Искористите постојеће кад год су слободни, а ако у библиотеци немате простора за нове, можете замолити колеге техничаре или спретне старије ученике да вам стиропором обложе слободне делове зидова, или чак и врата. Ако школа располаже фотокопир апаратом, обезбеђени су минимални предуслови за презентацију бројних садржаја којима ћете привући пажњу и анимирати кориснике да буду редовни посетиоци и да и сами својим идејама учествују у овим активностима.

Читање – баук или уживање

Наравно, нећемо се бавити искључиво обележавањем годишњица, иако је то врло захвално и готово неисцрпно поље, будући да нису само „округли” јубилеји вредни пажње. Ваши паноји могу постати занимљив и користан ин-

формативни пулт. Ту можете истаћи наслове и основне податке о књигама које је библиотека направила, сопствене или ученичке препоруке и анотације, или подсетити чланове на реткости којима располажете. Значајне могу бити и информације да библиотека поседује публикације

Лепо је бити дете у Краљеву

везане за проблеме као што су поремећаји исхране (анорексија, булимија), деликвенција, алкохолизам, наркоманија, сида и друге.

Пано је идеалан за едукацију из разних области. Ником неће шкодити да научи неколико латинских сентени или значење неких имена, туђица. Обрадоваће се занимљивостима које можете потражити у драгоценим старим бројевима *Галаксије*, *Забавника* у рубрици „Веровали или не“, итд, а кратак курс о расама кућних љубимаца из *Енциклопедије* *Иаса* зацело ће их одушевити, с тим што ће, успут, прочитати и упозорења како се ваља опходити према овим животињама и како да избегну болести које оне могу пренети. Мали правописни подсетник сигурно не може да шкоди.

У сарадњи са колегама, који ни сами не оскудевају у идејама, без сумње ћете доћи до оригиналних решења којима ћете побрати аплаузе и којима ће се школа поносити. Ако аплаузи изостану, потисните горчину и крените у нове акције које се, на дужи рок, свакако морају исплатити, никада не заборављајући да је још на старим египатским папирусима забележена мисао: „О, када бих те могао подстаћи да заволиш књигу више но рођену матер! Када бих ти могао разоткрити њену лепоту!“.

Да се још једном осврнемо на амбијент и окружење. Музика, за коју је још Платон рекао да „уздиже људе ка свему што је добро и лепо“, такође може бити изврсна потпора у стварању пријатне атмосфере у библиотеци. Уколико имате компјутер, довољна ће бити два звучника.

Бах, Вивалди, Моцарт, битно ће оплемењити простор у којем проводите добар део дана, што ће учинити да се и ви и корисници осећате опуштеније и ведрије и што ће се сигурно одразити на квалитет комуникације и општи утисак о вама, а увек треба имати на уму Гетеово гесло да је „личност највећа срећа земаљске деце“. Поред тога, експериментално је доказано да музика коју деца слушају у току неког тихог занимања подстиче добро расположење и радни елан.

Књиге као савезници

И родитељи и наставници налазе се на великим мукама док деца пролазе кроз деликатан узраст од осме до шеснаесте године. Тежећи да одгоје одговорне, племените људе, родитељи и наставници не могу да одговоре на сва

питања, али могу код деце да развијају потребу да питају и задовоље своју радозналост. У том смислу, књиге су драгоцене помоћници и најчешћа изворишта и покретачи цикличних узлета младих. Примерима из књига и праксе јачајмо самопоуздање и здраву амбицију детета, подстичимо га да истражује, да не одустаје, хвалимо га зато што се труди и онда кад не успе, учимо га да се радује и туђем успеху.

И, на крају, кад вештине „за понети“ лепо упакујете онима које сте за њих заинтересовали, не заборавите да стручњаци за менаџмент такође саветују како да се суочимо са стресним ситуацијама, неизбежним у сваком, па и у нашем послу, посебно у ово турбулентно доба, када се живи пребрзо и са много егзистенцијалних страхова те, између осталог, препоручују:

- ефи оно што осећамо и мислимо без сувишног уздржавања,
- сати веран себи и не покушавати бити налик на неког другог,
- рхватити чињеницу да се неким људима не допадамо,
- усудити се и умети рећи „не“,
- смејати се, или, барем смешити.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Милер, Жоел и Жан-Луј Милер. *Менаџмент библиотеке*. Београд: Народна библиотека Србије, Слио, 2006.
2. Стокић, Гордана. „Менаџменту библиотекама: професионалци и управљачи“. У: *Библиотекарство на крају века*, 165–171. Београд: Библиотекарско друштво Србије.
3. Стокић, Гордана. „Библиотекарство и менаџмент: могућа паралела“. *Гласник Народне библиотеке Србије* 1 (2003): 25–40.
4. Стокић, Гордана. „Библиотеке и управљање укупним квалитетом“. *Глас библиотеке* 11 (2004): 41–50.
5. Стокић-Симончић, Гордана и Жељко Вучковић. *Менаџмент у библиотекама*. Београд, 2003.
6. Sullivan, Peggy. "Fantasy Becomes Reality for School-Library Media Programs". *American Libraries* Vol. 34/3 (2003): 79–80.

Јелена Враговић Цветковић
 Основна Школа „Јован Стерија Поповић“, Вршац
 jelenavragovic@yahoo.com

УДК 027.8:028.5-057.874
 371.64:028.5

Развијање интересовања за коришћење школске библиотеке код деце школског узраста

Сажетак

Текст је посвећен поступцима мотивисања ученика, средствима и активностима који утичу на развијање интересовања за коришћење школске библиотеке као извор информација, као и усађивању и неговању љубави према књизи.

Кључне речи:

школска библиотека, мотивација, интересовање, ученици, библиотекара

Деца увиђају значај школске библиотеке поступно, почев од првих школских дана. Колико ће бити заинтересовани за оно што им школска библиотека нуди, мењаће се током школовања. Да би се заинтересованост формирала, а потом и развијала, важно је непрекидно мотивисати ученике, уз коришћење њихове природне радозналости и постепеног пораста интересовања за одређене научне области.

Образовним и васпитним радом имамо прилику да развијамо и усмеравамо дечја интересовања. Тај рад, уколико има у виду могућности детета и његове потребе, послужиће као подстицај и биће у складу са развијањем дечјих способности.

Дечја интересовања утемељена су на базичним унутрашњим потребама – радозналости и потреби за сазнавањем и разумевањем, оне су различите и усмеравају дечју активност, не увек у истом смеру, јер се мењају са узрастом. На њихово формирање и задовољавање утиче околина. Утицаји околине нису подједнаки на сву децу истог узраста, па на неку одређене појаве или утицаји делују подстицајно а на другу не. Ове разлике у реаговању су очекиване, јер се деца међусобно разликују, између осталог и због разлике у степеном зрелости, без обзира на године.

Наш васпитни рад делује као *погштицај* који би требало да буде у складу са развојем способности детета, тј. требало би да има у виду актуелне могућности личности детета и његове потребе. Одговарајући подстицаји омогућају развијање интересовања којима су извор постојеће потребе, али исто тако, посредно, може

се утицати на појављивање нових потреба које су у међувремену, сазревањем, већ постале саставни део дечје личности.

На развијање интересовања утиче и средина у којој се дете налази, пошто оно временом своје потребе задо-

Писање домаћих задатака у библиотеци

вољава све посредније. Одговарајући материјални услови и подстицајно васпитање отварају деци нове видике који утичу на развој способности и стицање нових знања, што опет, омогућава да дете утицаје средине користи успешније.

На повећавање интересовања, а тиме и мотивисаност за неку активност успех има велику улогу, а са друге стране, интересовање за одређену активност подстиче дете на успех.

Зато, упознавањем деце са радом, могућностима и значајем школске библиотеке требало би почети од њиховог уласка у школу. Требало би их увести у библиотеку, одржати уводни час у којем ћемо их упознати са радом

Читаоница библиотеке „Стеријине“ школе у Вршцу

библиотеке, простором, распоредом књига и радним временом. Тада можемо да се договоримо да са њима, нпр. направимо и изложбу радова у којима ће представити библиотеку.

Читање чини да деца постану осетљивија на сопствени свет, како онај физички, тако и друштвени.

Дечји социјални, емоционални и когнитивни развој релевантан је за разумевање прочитаног и одређује који забавни и манипулативни материјал ће бити подршка за учење.

Да би прихватање читања ишло спонтано и ефикасно, важно је повезивати га и уклапати са другим активностима. Природна интересовања детета мотивисаће га, уз одговарајући спољни подстицај и подршку, да књигу прихвати сасвим природно, без страха од ње, односно, са максималним поверењем у своју способност да је разуме, барата њоме и примени је на одговарајући начин.

Ако се активности у школској библиотеци темеље на интересовањима ученика, није потребна никаква спољна присила за њихову реализацију. Начин рада може да има великог утицаја на то да ли ће интересовање бити подстакнуто или блокирано. Исти садржај, у зависности од тога на који начин је примерен узрасту детета, може да буде атрактиван или одбојан.

Да би код деце изазвали, развили и одржали интересовање за читањем, постоје средства и активности које могу да помогну школским библиотекарицама. Однос према књизи који се формира у основној школи, прати дете током читавог школовања, па је зато важно да се то интересовање пробуди и одржава. Дете у школској библиотеци учи

да допуњава знање користећи различите сазнајне изворе, у почетку уз помоћ библиотекара, а касније самостално и није више везано само за уџбеник и наставника као једине изворе информација за одређене предмете. Ученици који од почетка школовања користе могућности које библиотека нуди, у свом даљем школовању лакше и брже долазе до потребних информација у односу на ученике који ту навику немају. Коришћењем библиотеке, ученик

се навикава на књигу и она постаје један од значајних животних садржаја за њега и вероватно је да ће му касније у животу читање бити саставни део животног стила. Осим знања, у библиотеци дете стиче културу читања, вештину тражења информација, информатичку писменост, развија критичко мишљење... „Навике служења изворном литературом, стечене помоћу библиотеке, пренеће се на сталну комуникацију с књигом. Јер, читање не престаје с престанком школовања, већ се и даље чита, непрекидно чита, те ради стручног усавршавања, уживања у уметничким световима а и ради забаве и многих других духовних потреба”.

Нека средства и активности који утичу на појачавање интересовања за читањем су: библиотечке секције, изазивање интелектуалне радозналости код ученика, часови у библиотеци, коришћење компјутера у библиотеци,

адекватан библиотечки простор, културна дешавања, одговарајући књижни фонд, могућност боравка уз књигу, правила библиотеке, награде и похвале. У даљем тексту поменућемо нека од њих.

Да би изазвали интелектуалну радозналост код ученика, требало би да знамо да се сва деца међусобно разликују и другачије сналазе у својој средини и одређеним ситуацијама. Њих занимају разне ствари, а различите активности им привлаче пажњу. Постоје различите врсте интелектуалних способности деце, а оне долазе до изражаја у различитим ситуацијама или различитим аспектима једног задатка.

У библиотеци би требало да се креирају задаци и разна културна дешавања која ће ангажовати више различитих способности као што су: разни квизови знања, изложбе, рецитаторске и драмске секције. Такође, важно је да се књижни фонд редовно обнавља да и деца буде интересантан и да садржи сву потребну лектуру. Интелектуалну способност детета подстичемо тако што му дајемо задатке коју су му занимљиви, нови и који му стимулишу мисаоне процесе. Важно је да особа која ради са дететом има поверење у њега и његове способности.

Да би се рад библиотеке несметано одвијао, важно је да се установе и поштују *правила понашања*. Уколико правила важе за све, онда она обезбеђују такво понашање које свим корисницима дозвољава несметано коришћење библиотеке. У библиотеку основне школе долазе деца од првог до осмог разреда и често долази до међусобних размирица. Ученици старијих разреда воле да се „праве важни” и да „заузму” простор. Важно је да библиотекар у

извесној мери толерише међусобну комуникацију, до граница ометања других, али је апсолутно неприхватљиво испољавање било какве агресије као што су вређање (нпр. „помери се дебела...”), гурање, подсмевање и слично. Уколико ученик из било ког разлога почне да се понаша на неприхватљив начин, подсетимо га на правила или га замолимо да их сам прочита, затим га замолимо да овог пута напусти просторију, с тим да може да се врати чим одлучи да се понаша у складу са правилима и да дозволи другима да библиотеку и читаоницу користе без ометања. На тај начин, од самог ученика зависи његово присуство у библиотеци, он тада могућност боравка у њој осећа као неку врсту награде и ту се осећа заштићено. Наше искуство говори да и најнемирнији ученици после највише два месеца прихватају правила. Обично баш ти ученици воде рачуна о понашању осталих и помажу у раду библиотеке.

Често ученици из различитих разлога долазе у школу раније, остају после часова или имају „празан час”. Њима се може омогућити да то време *проведу у библиотеци*, било да су ту да читају, раде домаће задатке или цртају. Важно је да се у библиотеци осећају слободно и да радо долазе у њу. Једна од предности опуштене и гостољубиве средине је и та што у њој бораве и деца која су у извесној мери социјално угрожена, деца са тешкоћама у прилагођавању, или долазе из дисфункционалних породица. Они могу своје „празно” време да проведу у библиотеци, без бојазни да ће их неко угрозити. На тај начин смањујемо ризик од нежељеног понашања у школи, па чак и на улици, а добијамо децу која ће научити да користе библиотеку.

Неки од важних подстицаја за развијање мотивације који се користе у школи, па самим тим и у школској библиотеци су *похвале и награде*. Повремено, у библиотеци може да се организује награђивање ученика са највећим бројем прочитаних књига, похвале за највредније ученике библиотекарe, најбоље организаторе културних деша-

вања, најбоље школске писце и песнике... Такође, имена награђених и похваљених ученика требало би истаћи на школском панелу, представити у школским новинама...

За појачавање интересовања за читањем велику улогу има личност библиотекара. Након што успе децу да заинтересује за читање, он би требало да се труди да библиотеку учини занимљивом, поред осталог и коришћењем што више средстава и активности који утичу на одржавање интересовања. Пошто је деци важно да се њихово ангажовање примети, библиотекар би требало да их похвали и подржи, као и да разуме потребе, проблеме и жеље ученика, а и да усклади њихово понашање. Ако успе у библиотеци да обезбеди опуштену климу, ученици ће га без устручавања питати за савет. При том, његови одговори би требало да буду јасни, али и да их оспособи да сами откривају чињенице, уместо да им даје готове информације. Пожељно би било да библиотекар има добра комуникативна својства да би могао са ученицима да успостави добар педагошки однос.

Библиотекари би требало да буду спремни да одговоре на захтеве деце који се тичу задовољавања њихових интересовања, као и да омогуће деци да се у библиотеци осећају заштићено и сигурно, и да осећају да су поштована као личности.

На коришћење библиотечке грађе, развијање љубави према читању и развијање способности за независним стицањем знања самосталним прикупљањем информација, утиче више чинилаца, али највећи утицај има библиотекар. Да би испунио овако важан задатак, библиотекар би требало да има способност да се приближи ученицима, да подстиче оригиналност и креативност, подржава самопоуздање и поверење у личне способности. Свакако да одговарајућа и модерна средства која су у складу са дечјим способностима, знањима и манипулативним вештинама, библиотекару знатно олакшавају реализацију овог задатка.

Abstract

This text deals with ways to motivate pupils, with means and activities that have an affect on development of interest to use the school library as a source of information, developing and nurturing the love for books.

Keywords:

school library, motivation, interest, pupils, librarian

ЛИТЕРАТУРА

1. IFLA/UNESCO манифест за школске библиотеке. http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1283 (преузето 27. 9. 2009).
2. Грандић, Радован. *Основи педагогије*. Нови Сад: КриМел, 1999.
3. Дејић, Мирко. *Методика наставе математике*. Јагодина: Учитељски факултет, 2003.
4. Жлебник, Леон. *Психологија деце и младих*. Београд: Делта – прес, 1972.
5. Ковачевић, Мирјана. *Деца воле*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.
6. Маслов, Абрахам Х. *Мотивација и личности*. Београд: Нолит, 1982.
7. Радовић, Слободан. *Школска библиотека у настави*. Горњи Милановац: Дечје новине, 1982.
8. Рот, Никола. *Општа психологија*. Београд: Зунс, 1981.
9. *Савремена школска библиотека*. Зборник предавања одржаних 10. и 11. новембра 2007. на Филолошком факултету у Београду. Уредник Александра Вранеш. Београд: Библиотекарско друштво Србије, 2007.
10. Смиљанић, Вера. *Дечја психологија*. Београд: Зунс, 1985.
11. Малешевић, Наташа. „Неопходан правилник о раду”. *Панчевачко читалиште VI*, 10, (2007): 60.

Мр Драгана Сабовљевић
Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, Зрењанин
dragana.sabovljevic@gmail.com

УДК 001.811

Чикаго стил библиографског цитирања (2)

Сажетак:

Овај текст би требало да пружи помоћ у савладавању Чикаго стила библиографског цитирања, у Humanities Style-у. Представља наставак претходног упутства за коришћење овог стила објављеног у *Панчевачком читалишту* бр. 13, стр. 111-115. и садржи примере најчешће навођених извора.

Кључне речи:

Чикаго стил, цитирање, библиографска јединица, фуснота, напомена, пример навођења извора

Чикаго стил (Chicago Style) библиографског цитирања користи се у научним радовима из историје и других хуманистичких наука. *Приручник Чикаго стила (The Chicago Manual of Style, у даљем тексту CMS)*¹ представља упутство за коришћење овог стила. Редакција *Панчевачког читалишта*, у складу са светском традицијом заступљеном у часописима са тематиком из библиотечке делатности, определила се за Humanities Style. Овај начин цитирања представља библиографску јединицу у фуснотама, напоменама на крају текста и библиографији или литератури. Веома је прилагодљив разноврсним информацијама и обрађује изворе које не предвиђају други стилови цитирања.

У овом тексту биће приказани примери цитирања извора који се најчешће користе као референсна литература у научном раду.

Примери навођења извора:

- навођење књиге:

1 аутор:

напомена или фуснота (у даљем тексту Ф): редни број. Име и презиме аутора², *Наслов књиге* (Место издања: Издавач, година), страна.³

1. Бранко В. Радичевић, *Приче о животињама* (Београд: Српска књижевна задруга, 1991), 26.

библиографија (у даљем тексту Б): Презиме, име аутора. *Наслов књиге*. Место издања: Издавач, година.

Радичевић, Бранко В. *Приче о животињама*. Београд: Српска књижевна задруга, 1991.

2 аутора:

Ф: редни број. Име и презиме и име и презиме аутора, *Наслов књиге* (Место издања: Издавач, година), страна.

2. Гордана Стокић Симончић и Жељко Вучковић, *Управљање библиотекама у добу знања* (Источно Сарајево: Градска библиотека, 2007), 36–42.

Б: Презиме, име и име и презиме аутора. *Наслов књиге*. Место издања: Издавач, година.⁴

Стокић Симончић, Гордана и Жељко Вучковић. *Управљање библиотекама у добу знања*. Источно Сарајево: Градска библиотека, 2007.

4 или више аутора:

Ф: редни број. Име и презиме аутора и др., *Наслов књиге* (Место издања: Издавач, година), страна.

3. Бошко Бабик и др., *Споменици на средњовековнаша и њихова историја на Македонија*, том 4 *Грамошти, зајиси и друга документарна траја за манастириште и црквине на прилејска области*, ур. Владимир Мошин (Скопје, Прилеп: Институт за истражување на старословенската култура, 1981), 254.

Б: Презиме, име, име и презиме, име и презиме, име и презиме и име и презиме аутора. *Наслов књиге*. Место издања: Издавач, година.

Бабик, Бошко, Владимир Мошин, Славица Николовска, Загорка Расолкоска-Николовска, Лидија Славева и Радмила Угринова-Скаловска подготвиле. *Споменици на средњовековнаша и њихова историја на Македонија*. Том 4 *Грамошти, зајиси и друга документарна траја за манастириште и црквине на прилејска области*. Уредник Владимир Мошин. Скопје, Прилеп: Институт за истражување на старословенската култура, 1981.

примарна одговорност уредника, преводиоца или приређивача, када није наведен аутор:

Ф: редни број. Име и презиме, ур., гл и одг. ур., прев., прир., *Наслов књиге* (Место издања: Издавач, година), страна.

4. Gojko Tešić, *prir., Citat Vinaver* (Beograd: Kulturni centar Beograda, 2007), 235.

Б: Презиме, име, ур., гл и одг. ур., прев., прир. *Наслов књиге*. Место издања: Издавач, година.

Tešić, Gojko, *prir. Citat Vinaver*. Beograd: Kulturni centar Beograda, 2007.

¹ The Chicago Manual of Style, <http://www.chicagomanualofstyle.org/index.html> (преузето 27. 9. 2008).

² Ако аутор има иницијал, у фусноти се наводи између имена и презимена, а у библиографији иза имена, ако је први наведени аутор, а ако није, као и у фусноти.

³ или стране, ако се наводи већи део текста

⁴ Код 3 аутора додаје се и треће име и презиме, а прво и друго се одвајају зарезом.

секундарна одговорност (уредник, преводилац или приређивач уз аутора):

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књије*, ур., гл. и одг. ур., прев., прир. Име и презиме⁵ (Место издања: Издавач, година), страна.

5. Вилијам Шекспир, *Мајбеш*, прир. Владислава Гордић Петковић, прев. Светислав Стефановић (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2003), 23.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Уредник, Главни и одговорни уредник, Превео, Приредио Име и презиме. Место издања: Издавач, година.

Шекспир, Вилијам. *Мајбеш*. Приредила и пропратне белешке написала Владислава Гордић Петковић. Превео Светислав Стефановић. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2003.

поглавље или неки други део књије:

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, уредник⁶ Име и презиме (Место издања: Издавач, година), страна.

6. Весна Језеркић, „Женски ликови у драмама Борислава Михајловића”, у *Михизова драма у евројском контексту: зборник шекспирова*, приредио Светислав Јованов, уредник издања Душан Јаковљев (Ириг: Српска читаоница Ириг и Фонд „Борислав Михајловић Михиз”, 2006), 68–69.

Б: Презиме, име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*. уредник Име и презиме, стране. Место издања: Издавач, година.

Језеркић, Весна. „Женски ликови у драмама Борислава Михајловића”. У *Михизова драма у евројском контексту: зборник шекспирова*. Приредио Светислав Јованов. Уредник издања Душан Јаковљев, 66–77. Ириг: Српска читаоница Ириг и Фонд „Борислав Михајловић Михиз, 2006.

поглавље приређеног тома књије (у односу на примарне изворе):

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, ур. Име и презиме, том *Наслова књије*, ур. Име и презиме (Место издања: Издавач, година), страна.

7. Quintus Tullius Cicero, "Handbook on Canvassing for the Consulship", у *Rome: Late Republic and Principate*, ур. Walter Emil Kaegi Jr. i Peter White, том 2 *University of Chicago Readings in Western Civilization*, ур. John Boyer i Julius Kirshner (Chicago: University of Chicago press, 1986), 35.

Б: Презиме, име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и презиме. Том *Наслова књије*, уредник Име и презиме, стране. Место издавања: Издавач, година.⁷

Cicero, Quintus Tullius. "Handbook on Canvassing for the Consulship". У *Rome: Late Republic and Principate*, Уред-

⁵ Уколико има више лица која носе секундарну одговорност, наводе се сва.

⁶ Уколико је приређено издање, збирка или зборник, обавезно се наводи уредник или приређивач.

⁷ Уколико је том оригинално издат негде другде, додаје се и: Оригинално објављено у Име, презиме, ур., Наслов, том (Место издавања: Издавач, година). Пример је преузет из текста "Chicago-Style Citation Quick Guide", The Chicago Manual of Style Online, <http://www.chicagomanualofstyle.org/tools.citationguide> (преузето 23. 9. 2008)

nici Walter Emil Kaegi Jr. i Peter White. Том 2 *University of Chicago Readings in Western Civilization*, urednici John Boyer i Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago press, 1986. Originalno objavljeno u Evelyn S. Shuckburg, prev., *The Letters of Cicero*, том 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

предговор, уводник, поговор:

Ф: редни број. Име и презиме, предговор, уводник, поговор у *Наслов књије*, Име и презиме аутора (Место издања: Издавач, година), стране.

8. Neven Ušumović, pogovor у *Alternativni vodič kroz Vavilon*, Srđan V. Tešin (Zrenjanin: Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”, 2008), 152.

Б: Презиме, име. Предговор, уводник, поговор у *Наслов књије*, Име и презиме аутора, стране. Место издања: Издавач, година.

Ušumović, Neven. Pogovor у *Alternativni vodič kroz Vavilon*. Srđan V. Tešin, 151–154. Zrenjanin: Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”, 2008.

јединица из приручника:

Ф: редни број. *Наслов приручника*, s.v.⁸ „Наслов јединице”.⁹

9. *Историја српске књижевности*, s.v. „Новаковић Стојан”

Б: Познате енциклопедије и речници се обично не наводе у библиографији. Остале приручнике требало би наводити као књије.

Деретић, Јован. *Историја српске књижевности*. Београд: Трбник, 1996.

електронско издање књије:

(Ако је књија доступна у више формата, требало би навести ону верзију која је коришћена у раду, али се могу навести и други формати.)

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књије* (Место издања: Издавач, година), <http://adresa> (преузето датум).

10. Бранислав Нушић, *Ауџобиографија* (Београд: Креативни центар, 2001), http://www.antikvarneknjige.com/elektronskeknjige/detail-item_39 (преузето 3. 9. 2008).

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Место издања: Издавач, година. <http://adresa>. (преузето датум). Такође доступно у штампаном облику и на CD-ROM.

Нушић, Бранислав. *Ауџобиографија*. Београд: Креативни центар, 2001. http://www.antikvarneknjige.com/elektronskeknjige/detail-item_39 (преузето 3. 9. 2008). Такође доступно у штампаном облику.

- навођење часописа

рад у часопису у штампаном облику (један аутор):

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов текста”, *Наслов часописа* година излажења, број, свеска (година): страна.

11. Ljubomir Živkov, „Izgubljeni raj”, *Think Tank* br. 17–18 (2007): 84.

Б: Презиме, име. „Наслов текста”. *Наслов часописа* година излажења, број, свеска¹⁰ (година): стране.

Živkov, Ljubomir. „Izgubljeni raj”. *Think Tank* br. 17–18 (2007): 84–85.

⁸ (лат. sub verbo – под)

⁹ За on-line приручнике додати адресу и датум преузимања.

¹⁰ Наводе се само они подаци који су доступни.

рад у часопису (више аутора):

Ф: редни број. Име презиме и име и презиме, „Наслов текста”, *Наслов часописа* година излагања, број, свеска (година): страна.

12. Дејан Ајдачић и Зоран Стефановић, „Пројекат Растко – Библиотека српске културе на Интернету”, *Гласник Народне библиотеке Србије* 1 (1999): 74.

Б: Презиме, име и име и презиме. „Наслов текста”. *Наслов часописа* година излагања, број, свеска (година): стране.

Ајдачић, Дејан и Зоран Стефановић. „Пројекат Растко – Библиотека српске културе на Интернету”. *Гласник Народне библиотеке Србије* 1 (1999): 73–78.

чланак у популарном часопису:

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов текста”, *Наслов часописа*, датум излагања, страна.

13. Предраг Урошевић, „Зима авганистанског задовољства”, *Полишкин Забавник*, 18. 9. 2009, 14.

Б: Презиме, име аутора. „Наслов текста”. *Наслов часописа*, датум излагања, стране.

Урошевић, Предраг. „Зима авганистанског задовољства”. *Полишкин Забавник*, 18. 9. 2009, 13–15.

чланак у новинама:

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов текста”, *Наслов новина*, рубрика, датум.

14. S. Radojević, „Mračne slike iz fabrike snova”, *Blic, Kultura*, 6. septembar 2009.

Новине било ког дана могу да имају неколико издања или посебна издања за одређене географске области (као што је нпр. београдско издање *Полишке*, *Блиц* за Војводину, итд), тако јединице могу да се помере или избаце у различитим издањима. Због тога је најбоље прескочити број страна (по SMS-у)¹¹.

Новине се обично наводе у фуснотама или напоменама, али не и у библиографији (по SMS-у). Уколико се ипак наведу као библиографска јединица, то би требало учинити на следећи начин:

Б: Презиме, име аутора. „Наслов текста”. *Наслов новина*, датум, рубрика.

Radojević, S. „Mračne slike iz fabrike snova”. *Blic*, 6. septembar 2009, *Kultura*.

приказ или рецензија књиге у часопису:

Ф: редни број. Име и презиме, „Наслов текста”, приказ *Наслов књиге*, Име и презиме аутора, *Наслов часописа*, датум, година, страна.

15. Бранка Драгосавац, „Сага о Драшкоцијевима”, приказ *Сага о Драшкоцијевима*, Десанка Стаматовић, *Панчевачко читалиште*, мај 2009, VIII, 137.

Б: Презиме, име. „Наслов текста”. Приказ *Наслов књиге*, Име и презиме аутора. *Наслов часописа*, датум, година.

Драгосавац, Бранка. „Сага о Драшкоцијевима”. Приказ *Сага о Драшкоцијевима*, Десанка Стаматовић. *Панчевачко читалиште*, мај 2009, VIII.

текст из базе података у full text-у:

Ф: Име и презиме аутора, „Наслов текста”, *Наслов часописа*, датум, година, страна <http://adresa> (преузето датум).

16. Гордана Стокић, „Једна књига-један град”, *Панчевачко читалиште*, мај 2008, VII, 3 http://www.citaliste.com/casopis/pdf/citaliste_br.12.pdf (преузето 24. 6. 2008)

Б: Презиме, име аутора. „Наслов текста”. *Наслов часописа*, датум, страна <http://adresa> (преузето датум).

Стокић, Гордана. „Једна књига-један град”. *Панчевачко читалиште*, мај 2008, 3 http://www.citaliste.com/casopis/pdf/citaliste_br.12.pdf (преузето 24. 6. 2008).¹²

текст у on-line часопису:

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов текста”, *Наслов часописа* број, свеска (година издања), <http://adresa> (преузето датум).

17. Adam Sofronijević, „Web 2.0 i bibliotekarstvo u Srbiji: šansa za razvoj ili nepoznanica”, *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* 1 (2007), <http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=16571> (преузето 12. 6. 2008).

Б: Презиме, име аутора. „Наслов текста”. *Наслов часописа* број, свеска (датум) <http://adresa> (преузето датум).

Sofronijević, Adam. „Web 2.0 i bibliotekarstvo u Srbiji: šansa za razvoj ili nepoznanica”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* 1 (2007). <http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=16571> (преузето 12. 6. 2008).

- навођење необјављене магистарске тезе или докторске дисертације:

Ф: редни број. Иницијал имена. презиме аутора, „Наслов тезе или дисертације” (магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година), стране.

18. D. Dimitrijević Sabovljević, „Automatizacija procesa popisivanja građe i formiranja elektronskog zapisa u pripremi izrade bibliografije” (magistarska teza, Filološki fakultet, 2007), 31–36.

Б: Презиме, иницијал имена. „Наслов тезе или дисертације”. Магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година.

Dimitrijević Sabovljević, D. „Automatizacija procesa popisivanja građe i formiranja elektronskog zapisa u pripremi izrade bibliografije”. Magistarska teza, Filološki fakultet, 2007.

- рад изложен на стручном скупу или конференцији:

Ф: редни број. Име и презиме, „Наслов рада” (рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година).

19. Бреда Карун, „Словеначке јавне библиотеке: где смо и куда идемо” (рад представљен на Перспективе развоја јавних библиотека у Србији, Београд, Србија, 14–16. април, 2009).

Б: Презиме, име аутора. „Наслов рада”. Рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година.

Карун, Бреда „Словеначке јавне библиотеке: где смо и куда идемо”. Рад представљен на Перспективе развоја јавних библиотека у Србији, Београд, Србија, 14–16. април, 2009.

¹¹ "Documentary Note or Humanities Style", Chicago Manual of Style, <http://library.williams.edu/citing/styles/chicago1.php> (преузето 23. 9. 2008).

¹² Због боље прегледности модела, у неким примерима се наводи само један аутор. Међутим, ако постоји више аутора, поступак је исти као што је објашњено у примерима описа књига са 2 и 4 и више аутора.

- навођење мултимедијалних докумената
музичка композиција или партитура:

Ф: Име и презиме аутора, „Наслов композиције” у *Наслов публикације*, ур. Име и презиме, стране (Место издања: Издавач, година).

20. Стеван Стојановић Мокрањац, „Ал’ је леп овај свет” у *Музичка култура* 6, ур. Тамара Поповић Новаковић, 22 (Београд: Завод за уџбенике, 2009).

Б: Презиме, име аутора, „Наслов композиције”. У *Наслов публикације*, уредник Име и презиме, стране. Место издања: Издавач, година.

Стојановић Мокрањац, Стеван. „Ал’ је леп овај свет”. У *Музичка култура* 6, уредник Тамара Поповић Новаковић, 22. Београд: Завод за уџбенике, 2009.

звучни запис:

Ф: Име и презиме аутора, *Наслов запис*, продуцентска кућа – медиј.

21. Carlos Santana, *Supernatural*, BMG Arista – CD.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов запис*. Име продуцентске куће, издавача – медиј.

Santana, Carlos. *Supernatural*. BMG Arista – CD.

По *CMS*-у, звучни записи се наводе под именом композитора, писца или друге особе задужене за садржај. Име извођача се може додати после наслова. Продуцентска кућа и број записа су обично довољни да се запис идентификује.¹³

видео запис:

Ф: редни број. *Наслов филма*, медиј, редитељ Име и презиме (Место издања: Издавач, година).

22. *Hadersfild*, DVD, reditelj Ivan Živković (Beograd: Eye to Eye, 2007).

Б: Наслов филма. Редитељ Име и презиме. Место издања: Издавач, година. Медиј.

Hadersfild. Reditelj Ivan Živković. Beograd: Eye to Eye, 2007. DVD.

CMS каже да су подаци за видео записе углавном слични записима за књиге, са додатком у виду податка о врсти медија. Сцене које су појединачно доступне на DVD-у, могу се третирати као поглавља и цитирати по наслову или броју. Документа која се могу повремено појављивати, а ту се мисли на критички коментар нпр, цитирају се по аутору и наслову.¹⁴

- навођење необјављених радова

интервју:

Ф: редни број. Име и презиме аутора интервјуа, Интервју аутора, место, датум, година.

23. Владимир Арсенић, Интервју Миљенка Јерговића, *Зрењанин*, 15. 5. 2009.

Б: Презиме, име аутора интервјуа. Интервју аутора. Место, датум, година.

Арсенић, Владимир. Интервју Миљенка Јерговића. *Зрењанин*, 15. 5. 2009.

Препорука у *CMS*-у је да је интервјуе најбоље цитирати у напоменама, а тек повремено их наводити у библиографији.¹⁵

- документи извршних владиних органа:

Ф: редни број. Име министарства, *Наслов шекста*, Име и презиме аутора (Место издања: Издавач, година) <http://adresa> (преузето датум).

24. Министарство културе Републике Србије. *Формални услови за оснивање фондова, фондација и задужбина* (Београд: Сл. гласник СРС, бр. 59/89) <http://www.kultura.sr.gov.yu/?jez=sc&p=60> (преузето 24. 8. 2009).

Б: Име министарства. *Наслов шекста*. Име и презиме аутора. Место издања: Издавач, година. <http://adresa> (преузето датум).

Министарство културе Републике Србије. *Формални услови за оснивање фондова, фондација и задужбина*. Београд: Сл. гласник СРС, бр. 59/89. <http://www.kultura.sr.gov.yu/?jez=sc&p=60> (преузето 24. 8. 2009).

-навођење Web сајтова:

Овде се не може наћи прецизан модел навођења, јер из искуства знамо да извори са Интернета често немају потребне податке за цитирање. Изузетак представљају електронски часописи који имају све неопходне податке. Начин њиховог навођења је описан у тексту. На сајтовима се најчешће не могу пронаћи имена аутора текстова, па чак ни наслови, нејасно је и коме припада сајт. Уколико елементи постоје, наводе се као текстови из часописа, са додатком адресе. Ако елементата за навођење нема, најчешће се наводи само адреса и датум преузимања. Ако неких података ипак има, они се наводе на следећи начин:

Ф: редни број. Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

25. Public Library Section, „The Role of Libraries in Lifelong Learning”, IFLA, <http://www.ifla.org/VII/s8/index.htm> (преузето 12. 2. 2009).

Б: Име организације. „Наслов текста”. Име власника сајта. <http://adresa> (преузето датум).

Public Library Section. „The Role of Libraries in Lifelong Learning”. IFLA. <http://www.ifla.org/VII/s8/index.htm> (преузето 12. 2. 2009).

или:

Ф: Име и презиме аутора, *Наслов дела*, издање Име и презиме уредника или издавача, у Име базе података, <http://adresa> (преузето датум).

26. Cvetana Krstev, *XML (Extensible Markup Language – Proširiv jezik obeležavanja)*, у *Kurs iz XML-a*, <http://nlp.matf.bg.ac.yu/sr/cvetana/kurs-xml/index.htm> (преузето 3. 10. 2007).

Б: Име базе података., <http://adresa> (преузето датум).

Kurs iz XML-a. <http://nlp.matf.bg.ac.yu/sr/cvetana/kurs-xml/index.htm> (преузето 3. 10. 2007).

Weblog запис или коментар:

Ф: редни број. Име и презиме, коментар на „Наслов текста”, име блога, коментар послат датум, година, <http://adresa> (преузето датум).

27. Branislav Kovačević Cole, коментар на „Čuvajte retrovizor, trebaće nam”, *blog B92*, коментар послат 19. 9. 2009. [http://blog.b92.net/txt/12283/Čuvajte retrovizor%2C%20trebaće%20nam/](http://blog.b92.net/txt/12283/Čuvajte%20retrovizor%2C%20trebaće%20nam/) (преузето 19. 9. 2009).

Б: Име блога. <http://adresa> (преузето датум).

Blog B92. [http://blog.b92.net/txt/12283/Čuvajte retrovizor%2C%20trebaće%20nam/](http://blog.b92.net/txt/12283/Čuvajte%20retrovizor%2C%20trebaće%20nam/) (преузето 19. 9. 2009).

¹³ "Documentary Note or Humanities Style", *Chicago Manual of Style*, <http://library.williams.edu/citing/styles/chicago1.php> (преузето 23. 9. 2008).

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

Е-mail порука:

Ф: редни број. Име и презиме, е-mail порука аутору, датум.

28. Dragana Sabovljević, e-mail poruka Ivanu Ivanjiju, 23. 6. 2009.

Ове поруке се готово никада не наводе у библиографији или литератури.

Сврха овог текста је да помогне ауторима да савладају Чикаго стил библиографског цитирања, у Humanities

Style-у. У раду су представљени основни модели цитирања са примерима за сваки извор. Усменом комуникацијом добили смо информације да су излагачи радова на овогодишњем Конгресу IFLA-е одржаном у Милану морали да задовоље формални услов да наводе изворе овим стилем. То је доказ да Чикаго стил библиографског цитирања све више преузима примат над другим стиловима, те је тиме потреба за упознавањем правила која прописује већа.

Abstract

This text is aimed to be helpful in using Chicago Style (Humanities Style) of citing. It is the second part of the previous article which had to be shortened guide of using the style, published in *Pancevacko citaliste*, no 13, pages 111–115. It contains the examples of the most cited sources.

Key words:

Chicago style, citing, bibliographic unit, footnote, note, bibliography, the example of citing sources

ЛИТЕРАТУРА:

1. „Chicago-Style Citation Quick Guide”. The Chicago Manual of Style Online. <http://www.chicagomanualofstyle.org/tools.citationguide> (преузето 23. 9. 2008).
2. "Documentary Note or Humanities Style". Chicago Manual of Style. <http://library.williams.edu/citing/styles/chicago1.php> (преузето 23. 9. 2008).
3. IFLANET. Style Guides and Resources. <http://www.ifla.org/I/training/citation/citing.htm> (преузето 1. 10. 2008).
4. Long Island University. Chicago Citation Style. <http://www.liu.edu/cwis/cwp/library/workshop/citchi.htm> (преузето 23. 9. 2008).
5. NCSU Libraries. Citation builder. <http://www.lib.ncsu.edu/lobo2/citationbuilder/citationbuilder.php> (преузето 1. 10. 2008).
6. The Chicago Manual of Style. <http://www.chicagomanualofstyle.org/index.html> (преузето 27. 9. 2008).
7. The Ohio State University. "Chicago Manual of Style Citation Guide". University Libraries Guides and Tools. <http://library.osu.edu/sites/guides/chicagogd.php> (преузето 1. 10. 2008).
8. University of California Berkeley Library. Turabian and Chicago Styles Citations. http://www.lib.berkeley.edu/instruct/guides/chicago-turabian_style.pdf (преузето 27. 9. 2008).
9. University of Chicago Press. *The Chicago Manual of Style*: fourteenth edition. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1993.

Јапанске графике – Накаи Утагава Јошитаки (1841–1899): Сцена 2-3 – убијање велике змије, 1860.

Несиба Палибрк-Сукић
Градска библиотека Панчево
nesiba@biblioteka-pancevo.org.rs

УДК 027.52(497.113 Панчево):021.64

Међународна сарадња и размена информација панчевачке библиотеке

Сажетак

Панчевачка библиотека има интензивну међународну сарадњу са библиотечким центрима и истакнутим стручњацима из области библиотекарства са простора бивше Југославије, али постоје добри контакти и са колегама из Европе, Русије и САД. Сматрамо да је то добар начин да прикажемо наша достигнућа, да размењујемо информације и постанемо модеран библиотечко информациони центар.

Кључне речи:

Библиотека, Панчево, међународна сарадња

Одељење за израду библиографија и издавачку делатност у Градској библиотеци Панчево у оквиру свог рада, а у складу са стручним радом у Библиотеци који се односи на међународну сарадњу и размену информација, остварило је више значајних контаката са институцијама бившег југословенског простора. Ова сарадња показала се као нужна, имајући у виду заједничко културно порекло и везе јужнословенских држава које се после рата деведесетих година прошлог века поново успостављају.

О културној повезаности јужнословенског простора сведочи богат научни рад В. А. Мошина који је радио на опису ћирилских рукописа на целом бившем југословенском простору. Припремајући за штампу библиографију радова и рукопис, *Аушобиографију* овог значајног научника, упућени смо били на Мошинове ученике у Хрватској, Македонији и Србији.

За загребачки период његовог живота и рада, где је био директор Архива Југославенске академије знаности и умјетности, у истраживању нам је помогла Татјана Пушкадија Рипкин која је урадила и рецензију целог текста.

У Скопљу смо успоставили сарадњу са Красимиром Илиевском, сарадником и ученицом В. А. Мошина, која је за издање наше књиге урадила рецензију за његов скопски период живота и рада, где је Мошин у Архиву Македоније радио на опису ћирилских рукописа македонског порекла. Затим, у Институту за националну историју у Скопљу, остварили смо сарадњу са научним саветником Симом Младеновским, од којег смо добили значајне податке из Архива Македоније.

Много једноставније је било успоставити сарадњу са Мошиновим ученицима у Београду, где су нам у истражи-

вању помогли београдски ученици професора Мошина, Ђорђе Трифуновић, Љупка Васиљев и његов пријатељ, Андреј Тарасјев.

Несиба Палибрк Сукић на отварању изложбе „Српско-француско-руске културне везе у Панчеву између два рата“ у Градској библиотеци у Панчеву

По овом питању, сарадња у Русији је остварена са Националном библиотеком Русије у Санкт Петербургу, преко Жане Левшине, која припрема руско издање Мошинове *Аушобиографије*.

Како је једна значајна тема у истраживању Одељења за израду библиографија и издавачку делатност посвећена културној историји града Панчева, тачније руској емиграцији између два рата, веома значајна међународна размена информација и сарадња остварена је са инсти-

туцијама културе у Русији. Од Ирине Мулине у Историјском архиву у Санкт Петербургу, добили смо драгоцене податке о многим нашим суграђанима Русима, који су као емигранти живели у Панчеву. Значајну међународну сарадњу остварили смо и са Наталијом Биковском, ге-

са Библиотеком у Херцег Новом, која је остварена преко управнице Невенке Митровић. За нашу тему руске емиграције, из библиотеке у Херцег Новом добили смо податке о Руском гробљу на Савини, што је био веома драгоцен материјал за наше сараднике у Севастопољу. С друге стране, Библиотека у Херцег Новом користи резултате наших истраживања који су објављени у књизи *Руске избељице у Панчеву* Несибе Палибрк-Сукић.

Још један значајан пројекат, који је покренут на Одељењу за израду библиографија и издавачку делатност, промовише културно наслеђе од значаја за Панчево. Како се ради о српско-француско-руским културним везама, односи се и на међународну размену информација. Пројекат указује на присуство европских културних тековина у Војводини почетком 20. века. Наведени пројекат реализован је преко изложбе која је у Библиотеци отворена 26. фебруара, под насловом *Српско-француско-руске културне везе у Панчеву између два рата*, на којој је представљен до сада непознат материјал, а тиче се ове теме: фотографије, плакати, исечци из новина, значајни текстови, књиге штампане у Француској, руске књиге штампане у Паризу.

Даље предстоји објављивање публикације која ће садржати и шири материјал, комплетне податке о овој теми, који нису могли да буду приказани на изложби, културни летопис, прилог који ће дати сарадница из Завода за заштиту споменика културе, а односи се на друге француско-српске везе у Панчеву.

Међународну сарадњу панчевачка библиотека остварује, углавном, преко Одељења за израду библиографија и издавачку делатност. „Руско“ питање је поље истраживања Несибе Палибрк-Сукић, а други контакти су везани за *Панчевачко читалиште* и издавачку делатност, о којима брине Горан Траиловић.

Редовни сарадња остварена је са библиотечким центрима и истакнутим стручњацима из области библиотекарства са простора бивше Југославије, али постоји сарадња и са колегама из Европе и прекоморских земаља. Драгоцене су нам искуства са оне стране Дрине, увид у рад библиотеке у Копривници и загребачких библиотека и упознавање са радом скандинавских библиотека. По први пут смо ове године били на IFLA-и, стекли непосредан увид у савремене токове светског библиотекарства и остварили значајне контакте са колегама из читавог света.

Детаљ са изложбе посвећене „руском фонду“ панчевачке библиотеке

неалогом из Москве, која је од наше библиотеке добила податке за своје истраживање, а нама помогла у раду на нашем пројекту.

Након вишемесечне сарадње Градске библиотеке Панчево са Александром Зубаревим, директором Музеја Болнице Руске морнарице, Вером Жакић, директором Севастопољске српске културне општине, уследио је позив Министарства одбране Руске федерације и Војно поморске клинике из Севастопоља Несиби Палибрк-Сукић да учествује у раду VI међународне конференције поводом 225. годишњице оснивања Војно поморске клинике Руске морнарице. Конференција на тему „Историја Севастопољске болнице Руске морнарице – непознате странице“ одржана је од 16. до 22. јуна 2008. године. Несиба Палибрк-Сукић је изложила реферат о Руској болници у Панчеву, „Руска болница – културна историја Панчева и Севастопоља“. Рад је објављен на руском језику у Севастопољу, у јубиларном зборнику *Вестник морской лекара*, а у Панчеву су резултати тог путовања и сарадње представљени на сајту *Панчевачког читалишта* (<http://www.citaliste.com>).

Као пример међубиблиотечке сарадње и међународне размене информација, може послужити наша сарадња

Abstract

Public Library in Pancevo has intensive international collaboration with library centers and eminent experts from ex-Yugoslavia and good contacts with colleagues from Europe, Russia and USA. It is the way to show our achievements, to share informations and became modern Library Information Centers.

Key words:

library, Pancevo, international collaboration

Жарко Војновић
Градска библиотека Панчево
zarko@biblioteka-pancevo.org.rs

УДК 655.4(497.113 Панчево)

Панчевачки мецене, први штампари и почетак књижарства

Сажетак

Панчево је преко својих богатијих, а културно и национално свесних грађана, као и Црквене општине, постало уточиште познатим српским писцима прве половине 19. века (Јоаким Вујић, Милован Видаковић), а организовани књижни фондови настају такође у оквиру јавних институција („Српска библиотека“ Црквене општине, библиотека Немачко-баварске регименте, Касина) и у породицама богатих трговаца. Прва штампарија јавља се у револуционарној 1848. години (Јован Каулиције), после чега ће се у граду убрзано оснивати и друге, као почетак развоја књижарства.

Кључне речи:

Панчево, меценатство, издаваштво, штампарство, књижарство

Попут књижарства, и издаваштво је код нас релативно позни феномен. Наши стари писци, у недостатку правих издавача који би целокупни процес настајања публикације преузели на себе, били су приморани да сами налазе средства за издавање својих књига, као и да се сами побрину за штампање. Знатна скупина таквих подухвата гонила их је да се обраћају за помоћ богатијим сународницима, управо оним трговцима, официрима и занатлијама које смо помињали као неопходну базу новије српске културе. Зато је велики број старих српских књига посвећен управо њиховим издавачким добротворима, њиховим меценама, без којих би ионако сиромашна домаћа књижевна продукција била много сиромашнија. Међутим, не може се повући јасна граница између меценатства и издавања: најважнији фактор у процесу издавања књиге – финансијска подлога – јавља се у оба случаја, а да бисмо јасније могли разлучити да ли она уобичајена фраза да књига излази нечијим „иждивенијем и трошком“ значи да је „иждивитељ“ мецена или издавач, морали бисмо знати колико је у сваком поједином случају могла да кошта производња тиража, и шта је све у настајање књиге укључено. Понекад је име добротвора штампано на насловној страни, што нас упућује да се у том случају ради о издавачу, док мање-више обавезне посвете, чак и ако се изричито и не говори о томе да је адресат платио део трошкова књиге, указују да је ипак то у питању. Без подробнијег истраживања овог феномена, бићемо принуђени – барем у случају каталогског описа – да у недостатку таквих података, као издаваче често наводимо штампарије, што у великом броју случајева не мора бити тачно.

Већ смо поменули да се као најстарија (у најмању руку српска) штампана књига везана за Панчево може сматрати *Повесѝ ойшѝежѝишељної манасѝири Војловѝице* (1801), војловачког игумана Јоаникија Милковића. Као њени мецене/издавачи на насловној страни именовани

су Панчевац оберлајтнант Георгије Обрадовић и Василије Хаѝи-Павле (Стојановић), трговац из оближњег села Баваништа. Њихова имена стоје и испод бакрорезних отисака две иконе, тако да их, док се не истражи манастирска архива и не пронађу подаци о евентуалном уделу самог манастира у финансијском потпомагању књиге, можемо сматрати и за прве панчевачке издаваче.

Штавише, ову границу можемо померити унатраг за три године: на име, исти Хаѝи-Павле Стојановић печатао је 1798. године у Будиму *Акаѝиѝи ѝречѝиѝому и живоѝѝворѝаѝичему ѝробу Госѝоѝдњу и воскресенију Хрѝиѝта Боѝа нашеѝо*. Пошто ова књига по свом карактеру нема аутора, нити „институцију“ која би могла стајати иза ње, као у случају војловачке *Повесѝи*, сматрамо да се овде са још већом оправданошћу може рећи да је овај баваништански поклоник Гроба Господњег у ствари и њен издавач.

Године 1823. Милован Видаковић штампа трећу част свог *Љубомира у Јелиѝијуму*, на чијој насловној страни је име свога добротвора, панчевачког житарског „купца“ Георгија Варсана (*и љубезне суѝруѝе јеѝо*), објавио крупнијим словима но своје сопствено! На следећем листу, та је посвета исписана посебно, а потом следи десет страна панегиричног текста упућеног мецени, из којег је јасно да је рукопис дуго чамео у некој фиоци и да без овог *блаѝодјеѝељної реѝниѝеља серѝскому ѝросѝѝежѝенију* књиге не би ни било. Видаковић је, да би сви који буду читали знали какву је жртву Варсан учинио и да би послужио за пример, оставио и тачан податак о износу који је добио: „Шест стотина форинти у сами цванѝигери [...] О благородна, и ретка добродетељи! Красни примере, и љубезни у својем роду иногда римскога Мецене подражатели! У овом тешком и с новцем оскудњејшем времену овакову знатну суму жртвовати!“ Има и детаља значајних и за психологију читања онога доба: посебна пишчева захвалност намењена је госпожи Персиди, чијем је „изображеному сердцу својствено књиге лепе читати“; несумњиво да

је ова панчевачка госпа била велики љубитељ књижевства, особито Видаковића, те је вероватно свога мужа склонила да помогне овом новосадском професору, чије је књиге једва ишчекивала. И без обзира што ова Видаковићева похвала несумњиво има призив оне класицистичко-сентименталистичке склоности ка одама, она је веома важно сведочанство о путевима настајања књига у зору новије српске књижевности. Мучно ишчекивање неће ли се појавити какви добротвори траје код нас од почетка, у најмању руку још од Доситеја и Орфелина (у предговору *Вечном календару*), те се њихова улога ипак не може преценити. Управо је ово разлог што смо се одлучили да у каталожки опис (у подручје напомена) систематски укључујемо, како ћемо и касније образложити, имена свих оних којима писци посвећују своја дела, као и да се она тога ради нађу и у именском регистру, заједно са именима списатеља. Тиме желимо не само да ове углавном заборављене делатнике из сенке изведемо на светлост историјског сазнања, него и да нашу библиотеку упутимо на још један од путева којима би ваљало кренути.

Тих година, још један знаменити српски списатељ нашао је подршку у Панчеву. Намеравајући да изда своје *Земљеописаније*, Јоаким Вујић је 1824. из Сент Андреје послао општеству панчевачком молбу за 400 форинти потпоре, а као јемци су му послужили већ помињани прота Константин Арсеновић и Давид Рајић, који су на себе узели обавезу да скупе четрдесет предбројника (коначно су скупили и много више). Црквена општина је ово и одобрила, своју благодарност Вујић је касније исказао посветом на књизи, а и његов театар је већ исте те године бесплатно одиграо три драме у Панчеву. Једно од тих позорја, Вајсов *Ромео и Јулија* (у преводу већ познатог нам Василија Јовановића), која је тада још била у рукопису (изаћи ће тек 1829. године), имаће у Панчеву такође много пренумераната. Овај први забележени пример институционалне помоћи у издаваштву немерљиво је утицао и на развој целокупне културне сцене ондашњег Панчева: заједно с првим позоришним представама на српском језику, почела је да се развија и музичка уметност (Никола Ђурковић), а потом и неизбежна домаћа књижевна пратња (млади Васа Живковић). Овим ће панчевачка српска општина изаћи на глас као јак институционални темељ нове националне културе, а њена делатност често ће бити везана за књижевне послове: године 1831. појављује се као претплатник на *Србску ичелу*, добија на дар књиге од Матице српске, а упућују јој се позиви и да учини колико може за српску књигу. И мада ће, због жестокости овдашњих Срба, нарочито у револуционарном покрету 1848/9, Панчево остати упамћено као *Српска Сјарша* (за разлику од Новог Сада, *Српске Ашине*), ипак је панчевачка српска општина била

дом и уточиште многим ондашњим највиђенијим српским уметницима, уједно и важан извор културних токова онога доба.

Чињеница да Општина набавља и добија књиге на поклон, намеће закључак да су оне, природно, морале бити пре или после организоване у библиотеку. Ове општинске библиотеке, као део националног просветитељског покрета, код Срба почињу да настају у другом десетлећу 19. века, најпре у Пешти, да би убрзо и многа српска места постајала пренумеранти на српску књигу, и то понекад баш под именом „библиотеке општества“. Рекосмо већ да се панчевачка српска општина, колико је за сада познато, први пут јавља као пренумерант 1831. године, што значи да је идеја о стварању библиотеке и овде била већ sazрела. За сада нема података о некој формалној одлуци или о оснивачком акту ове библиотеке, мада можемо са сигурношћу претпоставити да су носиоци тог подухвата били они већ више пута помињани знаменити панчевачки Срби. Године 1844. као пренумерант из Панчева на Феслерово дело *Марко-Аврелије, најдоброредитељнији цар римски*, појављује се управо „Србска Библиотека“. Сам овај назив сведочи да тадашњи књижни фонд у оквиру српске црквене општине (о којем засад нема података) није био без-

Банатски алманах

личан и случајан скуп књига, него зачетак свесне бриге о формирању домаће књижнице. Додуше, постоји и податак да се „Србска библиотека“ помиње већ 1840. године „као пренумерант на Видаковићева дела“. Међутим, овај податак ствара забуну јер се не наводи извор за ову тврдњу, нити се каже која су то „Видаковићева дела“. Те године, колико је познато, није изашла ниједна Видаковићева књига, тако да ће овај податак моћи да се провери само прегледањем свих спискова пренумераната или евентуално ондашње штампе. На истом месту се даље каже и ово: „Постоје, међутим, исто тако извесни, доста аутентични знаци да је она у Србску библиотеку прерасла из бивше Граничарске библиотеке (Deutscher banater Gränz Bibliothek der KuK Militar Kommunitates). Касније, по укидању Војне границе, прераста у Magyar Olvasokor, те се у имену губи српски траг.“ Нажалост, ни ова тврдња није поткрепљена никаквим извором, тако да остаје под знаком питања, тим пре што ће бити, како ствари стоје, да је та „Србска библиотека“ била део аутономне српске црквене општине, док је „Граничарска библиотека“ припадала савим другој институцији.

Којег је типа могла бити ова библиотека и какав је био њен начин рада, не знамо. Углавном, највероватније је да је судбина њеног књижног фонда везана за касније оснивање прве праве јавне српске књижнице – Библиотеке Српске православне црквене општине 1871. године, која данас чува знатни број књига из оног времена.

Наравно, први књижни фондови доста су старији од ове библиотеке. Већ смо говорили да их треба тражити

у овдашњим црквама којима је за редовно богослужење неопходан изванредан број књига. Овде треба нарочито напоменути фрањевачки манастир, који је имао срећу да остане цео у последњем великом страдању града 1788. године, и чије најстарије књиге потичу из 17. века, а њих 35 налази се у регистру заштићених.

Доста забуне у питање најранијих месних библиотека унео је Срећко Милекер тврђом да је 1810. „овде постојала читаоница која је позајмљивала многу корисну књигу”, не написавши ни одакле је узео ову тврђу о првом јавној књижној збирци у граду, нити која је то и чија читаоница могла бити. Додатну забуну изазвала су накнадна тумачења и потпуно неутемељено изједначавање појмова читалиште и јавна библиотека. Гордана Стокић Симончић сматра да су ствари ипак мање-више јасне и да није реч о јавној библиотеци у данашњем смислу. Утврдивши да је извор ове информације рукописна монографија Панчева Леонарда Бема коју је Милекер добио од Витигшлагера Млађег, она каже: „Иако је година рана, а информација оскудна, у њој ништа није спорно: читалиште је у Будиму, културном и административном центру Царевине у чијем се саставу налазило и Панчево, постојало 1800. године, а читаонице су понекад својим редовним члановима издавале књиге ради коришћења код куће.” Овој логичној претпоставци додали бисмо да је та читаоница највероватније била чисто немачког карактера, мада је тешко рећи тачније у оквиру које од немачких (или можда и државних) институција је радила. Што се српске књиге тиче, српска књижна продукција је, у односу на немачку, била занемарљива, број писмених Срба био је знатно мањи, а у самом заметку биле су тек прве приватне личне библиотеке.

У ове године вероватно пада и настајање неких других књижних фондова у оквиру институција. Брже развијање тих градских установа од краја 18. века неизбежно изазива и формирање извесних специјалних библиотека: градски магистрат, као административна установа у једној веома уређеној држави као што је аустријска, морао је поседовати изванредан број књига: зна се да је нпр. године 1818. Магистрат наручио за себе књиге „економског и правног садржаја”, као и да се „већ од средине века може говорити како поседује организовану збирку књига”.

Слично је и са школским библиотекама чије су књиге збирке у то најраније доба вероватно још у рудиментарној форми. Понеки печат на старим књигама у Панчеву сведочи да су такве школске библиотеке заиста постојале.

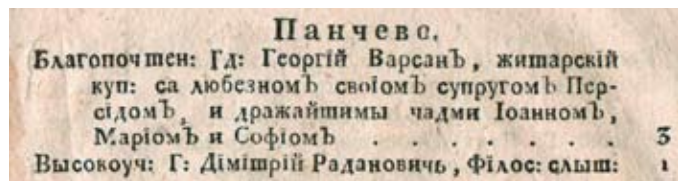

Љубомир у Јелисијуму, Милована Видаковића из 1823. године

Изгледа да је најбројнија и најорганизованија библиотека тог времена била Библиотека Немачко-банатске граничарске регименте, судећи барем по ономе што је од ње данас остало у фондovima Градске библиотеке. Књижна збирка те војничке књижнице била је веома разнолика: њен највећи део представља белетристика, у коју су, поред ондашњих популарних немачких писаца, укључени и класици немачке књижевности, па и водећи писци светске литературе преведени на немачки. Осим тога, било је и доста лексикона и енциклопедија, приручника из природних наука, историографских дела и, наравно, војне литературе. Највећи број књига овог фонда штампан је у Немачкој у првој половини 19. века, а носе печате „Deutschbanater Grenz Regiments Bibliothek” (старији) и „K. K. Garnisons-Bibliothek Pancsova” (млађи). Ова библиотека имала је врхунац у годинама пре развојачења Границе 1872. године, кад је Регимента расформирана, чиме и значај панчевачког гарнизона губи на значају: књига штампаних седамдесетих и осамдесетих година има веома мало у односу на оне из половине века.

Занимљиво је да је Витигшлагер, пре него што је постао штампар (1870), па чак и пре него што је отворио књижару (1856), имао позајмну библиотеку: у мађарској националној библиографији под његовим именом стоји каталог те библиотеке са 729 јединица, а у Живановљевој Панчевачкој библиографији налази се под бројем 16 (*Verzeichniss der Leih-Lese-Bibliothek des Karl Wittigschlager in Pančova*, Пешта 1854). Један број тих књига сачуван је у данашњој Градској библиотеци, а свака има печате власника и библиотеке; углавном су издате у Немачкој у првој половини 19. века, а има их и из претходног. Све су на немачком језику.

Знатна бројност ових збирки сведочи да је немачких књига у Панчеву било још увек много више него српских, мада је јасно да су те књиге читали и Срби који су говори-

Име мецене, панчевачког житарског „купца” Георгија Варсана и „љубезне супруге”

ли и немачки, не само због службеног језика царевине, него и због бројног немачког становништва града: у доба цветања ових библиотека у Панчеву је од 13.000 становника било готово 3.500 Немаца.

Пре настанка црквеноопштинске „Српске библиотеке” значајније збирке српске књиге могле су се у Панчеву наћи само у приватним колекцијама, па и оне због још увек невелике продукције нису могле бити богзана како бројне. Можемо претпоставити да су се налазиле у домовима већ помињаних панчевачких интелектуалаца чија имена стално налазимо у списковима пренумераната, али

ипак не можемо рећи о њима и њиховим каснијим судбинама ништа подробније. Шта је било са књигама Плевицких, Арсеновића, Барића, Рајића...? Често се дешава да историјски ломови нетрагом однесу оно што су породице сабирале генерацијама, а често се збива да то чине и несавесни наследници којима је књижно благо непотребан терет. Ипак, знамо да је фонд већ помињане Библиотеке Црквене општине Панчево знатним делом настао управо путем поклона из личних библиотека: одмах по њеном оснивању 1871. године, њену збирку ће обогатити прота Васа дарујући поприличан број својих књига, а следиће га још неки знаменити Панчевци. Те књиге постанком углавном припадају периоду који разматрамо, тако да ће стога ова библиотека бити у будућности од великог значаја за изучавање тог питања.

Известан утицај на развој српских књижних збирки у Панчеву имала је и читаоница која је од 1846. радила у овдашњем касину. Међутим, она је пре свега била окренута унапређењу друштвених контаката и информисању, тј. набављању српских и немачких новина. Формирање библиотеке је у њеном статуту било планирано као будући подухват, и то пре свега куповином оних књига које појединци због скупоће нису могли набављати – енциклопедија и лексикона. Шта се од књига штампаних у разматраном периоду тамо налазило, не може се за сада тачније казати, јер не знамо шта се с тим фондом десило, сем ако није, како тврди Никола Милутиновић, пропао у Првом светском рату.

Све ове књиге, међутим, донесене су у Панчево из познатих штампарских центара широм Царевине, а ниједна није печатана у самом граду, све до пред сам крај прве половине 19. века. Уосталом, то није ни чудо, јер у то доба у целом Срему, Банату и Граници не постоји ниједна штампарија. Најближе место у којем се могла произвести књига био

је Београд, а потом Нови Сад. И управо је одатле у Панчево стигла прва штампарија. И пре тога је било неуспелих захтева за отварањем локалне штампарије, али за реализацију те идеје требало је сачекати лето револуционарне 1848. године, када је из не баш сасвим јасних разлога, после једне затворске епизоде изазване штампањем разних прокламација, у Панчево стигао Јован Каулиције, трећа генерација ове новосадске књиговезачко-књижевско-штампарске породице. У Панчеву је хтео, очигледно из сувих економских разлога, да покрене новине које би подржавале мађарски покрет, што му није успело, упркос добијеном одобрењу, јер су Панчево већ заузели Срби. Међутим, он се и у тој

ситуацији некако снашао и одмах штампао у виду летка чувену Прота Васину *Граничарску исесму* („Радо иде Србин у војнике“) – коју, колико је засад познато, можемо сматрати првом публикацијом насталом у Панчеву (овде не рачунамо обавезни канцеларијски материјал) – а можда исте те године и три публикације исте форме. Нажалост, Јован Каулиције није у Панчеву печатао бог зна шта. Симптоматично је да је његов отац, који је тад такође био у Панчеву, следеће године *Домовни и оишйейолезни календар* штампао код јерменских мехитариста, што наводи на закључак да је штампарија његовог сина имала великих проблема у пословању. Следећа свеска овог календара штампана је ипак у Панчеву (уз још једну књигу о висту), да би наредна била штампана у Београду. И то је све, барем што се тиче књига. Већ 1850. је покушавао да добије дозволу за пресељење у Сомбор или Темишвар, а изгледа да се убрзо потом вратио у Нови Сад. Године 1854. настојао је да посао унапреди ступањем у ортаклук са типографом Антоном Зибенхаром, који је тад стигао у Панчево, али је та штампарија убрзо потпуно прешла у руке његовог сарадника, а он се коначно потпуно вратио у Нови Сад.

Зибенхар је био већ много озбиљнији штампар, те се може рећи да панчевачко штампарство – и српско и немачко – почиње у ствари од њега. Све до 1871, кад је штампарију продао Витигшлагеру (Старијем), панчевачке књиге штампане су углавном код њега. Значајно је да је он покренуо и прве локалне новине (*Pancsovaer Wochenblatt*, 1868), а и прво годиште *Панчевца* (1869) штампано је код њега. Златно доба панчевачког штампарства, међутим, наступиће тек после њега са Витигшлагером и Браћом Јовановић, чија ће делатност обележити период до Првог светског рата.

Александар Стојацковић, *Историја восточно-славенског богослуженја и кирилског књижевства код Славена Западне цркве* (Нови Сад, 1847)

Abstract

Pancevo became a getaway for many famous Serbian writers of the 1st half of the 19 century (Joakim Vujic, Milovan Vidakovic). It was in a merit of Church municipality and Pancevo's rich and at the same time culturally and nationally sensitive citizens. First library FONDS were organized within public institutions as well as in rich traders' families. The first printing machine was used in revolutionary year of 1848. Later on, many others were operating, as a sign of printing development.

Key words:

Pancevo, patronage, publishing, printing, bookselling

Проф. др Жељко Вучковић
Педагошки факултет у Сомбору
z.vuckovic@yahoo.com

Организациона култура успешног библиотекарства

Стокић Симончић, Гордана. *Best Practice у 22 приче: Комуникација, култура организације, односи библиотека с јавношћу*. Панчево: Градска библиотека; Источно Сарајево: Матична библиотека, 2009.

Свака добра књига, баш као и свака добра библиотека, представљају позив на путовање. При том, наравно, не мислимо само на путовање у физичком смислу као промену места и средине у којој се живи, већ на ону дубљу, духовну димензију путовања, на путовање као откриће, као огледало истине, као дијалог са различитим људима, културама, идејама, искуствима, као плодотворни сусрет са другима који нас, најзад, враћа самима себи или ономе што бисмо могли бити. Да, заиста, књига Гордане Стокић Симончић *Best Practice у 22 приче: Комуникација, култура организације, односи библиотека с јавношћу* јесте повест о једном таквом путовању.

Књига је резултат ауторкиног истраживачког боравака у Сједињеним Америчким Државама од фебруара до августа 2006. године, као Фулбрајтовог стипендисте, и њеног пројекта на тему *Најбоља пракса у библиотечкој делатности Сједињених Држава и могућности њене дисеминације у Србији*. Истраживање је било фокусирано на односе библиотека са јавношћу и превасходно везано за две институције у различитим културним и интелектуалним средиштима: Школу за информационе и библиотечке науке Универзитета Северне Каролине у Чепел Хилу и Конгресну библиотеку у Вашингтону. Прилози у књизи настали су на темељу личног контакта и живог разговора, током којег су амерички саговорници на различитим функцијама, са ентузијазмом и посвећеношћу, сведочили о својој професији и њеној друштвеној мисији.

Ваља имати на уму да је Гордана Стокић Симончић имала све предуслове за квалитетно и систематско изучавање организационе културе и комуникационог система америчког библиотекарства: њен досадашњи научни и наставни рад, ранији боравак у Сједињеним Државама 2002. године, али пре свега њена дисертација и књига о Цесију Ширу, једном од водећих америчких и светских теоретичара библиотекарства 20. века. Према Ширу, теоријски темељи библиотекарства заснивају се на изучавању процеса у којима се каталожки и библиографски системи структурирају и употребљавају тако да се максимално прилагоде људским способностима и могућностима ефективног коришћења забележеног јавног знања. У том смислу, задатак библиотекара је *управљање знањем*, а библиотекарство се постулира као *социјална епистемологија* или теорија о методама и темељима људског знања, посебно у односу на границе, вредност, примену и коришћење знања унутар друштва или културе. Основни циљ библиотекарства је да учини графичке записе цивилизације (публиковано људско знање и искуство), у највећој могућој мери доступним и друштвено корисним, без обзира да ли је корисник библиотеке дете задубљено у своју прву сликовницу, или научник који

се бави високоспецијализованим научним истраживањем. Савремено библиотекарство мора бити много више од збира вештина и процедура за проналажење одређене књиге или информације, ако је оно, са свим својим потенцијалима, у служби развоја друштва. Сасвим је сигурно да библиотекарство мора обухватити и поменуте процедуре, али оно је по својој суштини и нешто више – управљање знањем, са циљем да га човек употреби за потпуније разумевање и хумани преображај света у којем живи.

Наша основна интуиција о Америци јесте представа о земљи богатства и високих технологија, о свету рационалности, утилитаризма и прагматизма. Међутим, налазећи се на узбурканом врелу технолошких, информационих и медијских технологија, Гордана Стокић Симончић одлучује се за једну другачију истраживачку перспективу и усмерава се ка разумевању организационе културе институција у којима борави, на образовне профиле и мотивацију запослених, на организацију и систематизацију послова, на методе и модалитете

односа са јавношћу, на комуникацију библиотекара и корисника. Уместо фасцинације технолошком опремљеношћу и финансијским ресурсима америчких библиотека, она открива живу и посвећеничку поруку која се упућује јавности са свих нивоа, а која се огледа у броју, разноврсности и разгранатости библиотечке мреже, преданом служењу потребама заједнице и вредновању учинка библиотека, специфичној љубави према професији, осећању заједништва, личној посвећености и одговорности и спремности на размену искустава, јавности рада библиотека, друштвеној позицији професије и преовладаој свести друштва да су библиотеке гаранте његовог укупног напретка. И управо овде стижемо до најважније идеје књиге *Best Practice у 22 приче: Комуникација, култура организације, односи библиотека с јавношћу* – кључ успеха америчког библиотекарства није у компјутерима и базама података, већ у људима, у високом професионалном идеализму, колегијалности, поверењу и посвећености.

Ако бисмо, у добром библиотекарском маниру, нову књигу Гордане Стокић Симончић, књигу вишеслојну, документовану, динамичну, читљиву, изазовну, изузетно дизајнирану и опремљену, хтели да опишемо само једном одредницом, једном кључном речју, онда би то била реч *отвореност*. Књиге и библиотеке ступају у своју егзистенцију тек када се отворе, у

дословном смислу, али и у смислу отворености према знању, времену, људима, променама. За америчке библиотекарке и њихову организациону културу, потпуна видљивост и отвореност према потребама заједница у којима делују представљају готово саморазумљиво начело у остваривању и вредновању властите мисије. Основна порука из подстицајног сусрета са савременим америчким библиотекарством сажета је у речима једне младе библиотекарке: „Када нисте сигурни у

критеријуме којима други могу оцењивати ваш рад, најбоље је да он буде потпуно видљив”.

Они који књигу Гордане Стокић Симончић прочитају отворених очију и отвореног ума, разумеће зашто су библиотеке најбоља легитимација свих друштава која свој идентитет заснивају на култури знања и шта још ваља предузети да и наше библиотекарство брже и одлучније отвори своја врата за будућност. Хајде да заједно пођемо на овакво путовање!

Проф. др Борјанка Трајковић
Педагошки факултет у Сомбору
trajkovic.bor@sbb.rs

Библиографско огледало старог Панчева

Војновић, Жарко. *Рађање словесног града: каталог старих књига Градске библиотеке Панчево*. Панчево: Градска библиотека; Нови Сад: Завод за културу Војводине, 2009.

Једна од одредница која засигурно одређује вредност књижног богатства средишне библиотеке неког града, па тиме и степен развоја просветитељске и образовне мисли његових житеља – јесте сачувана збирка старих књига на полицама библиотеке. Аутори сабирника тих драгоцених књига најчешће су они библиотекарски којима су ти фондови и поверени на чување и бригу. Такав је случај и са *Каталог старих књига Градске библиотеке Панчево* Жарка Војновића, библиотекарка Одељења завичајног фонда и старе и ретке књиге наречене библиотеке.

Када сам први пут угледала књигу Жарка Војновића и руком прешла преко њених корица, осетила сам да није реч о обичном каталогу старих књига Панчевачке библиотеке. Необичан формат и старинска литографија пленили су лепотом, и нестрпљиво сам похрлила да се што пре упознам са садржајем ове необичне књиге.

Аутор је већ самим насловом каталога старих књига Градске панчевачке библиотеке одредио историјске и културне међе рађања просвећености и духовности Града, васпостављајући књигу као полазиште.

Кад год представљамо фонд старих и ретких књига једне библиотеке, неминовно испредамо причу о једном граду, о његовом историјском и друштвеном ходу. Аутор Жарко Војновић предано је истражио историјске, друштвене и културне појаве које су претходиле како настанку и појави штампарства, књижевности и издаваштва, тако и књижевне производње и читалачке публике у Панчеву. У уводној студији, „Путевни књиге у Панчеву”, културноисторијски портрет града уоквирен је у једанаест хронолошких скица, које утемељују пут рађања просвећеног грађанског читалачког слоја.

У неопходним историјским подсећањима, аутор наводи да се услови за настанак трајнијих књижних фондова стварају после 1716. године, када се Панчево ослобађа турске владавине. Међутим, тек након Београдског мира (1739), којим је окончан рат између Отоманског царства и Аустрије, град доживљава економски успон, ствара се занатлијски слој, темељ правог грађанског staleжа. А на њему су вазда почивали књижни конзументи. Стицањем унутрашње општинске самоуправе (1794), Панчево, на радост тада малобројних образо-

ваних Срба, постаје град отворен за књигу и читање. Када су се исте године тројица угледних Панчеваца, Андреја Арсенијевић, Симеон Јанковић и Младен Младеновић претплатили на Рајићеву *Историју разних славенских народова*, било је то рађање домаће читалачке публике.

Заметним и неизвесним путевима књиге средњег века, од штампарија у Венецији, преко манастира Дечана, до манастира Војловице у Панчеву, бави се аутор у одељцима „Први помен књиге у Панчеву и најстарија наша књига”, „Прва књига настала у Панчеву” и „Први писац и први књижевни запис”. Вредно је помена да је најстарија сачувана панчевачка књига *Зборник Божидара Вуковића* (1538), који се само четири године од печатње нашао у манастиру Војловици. Књига се и данас чува у панчевачкој Библиотеци Српске православне црквене општине. У манастиру Војловици започела је 1567. године панчевачка књижна продукција, а први књижевни делатник био је монах Козма, о чему сведочи запис самог калиграфа Козме на властитом рукопису минеја за јануар 1567. За Манастир је везан и настанак прве штампане књиге у Панчеву, *Повјест во крајије сисанија о ошшешешњем манастирје Војловице* 1801. године, коју је саставио игуман Јоаникије Милковић.

Познато је да је књига у 18. веку долазила до читалаца преко сајмова и вашара, отуда се књижевна трговина у Панчеву везује за четири годишња вашара (од 1740), на којима су се књиге најављивале, размењивале и, наравно, куповале. О томе пише аутор у одељку „Почеци књижевне трговине у Панчеву”.

На феномену пренумераната – „читалачке авангарде” и „градске националне елите”, како их Војновић назива, темељи се и развој новије српске књижевности. Реч је о оном напредном, имућном и образованом слоју српског народа, који се сматра правим наследником старе српске традиције меценства. На насловној страни поменуте књиге војловачког игумана Јоаникоја Милковића, као мецене/издавачи стоје Панчевац оберлајтнант Георгије Обрадовић и трговац Василије Хаци-Павле (Стојановић) из села Баваништа. И књижевник Милован Видаковић изражава захвалност свом добротвору Георгију Варсану (и његовој супрузи),

тако што на насловној страни трећег дела *Љубомира у Јелицијуму* (1823), објављује његово име словима крупнијим од сопственог.

Следствено томе, у Панчеву крајем 19. века, тројици већ поменутих предбројничких првака, придружује се прота Андреја Арсенијевић, који све до смрти 1816. године представља „стожер духовног и културног, па и политичког живота панчевачких Срба“¹. Протино име не само да стоји на врху пренумерантских спискова многих књига и часописа, он се уводи у панчевачки књижевни летопис као родоначелник новог вида читалачког бављења књигом – постаје први сакупљач претплате. Протини следбеници, предписници и сакупљачи претплате, шире подручје свог деловања ван града Панчева на читав панчевачки протопрезвигерат, а пренумеранти су, поред свештеника, и официри, учитељи, и најбројнији – трговци и занатлије. „Сапунције, абаџије, ћурчије, шнајдери, бирташи, сабови, лебцелдери, дрвари, житари, чизмари и свих других художестава мајстори, омогућиће својим трудом и капиталом да њихови наследници са обрта брзо пређу на праву уметност, ако не као делатници, онда као љубитељи и наручиоци“².

Прецизно истраживачко перо библиотекара Војновића смешта у књијну хронологију и прве панчевачке књиговезаце и књижаре – *бухбиндлере* и *буххендлере*, четрдесетих година 19. века. Да је почетак локалног књижарства везан за књиговезачки занат, доказује аутор наводећи да се марта 1828. године, у *објављењу* за своје дело *Аделајуга, алиџијска илустрација* Гаврило Ковачевић потписује као књиговезац. На бржи развој књижарства очито је утицала увећана школска популација и потражња за школским уџбеницима. Како тридесетих година 19. века у граду има преко хиљаду ђака, убрзава се преображај домаћих књиговезаца у књижаре. Средином века, као најпознатији панчевачки књижари, наводи аутор, издвајају се Јохан Јанел и Карло Витигшлагер, од којих је потоњи био успешнији. Отворио је књижару 1856, а штампарију 1870. године.

Свакако највећу и најуспешнију књижару отворили су 1872. године Срби – Браћа Јовановићи, Каменко (1845–1916) и Павле (1847–1914), обојица трговци, али и предани национални радници. Књижара браће Јовановића је већ 1879. имала вредан јубилеј: стоти објављени наслов. Тим поводом објавила је каталог са и данас драгоценим предговором. Од 1. октобра 1880. браћа Јовановић су покренула „Народну библиотеку“, коју је уређивао Павле Поповић-Даничар (1832–1914), а у којој је сваких четрнаест дана излазила по једна свеска, односно годишње по једно коло од 24 свеске. До 1895. године, када је престала да излази, „Народна библиотека“ је нарастала на целих 216 свезака и тако, вредношћу и бројем објављених дела, дала уистину знатан допринос како домаћој оригиналној, тако и преводној књижевности.

Умножавање књига на полицама приватних библиотека имућних трговачких, занатлијских, племићких и поседничких породица, изнедрило је мисао о отварању читаоница и књижница. Панчевачка српска општина, према речима аутора, постаје „јак институционални темељ нове националне културе“³, и од 1831. године, значајан пренумерант на српску књигу.

На развој српских књијних збирки у Панчеву утицао је и рад читаонице, која је 1846. године основана у тамошњем *касину*. И ово нас, посредством Војновића, уводи у причу о библиотекама.

Поред мањих специјалних библиотека основаних унутар институција, и још неразвијених школских књижница, аутор издваја као „најбројнију и најорганизованију“ Библиотеку Немачко-банатске граничарске регименте (Deutscher Banater Gränz Bibliothek de KUK Militar kommunitates). Фонд су

највећим делом чиниле књиге штампане у Немачкој у првој половини 19. века, а мањи број из седамдесетих и осамдесетих година истог столећа. Библиотека је расформирана 1872. године, када и Регимента у чијем саставу је деловала.

Друштвене и политичке околности у којима се Град развијао крајем 19. века, диктирале су профил збирки. Тако је, због бројности немачког становништва (на 13.000 Срба – 3.500 Немаца), немачка књига знатно премашвала српске. Податак није изненађујући када се зна да до краја прве половине 19. века није било ниједне штампарије у целом Срему, Банату и Граници. Златно доба панчевачког штампарства наступило је тек са Витигшлагером (1870) и Браћом Јовановић (1872).

Прва права јавна српска књижница у Панчеву била је Библиотека Српске православне црквене општине, основана 1871. године. Библиотека је 1891. године примила велики број књига од ћерке проте Васе Живковића, од издавача и штампара браће Јовановић, др Љубомира Ненадовића и других. Њен фонд је те године чинило 2.731 дело и 4.399 свезака на српском, немачком, руском, мађарском и другим језицима. Године 1922. поседовала је 6.000 књига, а данас је Библиотека Православне црквене општине Панчево најбоље очувана библиотека ове врсте са изузетно вредним фондом.

Употпунимо Војновићев књијни летопис кратким историјатом Градске библиотеке у Панчеву, јер је управо збирка старих књига из њених фондова у средишту ауторове пажње.

Градска библиотека у Панчеву се помиње 11. октобра 1923. године, а њено оснивање је везано за име др Владимира Маргана, познатог јавног и културног радника тог времена. Основни фонд из ове библиотеке су чинили поклони грађана. Касније је библиотека преселена у Магистрат и чинила је са Музејем јединствену целину. Уочи Другог светског рата, Градска (или магистарска, како су је још звали) библиотека је имала 8.000 књига. Током рата, Библиотека није радила,

¹ Жарко Војновић, *Рађање словесног града: Каталог старих књига Градске библиотеке Панчево* (Панчево: Градска библиотека Панчево, 2009), стр. 14.

² Исто, стр. 17.

³ Исто, стр. 24.

а поново се отвара за јавност 1945. године. Директор је био писац и адвокат Миховил Томандл, и била је смештена у згради бивше Српске читаонице. Део њених фондова постале су и књиге некадашње Граничарске библиотеке, Пучке банке и штедионице А.Д. и Библиотеке руске колоније у Панчеву. Библиотека се касније поново сели у зграду Магистрата, а 1975. године добија име „Велко Влаховић”. Зграда нове библиотеке свечано је отворена 27. јуна 1980, а деведесетих година библиотеке враћа ранији назив – Градска библиотека Панчево.

Како свака озбиљна библиографија налаже, после ових неопходних књижевноисторијских упутница, аутор нам предочава методолошка и стручна упутства која је следио при изради Каталога. У овом одељку књиге, насловљеном „О овом каталогу”, минуциозним објашњењима проблема са којима се обрађивач овако специфичне збирке сусреће, аутор излази из оквира већ виђеног, нудећи нова решења и постављајући нове каталожке оквире.

Пре свега, распоред грађе је, супротно уобичајеној библиографској пракси – азбучни. „Превагнула је потреба”, објашњава Војновић, „да се дела једног аутора ипак нађу на једном месту (...)”, јер би њихово раздвајање, неминовно у примени хронолошког распореда, „учиниле овај каталог прилично непрегледним”⁴. Одговор на питање годишњег обима књижевне продукције сместио је аутор у Хронолошки регистар, и тиме задовољио научну знатнијељу књижевних историчара.

Каталог садржи 242 јединице, сврстане према писму публикације у три целине, следећим редом: ћириличне, латиничне и грчке књиге. Природно, најбројније су ћириличне – 226, петнаест је латиничних, а само једна је на грчком језику. Најбројније су књиге писане старим типом грађанске ћирилице, што је логично, имајући у виду историјски период који каталог обухвата. Поред наведеног Хронолошког регистра, каталожку грађу прате Именски, Насловни, регистар Издавача и штампара и Привезаних публикација – чиме је постигнута комплетна информативност у претраживању.

Што се тиче периодизације, аутор је вођен оправданим разлозима, у неколиким случајевима изашао из оквира граничне 1867. године, када Срби званично одустају од старог правописа и прелазе на тзв. вуковицу. Издвајамо *Дрући извештај о радњи и стању Панчевачкој српско-црквеној џевачкој друштва*, за период од марта 1865. до фебруара 1866. године, објављеног исте 1866, који је аутор уврстио у каталог због старости и локалног значаја публикације.

У каталог су уврштени и календари и годишњаци, пре свега јер суштински представљају монографску публикацију тематски заокруженог карактера, најчешће у само једном издању. Из истих, стручно оправданих разлога, то је учињено и у *Српској библиографији. Књиге 1867–1944*.

Књиге у Војновићевом каталогу описане су према стандарду ISBD(A). Због релативно честих појава оштећених публикација и непотпуних података на њима, да би верно реконструисао идеалан примерак књиге, аутор је имао помоћ у Библиотеци Матице српске, где је прегледао књиге и преузимао неопходне информације. Оцењујући да је подручје напомена овде важно колико и подручје главног описа, Војновић је од њих створио праву послатицу за библиографе. На првом месту, навођене су претходне библиографије старих књига, потом допунски подаци о самој књизи, рукописни записи и екслибриси, печата, оштећења, прекоричења, подаци о адлигатима. И као да то није довољно, уз књиге су привијене илустрације: насловне стране, корице, садржаји, спискови предбројника, илустрације из самих књига, хрбат, и понегде фотографије самих аутора и њихових литерарних јунака.

И као да и то није довољно библиографу Војновићу, прави књижевни бисер су напомене уз поједина издања, писане курзивом. Најчешће су то биобиблиографски подаци о аутору, податак о примерку књиге или допунска информација о издањима, о књиговесцима и књигопродавцима, али ту су и веома луцидне личне Војновићеве опаске везане за садржај, за предмет приче, мање познати податак о аутору или само карактеристични цитат из књижевног опуса.

Е, сада сам на великој муци, шта од зналачки исписаних књижевних минијатура одабрати. Најбројније су биобиблиографске напомене и, ако сам добро пребројала, Војновић је уз 37 књига исписао кратке белешке о ауторима. Издвојила бих причу о Јеремији Обрадовићу Караџићу, гуслару, песнику, издавачу, и „првом српском колпортеру”, а ја ћу додати – првом београдском колпортеру. Поштовање које је стекао захваљујући свом културном и патриотском раду, најбоље илуструју речи изговорене на његовом погребу, 1888. године, које наводи Војновић: „Драги покојниче, учитељу, родољубе, књижевниче, радениче – слеп си био, али си ипак другима очи отварао”⁵.

Неке белешке као да претендују да исправе историјске књижевне неправде нанете аутору. Тако уз једино штампано Кодерово дело – *Роморанку*, објављену 1862. године, Војновић ваја сјајни кроки портрет овог неправедно скрајнутог књижевног делатника. Ђорђе Марковић Кодер (1806–1891), једна од најнеобичнијих појава српске историје, био је по Војновићу, „родитељ посебних светова, космоторац заумних језичких система, митологичар и први авантуриста ‘матерње мелодије’”⁶. Овај ерудита и авантуриста, полиглота, учитељ мачевања и борилачких вештина, захваљујући помоћи пријатеља и први српски туристички *арџонауш* који је пропутовао многе земље „стигавши и као први Србин на тек откривене развалине Троје”. Непрепознат од књижевних историчара као родоначелник књижевних покрета 20. века, Кодер после безмало једног века излази из литерарне анонимности. Штапањем његове књижевне оставштине, спегова *Сан Машере Србске, Девесиле, Митологије и Искони*, које је приредио је и у књизи *Сивови* објавио Божо Вукадиновић (Београд 1979) и студија из пера Станише Војиновића, *Кодер* (Београд 2005), и Саве Дамјанова, *Кодер – историја једне рецеиције* (Београд 1997), Ђорђе Марковић Кодер на велика врата улази у видокруг читалачке публике.

Не могу да одолим да не наведем још један луцидан коментар аутора Војновића који се односи на снажљивост штампара Игњата Фукса. Прештапавајући сабрана дела Доситеја Обрадовића 1870. године, Фукс је у напомени *Чиша-иљем ове књиге* објавио својеврсно упутство за читање старе ћирилице. То је учинио, наводи Војновић у напомени, јер му је вероватно било лакше и јефтиније да дословно прештапа Доситеја по старијим издањима, „него да сву ту силу текста фонетизује према новим правилима. (...)”. Изгледа да је српско читање веома брзо заборавило шта значе јат, јери и јерви”⁷, духовито закључује Војновић.

Каталог је илустрован фототипијама одличне резолуције, које изванредно употпуњују библиографску грађу, тако да читалац/корисник/истраживач има утисак да књигу држи у руци. Заслуга припада техничком и ликовном уреднику којег потписује Самуел Ленхард.

Војновић је према личном нахођењу, зналачки и вешто, правио избор илустрација. Нису то само, како бисмо очекивали од овакве врсте књига, фотографије насловне стране или корица; ту су слике аутора, спискови пренумераната, живописне илустрације из књига, занимљиве посвете, рукописне опаске власника књиге и одабрани делови из саме публикације.

⁵ Исто, стр. 87.

⁶ Исто, стр. 71.

⁷ Исто, стр. 127.

⁴ Исто, стр. 39.

Издвојићу неколико мени најзанимљивијих илустрација. Уз податке о Вазаровићевом књижевно-историјском алманahu *Голубица* из 1844. године, стоји фотографија на којој је *Списак најечашани књига у Србији* за 1842. и 1843. годину. Војновић у напомени која се односи на публикацију, између осталог, записује: „У сваком броју на крају публикације додана је и текућа библиографија, због чега данас *Голубицу* узимамо као претечу савременог библиографског бележења”⁸. Податак вредан злата.

На трећој страни *Историје српског народа* аутора Аполона Александровича Мајкова, из 1858. године, власник књиге, учитељ Вељко Константиновић, мастилом је исписао драматични запис: „Примедба! Ову књигу хтела ми је непоштена рука да украде и уништи, ал’ се за врућа трага дознало”. Белешка датира из 1863. године.

Уз фотографију насловне стране књиге *Животи и обичаји Црногораца*, војводе Милорада Медаковића из 1860. године, вероватно понесен чојством и херојством јуначкога народа,

⁸ Исто, стр. 24.

Војновић издваја као илустрацију текст под насловом *Вештица*, који почиње речима: „Вештице могу бити само жене”. Сумњамо да су Црногорци уопште имали, а да и данас у новогвору поседују – мушки род ове именице!

Кашалот старих књига Градске библиотеке Панчево, с љубављу насловљен са *Рађање словесног трага* аутора Жарка Војновића, објављен је заслугом Градске библиотеке и Завода за културу Војводине из Новог Сада, уз финансијску помоћ Града Панчева. Штампано је Финеграф из Београда у тиражу од 300 примерака. Књига је изашла у едицији Библиополис.

Аутор је *Кашалот* посветио највећем живом зналцу старе српске књиге, господину Лазару Чурчићу, што му служи на част. Посвета стоји на почетку књиге и исписана је на посебном листу, старом грађанском ћирилицом, у складу са садржајем. Именујући Чурчића Орфелиновим следбеником, књигољупцем и књигопознаваоцем, аутор одаје заслужно признање великом библиотекару, библиографу, књижевном историчару и нашем учитељу.

Жарко Војновић је сачинио књигу ретке лепоте и драгоцене садржине.

Весна Глушчевић
Народна библиотека Србије
vesna.gluscevic@nb.rs

Пројекат Горажданска штампарија 1519–1523.

Горажданска штампарија : 1519–1523; The Goražde Printing House: 1519–1523. Руководилац пројекта и одговорни уредник Драган Бараћ. Београд: Народна библиотека Србије; Источно Сарајево: Филозофски факултет, 2008.

Ово капитално дело објавили су Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву и Народна библиотека Србије. Руководилац пројекта и одговорни уредник је проф. др Драган Бараћ. Рецензенти су академик Александар Младеновић и проф. др Предраг Пузовић, а редактор академик Мирослав Пантић. Објављивање ове књиге помогли су Министарство науке и технологије Републике Српске и Министарство културе Републике Србије.

Основни мотив покретања овог пројекта је проучавање штампања ћириличне књиге у Босни и Херцеговини, а то најбоље поткрепљује чињеница да је на тим просторима, почетком 16. века, радила прва штампарија под отоманском влашћу, Горажданска штампарија. Резултат овог пројекта су четири књиге, фототипска издања, које је приредила Катарина Мано-Зиси:

Књига 1: *Литургија (Служабник)*, 1519. године,

Књига 2: *Псалтир с иоследовањем*, 1521. године,

Књига 3: *Молишвеник (Требник)*, 1523. године,

Књига 4: *Горажданска штампарија 1519–1523*, зборник радова еминентних стручњака из ове области: проф. др Мирослава Пантића, редовног члана САНУ; проф. др Евгенија Љвовича Немировског, Москва; проф. др Бранка Летића, Филозофски факултет Источно Сарајево; проф. др Прибислава Симића, Богословски факултет Београд; проф. др Драгана Бараћа, Филозофски факултет Источно Сарајево; Лазара Чур-

чића, библиографа саветника Библиотеке Матице српске, Нови Сад; Катарине Мано-Зиси, археографа саветника Археографског одељења Народне библиотеке Србије, Београд; мр Душице Грбић, библиотекар саветника Библиотеке Матице српске, Нови Сад; Радомана Станковића, археографа саветника Археографског одељења Народне библиотеке Србије, Београд.

Пројекат обухвата више научних области: науку о књизи (историју писма, историју књиге, штампарство, издаваштво, књижарство, библиографију), кодикологију, науку о језику и науку о књижевности. Истраживање је започето 2003. а завршено крајем 2006. године. Извршена су обимна библиографска истраживања и идентификација Горажданске штампарије у земљи и иностранству, као и истраживање архивске грађе и фондова појединих библиотека. Посебно су истражени фондови у Библиотеци Св. синода Румунске православне цркве у Букурешту, Музеју српске православне цркве у Београду, Библиотеци манастира Хиландара, Народној библиотеци Србије, Библиотеци Матице српске и архиву Српске академије наука и уметности. Истраживање је обухватило оснивање, рад и издања Горажданске штампарије у Венецији и Горажду, као и наставак рада штампарије по њеном пресељењу у Трговиште. Проучава се језик горажданских књига, писмо и правопис. Посебна пажња посвећена је и месту и улози горажданских књига у литургијској књижевности. Описани су водени знаци

на папиру и повез горажданских књига. Оригиналност истраживања огледа се у целовитом и уједначеном палеографском опису горажданских књига по методологији Археографског одељења Народне библиотеке Србије. У припреми фототипског издања примењене су препоруке Одбора за фототипска издања Српске академије наука и уметности, Народне библиотеке Србије и Матице српске. Све три књиге морале су да буду реконструисане на основу очуваних али некомплетних примерака, с обзиром да не постоји ниједан целовит примерак. Настојало се да се текст сваке књиге представи у целини. На тај начин, реконструисана је у целини само *Литургија (Служабник)*, док су *Псалтир с послоговањем* и *Молишвеник* остали без два листа. У свакој књизи је наведено који су примерци коришћени за реконструкцију, са подацима о припадности збирци, сигнатурама и броју листова. Неуједначеност због разлика у очуваности и оштећења појединих примерака, ублажена је поступком електронске монтаже и одвајања боја

Аутор фотографије: Биљана Ракочевић

верних данашњем изгледу сачуваних примерака. Књиге су штампане у сразмери 1:1, потпуним пресликавањем оригинала. У горажданским књигама нема пагинације, већ су нумерисане само свешчице у низу бројним ћириличним ознакама. У репринту је задржано ово означавање, али је допуњено савременом пагинацијом у дну сваке странице.

У зборнику радова *Горажданска штампарија 1519–1523*, кроз радове наших еминентних стручњака, представљени су: историјат Горажданске штампарије и њених књига, фонетске и ортографске одлике горажданског *Псалтира с послоговањем*, графика, филигранолошки опис, литургијске особености горажданских књига, књижевност у Херцеговини у првој половини 16. века, српска књига у Горажду и Дубровнику до средине 16. века, као и Горажданска штампарија у Трговишту у Румунији. Сваки рад у овом зборнику има резиме на српском и енглеском језику.

Рад академика Мирослава Пантића уводи нас у историјат штампарије у трговачком месту Горажду, које је постало значајно у историји српске писмености, књижевности и културе. У Горажду је основана друга штампарија на нашем тлу, у којој су штампане књиге на тадашњем српском језику, ћирилицом. Зачетник овог посла био је Горажданин Божидар Љубавић, трговац. Његови мотиви за штампање књига за цркве и манастире били су искрена побожност, али и родољубље. На овим књигама радила су и два сина Божидара Љубавића. У овој штампарии штампане су само три књиге.

Двадесет година касније, штампарија је пренета у Трговиште, у Румунију, и то заслугом Димитрија Љубавића, унука Божидара Љубавића. У Трговишту је штампан један *Требник*, а 1547. и један *Ајосџол*, словима које је из Горажда донео Димитрије Љубавић.

О појави штампе, Гутенберговом изуму и ширењу штампарства, говори се у раду проф. др Драгана Бараћа, као и о култури у Херцеговини у првој половини 16. века. Посебну пажњу аутор посвећује штампарству у Херцеговини у 16. веку, штампарии манастира Милешеве, као и штампарии Божидара Горажданина и њеном карактеру. Он даје опис све три штампане књиге у Горажданској штампарии. *Литургија* из 1519. садржи службе, вечерње, јутарња и литургије Јована Златоустог и Василија Великог, завршни запис „Мољеније” и колофон. Књига је штампана на ¼ табака (у средњем формату), састављена од 12 свешчица, има 101 штампани лист, нумерација је ћирилична, димензије 225x170мм. У

књизи није наведено место штампања. *Литургија* данас постоји у осам библиотечких збирки у свега 15 некомплетних примерака. *Псалтир с послоговањем* из 1521. године садржи Псалме Давидове, часослов и месецослов и три различита записа: Правила Великог поста и Слово о Фрузима, извод из летописа (од Адама до цара Уроша), запис о паду Београда и похари Срема 1521. године и колофон. Књига је штампана на ¼ табака, има 44 свешчице са 352 листа. Књига данас постоји у фондovima седам библиотека. *Молишвеник (Требник)* из 1523. године садржи чинове (мољитве) за свакодневну употребу (сетву, жетву, рођење, крштење, венчање и др) и поговор. *Молишвеник* је штампан на ¼ табака, има 37 свешчица и укупно 296 листова. Димензије су 204x135мм. Ово је ретка књига и није до сада проучавана. Потпуни и добро

очувани примерак има једино Библиотека Светог синода у Букурешту. Књига је први пут снимљена и проучена 2006. године. У овом раду говори се и о резању и ливењу слова, као и о облику слова, заставицама и иницијалима, боји штампе, хартији, повезивању и тиражу.

О књижевности у Херцеговини у првој половини 16. века пише проф. др Бранко Летић. Он говори о књижевном раду који се одвијао углавном у скрипторијама и штампариима појединих манастира и сводио се највише на преписивање и штампање неопходних црквених књига, које су служиле очувању културног и духовног идентитета под различитим притисцима исламизације. Те књиге су најчешће биле јеванђеља, октоиси, псалтири, требници, као и пропратна обавештења о умножавању дела или поводом њих. Проф. др Летић такође говори о културноисторијском значају књига штампаних у Горажданској штампарии, записа на тим књигама, као и о књижевном тексту „Мољеније Ђура Љубавића часним презвитерима”, Теодора Љубавића, сина Божидара Љубавића. „Мољеније” је уводни део поговора *Служабнику* из 1519. године, а компетентни познаваоци књижевног стваралаштва рекли су да је то најзначајнији оригинални књижевни рад у целокупној српској књижевности тог периода.

У чланку руског академика Евгенија Љ. Немировског, у преводу Мирјане Станишић, говори се о књигама браће Љубавића, изворима и историографији, а аутор истиче да је циљ овог чланка да се исправи грешка и попуни неоправ-

дана празнина у историографији јужнословенског штампарства. Он наводи да је Горажданска штампарија веома мало проучавана и да нема озбиљнијих истраживачких радова о њој. Говори о Лукијану Мушицком, руском библиографу Василију Степановичу Сопикову, словачком научнику Павелу Јозефу Шафарнику, руском библиографу Ивану Прокофјевићу Каратајеву, Дејану Медаковићу и Ђорђу Трифуновићу. Аутор чланка објашњава да је дуго постојала пракса да се мешају Божидар Вуковић и Божидар Горажданин. Проф. др Немировски даје интересантне податке о појединим примерцима књига Горажданске штампарије, у чијем су поседу били, и где се сада налазе. Од укупно 32 примерка и фрагмента *Служабника*, барем 25 их је сачувано до данас. Шест примерака налази се у манастиру Хиландару, четири примерка и фрагмента у Београду, у Музеју Српске православне цркве и у Народној библиотеци Србије. Два примерка и фрагмента чувају се у Санкт Петербургу, у Руској националној библиотеци. Два примерка се могу видети у Москви, у Државном историјском музеју. По један примерак књиге налази се у Бијелој, у Боки Которској, у манастиру Николац у Бијелом Пољу, у цркви Кути (Црна Гора), у Националној и универзитетској библиотеци у Љубљани, у Државној научној библиотеци у Одеси, у Народној библиотеци у Пловдиву, у Народном музеју у Прагу, у Народној библиотеци „Св. Ђирило и Методије” у Софији, у манастиру Пећке патријаршије у јужној Србији и у Музеју црквене уметности у Сентандреји. Од укупно 18 примерака и фрагмента горажданског *Псалтира с последовањем* из 1521. године, који је већа реткост од *Служабника*, данас се може видети само 10 примерака. Два се налазе у Београду, један у Архиву Српске академије наука и уметности и један у Музеју Српске православне цркве, по један у Загребу – у Повијесном музеју, у Кијеву – у Националној библиотеци Украјине, у Львову – у Националном музеју, у Новом Саду – у Библиотеци Матице српске, у Прагу – у Народном музеју, у Санкт Петербургу – у Руској националној библиотеци, у манастиру Пећке патријаршије у Србији и у манастиру Крка у Хрватској. Највећа реткост Горажданске штампарије је *Требник* из 1523. године. У литератури се помиње 12 примерака и фрагмената *Требника*, али је данас доступан само један мање-више потпун примерак, који се налази у Букурешту, непотпуни примерак Музеја Српске православне цркве и три фрагмента који се чувају у библиотекама у Београду, Новом Саду и Санкт Петербургу.

О литургијским особеностима књига Горажданске штампарије говори се у чланку проф. др Прибислава Симића. Тешкоћу при изучавању развоја литургије чини мали број сачуваних рукописа *Служабника црвој миленијума хришћанства*, а најстарији текст потиче с краја 8. или почетка 9. века. У горажданском *Служабнику* на прва три листа, са посебном нумерацијом, налазе се две поуке св. Василија Великог свештенику, о служењу литургије и садржај *Служабника*. Вероватно су ови листови касније додати из неког другог *Служабника*. *Псалтир* је, како и сам назив говори, свештена богослужбена књига коју са разним додацима чини 150, односно 151 псалм, од којих је већину певао цар Давид у 11. веку пре Христа, а налазе се у Старом завету. *Требник* је наведен под називом *Молићвеник*, разлог је недовољно познавање садржаја богослужбених књига Православне цркве, па је употребљен преведени назив грчког *Евхологиона* (молитвослова, молитвеника). Међутим, скоро све словенске богослужбене књиге носе грчке називе, на пример: Октоих, Триод, Минеј итд, али нема Евхологиона, уместо њега стоји *Требник*. А разлика између Евхологиона и *Требника* је значајна. Обично се каже да су у Евхологиону спојени *Служабник* и *Требник*. *Требник*, као богослужбена књига, садржи свештеностејства и молитвосло-

ва, која се врше на захтев једног или више верника у време и на месту које одређују услови за то. И пошто се врше према потребама верника, књига је названа *Требник*.

У чланку Катарине Мано-Зиси, описана су три издања Горажданске штампарије, *Лишурџија* (1519), *Псалтир с последовањем* (1521) и *Молићвеник* (1523). О свакој књизи појединачно изнети су подаци о називу књиге, издавачу Божидару Горажданину, штампарима, браћи Љубавић, Теодору и Ђурђу, о месту и о времену настанка. Пошто књиге немају насловну страну, ти подаци су преузети из колофона и из додатних састава. У опису књига истакнуте су особености морфологије ликових слова и штампарског слога, које се због посебне стилизације издвајају у старом српском штампарству. Наведен је и графички украс књига који чине заставице и бројни декоративни иницијали изведени у техници дрвореза. На крају описа сваке књиге приложен је садржај. Наведени су сви наслови са почецима текстова, изворно на српскословенском језику, са разрешеним скраћеницама. У целини су преписани ауторски текст „Мољенија Ђура Љубавића”, поменути додатни кратки састави и колофони издавача и штампара.

Мр Душица Грбић је у свом раду истражила најважније ортографске карактеристике *Псалтира с последовањем*, штампаног 1521. године у штампарији Божидара Горажданина. Анализом је обухваћено обележавање спојева ја, је, јо, ју, ља, ња, ле, ње, љо, њо, љу, њу, коришћење слова ѿ, означавање некадашњег меког р' и с', писање сугласника ђ и ћ, употребљавање графема с, џ, њ, љ, џ, обележавање гласова о, у, коришћење слова ы, јерова и јата. Резултати показују да је *Гораждански псалтир* штампан претежно ресавским правописом, уз присуство и рашких карактеристика. Такав правопис одликује и друге споменике српске редакције из послересавског раздобља српске писмености, укључујући и *Псалтир с последовањем* Ђурђа Црнојевића (1495), са којим је *Гораждански псалтир* овде делимично упоређиван.

У *Псалтиру с последовањем* из 1521. године, мр Катица Шкорић анализира је фонетске одлике. Коришћен је примерак који се чува у Библиотеци Матице српске у Новом Саду. Праћене су основне фонетске особине које су формирале српску редакцију старословенског језика, да би се утврдила чистота књижевног језика у њој. У области фонетике, испитивано је и евентуално присуство особина народног језика које не спадају у књижевну норму, а могу указати на порекло штампара. Фонетске црте књижевног језика Срба у овом споменику су доследно спроведене, и у вокалском и у сугласничком систему. Испитивања су показала да су се њ и њ, где се по српскословенској норми у различитим језичким категоријама очекује изговор, читали као а, што и одговара српском књижевном језику 16. века. Фонетска анализа ове српске средњовековне књиге из 16. века, показала је да одступања од српскословенског у фонетском погледу, а у корист народног језика, не постоје. О народном говору којем је штампар књиге припадао, нема показатеља. (*Псалтир* је штампан на неекавском терену, али је изговор екавски).

О графици горажданских књига говори Катарина Мано-Зиси. Техничко и уметничко обликовање књига Горажданске штампарије у основи почива на темељима традиције рукописних књига. Орнаменталне заставице, украсни иницијали и велики наслови, поред декоративног, имају и функцију иницијала прегледне структуре садржаја књиге. Мотиви и стилска обележја заставица и иницијала ових књига указују на различите утицаје. Заставице са флоралним и преплетеним оквирима око фигура светитеља рађене су у духу византијских схватања (у *Лишурџији*), док су мотиви густог преплета целе површине заставице (у *Псалтиру*), одлика јужнословенске рукописне орнаментике. Утицај западне уметности присутан је у заставицама са ренесансним мотивима и стилем

израде. Већина ових заставица зависна је од орнаментике цетињских инкунабула и првих влашких штампаних издања, радова познатог штампара јеромонаха Макарија. Прве две књиге богато су украшене иницијалима који су такође стилски различити: витке фигуре слова са границима ренесансне стилизације (у *Литургији*) и крупна слова обликована густим преплетом јужнословенског типа (у *Псалтиру*). *Молишвеник* има сасвим скроман украс од две заставице. Орнаментика је изведена у техници дрвореза и отиснута је у црвеној и црној боји.

Филигранолошки опис горажданских књига урадио је Радоман Станковић. Хартија горажданских издања датирана је на основу четири врсте водених знакова и на основу њихових типова и варијанти: *кардиналски шешир*, *гујла кошва* у *крућу са звездом*, *лук са стрелом* и *чизма са мамузом* и *бичем*, са контрамаркама и иницијалима, или без њих. Компаративни материјал који је коришћен као идентична и врло слична паралела за датирање хартије на којима су штампане књиге Горажданске штампарије, узет је из следећих збирки: Хиландара, Пећи, Дечана, манастира Никољца, манастира Крке, Дубровачког архива, Музеја Српске православне цркве у Београду и из збирки Софије и Букурешта. Коришћена су и издања Божицара Вуковића Подгоричанина, где се показало

да је и ова хартија из исте венецијанске фабрике, само су различите серије производње.

И на крају, Лазар Чурчић даје историјат Горажданске штампарије у Трговишту, у Румунији. Штампарија у Румунији, радила је од 1544. године. Румунски историчари сматрали су да је у штампарији коју је донео из Србије радио штампар Димитрије, који је 1539. године у манастиру Грачаница одштампао само једну књигу – *Окшоих осмојласник*. Српски историчари сматрају да је у штампарији радио Димитрије Љубавић, унук Божицара из Горажда. У Трговишту је Димитрије Љубавић, 1545. године завршио штампање *Молишвеника (Требника)* и, 1547. године *Ајосцола* у две варијанте, једну за Румуне, а другу за Молдавце. Словима штампарије Љубавића штампао је, 1550. године у Трговишту ђакон Кореси *Триод цветни*, а потом и друге књиге. Од штампарије Димитрија Љубавића у Трговишту настављено је без прекида штампање румунских књига.

На крају овог прегледа можемо да закључимо да је пројекат *Горажданска штамарија 1519–1523* заиста неопходан допринос историји старог српског штампарства. Иако до сада није било монографије о Горажданској штампарији и њеним издањима, сматра се да је тај пропуст надокнађен овом изузетном и исцрпном књигом.

Мр Драгана Милуновић
Народна библиотека Србије
dragana.milunovic@nb.rs

Замишљена једнакост наспрам стварне ускраћености

Dejns-Džouns, Kortni. *Unapređenje bibliotekih usluga za osobe s invaliditetom*. Prevela Dragana Milunović. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2009.

У текућој издавачкој продукцији Народне библиотеке Србије, ове године, нашла се књига која се бави представљањем начина на који се данас библиотеке у свету баве унапређивањем библиотечких услуга за особе са инвалидитетом.

С обзиром да потреба за информисаношћу представља растућу потребу свих људи, и да је равноправан приступ информацијама једно од темељних начела модерног друштва, избор редакције *Савремене библиотеке* да у своју едицију уврсти књигу која се бави унапређивањем могућности особа са инвалидитетом да користе услуге библиотека, представља један од пионирских покушаја да се искуства других земаља, како развијених, тако и земаља у развоју, у овој области пренесу и код нас. У том смислу, основну поруку редакције, комплементарну са поруком коју шаљу аутори текстова овог зборника, окупљени из разних земаља света, могуће је схватити као захтев за одлучним развијањем библиотекарства за особе са инвалидитетом, кроз савремену теорију и праксу.

Потешкоће са којима се суочавају особе са инвалидитетом приликом коришћења библиотека, као и њихови даваоци услуга, у овој књизи су посматране са разноврсних аспеката, тако да књига представља мултидисциплинарну студију, значајну за целовито разумевање проблема са којима се суочава ова категорија корисника и друштво уопште.

Аспектом развоја нових технологија и алтернативних формата публикација прилагођених потребама корисника

са различитим врстама инвалидитета баве се поглавља „Унапређивање библиотечких услуга за особе са потешкоћама у читању: улога технологија у јавним библиотекама”; „Библиотечке услуге за особе с посебним потребама: пример слепих и слабовидних особа”; „Прилагођавање технологија за особе с физичким инвалидитетом и коришћење информационих и комуникационих технологија”.

Могућностима обезбеђивања финансијских средстава, бесплатних и јефтених извора за библиотеке које пружају услуге особама са инвалидитетом, баве се поглавља „Проналажење средстава за унапређивање услуга”, као и „Јефтине/бесплатни начини да се услуге унапреде одмах”.

Зборник нам представља достигнућа и искуства како развијених земаља (Аустралија, САД, Велика Британија), тако и неразвијених (Нигерија). У поглављу „Особа са инвалидитетом у земаљама у развоју”, представљени су проблеми са којима се сусрећу корисници нигеријских високошколских библиотека, као и иницијативе у вези са унапређивањем библиотечких услуга у овој земљи.

Значајно заступљени аустралијски стручаци у својим радовима су посветили пажњу представљању и евалуацији различитих пројеката које су у тој земљи покренуле владине и невладине организације, као и прописима који регулишу област изједначавања права особа са инвалидитетом у вези са коришћењем библиотечких услуга и шире.

Значајан допринос аутора из Јужне Кореје је у компаративној анализи правне регулативе у овој области у земљама које имају развијено законодавство. Посматрани су, анализирани и упоређивани амерички, аустралијски, јужнокорејски и дански *Акти о забрани дискриминације особа са инвалидитетом*, као и низ других званичних докумената који доносе норме у области инвалидитета. Друштво у којем живимо, истичу и најразвијеније земље света, у раскораку је између замишљеног идеала међусобне једнакости свих његових грађана и слике животних услова који за велики део тих грађана представљају тешку реалност.

Сви текстови у зборнику садрже и социолошки и психолошки поглед на проблеме са којима се сусрећу корисници са инвалидитетом, са посебним акцентом на значај обучености библиотекара за рад са њима. У том смислу, заједнички закључак свих аутора је да је један од незаобилазних професионалних задатака библиотекара да неутралише негативне психолошке последице инвалидитета. То свакако захтева одређена знања и вештине који, према ауторима текстова, морају бити стандардизовани и поставити предмет професионалне обуке. Такође, порука коју шаљу аутори радова у зборнику јесте да, уз познавање и поштовање правила у приступу корисницима, постоји наглашена потреба за разумевањем шире проблематике инвалидитета од библиотекара. У садејству ова два фактора,

могуће је решити највећи број проблема који настају у приступу корисницима.

Најзад, аутори закључују да је развој библиотекарства за особе са инвалидитетом, као теорије и као праксе, у модерном информатичком друштву постао израз нужности. Тај развој, плански и спонтани, више него икада представља покретачку снагу и извор наде за један велики (и растући) проценат човечанства који се налази на маргини друштвених збивања. Он почива пре свега на развоју нових технологија и обучавању како библиотекара, тако и корисника за њихову употребу, и на дигитализацији збирки намењених овој категорији корисника. У том процесу могу узети учешћа сви типови библиотека и тиме битно утицати на смањење сегрегације и уклањање неравноправног положаја особа са инвалидитетом у односу на остале кориснике библиотека.

Снажан хуманистички подтекст, као и уверење аутора, преводиоца и редакције едиције *Савремена библиотека да Унапређивање библиотечких услуга за особе са инвалидитетом* може да донесе добробит онима који за оваквом литературом имају потребу, стоји као основна препорука библиотекама, али и свим институцијама добре воље које имају интерес у библиотекарству, да пођу путем разумевања потреба особа са инвалидитетом да постану образовани, корисни и прилагођени чланови друштва и да им на том путу пруже сву могућу помоћ.

Александар Радовић
Библиотека Матице српске, Нови Сад
aradovic@yahoo.com

УДК у теорији и пракси

Булајић, Весна. *УДК у теорији и пракси: приручник за библиотекарe*. Београд: Hesperiaed, 2009.

Из овог „приручника за библиотекарe“, како стоји у поднаслову књиге, стручна јавност је у прилици да добије прецизне информације о једној од најкориснијих „алатки“ за библиотекарe – УДК таблицама. Ауторка је Универзалну децималну класификацију и публикације по њој садржински систематизоване, дефинисала на самом почетку.

Представљена је повест „бројева за означавање појмова“ од времена Француза Мари Ампера (1775–1836) и Мелвила Дјуија (1851–1931). Наводи се, даље, да под покровитељством *Међународној библиографској инститиуцији* у Бриселу, Белгијанци Пол Отле и Анри Ла Фонтен стварају од 1895. до 1914. године „базу података“ од 11 милиона картица. Њихов *Приручник за универзални библиографски каталог* (1905) садржао је око 33.000 бројева са 10.000 подела. Институција која је промовисала библиографски рад и класификационе системе мењала је, у међувремену, и називе (*Међународни библиографски инститиути*, *Међународна федерација за документацију*) и државе у којима је деловала (Француска, Белгија), до УДК конзерцијума, деведесетих година.

Каталогско-библиографски рад, везан за класификационе схеме, са мање или више модификација у односу на светске токове, пратиле су и бивша СФРЈ и Србија. Посебан акценат Весна Булајић ставља на примену УДК система у Ср-

бији (и Југославији). Пре поглавља о стручним каталозима српских (и југословенских) библиотека, ауторка даје кратки преглед историјата класификације по систему Универзалне децималне класификације.

У Југославији је Универзална децимална класификација почела да се примењује тек од педесетих година, мада је још 1929. године Марија Илић-Агапова писала о примени „десетеричног система“ који користе америчке библиотеке. Ауторка *УДК у теорији и пракси* детаљније наводи одлуке домаћих културних установа када је примена УДК у питању. Оснивањем Југословенског библиографског института (1948) почиње систематски рад на библиографској теорији и пракси у СФРЈ, а све публикације деценијама пописиване (*Серија А, Б, Ц*), „сложене“ су по систему УДК. На крају првог дела књиге, ауторка бележи да су у српском библиотекарству у употреби *Измене и дојуне УДК* (2003) и *Реџистар стручних појмова* (2004).

Други део библиотекарског приручника Весне Булајић, под насловом „Основне карактеристике УДК и метод примене“, анализира елементе „система УДК“: главне и помоћне таблице, опште и специјалне помоћне бројеве и формирање „сложеног УДК броја.“ Такође, детаљно анализира употребу и бројева за време, облик и личне карактеристике.

Завршни део студије Весне Булајић *УДК у теорији и пракси* посвећен је „стручној групи 8”, тј. децималној класификацији националних књижевности. Искуство стручног библиотекар-редактора стручног каталога, омогућило је Весни Булајић да анализира примену УДК бројева који почињу са 8... Посматрана је каталожска пракса УДК система с освртом на домаће библиотеке.

Филологија, лингвистика, белетристика (за децу и одрасле) и однос домаће библиотечке праксе према „наслеђеним проблемима” (нација, држава, језик) у фокусу су последњих поглавља студије, као и проблеми класификације „југосло-

венских књижевности” и дела на језицима националних мањина некадашње државе.

У студији Весне Булајић стручна јавност је добила неопходан и квалитетан приручник у којем је област децималне класификације конкретније објашњена него до сада. Књига *УДК у теорији и пракси* је користан приручник библиотекарима не само на пољима рада, већ и у даљем образовању.

Рецензент књиге *УДК у теорији и пракси* Весне Булајић је Александра Вранеш, а стручна публикација (175 страна), опремљена је инструктивном литературом.

Марија Богдановић
Народна библиотека Србије
marija.bogdanovic@nb.rs

Библиотеке садашњости и будућности

Библиотеке садашњости и будућности. Савремена библиотека – европски стандарди у пракси. Стручни скуп, Јахорина, 22–24. април 2008; Бањалука, 18. септембар 2008. Вишеград: Друштво библиотекара Републике Српске, 2009.

Недавно је из штампе изашао зборник радова *Савремена библиотека – европски стандарди у пракси* као резултат стручних скупова одржаних на Јахорини од 22. до 24. априла 2008. године под називом *Библиотеке садашњости и будућности* и у Бањалуци 18. 9. 2008. Организатори ових манифестација: Друштво библиотекара Републике Српске, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске и Библиотекарско друштво Србије, успели су да окупе велики број стручњака из области библиотекарства.

Тема скупа, инспиративна за све учеснике, полази од савремених токова у библиотекарству, европских стандарда као модела успешне трансформације наших библиотека, до текућих проблема у доследном спровођењу истих. Варијабилност коју нуди оваква тема огледа се и у тематском излагању учесника. Обухваћени су сви аспекти савременог библиотечког пословања, полазећи од архитектуре библиотечког простора, до предвиђања улоге библиотеке у наступајућем друштву. Текући проблеми са којима се суочавамо у пракси, као што су стандардизација пословања библиотеке, а са друге стране постављање питања потребе стандарда у савременом библиотекарству, неке су од актуелних тема Зборника. Поред представљања рада библиотека у Републици Српској, истакнута су и савремена достигнућа у раду наших библиотека, као што је процес дигитализације и коришћење савремених информационих технологија.

Савремени концепт Зборника укључује кратке биографије аутора. У њему се можете упознати са следећим темама: Мирко С. Марковић, „Изградња и адаптација библиотека”, Биљана Папић, „Предметна класификација – стање и развој”, Милка Давидовић, „Библиотечки стандарди”, Милка Давидовић, „Националне библиотеке”, др Гордана

Стокић Симончић, „Библиотеке у друштву знања”, Ранко Рисојевић, „Пројекти дигитализације у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске”, Маријана Петронић, „Библиотекар 21. вијека пред изазовом”, Јасмина Нинков, „Реконструкција мреже библиотеке ‘Милутин Бојић’”, Весна Петровић, „Преплитање делатности јавних и школских библиотека”, др Милена Максимовић, „Јавне библиотеке пред новим изазовима”, др Александра Вранеш, „Стандарди за библиотеке – значај, принципи, смернице”, Љиљана Петровић-Зечић, „Стандарди – усмереност на кориснике”, др Борјанка Трајковић, „Улога школске библиотеке у остваривању педагошке мисије школе”, др Жељко Вучковић, „Библиотеке будућности као место људског сусрета”, Јасна Лазаревић-Гавриловић, „Високошколске библиотеке Универзитета у Источном Сарајеву”, Ања Бјелић, „Простор библиотеке – стварност или фикција”, Милица Матијевић, „Слободно искључи свој Јутјуб”, Валентина Живић, „Утицај експоненцијалног пораста носилаца информација на концепцију, архитектуру и технологију библиотека”, Бојана Милошевић, „ISBD(CR) Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација и других континуираних извора: прерађено издање ISBD(S) Међународни стандардни опис серијских публикација”, Дејана Каваја-Станишић, Адам Софронијевић, Маја Ђорђевић, Вера Петровић, „Предузетништво и библиотекарство: теорија, пракса и могућности примене у библиотекама Србије”, Биљана Билбија, „Вријеме промјена: стандардизација пословања библиотека није само циљ, него прилика новог развоја и повећања ефикасности”, Жељка Комленић, „Библиотеке као пунктови за информисање о Европској унији”, Биљана Билбија, „Улога библиотеке у изградњи и промовисању културне платформе локалне заједнице”.

Бојана Вукотић
Народна библиотека Србије
bojana.vukotic@nb.rs

Водич кроз народне библиотеке Републике Српске

Давидовић, Милка. *Водич кроз народне библиотеке Републике Српске*. Бањалука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 2008.

Водич кроз народне библиотеке Републике Српске, аутора Милке Давидовић, објавила је Народна и универзитетска библиотека Републике Српске у Бањалуци, 2008. године, у Едицији *Стручна књија*, у тиражу од 300 примерака. Издавање публикације помогло је Министарство просвјете и културе Републике Српске.

Књига се састоји из седам делова: 1. Увод, 2. Национална библиотека Републике Српске, 3. Матичне библиотеке Републике Српске, 4. Народне библиотеке Републике Српске, 5. Матична служба, 6. Библиотекарство у пракси и 7. Адресар и регистар библиотека.

У првом делу, „Уводу”, дате су опште информације и документи који су важни за библиотечку делатност. Најпре је прецизирана функција *Водича*: да понуди практични приручник који ће допринети тражењу информација и бити од користи библиотечким радницима, корисницима библиотечких фондова и услуга, издавачима, књижарима и установама чији је рад везан за библиотеке. Затим је представљено Друштво библиотекара Републике Српске – и то *Одлуком о оснивању Друштва библиотекара Републике Српске* (Вишеград, 10. 10. 1997) и *Кодексом библиотекара Републике Српске*. Представљена је и мрежа народних библиотека Републике Српске као део јединственог библиотечно-информационог система Републике Српске, који чине: 49 народних, 32 факултетске, 295 школских и 25 специјалних библиотека.

У другом делу *Водича* представљена је Народна и универзитетска библиотека Републике Српске као национална библиотека. Поред општих података (адреса, телефон, факс, електронска пошта, Интернет презентација, директор, радно време), дат је и краћи историјски развој националне библиотеке од Српске читаонице (1866) до Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске (1999). Укратко су приказане делатност Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске и њене функције као националне библиотеке. Дати су подаци о организацији Библиотеке, о условима за рад (простор и опрема, укупан број и структура запослених), о фондовима, систему смештаја и приступа фонду, о каталозима (лишним и електронским); приказани су и подаци о резултатима рада Библиотеке (број и структура уписаних корисника, укупан број посета и број издатих публикација), о организацији културних манифестација, издаваштву, чланству библиотеке у асоцијацијама или друштвима, а наведене су и најважније награде које су добили Библиотека или њени радници.

Трећи део *Водича* посвећен је матичним библиотекама Републике Српске – представљено је укупно седам матичних библиотека: Народна библиотека „Филип Вишњић” Бијељина, Народна библиотека Добој, Народна библиотека и музејска збирка Зворник, Матична библиотека Источно Сарајево, Народна библиотека „Ђирило и Методије” Приједор, Народна библиотека Требиње, Српска централна библиотека „Просвјета” Фоча. О свакој матичној библиотеци дати су општи подаци, подаци о условима за рад (простор, опрема, кадар,

организација одељења и служби, мрежа библиотека коју обухвата одређена матична библиотека, фондови монографских и серијских публикација, завичајне збирке, начин прикупљања грађе, каталози, корисници и коришћење услуга, културно-просветна делатност, издавачка делатност, награде и признања.

Највише простора у *Водичу* посвећено је четвртм делу у којем су представљене народне библиотеке Републике Српске – 41 народна библиотека. Библиотеке су поређане по азбучном редоследу општина. О свакој појединачној библиотеци сазнајемо: име библиотеке, адресу, радно време, телефонски број, податке о условима за рад (величина простора, библиотечка и рачунарска опрема, библиотечки кадар), организацију одељења и служби, постојање мреже огранака, величину фондова монографских и серијских публикација, податке о завичајним збиркама, о начину прикупљања грађе, о лисним и електронским каталозима, о корисницима и коришћењу услуга, културно-просветним активностима, издавачкој делатности, о наградама и признањима.

Пети део *Водича* говори о улози Матичне службе Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске у развоју библиотечке делатности. Прецизно се наводе функције општинске народне библиотеке, регионалне матичне библиотеке и централне матичне библиотеке (Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске). Ово поглавље садржи и „Анализу рада народних библиотека у Републици Српској” која се темељи на подацима прикупљеним путем „Анкете о библиотечком пословању” закључно са 31. 12. 2007. и на основу годишњих извештаја које народне библиотеке сваке године достављају Матичној служби националне библиотеке. Анализирани су: 1. књижни фондови (обим и структура, организација фонда, набавна политика), 2. коришћење фондова и услуга библиотеке (број и структура корисника, број коришћених публикација), 3. кадрови (укупан број запослених, број библиотечких радника, квалификациона структура) и 4. аутоматизација библиотечног пословања.

Интересантно је да и у овој анализи стоје нама препознатљиви коментари као што су: „библиотеке врло често не попуњавају анкетне листове у цјелини или дају непрецизне податке”; „мали број народних библиотека купује домаће новине и часописе”; „књижни фондови су често оптерећени великим бројем примјерака застарјеле и неактуелне грађе”; „аутоматизоване базе су претежно формиране као локалне и не дају могућност да се библиотеке повежу у јединствену мрежу”; „највећи број библиотека нема адекватан простор за смјештај библиотечке грађе и читаонички простор”; „основни информациони инструменти за старији књижни фонд у многим народним библиотекама још увијек су лисни каталози”. Из ових коментара видимо да се и библиотекарима у Републици Српској боре са сличним проблемима као и ми у народним библиотекама у Србији – са проблемима недовољног и неадекватног простора, недостатка средстава за редовну набавку библиотеч-

ке грађе, нејединственом аутоматизацијом, slabим одзивом библиотека да изврше ревизију и отпис грађе, непотпуним и непрецизним статистичким подацима, итд.

Шести део *Водича* под насловом „Библиотекарство у пракси” прави је мали приручник за библиотекаре. Садржи најважнија упутства о завичајним збиркама (појам завичајних збирки, садржај завичајног фонда, рукописна грађа, набавка библиотечке грађе за завичајни фонд, обрада, чување, заштита и коришћење завичајног фонда, дигитализација завичајне збирке), о стандардима у библиотечној делатности (зашто су нам потребни стандарди, стручни рад, просторије и опрема, библиотечки фонд, обрада књижног фонда, библиотечки кадар, заштита и чување библиотечке грађе, статистика, смернице за унапређење рада), о заштити библиотечке грађе (задатак и принципи заштите, оштећења грађе и мере заштите, оштећења грађе под утицајем околине, елементарне и друге непогоде, дигитализација, заштита информационог система), о ревизији књижних фондова (редовна, ванредна и делимична ревизија, припреме за ревизију, време спровођења ревизије, методе рада ревизије, отпис библиотечке грађе).

Последњи, седми део књиге садржи азбучни адресар народних библиотека Републике Српске и азбучни регистар по општинама.

Водич је обогаћен фотографијама сваке поједине библиотеке што веома доприноси да се оне доживе и као културне

установе, а не само као статистички подаци о њима. Поред фотографија, за сваку библиотеку је речена покоја реченица о нечему што је карактеристично баш за њу, било да је реч о детаљима из историје или неки податак из њеног савременог живота и рада.

Као извори података за израду *Водича кроз народне библиотеке Републике Српске* послужили су одговори на „Анкете о библиотечком пословању”, годишњи извештаји и подаци прикупљени приликом посета библиотекама. Вредност *Водича* не умањује ни чињеница да су за неке библиотеке недостајали сви подаци.

Аутор овог узорног водича, Милка Давидовић, у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске ради од 1984. године – најпре као библиотекар-педагог, затим као руководилац Дечјег одељења, руководилац Градске јединице, руководилац Матичне службе регије Бањалука, данас руководилац Матичне службе Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске и помоћник директора. Члан је комисије за полагање стручног испита и предавач и аутор приручника за предмет Историја писма, књиге и библиотека.

И, на крају, можемо се сасвим сложити са констатацијом проф. др Александре Вранеш, која у својој рецензији тврди да се аутор прихватио врло тешког задатка – „начинити од сувих чињеница занимљиву читанку, а не изгубити објективност и прецизност”.

Мр Владимир Арсенић

Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин”, Зрењанин
ulaznica@zrbiblio.org

Библиографија Бранислава Петровића

Вукићевић, Дејан. *Библиографија Бранислава Петровића*. Панчево: Градска библиотека, 2009.

Састављање библиографије лаицима често делује као неизмерно досадна ствар. Седиш у библиотеци и/или архиву и копаш по неким старим књигама, часописима и ко зна чему још, да би као резултат сопственог труда на крају добио попис туђих текстова (овде схваћених најшире могуће). Међутим, ти исти лаици сваког дана седе испред рачунара и „сурфују” Интернетом непрестано отварајући нове и нове линкове у потрази за најскупљом ствари – информацијом. Библиографи, ти владари хипертекста, много пре него што је Интернет могао да се роди као сулуда пророчко/песничка идеја о глобалној мрежи, били су први сурфери људским знањем, које се не креће линеарно, него ризоматично.

Уводећи у књизи *Библиографија Бранислава Петровића* (Градска библиотека Панчево, 2009) ред у дело Бранислава Петровића, популарног „Бране из НИИ-а”, Дејан Вукићевић, један од најбољих и свакако најприлежнијих библиографа у нас, уводи нас у један свет који функционише на два начина: прво,

као срећена апаратура за свако следеће истраживање дела овог песника, дечјег писца, колумнисте и новинара, а затим и као својерстан позив на истраживање асоцијативног простора којима се кретао Бранислав Петровић. Постоји јеврејска пословица која каже: „Ако спасиш једног човека, спасао си читав свет.” Рад библиографа управо јесте спасавање дела једног човека које може да представља капију за улазак у ризоматични свет књига и знања који нас може одвести незнано куд.

Копажући, дакле, по архивима, библиотекама, приватним збиркама и на местима на која можда не бисмо ни помислили, Вукићевић је открио велики број лица Бранислава Петровића и омогућио нам да и ми то исто учинимо. Свака, па и ова библиографија, јесте позив на ново

путовање које можда нема ту удобност Интернет сурфовања, али зато носи једну тактилност која често остаје заборављена и запостављена.

Александар Радовић
Библиотека Матице српске
araddovic@yahoo.com

Лична библиотека Стевана Пешића

Библиотека Стевана Пешића. Приредила Софија Барши. Нови Сад: Градска библиотека, 2008.

Део богатог опуса драмског писца, песника и путописца Стевана Пешића (Ковиљ, 1936 – Београд, 1994) од 1998. године налази се у Завичајној збирци Градске библиотеке у Новом Саду, као поклон Десанке Пешић, пишчеве мајке. Легат аутора *Месечеве енциклопедије* стручно је обрађен у електронској бази БГРАФ са сигнатуром СП.

Приређивач, Софија Барши, наводи у „Предговору” да ГБНС континуирано брине о књижевном наслеђу овог аутора. Познато је да се „наш Тибетанац”, како га је Раша Попов прозвао, који се „с Богом дописивао”, како је сам за себе говорио, опробао у многим жанровима. О његовом делу писали су Бошко Брзић, Радмила Гикић-Петровић и многи други.

До сада је са исте библиотечке адресе објављено пет романа о Ковиљу, Пешићевом родном месту, под називом *Велика књига*, као и пет „књига о Шанцу”. Активно сећање на писца, подсећа Барши, негује и *Меморијал „Стеван Пешић”*, који је, на предлог Ковиљчана и културно-уметничког Друштва „Лаза Костић”, установљен 1995. године. Градска библиотека се 2001. године укључила у ову манифестацију и доделила истоимену награду, коју су, између осталих, добили Владислав Бајац, Радивој Шајтинац и Јовица Аћин.

У публикацији *Библиотека Стевана Пешића* пописане су 443 библиографске јединице (304 монографске публикације, 5 штампаних музикалија и 139 извода из штампе). Монографске публикације на српском језику су сложене азбучним редом, а публикације на страним језицима (холандски, немачки...) абecedним редоследом одредница. У делу књиге под називом „Додатак”, објављен је регистар серијских публикација, као и рукописна грађа са 89 библиографских јединица. Фотографије и картографска грађа чине интегрални део јединог легата у Градској библиотеци у Новом Саду.

У делу књиге под називом „Илустрације”, посебну пажњу привлачи регистар посвета. Најчешће су оне које су писци исписивали колеги на примерцима својих дела. „Стеви, старом другару из књижевне радионице Касине – његов

Душко” (на Радовићевој књизи *Вукова азбука*), или „Драгом пријатељу и колеги Стеви Пешићу, који је видео много тога о чему ја само сањам”, (Филип Давид на првој страници књиге *Принц вајре*).

„Профил” библиотеке Стевана Пешића обухвата дела од Акутагаве Рјуносукее (дело *Каја*, превод са енглеског Воја Чолановић) и Андерсенових бајки, до Веселиновићевог романа *Хајдук Сџанко*.

Међу приложеним књигама је и избор дечјих песама из целог света, али и *Саџански стихови* Салмана Руждија, као и бројна дела домаћих аутора. Од страних писаца, у библиотеци СП су дела Жорж Санд, Алфреда Мисеа, Маргарет Јурсенар. Руска традиција „заступљена” је оригиналним сведочанствима Јурија Гагарина о путовању у космос о којем је сањарио и Стеван Пешић. Посебну „боју” библиотеци овог Ковиљчанина дају дела о Пакистану, Непалу и Кашмиру које су писали Uchiyama Akira и Schetteler Rolf. Познато је да су живот и култура далекоисточних народа били веома инспиративни за Стевана Пешића. Интересовање за далеке „људе и крајеве” делио је најчешће са групом Nityananda, Радом Ивековић и Душаном Пајином. Осим тзв. обавезног дела, каталог о *Библиотеци Стевана Пешића* садржи и неколико куриозитета, као што су три пасоша и боравишна дозвола за егзотични Катманду.

Софија Барши напомиње да је након преузимања Легата, Бошко Брзић доставио и документациони материјал (архивска грађа, рукописи) који ће накнадно бити унет у *Легат Стевана Пешића*.

Публикација *Библиотека Стевана Пешића*, коју су стручно опремиле Софија Барши и Споменка Малетин, сигуран је документ за све које ће убудуће интересовати Пешићев живот и рад. А биће таквих.

Књига је објављена у едицији *Кашалот Завичајне збирке Градске библиотеке у Новом Саду*, рецензент је Гордана Ђилас.

Јапанске графике – Накаи Утагава Јошитаци (1841–1899): два глумца на плавој позадини – детаљ, 1860.

Никола Рацковић

Живот и дјело Милована Ћиласа преточени у библиографију

Аранитовић, Добрило. *Милован Ћилас: библиографија са хронологијом живота и рада*. Београд: Службени гласник, 2008.

Појам *библиографија* (*biblion*=књига; *grafein*=писати) настао је у 5. вијеку прије нове ере у грчкој култури. Од тада је ова стручно-научна дисциплина саставни дио укупног човјековог стваралаштва. Временом се развила до те мјере, да је њено стабло разгранато у мноштво врста и подврста (опште, националне, тематске, регионалне, завичајне, критичке, селективне, персоналне). Свака од њих има своје специфичности и значења. Посебну пажњу међу њима побуђују персоналне библиографије. Оне су својеврсни (и свакако најпримјеренији) споменик личности на коју се библиографија односи. Остале врсте библиографије говоре о ступњу развијености и нивоу зрелости одговарајућих области.

Добрило Аранитовић се огледао у готово свим гранама библиографске струке. Објављивао је опште, националне, тематске, регионалне, завичајне библиографије. У његовом укупном опусу значајно мјесто имају персоналне библиографије. Библиографски је обрадио Хегела (1991), академика проф. др Уроша С. Ружичића (1992), др Драга Ђупића (2003), проф. др Андрију Б. К. Стојковића (2006), академика Миомира Дашића (2007). Ријеч је о библиографијама које су објављене као монографске публикације. Поред ових, Аранитовић је објавио велики број персоналних библиографија у периодичним публикацијама. Уз све то, урадио је и библиографију Петра II Петровића Његоша (у рукопису).

Најновије Аранитовићево дјело из ове области јесте Ћиласова библиографија. Садржи 5.581 библиографску јединицу. Библиографска грађа је распоређена на области: „Посебна издања” (библ. јед. 1–428), „Прилози у периодичним публикацијама, антологијама и изборима” (библ. јед. 429–2.180), „Преводилачки рад” (библ. јед. 2.181–2.209), „Редакторски

рад” (библ. јед. 2.210), „Библиографија радова о Миловану Ћиласу” (библ. јед. 2.211–5.581). На крају су регистри: регистар дела Милована Ћиласа на страним језицима, регистар периодичних публикација у којима је сарађивао Милован Ћилас, регистар преводилаца дела Милована Ћиласа, регистар аутора прилога о Миловану Ћиласу, регистар аутора интервјуа са Милованом Ћиласом, предметни именски регистар. Ови регистри знатно олакшавају коришћење библиографије и скраћују пут до проналажења одређених података.

Библиографске јединице поређане су хронолошким редом, а у оквиру временских цјелина, абecedним редом. Библиографски опис је дат изворно, на језику на којем је прилог објављен.

Добрило Аранитовић је библиографији удахнуо живот тиме што је на крају књиге дао поглавље „Хронологија живота и рада Милована Ћиласа”, а затим слиједи „Избор из записа о Миловану Ћиласу и његовом делу”.

Основна одлика Аранитовићевог приступа библиографији јесте свеобухватност, библиографијом ваља обухватити све што се на било који начин односи на дату тему, без обзира на обим и значај, за библиографа нема споредних и мање важних текстова. То је видљиво и у Ћиласовој библиографији.

По својој суштини, библиографије су вриједносно неутралне; кад је ријеч о персоналним библиографијама, та је неутралност двострука: и у односу на личност и у односу на његово дјело. Тако је то и са овом библиографијом. Она није ријешила *снџму Ћилас* (нити је то могла). То ову библиографију чини још актуелнијом. Даном објављивања, она постаје полазиште за будућа истраживања живота и рада Милована Ћиласа и времена у којем је живио и радио.

Јапанске графикае – Накаи Утагава Јошитаки (1841–1899): Кабуки глумци, триптих, 1865.

Бојана Вукотић
Народна библиотека Србије
bojana.vukotic@nb.rs

Лексикон црногорске културе

Racković, Nikola. *Leksikon crnogorske kulture*. Podgorica: DOB – Društvo za očuvanje crnogorske duhovne baštine, 2009

Недавно је из штампе изашао *Лексикон црногорске културе* аутора Николе Рацковића. Објавила га је издавачка кућа ДОБ – Друштво за очување црногорске духовне баштине из Подгорице, а штампан је у београдској штампарији Calibris. Рецензенти *Лексикона* су: проф. др Вукота Бабовић, проф. др Душан Ичевић, Гојко Кастратовић, Милован Радојевић, академик др Радослав Ротковић, Никола Вујошевић. Штапање ове књиге помогло је Министарство културе, спорта и медија Црне Горе, а штампан је у тиражу од 2.000 примерака.

Концепција

Лексикон црногорске културе обухвата целокупно црногорско културно наслеђе – културна добра и уметничко благо која је стварао црногорски народ током своје историје. Ба ви се периодом од првих трагова културе (Црвена стијена) до почетка 21. века. Обухваћени су: 1) ствараоци који су рођени у Црној Гори, у њој су живели и стварали; 2) црногорски аутори који су живели и стварали ван Црне Горе; 3) ствараоци који су рођени ван Црне Горе, а живели су и стварали у Црној Гори. Примењен је и национални и територијални принцип, с обзиром да је црногорска култура, као и свака култура, мултиетничка.

Критеријуми

Критеријуми за укључивање у *Лексикон* најчешће су били објављена књига, самостална изложба, јавни солистички концерт, а у области науке и радови публиковани у периодичности (ако аутор нема објављене књиге). Обухваћени су: архитекте, вајари, музичари, научници, сликари; научне области (друштвене науке, примењене науке, природне науке, математика, филозофија, религија); гране уметности (архитектура, вајарство, књижевност, музика, позориште, филм); научне, културне, просветне и уметничке институције; појмови и правци из црногорског културног наслеђа, журналистика, публицистика, радио, телевизија; народно стваралаштво. Укључени су и лекари, агрономи, правници, дипломате, политичари, ако имају објављене радове, новинари, ако имају објављену књигу, или су уредници листова и часописа, уредници културних рубрика у новинама, директори културних, научних и просветних установа, министри за просвету, науку и културу (и ако немају објављену књигу) јер су својим деловањем утицали на развој културе. *Лексикон* садржи и податке о националним парковима јер говоре о човеком односу према природи, а неки су према стандардима UNESCO-а уврштени у светску баштину.

Основна намера аутора била је да укаже на постојање онога на шта се одредница односи и на разноврсност садржаја црногорске културе, па зато оне садрже само по неколико најопштијих основних података. *Лексикон* при том обрађује само податке, а не даје вредносне судове о стваралаштву.

Формула садржаја сваке одреднице је 3Р: рађање, развој, резултат (као резултат, код личности је најчешће дата исцрпна библиографија).

Један број појмова први пут је лексикографски обрађен у *Лексикону црногорске културе*. У предговору аутор наводи и проблем јасног, прецизног и адекватног именовања појмова – формулисања одредница, посебно због постојања бројних синонима за неке појмове (на пример новине – листови – штампа, образовање – просвета – школство), или мењања назива установа током њиховог постојања, итд. У раду је аутор наилазио и на непотпуне, а често и противречне податке. Тако су изостављене неке личности за које нису били доступни потпуни подаци, мада својим стваралаштвом заслужују да уђу у *Лексикон*.

Код персоналних одредница, посебна пажња посвећена је библиографији и она је овде третирана као најважнији део биографије. Настојало се да библиографија буде потпуна: навођена су сва дела једног аутора (само прва или прва доступна издања), изостављени су брошуре, уџбеници и приручници, коментари закона (мада има и изузетака). Наведени су наслов дела, поднаслов или књижевни род, односно врста, преводилац, приређивач, место и година издања, а због недостатка простора нема података о издавачу. За ликовне уметнике изнети су подаци о изложбама са местом и годином одржавања, а уз податке о позоришним представама и филмовима дате су године. Уз место рођења стоји назив најближег већег места. Градови и установе који су мењали имена заступљени су одредницама под садашњим именом.

Лексикон је обogaћен и са око 200 илустрација, од којих се неке појављују први пут, а садржи и „Списак скраћеница” и „Списак места која се појављују под различитим називима”. Сам *Лексикон* је значајан извор биографских и библиографских података у оквиру одредница, али је посебно значајна обимна литература наведена на крају *Лексикона*, која је аутору послужила као извор података. „Литература” садржи 385 библиографских јединица: „Антологије, зборници, избори из дјела” (48); „Библиографије” (36 – од тога 27 књига *Црногорске библиографије*); „Биобиблиографије” (3); „Биографије” (7); „Енциклопедије, лексикони, речници, приручници” (65); „Студије и друге монографске публикације” (115); „Споменице” (27); „Периодичне (серијске) публикације” (79); „Остали извори” (5).

Никола Рацковић, аутор *Лексикона црногорске културе*, рођен је 1935. године у Берима код Подгорице. Дипломирао је на Филозофском факултету у Београду (филозофска група предмета). Радио је у Културно-просветној заједници Београда, Скупштини општине Палилула (Одсек за образовање и културу), Библиотеци „Милутин Бојић” (Уредник Трибине Три), Уставном суду Југославије (саветник за информативно-библиотечку делатност). Ба ви се филозофијом, књижевношћу, лексикографијом и библиографијом. Сарадник је *Лексикона писца Југославије* (Матица српска,

Нови Сад), *Енциклопедије Југославије 2.* издање (Југославенски лексикографски завод, Загреб), *Енциклопедије Црне Горе* (Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица), *Енциклопедије Њеџош* (Подгорица), сарадник је на пројекту *Црногорска библиографија* (Централна народна библиотека Црне Горе „Бурђе Црнојевић”, Цетиње). Заступљен је у десетак антологија (књижевних критика, песама, афоризама, епиграма). Стални је члан сарадник Матице српске, члан Удружења књижевника Србије, члан Хегеловог друштва. Поред *Лексикона црногорске културе* објавио је још десет књига, а књигом *Шша је у иишану* (1982) утемељио је *иишане*

као књижевни жанр (Миодраг Мркић). *Лексикону црногорске културе* претходи књига *Прилози за лексикон црногорске културе* (Централна народна библиотека Црне Горе „Бурђе Црнојевић”, Цетиње, 1987).

Лексикон црногорске културе рађен је по савременим лексикографским стандардима, и по основу два кључна критеријума: националном и територијалном. Овако широко постављеном концепцијом, овај лексикон је обухватио и велики број личности које су везане за српску културу, па ће својим обиљем података, посебно библиографских, бити драгоцен као извор и за наше истраживаче.

Мр Милица Црнојевић
Народна библиотека Србије
milica.crnjevic@nb.rs

Социолингвистичка библиографија

Bugarski, Ranko. *Selektivna sociolingvistička bibliografija: SFRJ, SRJ – SCG, Srbija: 1967 – 2007*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2009.

У издању Народне библиотеке Србије објављена је стручна библиографија из области социолингвистике, чији је аутор један од наших значајних лингвиста.

Ова *Библиографија* је настајала постепено – њен први и највећи део објављен је у *Зборнику Матице српске за филологију и лингвистику* XL1/2 (1998), који је допуњен и штампан у ауторској књизи *Лица језика* (објављена 2001, 551 наслов, обухвата период 1967–1999); наставак и допуне су објављене у ауторским књигама *Нова лица језика* (објављена 2002, за 2000. и 2001) и *Језик и култура* (2005, за период 2002–2004).

Најобимнији део *Библиографије* чине радови југословенских аутора штампаних у земљи, само делимично су укључени радови југословенских аутора објављени у иностранству, као и радови страних аутора објављени у југословенским публикацијама. Прилози иностраних аутора о југословенским социолингвистичким темама штампани у иностранству нису обухваћени.

Зачетак ове *Библиографије* су годишњи спискови које је професор Бугарски припремао за *Библиографију европске социолингвистике*, штампану у додатку годишњака *Sociolinguistica : Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik* од 1985. до данас. Период 1967–1984. чини додати, први део *Библиографије*, а почетна година одређена је првом савременом социолингвистичком публикацијом – *Jezici u kontaktu i lingvističko prosuđivanje* (тематски број *Suvremene lingvistike*), јер би иначе *Библиографија*, по речима самог аутора, могла да почне Вуковим *Рјечником* из 1818. године. Први део *Библиографије* обухвата, осим неколико најважнијих превода, само радове југословенских аутора објављене у земљи.

Разлози за селекцију, као и принципи по којима је вршена, наведени су у предговору. Садржински критеријум ове *Библиографије* аутор је решио компромисом – осим радова несумњиво социолингвистичке садржине, укључени су и радови који поседују такве компоненте. Границе које је тешко повући код свих стручних библиографија аутор је, на срећу корисника, решавао пре проширивањем критеријума, него искључивањем

њем одређених публикација. Политички интониране полемике, заправо обрачуни са неистомисљеницима, о варијантама, изговорима и писмима стандардног српскохрватског, односно српског језика, нису укључене у *Библиографију*.

Известан број јединица је секундаран, преузет највише из *Јужнословенској филологије*, међутим, те јединице нису означене у *Библиографији*. Литература коришћена за израду ове *Библиографије* није наведена.

Нова издања књига навођена су само ако су прерађена или допуњена. *Библиографија* није аотирана, али су код непрозирних наслова јединица у косим заградама назначене теме. Распоред је хронолошки, по годинама, а у оквиру године абecedно, по ауторима. Зборници су наведени под именима уредника.

Библиографија илуструје настанак и развој југословенске социолингвистике и представља драгоцен извор података. Осим именског регистра, дат је и предметни, који указује на области у оквиру социолингвистике које су привлачиле највећу пажњу стручњака – двојезичност и вишејезичност, језичка политика (највише у СФРЈ), језички контакти и утицаји, језичка стандардизација, дијалекти и жаргон, однос језика, идеологије и политике, језик рата и говор мржње, као и питања електронске технологије и рачунарске терминологије.

Регистар наслова периодичних публикација, који је израдила мр Здравка Радуловић, даје податке о серијским публикацијама које су штампале радове из области социолингвистике и њиховом обиму.

Захваљујући професору Ранку Бугарском, не само лингвисти, већ и остали научни и културни радници добили су библиографију која ће послужити као подстицај за нова истраживања.

Ова *Библиографија* потврђује речи студената професора Бугарског о лекцији која се од њега добија наведене у предговору њему посвећеног зборника *Jezik, društvo, saznanje* да „... има смисла само оно што се ради аутентично, из љубави, с бескрајном оданошћу, и у исто време савршено поштено...”.

Марија Богдановић
Народна библиотека Србије
marija.bogdanovic@nb.rs

Библиографија часописа *Анали Правног факултета у Београду*

Мирчов, Светлана, Ивана Пајић, Вања Ерор и Катарина Петровић. *Библиографија Анали Правног факултета у Београду: 1953–2008*. Београд: Правни факултет, 2009.

Званично гласило Правног факултета Универзитета у Београду: *Анали Правног факултета*, коначно је добило озбиљну и свеобухватну библиографију која покрива период од његовог настанка, 1953, до 2008. године. На овај начин, обележен је и пригодни јубилеј – 55 година излажења часописа, што је био повод редакцији да читаоцима пружи увид у тематику, ауторе и уређивачку политику часописа кроз дужи временски период. Ово постаје значајније када знамо да су *Анали*, по речима главног уредника, др Симе Аврамовића, као гласило најстарије правне школе на Балкану, излазили у бурним временима. Довољно је поменути да су *Анали* наставак *Архива за правне и друштвене науке*, који је излазио још од 1906. године, да би после Другог светског рата, одлуком тадашњих власти, постао гласило Савеза удружења правника Југославије. Политичка неподобност часописа, који наводно није био довољно отворен за све народе бивше Југославије, довела је до тога да Правни факултет у Београду остане без свог гласила. Тако су 1953. покренути *Анали*, који су убрзо привукли еминентне ауторе из области правних и друштвених наука.

Селективну библиографију *Анала* радила је професор др Марија Драшкић, за период 1953. до 1983. и Мирјана Костић, од 1984. до 1986. године. Непотпуност података и дуг временски период библиографски непокривен, навели су ауторке др Светлану Мирчов, управницу библиотеке Правног факултета и библиотекарке Ивану Пајић, Вању Ерор и Катарину Петровић да израде детаљну и стручну библиографију свих радова објављених од почетка излажења часописа. Резултат тога је попис преко четири хиљаде наслова и око хиљаду аутора који су током педесет година писали за овај престижни часопис.

Библиографија је рађена *de visu*, чиме је постигнута тачност и прецизност података. Ауторке су се одлучиле за ауторски концепт библиографије, вероватно због једноставнијег претраживања грађе и потреба корисника овакве тематике. Наиме, библиографске јединице су везане за ауторске одреднице, и тако нумерисане, док су библиографске јединице у оквиру једне одреднице наведене хронолошким редом. Изузетак је укључивање и тематских одредница, да би се обухватили и они наслови који нису могли да се сместе под одредницу

аноним. Сама библиографска јединица не прати стандарде, већ су се ауторке одлучиле за сужен избор елемената, који даје све потребне информације, а задржава једноставност и читљивост. Библиографију прати и Општи ауторски регистар који обухвата азбучно сређена имена аутора, коаутора,

приређивача, преводаца, иницијала, анонима и тематских одредница. Страна имена су дата у транскрипцији. Намера редакције да библиографију учини и електронски доступном на сајту Правног факултета, а претраживање постави, осим по ауторима, и по кључним речима из наслова текстова, биће још један корак ка приближавању грађе и тематике сваком заинтересованом кориснику.

Велики посао који су обавиле ауторке библиографије на сакупљању грађе и стручном попису

сваке јединице, учиниле су да правна наука добије адекватни приручник грађе, који би требало да буде незаобилазна тачка сваког истраживача. Правни факултет је на овај начин открио широј читалачкој публици историјат научне мисли која се неговала у његовом окриљу. Библиографија је својеврсно сведочанство рада једне установе од националног значаја, подсетник на историјске и политичке моменте који су се логично рефлектовали на њу. Преглед аутора који су објављивали своје радове у овом часопису, довољно показује њен значај и ауторитет у области правних и друштвених наука. Вредност библиографије не мери се само њеним пописом радова, она добија на значају када постане слика једног времена, али и темељ науке и инспирација за све будуће истраживаче. *Библиографија Анала* јесте темељ и подстицај даљег развоја правне науке код нас.

Ненад Идризовић
Народна библиотека Србије
nenad.idrizovic@nb.rs

Богословско буђење

Милићевић, Вукашин. *Библиографија часописа „Богословље“ (1926–1940, 1957–2006) и „Зборника Православног богословског факултета“ (1950–1952)*. Београд: Институт за теолошка истраживања, Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2009.

Библиографија српске теологије, чији је оснивач и уредник проф. др Богољуб Шиљаковић, представља капитални пројекат који ће користити свим научницима, теолозима или истраживачима који се баве проучавањем периода од рукописне традиције до данас, чији би садржај у ширем смислу био богословски. Наравно, садржај би обухватао и сва оне области које се прожимају са богословљем, као што су: философија, социологија, психологија, етнологија, историја, уметност, итд. Како би овај пројекат постигао свој циљ, потребно је обрадити најважнију богословску периодичку, да би се добила библиографија богословског предметног и ауторског каталога. Овакав подухват подразумева вишегодишње стрпљење и, наравно, оно што је најбитније, а то је већи број професионално оспособљених библиотекара.

Ова библиографија састоји се од неколико јасно издвојених делова. На првом месту је предговор Б. Шиљаковића под називом „За библиографију српске теологије“, у којем сазнајемо разлог настанка овог пројекта, као и основне податке о самом раду и принципима на основу којих је израђен. Б. Шиљаковић нам у свом предговору излаже историјски преглед развоја богословске библиографије од 15. до 21. века, са наведеним насловима. Посебну пажњу је посветио развоју библиографске обраде богословске литературе у православним земљама. Занимљиво је то што је библиографску обраду српске богословске литературе у погледу ретроспективне и текуће библиографије, као и библиографије богословског предметног каталога, оценио да је далеко од „задовољавајућег стања“. Ово је заиста велика част за све оне који су својим трудом и знањем допринели општој библиографији из ове области. Речи хвале нису могле да заобиђу ни аутора ове библиографије, свештеника Вукашина Милићевића, чији би труд требало да буде подстицај свима који би хтели да дају допринос обради српске богословске периодике.

Потом следи „Уводно слово“, у којем аутор излаже опште податке о часопису *Богословље*. Наводи да је часопис почео да се издаје тек после шест година од оснивања Богословског факултета. Иначе, оснивање Богословског факултета требало је да буде 1905. године, али због историјских неприлика, факултет је почео са радом тек 1920. године. Патријарх Димитрије Павловић је покренуо иницијативу за издавање часописа и чак је у свом тестаменту одредио да ће део овог

имања приложити за издржавање часописа. Поново због историјских неприлика, за време Другог светског рата и после њега, часопис излази тек 1957. године. Једини светли тренутак у том периоду био је тај што су од 1950. до 1952. (1954) издате три књиге *Зборника Православног богословског факултета*, које се приписују издањима *Богословља*. У периоду од 1926. до 2005. године, часопис *Богословље* изашао је у 113 свезака.

Требало би поменути да постоји још једна свеска *Богословља* (издата 2006. године) која није обрађена у овој библиографији, а чији је садржај потпуно исти као у овој публикацији. На крају следи ауторово објашњење методе коју је користио приликом писања библиографије, што га је довело до циља да ова библиографија буде састављена као неопходно средство за изучавање богословља, пре свега код данашњег српског теолога и то „са намером да га, путем њему пријемчиве интелектуалне матрице, упозна са неоправдано непознатим радовима његових непосредних претходника и сатрудника у великом делу богословља.“

Следећи део библиографије састоји се из четири дела. У првом делу урађен је *општи опис*, у којем су написане скраћенице, промене подналова, нумерација часописа по годишту и броју свеске, имена уредника и уређивачког одбора. У другом делу обрађена је свака свеска часописа са њеним потпуним садржајем, од наслова и подналова, до наведених наслова свих чланака, расправа и приказа књига. Трећи део ове библиографије по обиму је највећи и представља саму библиографију чланака објављених у *Богословљу*. Чак је обрађен садржински опис сваког текста, што није карактеристично за стандардни библиографски опис. Чланци су сређени по систему Универзалне децималне класификације и садржински су подељени на десет општих тема, а то су: хришћанска теологија, философија, психологија, етнологија, историја религије, филологија, окултизам, персоналне биографије, Православни богословски факултет и часопис *Богословље*. Последњи део чине три одлично урађена регистра – регистар појмова, аутора и личних имена. Ови регистри повећавају информативност саме библиографије и омогућавају дубља научна истраживања садржаја часописа *Богословље* и *Зборника Православног богословског факултета*.

Можемо само рећи да, без обзира што аутор није професионални библиограф, заиста поседује таленат једног извршног библиографа. Надамо се да ће наша Православна црква изнедрити још оваквих талентованих богослова, који не само да ће допринети развоју богословске науке, него ће и библиокарству вратити веома значајно место које му је у историји Цркве припадало.

Милана Миливојевић
Народна библиотека Србије
milana.milivojevic@nb.rs

Библиографија часописа *Пут и саобраћај* 1955–2008.

Добриловић, Јелена. *Библиографија часописа Пут и саобраћај: 1955–2008*. Београд: Друштво за путеве Србије, 2008.

У издању Друштва за путеве Србије објављена је *Библиографија часописа Пути и саобраћај* којом је обухваћен период излажења овог часописа од 1955. до 2008. године.

Овом библиографијом обухваћени су радови свих аутора објављивани током протеклих нешто више од пет деценија излажења часописа. Часопис *Пути и саобраћај*, стручни је часопис Друштва за путеве Србије. Званично постоји од 1955. године, када је одлуком Скупштине Друштва, одржане у Београду, и покренут.

Овом стручном часопису претходила је форма билтена, која је настала непосредно након оснивања Друштва за путеве Србије, 17. маја 1953. године. Већ тада било је јасно да је потребно да се отпочне са издавањем гласила у којем би се писало о проблемима пројектовања, грађења и одржавања путева, а истовремено и обавештавало о раду Друштва.

Тадашњи *Билтен Друштва за путеве Србије* имао је облик новине, формата 21x29cm. Штампан је најчешће на четири стране. Током излажења, до 1955. године, објављено је шест бројева. Главни уредник био је Добриловић Стевановић, дипл. инж. грађевинарства, који је био и први председник Друштва за путеве Србије. Значај тадашњег *Билтена* посебно се огледа у информисању путарске јавности о техничким и административним догађајима који су обележили тај период.

У том периоду, градња путева у Србији била је у порасту, што је праћено и повећаним обимом одржавања путне мреже. Текућа догађања захтевала су и обимнији путарски часопис, неку врсту техничког информатора и водича. Због тога, дотадашњи билтен прераста у часопис Друштва за путеве Србије, чија библиографија је објављена 2008. године.

Ауторка, мр Јелена Добриловић, библиотекар у Библиотеци Института за путеве а.д, засигурно је један од озбиљних познавалаца грађе којом се бави и часопис Друштва за путеве Србије. Као руководиоца специјалне библиотеке каква је Библиотека поменутог Института, а и с обзиром да је 2007. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду одбранила магистарску тезу „Специјалне библиотеке у науч-

ноистраживачким институтима”, мр Јелена Добриловић је веома стручно приступила изради ове Библиографије. Она је први библиографски попис радова објављених у часопису *Пути и саобраћај*, рађен *de visu*.

Са 2.538 библиографских јединица обухваћени су сви аутори и њихови радови публиковани у часопису током педесет и четири године излажења. Сваку библиографску јединицу, поред основних библиографских елемената, прати и кратак опис тематике којом се аутор бавио. Тиме се добија прегледан увид у грађу и значајан путоказ за даља претраживања и детаљнија истраживања, што уосталом и јесте један од задатака библиографије.

На 483 стране, након „Увода”, у којем нам је ауторка дала исцрпан историјски и тематски приказ Друштва и његовог гласила, следи поглавље „Библиографска грађа” у ком је на 367 страна обрађено поменутих 2.538 библиографских јединица. Библиографија је урађена по међународном стандарду ISBD (CP). Прва библиографска јединица има потпун библиографски опис, а све остале скраћени. Грађа је класификована комбиновано, алфаветско-азбучним поретком по презименима аутора (у одредници) или насловима, и хронолошки, тако што је више библиографских јединица једног аутора срећено по времену излажења, од најстаријег до најновијег датума. Овај драгоцен библиографски приручник опскрбљен је ауторским и предметним регистром, што библиографију чини информативнијом и једноставнијом за употребу.

С обзиром да стручна периодика, евидентирајући напредак у науци, јесте главно средство за саопштавање текућих научних информација, она, подижући ниво знања стручних кадрова, има и едукативни карактер. Стога, и сваки библиографски попис стручних радова и текстова једне серијске публикације значајан је допринос науци. Такву улогу и значај носи и *Библиографија часописа Пути и саобраћај*. Стручно и исцрпно, представљено је више од пола века научноистраживачког рада најпризнатијих стручњака из ове области код нас.

Ивана Петковић
Народна библиотека „Стеван Сремац”, Ниш
petkovic_4@hotmail.com

Из албума старог Ниша

Чупић, Марија. *Из албума старог Ниша: фотографије*. Ниш: Народна библиотека „Стеван Сремац”, 2009.

Ове године Народна библиотека „Стеван Сремац” у Нишу обележава сто тридесет година свог трајања као јавна библиотека. Тим поводом објавила је занимљиву стручну

публикацију библиотекара Марије Чупић *Из албума старог Ниша*, као трећу по реду у својој едицији „Завичајна ризница”.

Фонд фотографије чини део завичајног фонда, и значајан је извор информација о знаменитим личностима, деловима града, значајним објектима, историјским догађајима. Аутор, Марија Чупић, представила је део фонда фотографије (фототека) које се чувају на Одељењу завичајних и посебних фондова Народне библиотеке у Нишу. Језгро и највреднији део фонда чине фотографије Нишлија и Ниша с краја 19. и почетка 20. века.

У публикацији је приказано 130 одабраних оригиналних фотографија које су тематски веома раличите. Највећи број фотографија чине портрети (тзв. допојасни портрети, портрети целе фигуре, групни портрети), затим следе фотографије објеката (зграда), као и фотографије разних догађаја.

Обрада посебних фондова захтева и посебно добро познавање области на коју се фонд односи, тако да је аутор Марија Чупић стручно урадила овај део посла. Библиографски опис прати сваку фотографију и рађен је према Међународном стандарду за библиографски опис некњијне грађе – ISBD (NBM). Записи су поређани по формату од I до IV, а у оквиру формата сређени су по numerus sirens-у. Код ауторских фотографија, одредницу чине презиме и име аутора (фотографа). Остале фотографије код којих се није могао утврдити аутор/фотограф, воде се на наслов. Све одреднице су ћириличне, јер је то писмо Библиотеке. Напомене је дао каталогизатор због објашњења библиографског описа. Уз сваки запис стоји НИБИС ИД број, односно идентификациони број публикације у електронској бази подата-

ка Народне библиотеке у Нишу, инвентарни број и сигнатура. На крају *Албума*, аутор је приказао регистар наслова.

Треба похвалити и истаћи овај први корак у представљању јавности визуелне грађе која се налази у фондовима Народне библиотеке у Нишу, тачније на Одељењу Завичајних и посебних фондова, Одељењу које неколико година уназад активно учествује у издавачкој делатности ове културне установе у Нишу. Уложено је много труда, ангажовања, али и истинске љубави, како би се дали што прецизнији и исцрпнији подаци о ауторима и времену настајања приложених фотографија. Осим жеље да се представи богат фонд разноврске библиотечке грађе која се прикупља, обрађује и чува у Библиотеци, издавање овог *Албума* је и позив грађанима да помогну у прикупљању фотографија, које би се, захваљујући новим технологијама, скенирале и обрадиле, и на тај начин нашле на Web порталу Народне библиотеке „Стеван Сремац” у Нишу и ушле у процес дигитализације.

Нарочито треба истаћи графичко обликовање корица, које је зналачки урадио Велибор Станојевић.

Ниш као тема фотографског интересовања и као седиште фотографа, појављује се први пут крајем 19. века. Сто тридесет фотографија *Из албума старој Ниша* намењено је стручној, научној, културној јавности, али и заљубљеницима у фотографију и овај крај, јер даје документарни допринос пружању информација о Нишу, а уједно и на симболичан начин представља обележавање сто тридесет година постојања Народне библиотеке „Стеван Сремац”.

Јапанске графике – Накаи Утагава Јошитаки (1841–1899): два самураја и жена, 1860.

Александрија

Alexandria: the journal of national and international library and information issues Vol. 20, no. 2, 3. Editor Ian D. McGowan. Farnham: Ashgate Publishing; London: The British Library, 2008.

Број 2 за 2008. годину садржи чланке о пројектима који демонстрирају како променама, као актуелном темом у свету библиотека и информација, може бити добро управљано и како оне могу бити успешне. Маркетиншки аспект Web презентација националних библиотека предмет је компаративне анализе сајтова четири библиотеке (укључујући Британску) аутора М. Sleeve и D. Stephens-а. О пројекту Националне библиотеке Велса да, опремањем нових простора (изложбена галерија, сала за предавања, филмске пројекције и културна дешавања) те концептом нових услуга, реализује свој потенцијал у односу на кориснике, мењајући при томе значајно перцепију удела Библиотеке у културном туризму, говори рад R. Griffiths-а. Импресивни стратешки развој Библиотеке Шангаја у 21. веку – брзина којом се развијају савремене услуге у контексту преиспитивања улоге јавне библиотеке – тема је рада библиотекарке Xia Lei. Чланак М. Bossenbroek-а и Н. Jansen-а на холандском примеру анализира препреке за дигиталне библиотеке садржане у законским прописима којима се регулише копирајт. К. Е. Attar пише о пројекту електронске обраде инкунабула Библиотеке Лондонског универзитета.

Број 3 за 2008. годину отвара чланак Н. Coetzee и L. Skelly о реализацији пројекта конверзије лисног каталога Националне библиотеке Јужне Африке у машински читљив формат. Чланак М. Lajeunesse-а даје преглед података о на-

ционалним библиотекама чланица Међународне организације Франкофонија (OIF) – радом је обухваћена и Народна библиотека Србије, с обзиром да од 2006. Србија има статус посматрача овој организацији. Осврћући се на значај колекција Британске библиотеке за које се може рећи да садрже и „сећање нације” и „ДНК цивилизације” као и на став ове Библиотеке да „унапређује светско знање”, А. Stephens излаже о њеној стратегији на међународном плану у периоду 2008–2011. О пројекту де-

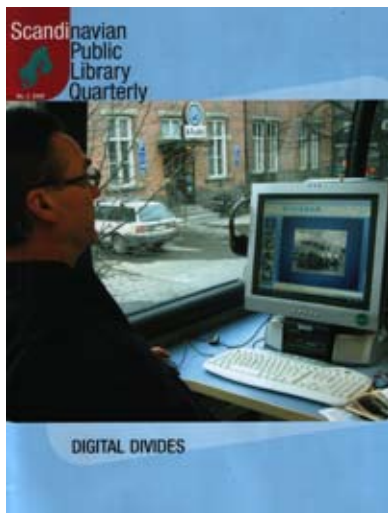
финисању индикатора за мерење успешности националних библиотека, који је резултирао Техничким извештајем ISO 28118 "Information and documentation – performance indicators for national libraries", говори рад R. Poll. Број закључује чланак N. Lek Choh-а о библиотечкој мрежи Сингапура.

Љуба Јањетовић

Scandinavian Public Library Quarterly

Scandinavian Public Library Quarterly Vol. 42, No. 2. Editor-in Chief Barbro Wigell-Ryynänen. Finland: Ministry of Education and Culture, 2009.

Уредница магазина, Barbro Wigell-Ryynänen, подсећа нас на чињеницу да су све библиотеке у Еспоу (део хелсиншког региона), смештене у новим шопинг центрима. Радно време прилагођено је грађанима и оне су отворене до касних вечерњих сати, као и околне радње. Усмереност на корисника и прилагођавање структуре библиотечке мреже и сервиса грађанима (а не обрнуто) тема је овог броја. Стари статички концепт („простор испуњен књигама”), мора бити срушен, а библиотеке би требало да буду социјално одговорне и доступне свим друштвеним групацијама. „Јавне библиотеке морају да буду тамо где су људи... Сада оне долазе вама, где год да сте и кад год су вам потребне”, истиче у уводнику Tone Moseid.

Професор Jon Bing са Универзитета у Ослу поставља провокативно питање: „да ли је библиотекама потребна зграда?”, Monica Kaasa пише о сервису за возаче камиона, Hilde Kristin Ljødal о иновативним библиотечким услугама у затворским библиотекама Норвешке, а новинар Anders Persson даје личну причу затвореника у једном шведском затвору. Ann K. Poulsen говори о данским искуствима у библиотекама за предшколце, Jaana Selesniemi о сервисима везаним за креативно писање и препоручивање књига млађим члановима библиотеке у Финској, а Christina Svensson о услугама намењеним старијој популацији у Шведској. О примерима добре праксе Севера пишу и: Søren Davidsen из Данске, Ritva Niemeläinen из Финске Vidar Lund из Норвешке и други.

Г. Т.

Археографски прилози

Археографски прилози бр. 29–30. Уредник Александар Младеновић. Београд: Народна библиотека Србије, 2009.

Народна библиотека Србије и њено Археографско одељење већ три деценије издају часопис *Археографски прилози*. У овом часопису су врло брзо своје место нашли радови аутора из земље и иностранства и то из неколико области: из текстологије, историје језика, историје уметности, филигранологије. Незаобилазни су радови који се баве појединим археографским проблемима. Данас су *Археографски прилози* угледан часопис који радо чита научна и стручна јавност.

Пред нама је нови број овог часописа, тачније двоброј 29–30. У одељку „Чланци и расправе” ниже се 12 радова. Први у низу, рад Т. Ј. Попове, има наслов „К вопросу о количестве славянских рукописей Лествицы Иоанна Синайского (XII–XVII вв.)”. Аутор се овде бави питањем броја словенских рукописа који садрже текст *Лествице Јована Синајског*. У раду се табеларно доноси попис 295 рукописа, као и подаци о времену њиховог настанка и месту где се данас чувају.

Рад Радомира Д. Петровића „О рестаурисаном ктиторском натпису краља Милутина на фресци у призренској цркви Богородице Љевишке (XIV век)” доноси графички рестаурисану копију ктиторског натписа краља Милутина у цркви Богородице Љевишке у Призрену.

Посебну пажњу потребно је посветити раду Сергеја Јурјевича Темчина „Бывшая рукопись белградской Народной библиотеки (сербский октоих 1353 года, №213) в Гарварде”. Овај рад објављен је у часопису *Slavistica Vilnensis* 2003. године, а овде се доноси фототипски. С. Ју. Темчин утврдио је, поређењем података из каталожских описа, да се у Харварду данас чува једна рукописна књига која је некада била део старе збирке рукописа Народне библиотеке. Реч је о *Октоиху* са записом писара о месту и времену преписивања рукописа. Како писар каже, књига је настала у Сиринићкој жупи, на југоистоку Косова и Метохије, у време цара Душана.

Народна библиотека Србије добила је од Универзитетске библиотеке на Харварду снимке (на позитиву микрофилма) целог рукописа број 213. Основне археографске податке о овом рукопису (број листова, материјал на којем је преписан, језик текста и кратка напомена о садржају рукописа) као и рашчитан текст записа писара донела је Миланка Убипарип у раду „О рукописном Октоиху (1353.г.) Из старе збирке Народне библиотеке у Београду”. У прилогу је аутор донео и снимке десет страница овог рукописа.

Александар Младеновић у раду „О једној правописној особини у повељама кнеза Лазара и деспота Стефана” разматра употребу слова њ у повељама српских владара кнеза Лазара и деспота Стефана.

У овом двоброју *Археографских прилози* филигранолог Радоман Станковић има два рада. Први, „Водени знаци ру-

кописних књига манастира Крке”, доноси детаљан филигранолошки опис и датирање за 74 књиге ове важне збирке као и филигранолошки албум од 358 водених знакова из ових књига. У раду „Водени знаци рукописа Милешевске епархије (Милешева, Дубочица, Илино Брдо)” датирано је девет рукописних књига први пут према воденим знацима. Седам књига, од укупно девет, први пут је представљено научној и стручној јавности. Зато аутор у прилогу објављује неке снимке из ових рукописа.

Катарина Мано-Зиси у свом раду „Писар јеромонах Данил у манастиру Шудикови” окуља рукописне књиге које је последњих деценија 16. века преписивао јеромонах Данил. Шест рукописа који се данас чувају у збиркама у Србији, Црној Гори, Бугарској и Аустрији имају запис о раду поменутог јеромонаха у манастиру Шудикови. У раду је делом осветљена прошлост и судбина манастира Шудикове кроз записе у књигама које су овде писане или су припадале овом манастиру.

И овај број *Археографских прилози* има радове посвећене проучавању појединих богослужбених текстова. Рад Зорана Ранковића „Пасхална херувимска песма у српскословенском преводу” указује на нове преписе пасхалне херувимске песме, док рад Христине Тинчеве „За един препис на Богоявленския чин в Аврамовия сборник об 1674.г.” пружа податке о пронађеном тексту „Чин на Светом Богојављењу” у рукописној књизи која се чува у Народној библиотеци „Иван Вазов” у Пловдиву. Књигу је преписао 1674. Године Аврам Димитријевић.

Још два рада Радомира Д. Петровића нашли су се у овом двоброју *Археографских прилози*. То су: „Камени натпис о ктитору Хаци-попу Јовану из 1613. године у манастиру Дечанима” и „Угребани записи на фасадним фрескама црква манастира Пећке патријаршије”.

У одељку „Критике и прикази”, Јасмина Недељковић представила је књигу Александра Младеновића *Повеље и џисма десјоша Стефана*. Драгана Новаков аутор је приказа књиге Радомана Станковића *Водени знаци хиландарских рукописа (XIV–XV в.)*.

Тако су се, по тридесети пут, у *Археографским прилози* нашао радови на неколико словенских језика (српски, руски, бугарски) из неколико области које су често својим резултатима међусобно повезане (филигранологија, историја језика, историја уметности, текстологија, историја и рукописна традиција појединих текстова, богослужбених и небогослужбених).

др Миланка Убипарип

Библиотекарство Српске – нова адреса за приступ знању

Библиотекарство Српске: часопис из области библиотекарства и библиотечно-информационе дјелатности; Librariranship of Srpska Год. 1, бр. 1. Главни и одговорни уредник Алекса М. Алаџић. Вишеград: Друштво библиотекара Републике Српске, 2008.

Праћење развоја савременог библиотекарства је наша потреба и обавеза, која је у складу са захтјевима савремених корисника и могућностима нових технологија. Најчешћи облици неформалног образовања и усавршавања библиотекара су семинари, конференције, конгреси, проучавање стручне литературе, научних часописа, зборника радова и извјештаја, посјећивање стручних библиотечких и информационих портала.

Осјетивши потребу оснивања стручног часописа који би био од посебног интереса за библиотекарске, Управа Друштва библиотекара Републике Српске је 6. јуна 2003. године донијела *Одлуку о оснивању и издавању стручног часописа*, а који је, под називом *Библиотекарство Српске* уписан у Регистар јавних гласила РС 15. 12. 2005, под редним бројем 506.

Библиотекарство Српске је часопис чија је основна намјена ширење савременог, оригиналног истраживачког рада, анализа и коментара који се односе на библиотекарску праксу и процедуре, као и разматрање неких питања сродних дисциплина. Овај часопис би требало да постане покретач активности у области библиотекарства и информатике, да понуди актуелне, ауторитативне анализе, да доноси рјешења и предлаже промјене.

Укратко, његова програмска концепција може се представити у неколико основних тачака:

- да подиже ниво свијести о значају омогућавања приступа знању и информацијама свима,
- да прати развој библиотекарства и подстиче иновације,
- да помаже библиотекарима, информатичарима и другим информационим стручњацима у доношењу одлука,
- да подстиче комуникацију и размјену резултата истраживања и њихову имплементацију,
- да прати и промовише препоруке међународних библиотечких организација,

- да обезбједи простор за дискусију о значајним темама и оглашавање.

Први број часописа *Библиотекарство Српске* доноси низ радова најзначајнијих ауторитета у области библиотекарства и информатике из РС, као и Републике Србије. Они су садржајно разнолики, резултат су различитих врста истраживања, аспеката, приступа и методологија, различитих намјена и облика представљања. Часопис садржи и приказе нових публикација, студије, прегледе, као и практичне информације. Доноси и акте о оснивању Друштва библиотекара Републике Српске, упознаје нас са његовим радом, организацијом, Статутом и Кодексом.

Радови су адекватно представљени, у складу са прописаним стандардима за стручне часописе. Илустрован је бројним фотографијама са најзначајнијих догађаја, скупова и семинара, иако оне нису потребног квалитета. Одговарајући број стручних чланака задовољава прописане стандарде за овај тип часописа. Уређивачки одбор *Библиотекарства Српске* је обезбједио садржајно занимљив број, који доприноси богаћењу теоријске основе библиотекарства и информатике.

Стратешки циљ овог часописа је постизање и одржавање квалитета садржаних радова, како би стекао референтност у библиографским базама.

Као будући значајни извор стручних информација, захтијева активно учешће свих стручњака из области библиотекарства и информатике из Републике Српске, чиме би се обезбједила подршка истраживачима и студентима. *Библиотекарство Српске* има за циљ да постане партнер у формалном образовању, стручном и доживотном усавршавању библиотекара, приручник и референца за информациону писменост, алат за будућу каријеру, са амбицијом и тежњом да у постизању ових циљева има водећу улогу.

Биљана Билбија

Часопис *Bosniaca* – доказ квалитета библиотечке логике у Босни и Херцеговини

Bosniaca Год. 13, бр. 13. Главни и одговорни уредник Ismet Ovčina, уредник Amra Rašidbegović. Sarajevo: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, 2008.

Последњи број часописа *Bosniaca*, дјела Националне и универзитетске библиотеке Босне и Херцеговине, који је концем прошле године угледао свјетло дана, носи обиље квалитетних садржаја („Библиотечно-информацијски систем”, „Библиотеке у БиХ и у свијету”, „Културно наслеђе”, „Догађања”, „Прикази” и „Прилози”).

Овај часопис је, као „апсолутни инцидент” у најпозитивнијем смислу, један од ријетких часописа у Босни и Херцегови-

ни са досљедно проведеном концепцијом, од прве до последње листине, можда најузорније уређиван часопис код нас.

Доктор Исмет Овчина, као директор, и магистар Амра Рашидбеговић, као уредник, труде се да, уз ангажман на плану истина о Националној и универзитетској библиотеци Босне и Херцеговине, часопис у сваком броју, па и овом, донесе читав низ текстова о достигнућима библиотекарства данас, у свијету и код нас.

Часопис обухвата, што је посебно значајно, она својства савременог библиотекарства која произилазе из савремених технологија примјењених у логици библиотекарства, из невјеројатно прецизног регистра форми и облика аутоматизације и дигитализације сустава, којим се оновремене библиотеке служе.

Национална и универзитетска библиотека БиХ и овим бројем часописа *Vosniaca* оснажује логику савремене, крајње аргу-

ментираних борбе за дигнитет библиотека код нас, а то практично значи за дигнитет босанскохерцеговачке културе уопће.

Зато овај број *Vosniaca* сматрам узорним у односу на часописну ситуацију код нас уопће, уредништву, менаџменту, а посебно ауторима, сваком понаособ, искрено честитам!

Градимиr Гојер,
Предсједник Друштва писаца БиХ

Годишњак БМС

Годишњак Библиотеке Матице српске за 2008. годину. Главни уредник Миро Вуксановић. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2009.

На почетку *Годишњака* објављен је текст о првом новосадском издавачу, штампару и књижду Емануилу Јанковићу (1758?–1791) из пера Радована Мићића. Подсећајући да је прошле године, поводом двеста педесете године од Јанковићевог рођења, у Библиотеци приређена изложба о пиониру своје „бранше“, Мићић наводи Јанковићеве речи „да је типографија у средишту нације неопходна и нужна.“

Током 2008. године, БМС је проширила фондове још једним примерком *Српских народних пословица* (1849) Вука Стефановића Караџића. Прикључен је књигама владике Платона Атанацковића (легат у БМС), а Душица Грбић истиче да је типографски куриозитет што је владика својеручно исписивао допуне и примедбе на примерку књиге. Тако, уз пословицу „Мокар као мочионица“, стоји и „као предавац“.

Анализирајући *Грађу за историју Библиотеке Матице српске*, Љубица Бошковић у тексту „Настајање и раст фонда Библиотеке Матице српске“ наводи прилив публикација у периоду од 1832–1899. године. Историјат набавке публикација показује да је, поред књига на српском језику, набављен и знатан број мађарских и немачких издања. Библиотечки фонд је растао и набавком часописа на руском и другим словенским језицима (1862–1871).

О „месту првог сусрета читалаца са Библиотеком Матице српске“ пише Душан Јованчевић. У тексту „Рад са читаоцима у јавном каталогу Библиотеке Матице српске“ анализиране су групе корисника библиотечких услуга, уз констатацију да се број читалаца повећава из године у годину. Институција која је у заједничкој електронској бази домаћих библиотека „уписала“ милионити запис, у децембру 2008. године је почела и са електронским задуживањем публикација.

О начинима дистрибуције библиотечког материјала између иностраних база података и БМС пишу Иванка Клајн и Бранислава Аврамовић. Комуникација те врсте се одвија

преко Рефералног центра БМС из три правца: Британска библиотека (BLDSC), пројекта SUBITO и међународна размена путем IFLA захтева. О међународном информационом систему за пољопривредне науке и технологију AGRIS, у новом броју *Годишњака БМС* информише Зорка Вешовић. Већ неколико година се национални центар за дисеминацију информација из ових области налази у БМС и до сада је израђено нешто мање од осам хиљада записа у одговарајућем програму.

Главни уредник *Лешојиса Матице српске* (1933–1935; 1936–1941), Никола Милутиновић, осим у раду Библиотеке, ангажовао се и приликом отварања Музеја Матице српске (1933). Гордана Ђилас додаје да је аутор записа *Из мојих усјомена* и низа других књижевних прилога (легат Косте и Николе Милутиновића у БМС) посредовао у откупу књига Народне библиотеке и Читаонице у Турцији за време Другог светског рата.

Темат превода обухвата тестове о електронском каталогу рукописних споменика (текст Јекатарине Владимировне Крушељнице), о вредновању Web сајта библиотеке („друштвени бекмаркинг је још један софтвер који би могао бити занимљив библиотекама“). У тексту Олге Димитријевне Опарине под насловом „Компаративна анализа функционалности електронских каталога универзитетских библиотека Русије, Европе и САД“ анализирана је технолошка оспособљеност библиотека за пружање услуга корисницима.

Поред „Извештаја о раду БМС“ између два броја и списка дародаваца, *Годишњак* доноси и приказе стручних публикација. О књизи *Објављенија Библиотеке Матице српске* и другим издањима пишу Мирјана Д. Стефановић, Душан Ј. Мартиновић (*Чешворокњижје Ј. Љ. Немировској о Јохану Гутенбергу*), а Марија Јованцаи о књизи Марије Чурчић (*Библиографија Русина у Јутославији*).

Вести БМС

Вести Год. 18, бр. 71. Главни уредник Миро Вуксановић. Нови Сад: Библиотека Матице српске, јул 2009.

Насловна вест у новом броју *Вести* односи се на пројекат *Библиографија Ива Андрића*, чију је израду Задужбина Ива Андрића поверила Библиотеци Матице српске. Библио-

графија ће бити израђена у електронском облику, а обухватиће грађу од 1911. до 2010. године са 10 хиљада библиографских јединица.

Стогодишњици песме „Santa Maria della Salute” библиотекар се одужила изложбом о њеном аутору, Лази Костићу (1841–1910). О Костићевом „великом дитирамбу љубави” сведочи грађа из фондова БМС и рукописног одељења Матице српске.

БМС је подсетила на јубилеј 250 година од рођења Фридриха Шилера (1759–1805) пописом 95 библиографских јединица и изложеним делима аутора *Разбојника*. Изложбом је обележено 175 година од покретања *Новина српских* и 220 година од рођења њиховог првог уредника Димитрија Давидовића (1789–1838). Приказано је првих осам бројева овог гласила, али и стваралаштво Димитрија Давидовића. Начињен је и избор из *Забавника*, првог алманаха у српској књижевности (Беч, 1815).

Вести у летњем броју информишу о обележавању Дана немачке културе у Војводини, о новој подружници БДС Нови Сад и о активностима на дигитализацији националне баштине, о скупу *Стандардизација библиографске цитирања* и о каталогу старих књига Градске библиотеке

Панчево, под називом *Рађање словесног трага*, аутора Жарка Војновића.

Пажња се такође посвећује наградама и признањима које су заслужили запослени у Библиотеци Матице српске: управник Миро Вуксановић (новоустановљена награда „Ђуро Даничић”) и библиотекар–информатор Нада Вујић (награда Позоришног музеја Војводине). У рубрици „Портрет” представљена је германисткиња Тамара Вујков–Ђурановић из Одељења набавке и размене БМС.

Стална рубрика „Из страних часописа”, у најновијим *Вестима* БМС бави се дилемом: папирна или електронска књига? Закључак ауторке чланка М. С. Мамонтове је да иако „електронска књига има низ предности које се не могу спорити”, потребно је, ипак, направити баланс између ње и штампаних издања.

На крају јулског броја гласила БМС штампан је списак нових књига у Војводини за април, мај и јун 2009. године.

Александар Радовић

Инфотека

Инфотека Год. 10, бр. 1–2. Главни уредник Цветана Крстев. Београд: Заједница библиотека универзитета у Србији, јун 2009.

Нова *Инфотека* објављује прилоге Маје Миланковић-Еткинсон и Крис Седлер „Global Campus пројекат – Еучењем до више студената у новим генерацијама”, Томе Тасовца „Више или мање од речника? Wordnet као модел за лексикографију српског као страног језика”, Сем Брукс „Истраживачке базе података у Србији и дистрибуција информација”, Марине Митрић „Специјалне библиотеке у Србији: категоризација и анализа”, Алана Хопкинсона и Тиграна Заргаруана „Развој новог мастер програма библиотечких и информационих наука за факултете библиотеч-

ких и информационих студија (БИС) у Јерменији, Грузији и Узбекистану”, Себастиена Помјеа „Зашто је универзитету потребан слободан софтвер?”, Горана Ракића „OpenOffice.org 3, слобода у свакодневници сада и на српском”, Ђорђа Стакића „Вики технологија – настанак, развој и значај”, Филипа Марића „ТЕХ и LATEX”, интервју Душице Рајчевић са Тодом Катлером и њен извештај са овогодишње Конференције Америчког друштва библиотекара. Текстови су без ограничења доступни на сајту Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду.

Високошколске библиотеке

Високошколске библиотеке: стручно гласило Заједнице библиотека универзитета у Србији. Главни и одговорни уредник Вера Петровић. Београд: Заједница библиотека универзитета у Србији год. VI, бр 2, бр 3 и бр. 4.

Високошколске библиотеке су, као што је познато, доступне само у е-издању на сајту Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду. Ове године објављена су четири броја, од којих смо први приказали у претходном броју *Читалишта*.

У броју два можете да прочитате прилоге Јелене Ђурђулов „Организација фонда изложеног у слободном приступу у Универзитетској библиотеци Техничког универзитета у Бечу”, Vere Петровић „Универзитетска библиотека у Ријеци”, Данице Филиповић, „Из архивске грађе Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”, Г. Лазаревић, Т. Брзуло-

вић Станисављевић и Ј. Ђурђулов, „Обележавање два века од рођења Луја Браја у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић” у Београду”, Татјане Брзуловић Станисављевић, „eIFL-IP Global conference 26–28 March 2009, Istanbul”, Емилије Филиповић „Општи инфо-центар о Европској унији (EUI) у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић”, приказ рада библиотекара уметника мр Селмана Тртовца и извештај са овогодишњих Сусрета библиотекара слависта у Сарајеву.

У трећем броју Сунчица Глишић пише о Библионету 2009, а Татјана Брзуловић-Станисављевић о Филолошкој би-

блиотеци слободног Универзитета и Хумболдт Универзитету у Берлину. „Трагови печата на књигама Добојске библиотеке”, наслов је текста Марије Булатовић, а „Библиотечна енциклопедија/Российская государственная библиотека” Цвете Костов.

Актуелни број доноси прилоге о Савезу балканских библиотека (Balkan Libraries Union), извештај са Отвореног састанка LIBER-а одржаног у мају ове године у Наци-

оналној библиотеци Мађарске (др Стела Филипи-Матутиновић), Библиотеци Филозофског факултета у Загребу (мр Вера Петровић), формирању предметне рубрике у систему узајамне каталогизације COBISS.SR (Гордана Лазаревић и Јелена Ђурђулов), савременој библиотеци и европским стандардима у пракси (Дивна Милошевић) и приказ монографије посвећене Библиотеци шабачкој (Емилија Филиповић).

Глас библиотеке

Глас библиотеке, часопис за библиотекарство. Главни и одговорни уредник Даница Оташевић, уредник Марија Орбовић, рецензент др Борјанка Трајковић. Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, 2008.

Годишњак чачанске библиотеке за 2008. годину, на првим странама објављује текстове Богдана Трифуновића „Пројекти дигиталне заштите Националне библиотеке Чешке Републике” и „Интернет ћошак” (приказ три сајта која се баве дигитализацијом дечје књижевности). Наташа Поповић представља Државну и универзитетску библиотеку у Дрездену, а Душица Косић резултате анкете посвећене читалачким интересовањима корисника позајмног одељења чачанске библиотеке. Мр Маријана Матовић бави се записима на мар-

гинама књига личне библиотеке Миљивоја Филиповића, која чини *corpus separatum* Градске библиотеке у Чачку. Др Душан Мартиновић објављује „Прилог за библиографију Добрила Аранитовића”, мр Мирјана Брковић библиографију радова писца и адвоката Богобоја Атанацковића, а Марија Орбовић „Прилоге за чачанску библиографију”. Број затвара извештај Данице Оташевић о раду чачанске Библиотеке у прошлој години.

Г. Т.

Савремена библиотека

Савремена библиотека Год. 21, бр. 26. Одговорни уредник Соња Вељковић, главни уредник Милица Стевановић. Крушевац: Народна библиотека, 2009.

Часопис *Савремена библиотека* у свом двадесет шестом броју покрива неколико заиста веома интересантних тема које дотичу неуралгичне тачке не само српског библиотекарства. То није само стога што се у њему могу прочитати прилози колега из иностранства, већ пре свега зато што је у време данашње оно стање које је Фројд дефинисао као *Нелатодност у култури* општи осећај.

Оно што бих посебно похвалио јесте текст Зорана Здравковића из Библиотеке града Београда који на веома аналитичан начин покушава да постави суштинско питање које се тиче будућности библиотеке и библиотекарства, а оно гласи због чега/кога постоје библиотеке и како учинити да опстану и остану. Како аутор

овог истраживања показује, спуштање међу кориснике, међу оне којима су услуге библиотекара намењене, може да доведе до занимљивих резултата који су веома примењиви у каснијем планирању.

Следећа важна тема које се *Савремена библиотека* у овом броју дотиче кроз неколико текстова, јесте дигитализација и окретање ка новим медијима попут е-књиге. Текстови у одељку „Савремени токови” управо се баве овим темама и то прилично темељно, с обзиром на чињеницу да читаоци имају прилику да прочитају искуства из Немачке, Румуније, Сједињених Држава. Отварање, дискусија и размена искустава на овом плану, који су будућност и неминовност библиотекарства, веома су значајни и часопис који хоће да донесе репрезентативни узорак догађања у науци којом се бави мора да буде спреман да иде у корак са временом.

Трећа ствар због које бих похвалио *Савремену библиотеку* јесте одељак посвећен значајности, али и неколико текстова који се

Годишњак библиотека Срема

Годишњак библиотека Срема број 9. Главни и одговорни уредник Весна Петровић. Сремска Митровица: Библиотека „Глигорије Возаревић“, 2008.

Девети број *Годишњака библиотека Срема* започиње анализом рада народних библиотека Срема 2008. године, коју су урадиле, на основу статистичких података, извештаја о раду и увида у рад, Весна Петровић и Душанка Милорадић. Текст доноси податке о библиотечким фондовима, читаоцима, културној и издавачкој делатности и запосленима. Због богатства и разноврсних културних програма, део анализе је „Летопис културних догађаја у библиотекама Срема“.

У прошлој, 2008. години, старопазовачка библиотека обележила је 130 година постојања. Текст о овој значајној годишњици написала је Богдана Маринковић Гајин. У поглављу „Из наше праксе“ следи низ текстова који презентују добре програме библиотека Срема: о *Зони младих* писала је Светлана Сабо, а о искуствима у раду покретне библиотеке Ружица Станковић. Следи текст Дениса Шанте из старопазовачке библиотеке о поређењу програмских система МРА и COBISS. О раду библиотечких огранака у Шимановцима и Ашањи прилоге су написале Биљана Јеремић и Миланка Андрејић. Милијана Барјактаревић анализира је периодичку у читаоници са стучном и приручном литературом у Сремској Митровици, а текст Радослава Нешића говори о раду и активностима Друштва школских библиотекара Србије.

Годишњак број 9. обogaћен је новим поглављем „Стручни радови“ у којем је објављен рад Јелене Маргетић о библиотечкој статистици. Кад је реч о „Предавањима“, ту је слово Милице Матијевић из Библиотеке „Димиртије Туцовић“ у Лазаревцу о најмлађим читаоцима библиотека, њиховим све сложенијим захтевима и способностима библиотекара да их доведу и задрже у библиотеци. На страницама *Годишњака* своје место нашли су и „Прикази“. Светислав Ненадовић,

књижевник из Шида, представио је *Годишњак библиотека Срема* број осам, а Златко Пашко роман Владислава Чикоша *Сроимир и Љубисава*, који се након 175 година појавио у издању Народне библиотеке „Доситеј Обрадовић“ из Старе Пазове. У рубрици „Портрети“ Весну Петровић, добитницу награде БДС-а „Најбољи библиотекар“, представиле су Весна Спасојевић и Весна Степановић из Инђије, добитнице захвалнице БДС-а.

У рубрици „Сусрети“ објављени су: „Школска библиотека као културни и информациона центар – школски библиотекари“, Слађане Шарић; „Подружница библиотекара Срема у 2008. години“, Славице Варничкић; „Културна и издавачка делатност матичних библиотека – библиотекари матичних библиотека Србије“, Милице Кирћански; „45. Сабор библиотекара Срема“, Весне Ћосић; „16. Сусрети библиографа у спомен на др Георгија Михајловића – библиографи из Србије“, Весне Степановић; „Медаље за библиотекаре – спортске игра радника у култури“, Живке Матић.

У рубрици „Из завичајних збирки“, сабрани су прикази дела завичајних стваралаца. Љиљана Савић писала је о афирмацији стваралаштва научника и писца, Румљанина, Атанасија Стојковића, Весна Спасојевић о Александру Ердљанину, митровачком адвокату и писцу, Радмила Дражић из Инђије представила је часопис *Инђијски културни Канделабар*. У 2008. години, библиотекари Срема опростили су се од колегинице Милене Мире Кепић из Инђије. Како су медији, нарочито писани, пратили рад сремских библиотека може се сагледати у поглављу „Хроника“. И на самом крају часописа, налази се списак запослених у библиотекама Срема.

Радмила Ђурђевић

НОВА ИЗДАЊА ГРАДСКЕ БИБЛИОТЕКЕ ПАНЧЕВО

В. А. Мошин, *Пог шерейом* : аутобиографија

Ово је прво издање аутобиографије В. А. Мошина, која до данас није објављена ни на руском језику. Рукопис је превела и приредила за штампу Несиба Палибрк-Сукић, виши библиотекар Градске библиотеке Панчево, аутор књиге *Руска емиграција у Панчеву 1919–1941*.

Књига садржи исцрпне коментаре и фусноте, комплетну библиографију радова В. А. Мошина, илустрације и други материјал. Аутор предговора је професор Андреј Тарасјев, а рецензенти су Татјана Пушкадија-Рипкин, др Красимира Илиевска и др Ђорђе Трифуновић.

Жарко Војновић, *Рађање словесног трага*: каталог старих књига Градске библиотеке Панчево

Кад год представљамо фонд старих и ретких књига једне библиотеке, неминовно испредамо причу о једном граду, о његовом историјском и друштвеном ходу. Аутор Жарко Војновић предано је истражио историјске, друштвене и културне појаве које су претходиле како настанку и појави штампарства, књижевности и издаваштва, тако и књижевне производње и читалачке публике у Панчеву.

проф. др Борјана Трајковић

Дејан Вукићевић, *Библиографија Бранислава Петровића*

Библиографија садржи попис самосталних дела овог аутора, зборника и антологија у којима је заступљен, али и поетских, прозних и других прилога у серијским публикацијама. Она, у другом делу, доноси библиографију радова о Б. Петровићу и потребне индексе тако да ће бити од велике помоћи свим проучаваоцима његовог дела.

Гордана Стокић Симончић, *Best Practice u 22 priče*

Комуникација, култура организације и односи библиотека с јавношћу у Сједињеним Америчким Државама теме су прилога већег броја истакнутих америчких аутора у новој студији проф. др Гордане Стокић Симончић.

Ова књига представља плелоаје за нову улогу библиотеке - за библиотеку која је кључни чинилац у процесима професионалног развоја и доживотног образовања свих струка!

Истовремено, она даје замајац библиотекарству у Србији да се репозиционира и отвори за нова искуства стављајући се у средиште друштвених кретања која воде у дигиталну будућност.

проф. др Милена Драгићевић - Шешкић

Технички захтеви и упутство ауторима прилога

Ово упутство уређује начин обликовања и достављања научних и стручних чланака редакцији *Панчевачког читалишта*. Молимо сараднике да своје прилоге прилагоде тематској и формалној структури часописа, као и да на послатим прилозима назначе за коју су рубрику писани.

Прилози би требало да имају до 12.000 карактера (са размацима), да буду написани ћирилицом (изузимајући неопходне термине и скраћенице, као и текстове аутора чији матерњи језик није српски), опремљени фуснотама, литературом, кључним речима и сажетком на српском и енглеском језику (ако аутор сматра да је потребно, може да достави сажетак и на још једном изабраном језику). Ови елементи обавезни су део прилога у свим рубрикама, осим у рубрикама *Линк*, *Излој* и *Галерија*.

Име аутора: Наводи се пуно презиме и име (свих) аутора и њихове mail адресе. Презимена и имена домаћих аутора увек се исписују у оригиналном облику (са српским дијакритичким знаковима), независно од језика рада.

Назив установе аутора (афилијација): Наводи се пун, званични, назив и седиште установе у којој је аутор запослен, а евентуално и назив установе у којој је аутор обавио истраживање. У сложеним организацијама наводи се укупна хијерархија (на пример, Универзитет у Београду, Филозофски факултет – Одељење за социологију, Београд). Бар једна организација у хијерархији мора бити правно лице. Ако је аутора више, а неки потичу из исте установе, мора се, посебним ознакама или на други начин, назначити из које од наведених установа потиче сваки од наведених аутора.

Афилијација се исписује непосредно након имена аутора. Функција и звање аутора се не наводе.

Наслов рада даје се на српском и енглеском језику, односно на језицима за које постоје и сажети.

Сажетак (апстракт, анотација, резиме) до 150 речи, требало би да укаже на значај теме, циљ истраживања, методологију и резултате истраживања. У интересу је аутора да сажети садрже термине који се често користе за индексирање и претрагу чланака. Сажетак се наводи након заглавља (наслов, имена аутора и др), а пре кључних речи. Чланак мора имати сажетку на српском и на енглеском језику. Изузетно, сажетак може бити дат и на другом страном језику. Ако је језик рада српски, пожељно је да се сажетак на страном језику даје у проширеном облику, као тзв. резиме. Дужина резимеа може бити до 1/10 дужине чланка. Резиме се даје на крају чланка, након одељка Литература.

Кључне речи: Кључне речи су термини или фразе које најбоље описују садржај чланка за потребе индексирања и претраживања. Број кључних речи не може бити већи од 8. Кључне речи дају се на свим језицима на којима постоје сажети. У чланку се дају непосредно након сажетака, односно резимеа.

Напомене (фусноте): Напомене се дају при дну стране у којој се налази коментарисани део текста. Могу садржати мање важне детаље, допунска објашњења, назнаке о коришћеним изворима (на пример научној грађи, приручницима) итд., али не могу бити замена за цитирану литературу.

Претходне верзије рада: Ако је чланак, у претходној верзији био изложен на скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), податак о томе треба да буде наведен у посебној напомени, по правилу при дну прве стране чланка. Рад који је већ објављен у неком часопису не може бити прештампан у *Читалишту*.

Прикази (осврти, прегледи) за рубрику *Излој* нису лимитирани по дужини само када је реч о научним рецензијама. Сви други прикази монографских публикација могу бити дуги највише 6.000 карактера.

Стручњак – специјалиста за одређену област, поред основног резимеа публикације, може дати властиту оцену дела, указати на његове предности и недостатке, оценити допринос публикације у односу на постојећу литературу, указати на значај дела за развој одређене области.

Код приказивања тек основаног часописа (или гласила које се по први пут приказује у *Читалишту*), у уводном делу приказа треба представити профил часописа, уреднике, уредничку концепцију, рубрике, периодичност, свој суд о потреби, улози и значају часописа такве врсте за одређену стручну област. Након уводног дела, неопходно је навести најзначајније стручне и научне радове објављене у часопису уз краћу оцену приказаног броја часописа, у целини.

За приказе најновијих бројева и годишта часописа који излазе у континуитету, не треба полазити с претпоставком да читаоце први пут упознајете о постојању тог часописа. Без уводних напомена о самом часопису, његовој улози и значају, неопходно је навести најзначајније наслове објављене у том броју, основну тему и повод (ако је у питању тематски број), уочене промене квалитета и квантитета часописа, те уредничке или програмске промене. Ако аутор приказа оцени да треба посебно истаћи неке радове и њихове ауторе, то треба урадити аргументовано и са властитом стручном оценом тих радова.

Листа референци (литература): Цитирана литература обухвата библиографске изворе (чланке, монографије и сл) и даје се засебно, на крају чланка, у виду листе референци. Референце се наводе на доследан начин, редоследом који зависи од стандарда навођења у тексту, а који је прецизиран упутством ауторима. Референце се не преводе на језик рада.

Стил цитирања у часопису је Chicago Style (Humanities). Упутство за коришћење овог стила налази се у тексту „Chicago Style библиографско цитирање“ мр Драгане Савовљевић у рубрици *Оглас* у *Панчевачком читалишту* број 13 (новембар 2008) и „Чикаго стил библиографског цитирања (2)“ у рубрици *Оглас* у *Панчевачком читалишту* број 15 (новембар 2009), као и на сајту часописа www.citaliste.com.

Молимо сараднике да текстове и друге прилоге доставе у дигиталној форми на mail адресу редакције citaliste@citaliste.com (личне e-mail адресе уредника и чланова редакције, на које такође можете слати прилоге, налазе се у импресуму). Редакција ће, у најкраћем року, потврдити пријем текста.

Пожељно је да се уз текст, обавезно као attachment, доставе илустрације и фотографије. Оне морају да буду у формату и резолуцији погодној за штампу. Препоручује се jpg формат и резолуција не мања од 300 dpi за 10cm wide. Уколико је неопходно, доставити табеларне и сличне прегледе као посебне документе у attachment-у. Mail-ове са илустрацијама тежим од 10Mb слати и на mail адресу: goran@citaliste.com.

За ауторска права достављених прилога одговарају аутори. Сматра се да су аутори своја ауторска права на текстове и друге прилоге, од тренутка када су их послали редакцији, пренели на издавача. Издавач ће прихваћене прилоге објавити и у електронској форми, а има право да користи сажетке радова или изводе из достављених радова.

Редакција ће аутора обавестити о томе да ли је прихватила текст у року који не може бити дужи од шест месеци од датума пријема прилога. Негативан одговор ослобађа аутора било какве обавезе према редакцији. Аутори чији су радови прихваћени не могу да их објаве (чак ни у изводима или прерађене) без сагласности одговорног уредника часописа у некој другој електронској или штампаној публикацији. У начелу, они те прилоге могу да објаве тек три месеца од датума публикавања у *Панчевачком читалишту*, уз обавезу да наведу одакле је рад прештампан.

Послати радови се не враћају, а Редакција задржава дискреционо право да их процени и не објави, уколико утврди да не одговарају садржинским и формалним критеријумима прописаним у овом тексту.

Редакција се залаже за објављивање текстова различитих типова, у којима аутори слободно изражавају своје идеје. Не врши цензуру, идеолошку или било какву другу, али се ограђује од ставова својих сарадника. Сматра да аутори имају обавезу да сами бране своје ставове, док је обавеза редакције да врши стручну евалуацију, као и спорадичне језичке, стилске и формалне интервенције у текстовима.

Структура часописа

1. Уводник, пише др Гордана Стокић Симончић.
2. Тема садржи текстове написане по позиву, посвећене изабраној теми броја.
3. Мрежа је посвећена рачунарској и дигиталној технологији и њиховој примени у библиотечкој делатности.
4. Линк обухвата извештаје, најаве и сличне прилоге о стручним скуповима од интереса за библиотечку делатност.
5. Библиотечка представља библиотеке свих типова у земљи и у иностранству и њихове активности.
6. Оглас објављује различито профилисане текстове који се односе на библиотечку делатност, као и интервјуе са особама значајним за библиотечку струку.
7. Читалиште обухвата прилоге посвећене Градској библиотеци Панчево и другим библиотекама и институцијама у Панчеву.
8. Излој садржи рецензије и приказе нових књига и периодике из области библиотечке делатности.
9. Галерија представља ликовног уметника чије су илустрације објављене у часопису, кроз биографију, изводе из критика и рецензија, или ауторске прилоге ликовних критичара.

Андо Хирошиге: Серија 100 чувених погледа на Едо - Шљиве у Камата

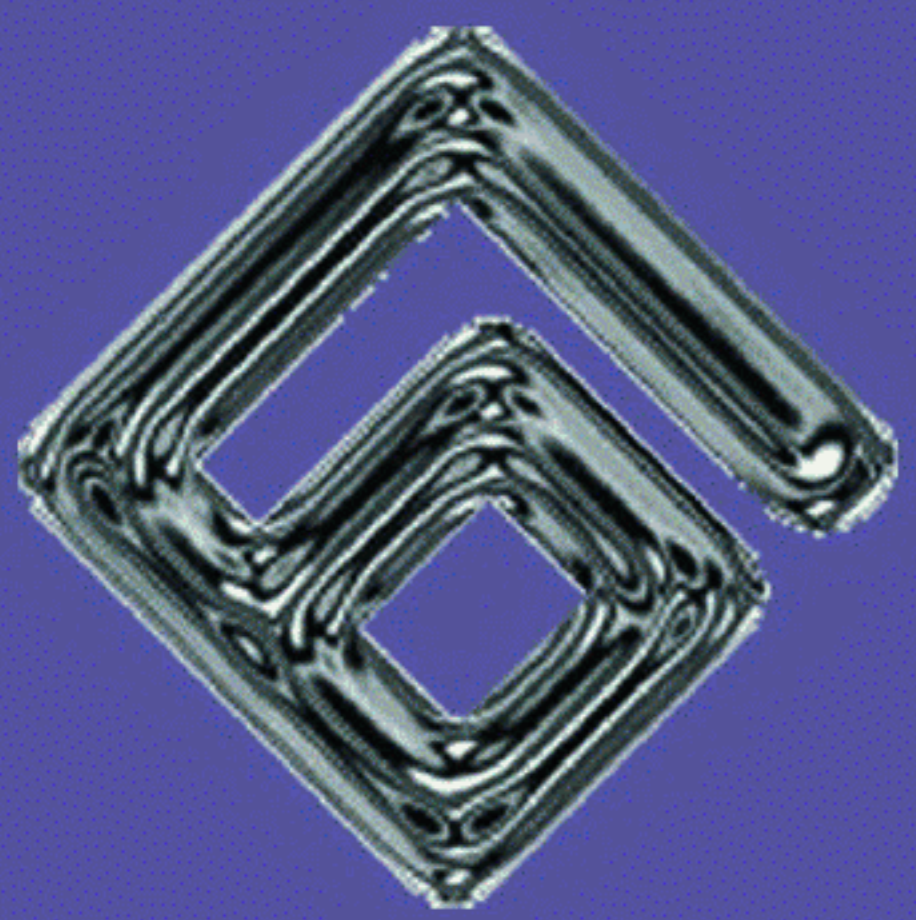
SIMPLICIO APICEPEAK BABELIX BABELE EPIFANO

offices | kindergartens | schools | libraries | hotels | playgrounds | learning materials

GONZAGA-PRO d.o.o.
 Vojkova cesta 19
 5250 Solkan · Slovenija
 Tel.: +386 (5) 33 03 180
 Fax: +386 (5) 33 03 189
 info@gonzaga.eu

www.gonzaga.eu

ISSN 1451-3048